

**Το ΕΛΜΕΠΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ

«Η Συμβολή του γονεϊκού ρόλου στη θεραπεία των εξαρτημένων ατόμων από ψυχοτρόπες ουσίες. Οι απόψεις μελών από το πρόγραμμα «Κοινωνικής Επανάταξης» του ΚΕΘΕΑ ΝΟΣΤΟΣ στον Πειραιά».

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ:

ΓΚΛΟΡΙΑ ΒΕΓΚΑ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΕΣ:

ΜΑΓΚΑΝΙΩΤΗ ΔΕΣΠΟΙΝΑ

ΣΕΡΓΙΑΔΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2019

**Copyright@ 2019 Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, ΣΕΥ, ΕΛΜΕΠΑ
Κρήτης.**

Το περιεχόμενο της συγκεκριμένης Π.Ε. αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία των συγγραφέων Μαγκανιώτη Δέσποινα και Σεργίδη Παρακσευη Χαρίκλεια, της επιβλέπουσας καθηγήτρια κυρία Βέγκα Γκλόρια και του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας και προστατεύονται από τους νόμους περί πνευματικής ιδιοκτησίας (Νόμος 2121/1993 και κανόνες Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν

Δήλωση τήρησης της ακαδημαϊκής δεοντολογίας

Οι υπογράφουσες φοιτήτριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του ΤΕΙ Κρήτης

δηλώνουμε υπεύθυνα ότι η παρούσα πτυχιακή εργασία με τίτλο:
«Η Συμβολή του γονεϊκού ρόλου στη θεραπεία των εξαρτημένων ατόμων από
ψυχοτρόπες ουσίες. Οι απόψεις μελών από το πρόγραμμα «Κοινωνικής
Επανάταξης» του ΚΕΘΕΑ ΝΟΣΤΟΣ στον Πειραιά»

είναι στο σύνολό της προϊόν δικής μου/μας δουλειάς και ότι όλες οι πηγές που έχουν
χρησιμοποιηθεί αναφέρονται πλήρως. Επίσης δηλώνω/νουμε ότι δεν αποτελεί προϊόν
οποιασδήποτε εξωτερικής μη αδειοδοτημένης βοήθειας και ότι δεν έχει υποβληθεί σε
οποιοδήποτε ίδρυμα ή οργανισμό προς αξιολόγηση, ούτε έχει δημοσιευθεί στο
παρελθόν μέρος αυτής ή στο σύνολό της.

(Υπογραφή)

(Υπογραφή)

_____
Μαγκανιώτη Δέσποινα

_____
Σεργίδη Παρασκευή Χαρίκλεια

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	6
Abstract.....	7
Εισαγωγή.....	8
1 ^ο Κεφάλαιο.....	11
Εξάρτηση από ψυχοτρόπες ουσίες.....	11
1.1 Ψυχοτρόπες ουσίες.....	11
1.1.1. Έννοια.....	11
1.1.2. Οι επιδράσεις των ψυχοτρόπων ουσιών.....	11
1.2 Εξάρτηση.....	12
1.2.1. Έννοια.....	12
1.2.2. Τα είδη της εξάρτησης.....	13
1.2.3. Τα στάδια της εξάρτησης.....	14
1.3. Παράγοντες επικινδυνότητας προς την ανάπτυξη μιας εξαρτητικής συμπεριφοράς.....	15
1.3.1. Οικογενειακοί παράγοντες επικινδυνότητας.....	16
2 ^ο Κεφάλαιο.....	19
Οικογένεια, εξάρτηση και αντιμετώπιση.....	19
2.1. Η σημασία της οικογένειας.....	19
2.1.1. Οι λειτουργίες της οικογένειας.....	19
2.2. Εγκατάσταση της εξάρτησης και οικογενειακό περιβάλλον.....	21
2.3. Τα ναρκωτικά ως κρίση στην οικογένεια.....	23
2.3. Εξάρτηση και συνεξάρτηση.....	25
2.4. Στρατηγικές που εφαρμόζει το οικογενειακό περιβάλλον με στόχο την κινητοποίηση του χρήστη.....	26
2.5. Η οικογενειακή θεραπεία από το “χθες” στο “σήμερα”.....	28
2.6. Η διαδικασία της οικογενειακής θεραπευτικής παρέμβασης.....	31
2.7. Ο ρόλος της οικογένειας/γονέων στα σημαντικότερα στάδια της απεξάρτησης.....	32
3ο Κεφάλαιο.....	36
Μέθοδοι θεραπείας και πρόληψης για την χρήση ναρκωτικών ουσιών και οικογένεια.....	36

3.1. Μέθοδοι θεραπείας με στόχο την απεξάρτηση από ψυχοτρόπους ουσίες.....	36
3.2. Πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης ΚΕ.Θ.Ε.Α ΝΟΣΤΟΣ.....	37
3.2.1.Τι είναι το ΚΕΘΕΑ.....	37
3.2.2.Κέντρα οικογενειακής υποστήριξης.....	38
3.3 Ο ρόλος της οικογένειας στην πρόληψη.....	39
4 ^ο Κεφάλαιο.....	42
Μεθοδολογία.....	42
4.1. Ερευνητική μέθοδος.....	42
4.2.Ερευνητικό εργαλείο.....	43
4.3. Ερευνητικά ερωτήματα.....	43
4.4.Ερευνητικό δείγμα.....	44
4.5. Ερευνητική διαδικασία.....	44
5 ^ο Κεφάλαιο.....	45
Αποτελέσματα.....	45
5.1. Δημογραφικά στοιχεία.....	45
5.2.Οικογενειακό πλαίσιο.....	46
5.3. Στάσεις και συμπεριφορές των γονέων στα πλαίσια θεραπείας.....	49
5.4. Γενικότερες αντιλήψεις. Προτάσεις σε σχέση με την συμμετοχή των γονέων στην θεραπεία.....	54
6ο Κεφάλαιο.....	58
Συζήτηση-Συμπεράσματα.....	58
6.1.Περιορισμοί.....	59
6.2. Προτάσεις.....	59
Βιβλιογραφία.....	60
Παράρτημα.....	63

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει τη συμβολή του γονεϊκού ρόλου στη θεραπεία των εξαρτημένων ατόμων από ψυχοτρόπες ουσίες βάσει των απόψεων των μελών του προγράμματος «Κοινωνική Επανάταξη» του ΚΕΘΕΑ ΝΟΣΤΟΣ στον Πειραιά. Η ερευνητική μέθοδος που επιλέχτηκε για την παρούσα έρευνα είναι η ποιοτική προσέγγιση και πιο συγκεκριμένα, η ανάλυση περιεχομένου. Για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας επιλέχτηκε το εργαλείο της ημιδομημένης συνέντευξης. Το δείγμα της έρευνας προέχεται από το πρόγραμμα απεξάρτησης και συγκεκριμένα στο στάδιο της «Κοινωνικής Επανάταξης» του ΚΕΘΕΑ ΝΟΣΤΟΣ στον Πειραιά. Τα βασικά κριτήρια επιλογής των συμμετεχόντων ήταν να βρίσκονται στο Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων ΚΕΘΕΑ ΝΟΣΤΟΣ και στο στάδιο της κοινωνικής επανάταξης, η ηλικία τους να κυμαίνεται από 18-50 ετών και τουλάχιστον ένας από τους δύο γονείς τους να παρακολουθεί ή να έχει παρακολουθήσει το πρόγραμμα «Οικογένεια» του κέντρου. Από τους οχτώ συμμετέχοντες στην έρευνα, οι επτά ήταν άνδρες και η μία γυναίκα. Οι ηλικίες τους κυμαίνονταν από 24 έως 49 ετών. Η χρήση ναρκωτικών ξεκινούσε από 13 έως 20 ετών. Η παρούσα έρευνα πρόσφερε σημαντικά ευρήματα που τεκμηρίωσαν τη σημασία της συμμετοχής της οικογένεια στην προσπάθεια απεξάρτησης καθώς και την ανάδειξη της ως σημαντικό παράγοντα στη δημιουργία αλλά και στην αντιμετώπιση του προβλήματος. Τέτοια ερευνητικά δεδομένα είναι σημαντικά για την κοινωνική εργασία και τους επαγγελματίες διότι τους εφοδιάζουν με γνώσεις που θα τους βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν πιο αποτελεσματικά την αντιμετώπιση της χρήσης ναρκωτικών βοηθώντας τους χρήστες και τις οικογένειες τους. Σε αυτό το πλαίσιο η έρευνα θα πρέπει να επεκταθεί ακόμα περισσότερο και να συμπεριλάβει και διαστάσεις που δεν ήταν εφικτό να προσεγγιστούν σε αυτή την εργασία όπως το αν υπάρχουν διαφορές στη συμμετοχή των γονέων (πατέρας-μητέρα). Επίσης, απαιτείται διερεύνηση σε μεγαλύτερο αριθμό δείγματος που να συμμετέχουν και περισσότερες γυναίκες προκειμένου να εντοπιστεί αν το φύλο μπορεί να αποτελέσει παράγοντα διαφοροποίησης.

Λέξεις -κλειδιά: *εξάρτηση, πρόληψη, χρήστες, γονείς.*

Abstract

The purpose of the present study is to examine the contribution of parental role in the treatment of addicts to psychotropic substances based on the views of the members of KETHEA NOSTOS 'Social Reintegration Program in Piraeus. The research method chosen for the present research is the qualitative approach and more specifically, the content analysis. The semi-structured interview tool was selected to conduct the present study. The sample of the research comes from the program of detoxification, specifically at the stage of "Social Reintegration" of KETHEA NOSTOS in Piraeus. The main criteria for selecting participants were to be in the KETHEA NOSTOS Addicts Treatment Center and at the stage of social reintegration, their age ranging from 18-50 years and at least one of their two parents to attend or have attended the program " Family "of the center. Of the eight participants in the study, seven were men and one woman. Their ages ranged from 24 to 49 years. Drug use ranged from 13 to 20 years. The present study provided important findings that substantiated the importance of family involvement in the struggle for independence and its emergence as an important factor in the creation and response to the problem. Such research data is important for social work and professionals because it provides them with knowledge that will help them cope more effectively with drug use by helping users and their families. In this context, research should be further expanded to include dimensions that were not feasible to approach in this task, such as whether there are differences in parent participation (father-mother). It also requires investigating a larger sample of more women to determine whether gender can be a factor in differentiation.

Keywords: *dependency, prevention, users, parents.*

Εισαγωγή

Η κοινωνική κρίση που έχει εκδηλωθεί στη σύγχρονη εποχή έχει επηρεάσει έντονα την κοινωνία, τις δομές της και τα συστήματά της. Στο πλαίσιο της κρίσης αυτής, έχουν αναπτυχθεί μία σειρά αντιφάσεων που η προσπάθεια αντιμετώπισης τους καθιστά τους ανθρώπους πολύ ευάλωτους. Η κατάσταση είναι ακόμα πιο δύσκολη για τους νέους που προσπαθούν παράλληλα να ενταχθούν στην κοινωνία ενώ παράλληλα έρχονται αντιμέτωποι και με άλλου είδους προβλήματα όπως η ανεργία (Μάτσα, 2001).

Η κρίση της σημερινής οικογένειας, η έκπτωση της πατρικής λειτουργίας, η κρίση του εκπαιδευτικού συστήματος και η τεράστια πολιτιστική καθυστέρηση, ορθώνουν πρόσθετους φραγμούς στη διαδικασία κοινωνικοποίησης, καθιστώντας την ελλειμματική. Αυτό το έλλειμμα, που κάποιες φορές τείνει να γίνει χάσμα μέσα στο υποκείμενο, το κάνει ευάλωτο και ευπαθές στις πιέσεις του περιβάλλοντος. Το φέρνει σε ρήξη με τα παραδοσιακά κοινωνικά θεμέλια, καλλιεργεί την αντίδραση σε όλα, τη στείρα άρνηση της σταδιοδρομίας και της κοινωνικής ανόδου, την άρνηση κάθε προκατασκευασμένου κοινωνικού ρόλου. Το ωθεί στη φυγή, με πολλούς τρόπους και μεταξύ αυτών συμπεριλαμβάνεται και η χρήση ουσιών (Μάτσα, 2001).

Η εξάρτηση είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο που εκφράζει σε μεγάλο βαθμό την πίεση και τις δυσάρεστες συνθήκες που έχει δημιουργήσει η παρακμή στον κοινωνικό και πολιτιστικό τομέα. Οι πιο αδύναμοι και ευάλωτοι κοινωνικά που είναι οι νέοι, μαθαίνουν να ζουν με αυτή την πίεση και αυτό τους καθιστά δυστυχείς αφού δεν μπορούν να ελέγξουν τη ζωή τους (Μάτσα, 2001). Αυτό σημαίνει ότι η τοξικομανία δεν είναι μία ατομική υπόθεση αλλά εμπλέκονται σε αυτή και άλλα πεδία, όπως η οικογένεια και η ίδια η κοινωνία.

Ως εκ τούτου, η εξάρτηση είναι φαινόμενο πολυδιάστατο στο οποίο εμπλέκονται μία σειρά παραγόντων και παραμέτρων. Ο ρόλος που διαδραματίζει η οικογένεια στην εδραίωση της εξάρτησης καθώς και τη θεραπεία, είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Οι οικογένειες των εξαρτημένων ατόμων φαίνεται να παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, όπως είναι η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών από κάποιο άλλο μέλος της οικογένειας, ο υψηλός βαθμός οικογενειακών συγκρούσεων, ο χαμηλός βαθμός συνοχής και ο μικρός βαθμός έκφρασης (Τσουτσάνη, 2017).

Η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία εστιάζει στον γονεϊκό ρόλο, καθώς αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα κοινωνικοποίησης και επιδρά στην στάση και την

συμπεριφορά των νέων μελών της άμεσα ή έμμεσα. Τα μέλη της βρίσκονται σε συνεχή αλληλεπίδραση, επομένως το οικογενειακό σύστημα και οι δυναμικές που αναπτύσσονται μέσα σε αυτό, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη αιτιολογία της εξάρτησης και της συνέχισής της. Εξίσου σημαντική είναι και η εργασία με την οικογένεια στη διαδικασία της απεξάρτησης (Φωστέρη, 2006).

Η οικογένεια είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών από τα μικρότερα μέλη της. Οι συμπεριφορές που οδηγούν στη χρήση αυτών των ουσιών αναπτύσσονται πιο εύκολα μέσα στους κόλπους της οικογένειας λόγω του ότι σε αυτή, τα νεαρότερα μέλη μαθαίνουν πως να συμπεριφέρονται και μιμούνται τις πρακτικές που είναι εδραιωμένες (Πουλόπουλος, 2011). Μια σημαντική πρόκληση παραμένει η διερεύνηση της εξάρτησης όχι μόνο εστιάζοντας στο άτομο, αλλά και στην ίδια την οικογένεια. Έτσι, η κινητοποίηση της οικογένειας και του ατόμου αλλά και η συμμετοχή τους στη θεραπευτική διαδικασία παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην αλλαγή. Επιπλέον, η οικογένεια αποτελεί πηγή ψυχολογικών προβλημάτων, όπως και το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον του χρήστη. Συνεπώς, είναι εύλογο όταν υπάρχουν προβλήματα μέσα στην οικογένεια οι επιπτώσεις να είναι σημαντικές για τα μέλη οδηγώντας με τη σειρά τους στην ανάπτυξη νέων προβλημάτων όπως η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών (Πουλόπουλος, 2011).

Θεωρείται αναγκαία η θεραπευτική παρέμβαση μέσα στην οικογένεια αφού η κινητοποίηση της θα οδηγήσει στο να συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία της απεξάρτησης του μέλους της με στόχο την αυτοανάπτυξη και την αλλαγή της. Έχει παρατηρηθεί ότι σε περιπτώσεις συμμετοχής της οικογένειας στο θεραπευτικό πλαίσιο υπάρχουν μεγαλύτερα ποσοστά παραμονής του χρήστη σε αυτό, ενώ σε περιπτώσεις ειδικά εφήβων, η έλλειψη της οικογένειας οδηγεί σε φτωχά αποτελέσματα. Κύριο στάδιο αντιμετώπισης του προβλήματος είναι η απενοχοποίηση του από την οικογένεια προκειμένου να αντιμετωπιστεί ανοιχτά. Πολλές φορές, οι γονείς αρνούνται, επί μεγάλο χρονικό διάστημα, παρά την πληθώρα των σχετικών ενδείξεων, να δουν και να παραδεχτούν ανοικτά την εξάρτηση του παιδιού τους. Τα υψηλά επίπεδα του άγχους, οι ενοχές και ο έντονος φόβος για τις συνέπειες της χρήσης, το κοινωνικό στίγμα και η ντροπή, εντείνουν τη δυσκολία αποδοχής του προβλήματος. Αφού αναγνωριστεί το πρόβλημα, η οικογένεια εκπαιδεύεται στην προσπάθεια ενίσχυσης της αλλαγής. Ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας θα πρέπει να διευρυνθεί ο χαρακτήρας, να αναπτυχθούν θετικές αλληλεπιδράσεις επικοινωνίας, να ενθαρρυνθεί η έκφραση συναισθημάτων και να μειωθούν οι συγκρούσεις. Επιπλέον,

θα πρέπει οι γονείς να αποχωριστούν τα παιδιά τους και τα παιδιά να στηριχθούν στις δικές τους δυνατότητες και να οργανώσουν τη ζωή τους σε νέες βάσεις. Αυτό θα συμβάλλει θετικά στην πρόληψη υποτροπής και στην κοινωνική τους επανένταξη. Η παρέμβαση στην οικογένεια είναι σημαντική γιατί πραγματοποιούνται σημαντικές αλλαγές τόσο στον τρόπο ζωής του ίδιου του τοξικομανή όσο και στις σχέσεις του με τους γονείς του και των γονέων μεταξύ τους, επηρεάζοντας την εξάρτηση και εξασφαλίζοντας ένα σταθερό θεραπευτικό πλαίσιο (Lander et al., 2013· Slesnick et al., 2006).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει τη συμβολή του γονεϊκού ρόλου στη θεραπεία των εξαρτημένων ατόμων από ψυχοτρόπες ουσίες βάσει των απόψεων των μελών του προγράμματος «Κοινωνική Επανένταξη» του ΚΕΘΕΑ ΝΟΣΤΟΣ στον Πειραιά. Η παρούσα εργασία είναι διαρθρωμένη σε έξι κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο εξετάζει την εξάρτηση από τις ψυχοτρόπες ουσίες και πιο συγκεκριμένα αποσαφηνίζει την έννοια τους, τις επιδράσεις τους, την έννοια, τα είδη και τα στάδια της εξάρτησης και τους παράγοντες επικινδυνότητας για την ανάπτυξη μίας εξαρτητικής συμπεριφοράς με εστίαση στους οικογενειακούς παράγοντες. Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η σχέση της οικογένειας με την εξάρτηση και την αντιμετώπιση της. Ειδικότερα αναλύονται η σημασία και οι λειτουργίες της οικογένειας, τα ναρκωτικά ως κρίση στην οικογένεια, η έννοια της συνεξάρτησης, οι στρατηγικές που εφαρμόζει η οικογένεια για την κινητοποίηση του χρήστη, η πορεία της οικογενειακής θεραπείας καθώς και η διαδικασία της οικογενειακής θεραπευτικής παρέμβασης και τέλος, ο ρόλος της οικογένειας στα σημαντικά στάδια της απεξάρτησης. Το τρίτο κεφάλαιο εστιάζει στην σχέση της οικογένειας με τις μεθόδους θεραπείας και πρόληψης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζονται οι μέθοδοι θεραπείας που έχουν ως στόχο την απεξάρτηση και ο ρόλος της οικογένειας στην πρόληψη ενώ παράλληλα εξετάζεται η περίπτωση του ΚΕΘΕΑ και των Κέντρων Οικογενειακής Υποστήριξης. Το τέταρτο κεφάλαιο αποτελεί την μεθοδολογία της έρευνας παρουσιάζοντας την μέθοδο που επιλέχτηκε, το ερευνητικό εργαλείο και δείγμα που χρησιμοποιήθηκε καθώς και την ερευνητική διαδικασία που ακολουθήθηκε. Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας ενώ το έκτο κεφάλαιο περιλαμβάνει τα συμπεράσματα, τη συζήτηση και τους περιορισμούς της έρευνας καθώς και προτάσεις.

1° Κεφάλαιο

Εξάρτηση από ψυχοτρόπες ουσίες

1.1 Ψυχοτρόπες ουσίες

1.1.1. Έννοια

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (Π.Ο.Υ.) στα τέλη της δεκαετίας του '60, διατύπωσε ένα ορισμό για τις ψυχοτρόπες ουσίες. Σύμφωνα με αυτό τον ορισμό, σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται οι ουσίες που μεταβάλλουν τις λειτουργίες του οργανισμού με την εισαγωγή τους σε αυτόν. Λίγα χρόνια αργότερα, και πιο συγκεκριμένα το 1974, ο ορισμός αυτός επεκτάθηκε εντάσσοντας και την έννοια της εξάρτησης, τόσο της σωματικής όσο και της ψυχικής (Μάτσα, 2001:68). Γενικότερα, στις ψυχοτρόπες ουσίες κατατάσσεται κάθε ουσία η οποία μεταβάλλει την διάθεση, το θυμικό, την αντίληψη, την επίγνωση και τη συναίσθηση, και γίνεται κακή χρήση της με αποτέλεσμα έκδηλες βλάβες στο άτομο και στο κοινωνικό σύνολο (Αβραμίδης, 1994:56).

Οι ψυχοτρόπες ουσίες υφίστανται μία διάκριση σύμφωνα με το αποτέλεσμα που προκαλούν. Πιο συγκεκριμένα, κάποιες εξ αυτών δημιουργούν διέγερση (αμφεταμίνες & κοκαΐνη) ενώ κάποιες άλλες παραισθήσεις (χασίς & μαριχουάνα). Άλλες πάλι δημιουργούν ευφορία ή άλλες αντιδράσεις. Όλες όμως, ασχέτως την κατηγορία στην οποία εντάσσονται οδηγούν στην εξάρτηση (Αβραμίδης, 1994:56). Μετά από κάποιο διάστημα, το άτομο εθίζεται στη δράση της ουσίας, και αυτό έχει τις εξής συνέπειες:

- α) την ανάγκη συνεχούς αύξησης της δόσης για να επιτευχθεί το ίδιο αποτέλεσμα (φαινόμενο αντοχής ή ανοχής- tolerance),
- β) την εμφάνιση στερητικού συνδρόμου επί απουσίας της ουσίας, και
- γ) την ψυχολογική εξάρτηση, που ανάγεται στην διαρκή αίσθηση ανάγκης της ουσίας, ακόμα και επί απουσίας στερητικών φαινομένων (Μάτσα, 2001:69).

1.1.2. Οι επιδράσεις των ψυχοτρόπων ουσιών

Οι επιδράσεις των ψυχοτρόπων ουσιών είναι πολλαπλές, πολύπλοκες και συχνά δύσκολες να ερμηνευτούν. Παρεμβαίνουν στην λειτουργία διάφορων νευρομεταβιβαστικών συνάψεων και τροποποιούν την ισορροπία ανάμεσα στις διεγερτικές και τις κατασταλτικές εγκεφαλικές διεργασίες. Διαφέρουν ανά ουσία και εξαρτώνται από τη δόση, τη διάρκεια δράσεως, τη συχνότητα και το χρονικό

διάστημα λήψεως. Επίσης, από την προσωπικότητα, την ψυχική κατάσταση του ατόμου, την ψυχική διάθεση και τις προσδοκίες από την ουσία, το περιβάλλον, τις σχέσεις με άλλα άτομα, τις συνθήκες, κ.λπ. Για τους λόγους αυτούς, οι επιπτώσεις τους μπορούν να διαφέρουν από άτομο σε άτομο, αλλά και στο ίδιο το άτομο να είναι διαφορετικές ανά φορά (Αβραμίδης, 1994:58).

Προκαλούν κάποιες, διαφορετικές από ουσία σε ουσία ανάλογα με τον εθισμό, επιθυμητές επιπτώσεις, αλλά και πολλές ποικίλες ανεπιθύμητες. Το πιο ενδιαφέρον είναι ότι προκαλούν εθισμό, ανοχή ή αντοχή, εξάρτηση ψυχική και σωματική, καταναγκαστική χρήση και τοξικομανία. Όταν λείπει δε η συγκεκριμένη ουσία από τον οργανισμό, παρουσιάζεται τις πιο πολλές φορές το σύνδρομο στερήσεως (Αβραμίδης, 1994:58).

Με τη δημιουργία της εξάρτησης από τις ψυχοτρόπες ουσίες, το άτομο δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς αυτές, γεγονός που τις καθιστά απολύτως απαραίτητες. Η ένταση της εξάρτησης αυξάνεται με την μεγαλύτερη χρήση. Με αυτό τον τρόπο η εξάρτηση κυριαρχεί στις λειτουργίες του ανθρώπου και τον ενδιαφέρει μόνο η χρήση και τίποτα άλλο. Εκτός όμως από σωματικά, το άτομο έχει εξαρτηθεί και ψυχολογικά αφού όλες οι σκέψεις του και τα συναισθήματα του σχετίζονται με τη χρήση και τις ουσίες. Μέσα από αυτήν την σκοπιά υιοθετούμε τον ορισμό του Olievenstein, ότι ο εξαρτημένος είναι ο άνθρωπος που ζει μέσα στην εξάρτηση από ουσίες διαμέσου αυτών (Μάτσα, 2001:69).

Η επίδραση της ψυχοτρόπου ουσίας στις ψυχικές λειτουργίες του εξαρτημένου μπλοκάρει τη δυνατότητά του να επεξεργαστεί ερεθίσματα που προέρχονται από τον εξωτερικό κόσμο και με αυτό τον τρόπο τη δυνατότητά του να δώσει σε αυτά τη δική του προσωπική απάντηση, συναισθηματικού και άλλου τύπου. (Μάτσα, 2001:74).

1.2 Εξάρτηση

1.2.1. Έννοια

Η εξάρτηση χαρακτηρίζεται από την έντονη προσήλωση ενός ατόμου προς ένα αντικείμενο ή άλλο άτομο. Ο εξαρτημένος χτίζει και επικεντρώνει τη ζωή του γύρω από το αντικείμενο της εξάρτησής του. Εξάρτηση από ουσίες είναι η κατάσταση απόλυτου εθισμού, κατά την οποία ένας άνθρωπος κυριαρχείται από την έντονη ανάγκη λήψης της ουσίας. (Κέντρο θεραπείας εξαρτημένων ατόμων, 2018).

Πέρα όμως από την οργανική διάσταση, η έννοια έχει και ηθική και κοινωνική. Η εξάρτηση αποτελεί ένα αρνητικό φαινόμενο για την κοινωνία μεν αλλά το άτομο που πάσχει από αυτή νοσεί, δηλαδή λόγω της εξάρτησης βρίσκεται στην κατάσταση του ασθενή (Μάτσα, 2001:66).

Ο Π.Ο.Υ. το 1950 αναφέρθηκε στην τοξικομανία ορίζοντας την ως «την κατάσταση η οποία οφείλεται στην περιοδική ή χρόνια δηλητηρίαση που προκαλείται από την επιλαμβανόμενη κατανάλωση ψυχοτρόπων ουσιών, φυσικών ή συνθετικών». Το άτομο που πάσχει από αυτή λόγω της συνεχούς και της μεγάλης χρήσης δημιουργεί στον εαυτό του σωματική και ψυχολογική εξάρτηση. Οι επιπτώσεις όμως που δημιουργούνται δεν είναι μόνο ατομικές αλλά και κοινωνικές (Μάτσα, 2001:68). Το 1964, μια επιτροπή ειδικών του ΠΟΥ αποφάσισε να αντικαταστήσει τον όρο «τοξικομανία» με τον όρο «εξάρτηση» (Μάτσα, 2001:68).

Το άτομο που είναι εξαρτημένο βιώνει τον απόλυτο εθισμό και η λήψη της ουσίας είναι το πρωταρχικό και αποκλειστικό ενδιαφέρον του. Κατά τη διάρκεια της χρήσης της ουσίας, ο οργανισμός προσαρμόζεται σε αυτή με αποτέλεσμα μόλις η χρήση της σταματήσει, να αναπτυχθούν σωματικά συμπτώματα. Αυτό είναι γνωστό ως στερητικό σύνδρομο που δημιουργείται από την σωματική εξάρτηση (Κέντρο Θεραπείας εξαρτημένων ατόμων, 2018).

1.2.2. Τα είδη της εξάρτησης

Η **ψυχολογική εξάρτηση**, εκδηλώνεται μέσω της ευφορίας και της ευχαρίστησης που νιώθει το εξαρτημένο άτομο όταν πρόκειται να λάβει την ουσία. Λόγω αυτών των θετικών συναισθημάτων, και λόγω του ότι αν δεν λάβει την ουσία θα έχει στερητικά συμπτώματα και κατά συνέπεια αρνητικά συναισθήματα, το άτομο θέλει να λαμβάνει την ουσία συνεχώς. Με αυτό τον τρόπο η ουσία εκτός από τη σωματική εξάρτηση, δημιουργεί και ψυχική εξάρτηση στο άτομο. Η ψυχολογική εξάρτηση θεωρείται ως πιο ισχυρή από την σωματική. Ένας χρήστης που βιώνει στερητικά συμπτώματα θα απαλλαγεί από αυτά σε λίγες ημέρες. Εντούτοις, τα συμπτώματα αυτά και η σωματική εξάρτηση αποτελούν τη πρόφαση για το άτομο ώστε να χρησιμοποιήσει την ουσία και πάλι λόγω της ψυχολογικής εξάρτησης που έχει (Δημητρακόπουλος & Αλεφαντάκης, 2010).

Η **σωματική εξάρτηση** δημιουργείται από την ανοχή που δημιουργεί στον οργανισμό η συχνή χρήση της ουσίας και η προσαρμογή της σε αυτή. Ο οργανισμός του ατόμου συνηθίζει σταδιακά την ουσία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι δόσεις που

χρησιμοποιεί μέχρι εκείνη την στιγμή να μην προκαλούν τα αναμενόμενα αποτελέσματα πια και να πρέπει να της αυξήσει. Όσο όμορφα νιώθει όμως το άτομο κατά τη διάρκεια της χρήσης της ουσίας, τόσο δυσάρεστα νιώθει μετά την απώλεια της επίδρασης της. Ο χρήστης έχει σωματικά συμπτώματα όπως ιδρώτας και αισθήματα κρύου, πόνους στο στομάχι, στα πόδια και στα χέρια, καταρροή και ίσως και διάρροια και εμετό. Συμπτώματα δηλαδή που νιώθει ένας άρρωστος άνθρωπος. Μόλις ο χρήστης λάβει και πάλι την ουσία τα συμπτώματα εξαφανίζονται και νιώθει και πάλι σωματικά υγιής. Μην θέλοντας πάλι να νιώσει δυσάρεστα σωματικά, ο χρήστης αναζητεί και λαμβάνει και πάλι την ουσία και δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος. Η σωματική εξάρτηση δεν εκδηλώνεται μόνο με τη διακοπή της χρήσης της ουσίας αλλά ακόμα και με την μείωση της λόγω των επιπτώσεων που έχει δημιουργήσει η κατάχρηση της (Δημητρακόπουλος & Αλεφαντάκης, 2010).

Με τη σειρά της, η σωματική εξάρτηση οδηγεί και στην ψυχολογική. Ο χρήστης που νιώθει άρρωστος θέλει την ουσία για να νιώσει φυσιολογικός και να διώξει την πίεση ή το άγχος που βιώνει. Χωρίς την ουσία δεν μπορεί να λειτουργήσει στην καθημερινότητα του και είναι πιο δύσκολο να αντιμετωπίσει την ψυχολογική εξάρτηση παρά την σωματική. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί ότι και οι δύο μορφές εξάρτησης δεν εμφανίζονται στη χρήση όλων των ουσιών (Κέντρο θεραπείας εξαρτημένων ατόμων, 2018).

1.2.3. Τα στάδια της εξάρτησης

Για να γίνει ένα άτομο εξαρτημένο μεταβαίνει τέσσερα στάδια. Αυτό δεν σημαίνει ότι αν ξεκινήσει ένα στάδιο αναγκαστικά το άτομο θα ολοκληρώσει και τα υπόλοιπα. Με τη βοήθεια υποστήριξης, το άτομο μπορεί να σταματήσει σε οποιοδήποτε από τα στάδια που αναφέρονται παρακάτω:

Πειραματισμός

Σε αυτό το στάδιο το άτομο έρχεται σε επαφή με την χρήση μέσω της προσφοράς άλλων ατόμων. Αυτό δημιουργεί πίεση στο άτομο λόγω των άλλων ατόμων και ξεκινά η χρήση είτε ατομικά είτε με τους άλλους. Σε αυτό το στάδιο δεν υπάρχουν επιπτώσεις στις καθημερινές λειτουργίες του ατόμου. Επίσης, αν και η δοκιμή ενδεχομένως να οδηγήσει στην εξάρτηση, από μόνη της δεν δημιουργεί εξάρτηση.

Ενεργή αναζήτηση

Σε αυτό το στάδιο το άτομο αρχίζει να αναζητά την ουσία προκειμένου να

έχει θετική διάθεση και αυτό οδηγεί στην επαφή του με χρήστες. Σταδιακά υπάρχουν επιπτώσεις μικρού βαθμού στις καθημερινές δραστηριότητες και στις επιδόσεις του ατόμου ενώ παράλληλα αλλάζουν τα άτομα με τα οποία κάνει παρέα.

Ενασχόληση

Σε αυτό το στάδιο η χρήση αυξάνεται σημαντικά. Σε αυτό το στάδιο εμφανίζονται επίσης και οι εξαρτήσεις. Οι συνέπειες γίνονται πιο έντονες και ειδικά οι οικονομικές λόγω των χρημάτων που πρέπει να διατίθενται για τη συχνή χρήση της ουσίας. Διαταράσσεται η διατροφή και ο ύπνος του ατόμου. Η συμπεριφορά του είναι επικίνδυνη και δεν λαμβάνει κανένα μέτρο προφύλαξης. Η απόδοση του μειώνεται σε όλους τους τομείς και σταδιακά οδηγείται στην απομόνωση λόγω της διατάραξης των σχέσεων του με τους άλλους.

Εξάρτηση

Η χρήση είναι το μοναδικό ενδιαφέρον του ατόμου και γι' αυτό συναναστρέφεται κυρίως με άτομα που είναι και αυτά στη χρήση. Αυξάνεται ο κίνδυνος για παράνομες δραστηριότητες και νομικές εμπλοκές. Η χρήση είναι ατομική και η δόση μεγάλη. Τα συμπτώματα και οι συνέπειες στην υγεία είναι πολλά και σημαντικά (Κέντρο Θεραπείας εξαρτημένων ατόμων, 2018).

1.3. Παράγοντες επικινδυνότητας προς την ανάπτυξη μιας εξαρτητικής συμπεριφοράς

Σε αυτή την ενότητα παρατίθενται οι παράγοντες που δημιουργούν επικινδυνότητα ως προς την ύπαρξη χρήσης ουσιών. Πιο συγκεκριμένα, οι παράγοντες αυτοί διακρίνονται σε κατηγορίες. Παρακάτω αναφέρονται συνοπτικά οι ατομικοί, σχολικοί και κοινωνικοί παράγοντες και έπειτα γίνεται πιο επεξηγηματική ανάλυση στους οικογενειακούς παράγοντες. Θα αναφερθούμε πιο συγκεκριμένα στους οικογενειακούς παράγοντες, καθώς είναι το πρώτο υποσύστημα που αλληλοεπιδρά το άτομο αλλά και για να τονίσουμε την επιρροή του γονεϊκού-οικογενειακού συστήματος ως προς την ανάπτυξη μιας εξαρτητικής συμπεριφοράς.

Από την ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας, διαπιστώνεται πως τα άτομα που τείνουν να έχουν κάποια εξαρτητική συμπεριφορά προέρχονται από δυσλειτουργικά οικογενειακά περιβάλλοντα. Μάλιστα, σύμφωνα με τον Γεωργακά: «Το γενικότερο οικογενειακό περιβάλλον, η συμπεριφορά των γονέων, ο τρόπος

διαπαιδαγώγησης του παιδιού και οι πρώιμες εμπειρίες του, παίζουν βασικό ρόλο στην πιθανή εξέλιξη του σε ένα εξαρτημένο άτομο» (Γεωργακάς, 2007:78). Όπως αναφέρει ο Παπαδάτος: «Η δομή και η σταθερότητα της οικογένειας και η ποιότητα των ενδο-οικογενειακών διαπροσωπικών σχέσεων αποτελούν παράγοντες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών. Οι υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις και η σταθερότητα στους συναισθηματικούς δεσμούς με την οικογένεια προστατεύουν τον έφηβο από τη χρήση ουσιών» (Παπαδάτος, 2010:188). Επιπρόσθετα, η στάση και η συμπεριφορά των γονέων απέναντι στη χρήση ουσιών επηρεάζουν σημαντικά την αντίληψη που θα αποκτήσουν τα παιδιά απέναντι στην εικόνα της χρήσης ουσιών.

Σύμφωνα με μια ποιοτική έρευνα που υλοποιήθηκε στην Ελλάδα, την Ιταλία και την Δανία, διαπιστώθηκε πως οι χρήστες ουσιών αντιμετώπιζαν, κυρίως στην εφηβεία, κάποιες σοβαρές δυσκολίες όπως, μετανάστευση, διαζύγιο γονέων, απουσία είτε φυσική είτε συναισθηματική του πατέρα και ακόμη κάποιοι ήταν παρόντες σε λεκτική ή και σωματική κακοποίηση της μητέρας (Πουλόπουλος, 2011:38). Ωστόσο, το πρόβλημα της τοξικοεξάρτησης ενδεχομένως να μην οφείλεται σε μόνο ένα αίτιο αλλά μπορεί να είναι αποτέλεσμα πολλών διαφορετικών παραγόντων. Αυτό δεν αναιρεί όμως πως η ύπαρξη των παρακάτω παραγόντων αυξάνει τις πιθανότητες της τοξικοεξάρτησης.

A) Ατομικοί παράγοντες, που αφορούν κυρίως επίκτητα στοιχεία του χαρακτήρα και της προσωπικότητας του ατόμου, όπως ανεπαρκείς ικανότητες, χαμηλή αυτοεκτίμηση, έλλειψη αυτοελέγχου, κ.ά.

B) Σχολικοί παράγοντες όπως έλλειψη δεσμού με το σχολείο ή χαλαροί-ασυνεπείς κανόνες, κ.ά.

Γ) Κοινωνικοί παράγοντες, καθώς η γειτονιά και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας επηρεάζουν και μπορεί να αποτελέσουν παράγοντα επικινδυνότητας ως προς την χρήση ουσιών.

Δ) Οικογενειακοί παράγοντες.

1.3.1.Οικογενειακοί παράγοντες επικινδυνότητας

Μη ορθή επικοινωνία των μελών βάσει του γονεϊκού ρόλου: Εδώ παρατηρείται η ύπαρξη συγκρουσιακών σχέσεων ανάμεσα στα μέλη, π.χ. μητέρα-γιός ή πατέρα-κόρη. Επίσης συχνά περιγράφεται από τα ουσιοεξαρτημένα άτομα ο πατέρας στο ρόλο του αυταρχικού, βίαιου και τιμωρητικού είτε απέναντι στο παιδί είτε απέναντι

στη μητέρα έχοντας ως αποτέλεσμα το παιδί να βρίσκεται σε διαρκές άγχος και φόβο. Αναφορικά με την μητέρα συχνά περιγράφεται στο ρόλο της υπερπροστατευτικής.

Ελλειμματική η δυσλειτουργική εποπτεία του γονέα στο παιδί: Δηλαδή, ο γονέας δεν επιδιώκει κάποια μορφή πειθαρχίας, π.χ. πολύ χαλαρά όρια ή απουσία ορίων. Στην αντίθετη περίπτωση, μπορεί ο γονέας να επιδιώκει την πειθαρχία με μη αποτελεσματικούς τρόπους, όπως με το να επιβάλλει πολύ αυστηρούς ή αντιφατικούς κανόνες.

Ανεκτική στάση ή μη αρνητική αντίληψη απέναντι στην ύπαρξη εξαρτητικών συμπεριφορών ή χρήση ουσιών μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον: Πολλές φορές η εικόνα της χρήσης ουσιών ή η ύπαρξη μιας εξαρτητικής συμπεριφοράς αποτελεί μία «οικεία» εικόνα μέσα στην οικογένεια όπως για παράδειγμα όταν οι γονείς κάνουν χρήση ουσιών. Αυτή η κατηγορία παιδιών αποτελεί υψηλή ομάδα κινδύνου, ιδίως όταν λόγω χρήσης γονέων υπάρχει: ελλειμματική φροντίδα, μη σταθερή στέγη, διαμονή άλλων χρηστών στο σπίτι, χρήση και πώληση ουσιών ενώ τα παιδιά είναι παρόντα, εύκολη πρόσβαση στις ναρκωτικές ουσίες εάν το παιδί επιδιώξει να τις βρει, συναναστροφή γονέων μόνο με χρήστες και απομόνωση από τον υπόλοιπο κοινωνικό περίγυρο.

Πρόωρος ή απροσδόκητος θάνατος: Ένας πρόωρος ή απροσδόκητος θάνατος που μπορεί να συμβεί σε κάποιο σημαντικό πρόσωπο μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα ουσιοεξάρτησης ειδικότερα για άτομα που βρίσκονται στην εφηβεία ή παιδιά μικρότερα από 11 χρονών καθώς υπάρχει έλλειψη συναισθηματικών δεσμών.

Τραυματικά γεγονότα: Γεγονότα όπως διαζύγιο γονέων, ψυχική ασθένεια κάποιου μέλους μέσα στην οικογένεια, οικονομικά ή κοινωνικά προβλήματα της οικογένειας ή έλλειψη κοινωνικής υποστήριξης και δικτύωσης, μπορούν να έχουν ως συνέπεια τη διαμόρφωση μιας δυσάρεστης συναισθηματικής ατμόσφαιρας. Πολλές φορές το νεότερο μέλος της οικογένειας καλείται να διαχειριστεί και προσαρμοστεί στην αλλαγή του τρόπου ζωής.

Ύπαρξη σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης: Πολύ συχνά στα ιστορικά των ενήλικων τοξικομανών συναντάται η ύπαρξη σωματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης στην παιδική ηλικία και αυτό αποτελεί ένα τραυματικό γεγονός που μπορεί να οδηγήσει στην ουσιοεξάρτηση (Παπαδημητρίου, 2015:343).

Οι οικογένειες που βρίσκονται σε εξάρτηση εμφανίζουν ως χαρακτηριστικά τους παράγοντες επικινδυνότητας. Στο πλαίσιο τους δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου κανόνες ή όρια. Τα παιδιά αντιμετωπίζουν μία σύγχυση λόγω των αντιφατικών

μηνυμάτων που λαμβάνουν και θολώνει η κρίση τους. Οι γονείς έχουν αντίθετες απόψεις και στάσεις και το παιδί προσπαθεί να προσελκύσει το ενδιαφέρον της οικογένειας του μέσα από τη χρήση (Σγούρου, 2011).

2^ο Κεφάλαιο

Οικογένεια, εξάρτηση και αντιμετώπιση

2.1. Η σημασία της οικογένειας

Η οικογένεια, υπό οποιαδήποτε μορφή ή δομή και σε οποιοδήποτε ιστορική περίοδο, αποτέλεσε το περιβάλλον μέσα στο οποίο το παιδί, ως αναπτυσσόμενος οργανισμός, ζει τα πρώτα σχεδόν είκοσι (20) χρόνια της ζωής του (Μπεζεβέγκης & Παυλόπουλος, 1999). Η μακρά αυτή “συνύπαρξη” και η αναγνώριση της σημασίας της, κυρίως για το παιδί, έχει καθοδηγήσει πολλούς ειδικούς-ερευνητές, προερχόμενους από ποικίλους χώρους πέραν της ψυχολογίας, σε πληθώρα ερευνών (Μπεζεβέγκης & Παυλόπουλος, 1999).

Είναι γνωστό ότι η σχέση αυτή δεν έχει μία μόνο κατεύθυνση, αλλά είναι αμφίδρομη: Η οικογένεια επηρεάζει την ανάπτυξη του παιδιού, ενώ συγχρόνως δέχεται την επίδραση της ύπαρξης ενός ή περισσότερων παιδιών στους κόλπους της. Ωστόσο, είναι, επίσης, γνωστό ότι, τουλάχιστον από την πλευρά της εξελικτικής ψυχολογίας, το ενδιαφέρον έχει εστιαστεί κυρίως στην μία κατεύθυνση, δηλαδή στις επιδράσεις που ασκεί η οικογένεια πάνω στο παιδί και στον έφηβο (Μπεζεβέγκης & Παυλόπουλος, 1999).

Οι λόγοι αυτής της εστίασης είναι τουλάχιστον δύο: Πρώτον, η οικογένεια αναγνωρίζεται από όλους ως η ισχυρότερη περιβαλλοντική επίδραση στο παιδί και ως η κυριότερη εξωτερική-μορφοποιός δύναμη για την ανάπτυξη παιδιού και εφήβου. Δεύτερον, υπάρχει η δυνατότητα παρέμβασης στην οικογένεια, όταν αυτό κριθεί απαραίτητο (π.χ. όταν ένα αναπτυξιακό πρόβλημα φαίνεται να οφείλεται σε χαρακτηριστικά της οικογένειας). Έτσι, παραβλέπουμε την αλληλεπίδραση ανάμεσα στο παιδί και την οικογένεια και εστιάζουμε την προσοχή μας στα χαρακτηριστικά των γονέων και ολόκληρης της οικογένειας που ίσως σχετίζονται, θετικά ή αρνητικά, με την ανάπτυξη του παιδιού (Μπεζεβέγκης & Παυλόπουλος, 1999).

2.1.1. Οι λειτουργίες της οικογένειας

Η οικογένεια, παραδοσιακά, επιτελεί μια πληθώρα ποικίλων δράσεων και λειτουργιών, οι οποίες ασκούν άμεση ή έμμεση επίδραση στο παιδί από τη γέννησή του μέχρι και τουλάχιστον μέχρι το τέλος της ανάπτυξης του. Οι λειτουργίες αυτές είναι οι εξής:

α. Παροχή υλικών αγαθών- Ικανοποίηση βιολογικών αναγκών του παιδιού.

Πρόκειται για μια “υπηρεσία” της οικογένειας που η σημασία της είναι αυτονόητη και χρονικά εκτείνεται από τη γέννηση μέχρι τη στιγμή που το αναπτυσσόμενο άτομο ανεξαρτητοποιείται και μπορεί να υποστηρίξει υλικά τον εαυτό του. Είναι ευνόητο ότι η λειτουργία αυτή είναι κυριολεκτικά κρίσιμη στο χρονικό διάστημα μετά τη γέννηση έως τα πρώτα χρόνια της ζωής και η σημασία της μειώνεται σταδιακά με το πέρασμα του χρόνου (Μπεζεβέγκης & Παυλόπουλος, 1999).

β. Συναισθηματική στήριξη. Η ικανοποίηση των βιολογικών αναγκών είναι αποτελεσματικότερη όταν γίνεται σε ένα συναισθηματικά θερμό κλίμα για το παιδί, σε ένα κλίμα όπου το παιδί νιώθει ότι το αγαπούν, το φροντίζουν και το αποδέχονται. Η ανάγκη του παιδιού να ζει σε ένα συναισθηματικά θετικό περιβάλλον δεν αφορά μόνο τις πρώτες στιγμές της ζωής του αλλά και μεταγενέστερες φάσεις της ανάπτυξής του (Μπεζεβέγκης & Παυλόπουλος, 1999).

γ. Η δημιουργία της “αίσθησης του ανήκειν”. Με άλλα λόγια, η οικογένεια, με την ικανοποίηση των βιολογικών και συναισθηματικών αναγκών του παιδιού, αλλά και με τους δεσμούς που καλλιεργεί μεταξύ των μελών της, θέτει το πλαίσιο μέσα στα οποία το παιδί νιώθει ασφαλές ως μέλος μιας ομάδας με την οποία μοιράζεται σκοπούς και αξίες (Μπεζεβέγκης & Παυλόπουλος, 1999).

δ. Η ανάπτυξη των νοητικών/ γλωσσικών ικανοτήτων του παιδιού. Η οικογένεια μπορεί να δημιουργήσει όλες εκείνες τις προϋποθέσεις για την νοητική ανάπτυξη του παιδιού με την παροχή πνευματικών ερεθισμάτων (Μπεζεβέγκης & Παυλόπουλος, 1999).

ε. Η κοινωνικοποίηση και η προετοιμασία του παιδιού για την μελλοντική του ζωή. Με τον όρο κοινωνικοποίηση νοείται η διαδικασία με την οποία το παιδί διδάσκεται από τους ενήλικες τρόπους συμπεριφοράς που θα του επιτρέψουν να ενταχθεί σταδιακά στην ομάδα του ως ανεξάρτητο μέλος της. Έτσι, με την κοινωνικοποίηση το αναπτυσσόμενο άτομο ουσιαστικά μαθαίνει τον κόσμο γύρω του από άποψη νοητική/ γλωσσική, συναισθηματική, ψυχοκοινωνική (διαπροσωπικές σχέσεις), ενστερνίζεται βαθμιαία στάσεις και αξίες για σημαντικά πράγματα στη ζωή του και υιοθετεί σταδιακά κανόνες συμπεριφοράς συμβατούς με τη συμμετοχή του στην ομάδα (Μπεζεβέγκης & Παυλόπουλος, 1999).

Ένας ισχυρός μηχανισμός στην «υπηρεσία» της κοινωνικοποίησης είναι η κοινωνική μάθηση. Με τον όρο αυτόν είναι γνωστή η διαδικασία με την οποία το παιδί παρατηρεί και μιμείται πρόσωπα του περιβάλλοντός του. Με άλλα λόγια, τα ενήλικα πρόσωπα που εμπλέκονται στην κοινωνικοποίηση του παιδιού αποτελούν

πρότυπα για τη διαμόρφωση της δικής του συμπεριφοράς. Τα πιο σημαντικά πρότυπα για το παιδί είναι οι γονείς του. Είναι τα πρόσωπα που είναι εγγύτερα προς αυτό και τα οποία το παιδί θεωρεί ότι μπορεί να μιμείται (Μπεζεβέγκης & Παυλόπουλος, 1999).

Τέλος, όπως θα ανέμενε κανείς, στο πλαίσιο της οικογένειας, το παιδί «διδάσκεται» να συμβιώνει με άλλα πρόσωπα και να αντιλαμβάνεται τα συναισθήματα και τις ανάγκες των άλλων. Μαθαίνει δηλαδή να αναπτύσσει τρόπους χειρισμού των καταστάσεων στις οποίες εμπλέκονται και οι άλλοι, δηλαδή αποκτά διαπροσωπικές δεξιότητες. Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι οι διαπροσωπικές αυτές δεξιότητες δεν είναι απολύτως επαρκείς για το χειρισμό καταστάσεων στις οποίες εμπλέκονται συνομήλικοι. Η οικογενειακή ομάδα διαφέρει ριζικά από την ομάδα των συνομηλίκων στη δομή και, κυρίως, στη συναισθηματική επένδυση των διαπροσωπικών σχέσεων. Η προοδευτική ένταξη του παιδιού στην ομάδα των συνομηλίκων είναι αυτή που θα διευρύνει τον διαπροσωπικό του ορίζοντα και θα του δημιουργήσει νέες διαπροσωπικές δεξιότητες, χρήσιμες και κρίσιμες για την μετέπειτα ζωή του (Μπεζεβέγκης & Παυλόπουλος, 1999).

2.2. Εγκατάσταση της εξάρτησης και οικογενειακό περιβάλλον

Η εξάρτηση εδραιώνεται στις περιπτώσεις που ο μελλοντικός χρήστης είναι ψυχολογικά ευάλωτος. Απαιτείται μία ελλειμματικότητα και αστάθεια των ψυχολογικών του λειτουργιών. Δεν γίνεται τοξικομανής κάποιος που μία φορά για διάφορους λόγους δοκίμασε μία ναρκωτική ουσία. Ο Olivenstein (2004) υποστηρίζει ότι η εξάρτηση προκύπτει όταν μία προσωπικότητα με ελλείμματα σε κάποια στιγμή συναντάται με την ουσία και οι συνθήκες είναι ευνοϊκές για τη χρήση της. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η εξάρτηση ως φαινόμενο περιλαμβάνει πολλούς παράγοντες και παραμέτρους και είναι ιδιαίτερα δυναμικό, σύνθετο και περίπλοκο (Olivenstein, 2004).

Η αιτία ύπαρξης της ευαλωτότητας, αυτής δηλαδή της ελλειμματικότητας του ψυχισμού που είναι προϋπόθεση για να οδηγηθεί κάποιος στην εξάρτηση ή σε άλλες ψυχοπαθολογικές καταστάσεις, έχει προκαλέσει αντιπαραθέσεις ανάμεσα στους ερευνητές. Στην μία πλευρά βρίσκονται όσοι πιστεύουν ότι οι γενετικοί και ψυχοβιολογικοί παράγοντες καθιστούν κάποιον ευάλωτο. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, υπάρχει γενετική προδιάθεση σε κάποιους ανθρώπους προκειμένου να γίνουν

τοξικομανείς. Σε βιολογικό επίπεδο επίσης παρατηρούνται νευρο-ανατομικές εγκεφαλικές διαφορές αλλά δεν έχει αποσαφηνιστεί αν αυτές οφείλονται για τη χρήση ναρκωτικών ουσιών ή είναι αποτέλεσμα της (Τσουτσάνη, 2017).

Το ταξίδι προς την εξάρτηση για τους βιολογιστές γίνεται υπό την επίδραση ενός γενετικού αστερισμού. Επικαλούνται μελέτες διδύμων, νεκροτομικά ευρήματα από εγκεφάλους εξαρτημένων, την αύξηση της ντοπαμίνης υπό την επίδραση των περισσότερων ναρκωτικών ουσιών, κ.α. Σημαντικός παράγοντας όμως για την εδραίωση της εξάρτησης αποτελεί και το κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον του ατόμου (Landry, 1994). Η χρήση ουσιών αποτελεί το μέσο για να διαχειριστεί τα συναισθήματα, τα δικά του και των άλλων (Μάτσα, 2000).

Η άλλη πλευρά είναι αυτοί που θεωρούν σημαντικότερο τον ρόλο των οικογενειακών, ψυχοκοινωνικών και άλλων περιβαλλοντικών μεταβλητών στην αιτιοπαθογένεια της εξάρτησης και της χρήσης ουσιών (Landry, 1994). Κατά την δική τους ερμηνευτική προσέγγιση, ο ψυχισμός του κάθε ανθρώπου οικοδομείται πάνω στις εμπειρίες και τα βιώματα της παιδικής του ηλικίας. Η ψυχική εξέλιξη και ανάπτυξη είναι αδύνατη χωρίς την αλληλεπίδραση του ψυχισμού, από την βρεφική ακόμα ηλικία, με έναν άλλο ανθρώπινο ψυχισμό (μητέρα ή υποκατάστατο μητέρας) (Χουρδάκη, 1995).

Μέσα από αυτήν την αλληλεπίδραση σχηματίζεται η βάση της διαμόρφωσης της προσωπικότητας που είναι μοναδική για τον καθέναν. Ο ψυχισμός έχει ανάγκη τους άλλους ανθρώπους όπως το σώμα έχει ανάγκη την τροφή για να αναπτυχθεί. Είναι αυτοί οι άλλοι άνθρωποι που διαμορφώνουν την οικογένεια του καθένα κατά την παιδική ηλικία και μετέπειτα ή το υποκατάστατο της οικογένειας. Μέσω της οικογένειας γίνεται η πρωτογενής κοινωνικοποίηση του παιδιού για να ακολουθήσει αργότερα η λεγόμενη δευτερογενής κοινωνικοποίηση μέσα από άλλους θεσμούς (σχολείο, κοινωνία, κ.α) (Χουρδάκη, 1995).

Κατά τον Minuchin (1979), μέσα στο οικογενειακό σύστημα υπάρχουν αλληλοεπιδράσεις και επικοινωνιακές σχέσεις, που επιτρέπουν στο άτομο να επιτελέσει τις λειτουργίες που είναι αναγκαίες για την ύπαρξη του. Η εξάρτηση, λοιπόν, του μέλους της οικογένειας εμφανίζεται κάποια στιγμή ως σύμπτωμα της δυσλειτουργίας ολόκληρου του οικογενειακού συστήματος (Minuchin, 1979).

2.3. Τα ναρκωτικά ως κρίση στην οικογένεια

Η αντιμετώπιση της χρήσης από την οικογένεια έχει μεγάλη σημασία και αυτό αφορά και τον εντοπισμό της. Τα μέλη μίας οικογένειας τείνουν να προστατεύουν ο ένας τον άλλον αλλά να παρέχουν και στον εαυτό τους προστασία στο σύστημα της. Για τους παραπάνω λόγους ο χρήστης δεν θέλει να αποκαλύψει στην οικογένεια του την κατάσταση και προσπαθεί να προφυλάξει τον εαυτό του με κάθε τρόπο. Με τον ίδιο τρόπο λειτουργούν και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας. Μπορεί να βλέπουν ότι το άτομο έχει αλλάξει συμπεριφορά αλλά προσπαθούν να τη δικαιολογήσουν αναζητώντας αιτίες και εξηγήσεις (ΚΕΘΕΑ, 2012). Το βασικό ανθρώπινο κοινωνικό σύστημα της οικογένειας, κατά τη συστημική προσέγγιση, δεν είναι απλά μια ομάδα ανθρώπων που αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους. Είναι μια σύνθετη ολότητα με δική της δομή, κανόνες και στόχους, στην οποία οι αλληλεπιδράσεις των μελών είναι εξίσου - αν όχι περισσότερο- σημαντικές από τα δρώντα μέλη. Γι' αυτό το λόγο, είναι άσκοπη και αδύνατη η κατανόηση της συμπεριφοράς ενός μέλους της οικογένειας, ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά των άλλων μελών (Βασιλειάδης, 2009).

Όταν στο τέλος αποκαλύπτεται το πρόβλημα της εξάρτησης, τα μέλη προσπαθούν να το αποκρύψουν και να μην μαθευτεί και προσπαθούν να το λύσουν με δικούς τους τρόπους. Οι περισσότεροι παραγνωρίζουν τη σημασία της θεραπείας και δεν υπολογίζουν την ψυχολογική εξάρτηση διότι δεν ξέρουν πως να το αντιμετωπίσουν και φοβούνται ότι θα εκτεθούν και έτσι περιορίζονται. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα σταδιακά το πρόβλημα να εμφανιστεί και πάλι και η οικογένεια που έχει εξαντληθεί σωματικά, ψυχολογικά και οικονομικά, να μην μπορεί να το αντιμετωπίσει (ΚΕΘΕΑ, 2012).

Χρήσιμο είναι να αναφερθούμε και στον κύκλο της ζωής μια θεώρηση που αναπτύσσεται στην συστημική προσέγγιση. Πρόκειται για ένα μοντέλο που αρχικά χρησιμοποιείται για τον καθορισμό μεταβλητών των προβλημάτων των χρηστών ουσιών και έπειτα για τις κατευθύνσεις θεραπείας. Το συγκεκριμένο μοντέλο εστιάζει στους ανθρώπους που ανήκουν στο στενό περιβάλλον του χρήστη (συνήθως δύο γονείς ή γονεϊκά υποκατάστατα). Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την συγκεκριμένη προσέγγιση, η χρήση ναρκωτικών θεωρείται μία κυκλική διαδικασία που εμπεριέχει τρία οι περισσότερα άτομα, τα οποία σχηματίζουν ένα στενό, αλληλεξαρτώμενο, διαπροσωπικό σύστημα. Τα δύο πιο σημαντικά στάδια του κύκλου ζωής για την ανάπτυξη της εξάρτησης σε ένα άτομο είναι α) όταν φτάνει στην εφηβεία και β) η

εγκατάλειψη της οικογενειακής εστίας (Stanton & Todd, 2009).

Όταν το άτομο φτάνει στην εφηβεία, τότε συνήθως ξεκινάει να πειραματίζεται με τις ναρκωτικές ουσίες. Πρόκειται για ένα στάδιο το οποίο μπορεί να πυροδοτήσει το γονεϊκό πανικό και να δημιουργήσει τις συνθήκες για κατοπινή εξαρτητική συμπεριφορά. Όσον αφορά το στάδιο εγκατάλειψης της οικογενειακής εστίας, αναφέρεται στα άτομα που λόγω του ευάλωτου ρόλου του χρήστη μέσα στην οικογένεια, επιτυγχάνεται η συγκέντρωση όλης της προσοχής πάνω σε αυτόν, και ως αποτέλεσμα να γίνεται το επίκεντρο γύρω από το οποίο αναπτύσσεται και περιστρέφεται η εξάρτηση (Stanton & Todd, 2009: 140).

Όμως, σε οποιοδήποτε αναπτυξιακό στάδιο του ατόμου μπορεί να έλθει αντιμέτωπο με κρίσιμες δυσκολίες. Αυτό σημαίνει ότι για το άτομο, όπως και την οικογένειά του, απαιτούνται σημαντικές ψυχικές επαναδιευθετήσεις οι οποίες «μέσα από τους συναισθηματικούς οικογενειακούς θεσμούς, γίνονται πολύπλοκες και φορτώνονται με αμφιθυμίες, με αντιπαλότητες, με ζήλιες, με ταυτίσεις και προβολές και επηρεάζουν πράγματι τις ικανότητες του μετασχηματισμού και την προσαρμογή της οικογένειας (Angel & Angel, 2010: 59).

Σαν αναπόσπαστο κομμάτι της δομής και του κοινωνικού ιστού της οικογένειας, η εξάρτηση δεν επηρεάζει απλά τα μέλη της. Μέσα στην οικογένεια, προέχουν περισσότερο οι ανάγκες του εθισμένου ατόμου και οι υπόλοιπες ανάγκες των μελών είναι δευτερεύουσας σημασίας. Εξαιτίας αυτού, τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας δεν λαμβάνουν τη φροντίδα και την περιποίηση που χρειάζονται σε σημαντικά στάδια στην ανάπτυξη του οικογενειακού κύκλου (Freeman, 1993).

Σε κάθε στάδιο εξέλιξης των μελών της οικογένειας, η πιθανότητα να γίνουν αυτοτελείς και αυτόνομοι άνθρωποι και να δημιουργούν μετά υγιείς ζωές και οικογένειες χωρίς εθισμούς, γίνεται πιο δύσκολη και αυξάνεται η επικινδυνότητα. Δεν είναι ασυνήθιστο να εθίζονται και άλλα μέλη της οικογένειας στους ίδιους ή σε διαφορετικούς εθισμούς. Όσο καταστρέφει την οικογένεια ο εθισμός, καταστρέφει και τη βοήθεια που μπορεί να υπάρξει απέξω και όσο προσπαθεί η οικογένεια να πολεμήσει την εξάρτηση, συνήθως καταλήγει να κλείνεται στον εαυτό της. Ακόμα και αν ανακατευτούν άλλοι συγγενείς ή άλλα άτομα, η οικογένεια θα αρχίζει να τους χαρακτηρίζει ως τρελούς ή κακούς. Με αυτήν την άρνηση η οικογένεια αργεί να συνειδητοποιήσει ότι υπάρχει εξάρτηση (Freeman, 1993).

Σαν αποτέλεσμα, είναι πιο εύκολο τα μέλη της οικογένειας να αγχώνονται περισσότερο με αυτή την κατάσταση. Το αυξημένο άγχος μειώνει τις επιτυχημένες

αντιδράσεις σε καταστάσεις που προκύπτουν στην ζωή της οικογένειας. Τα προβλήματα που προκαλούνται από την ανεπάρκεια της οικογένειας να αντιδράσει σωστά αφορούν τα παιδιά και τις ουσίες σε συνδυασμό με τις εξωτερικές σχέσεις (εργασία, κ.ά.) (Freeman, 1993).

Τα προβλήματα που η οικογένεια αντιμετωπίζει αναδεικνύονται και γίνονται πιο έντονα γιατί το εξαρτημένο μέλος της δεν μπορεί να έχει συνεκτικό ρόλο. Αυτό θα οδηγήσει σε κρίση και στη φάση αυτή, το άτομο που κάνει χρήση μπορεί να διακόψει τη θεραπεία του για να αναλάβει το ρόλο που είχε ή αυτός ο ρόλος να αποδοθεί σε άλλο μέλος της οικογένειας. Αυτός είναι και ο λόγος που οι σχέσεις και οι ρόλοι μέσα στην οικογένεια πρέπει να προσδιορίζονται εκ νέου με την ολοκλήρωση του θεραπευτικού προγράμματος και την ένταξη του εξαρτημένου στην οικογένεια (Σγούρου, 1991).

2.3. Εξάρτηση και συνεξάρτηση

Η εξάρτηση δεν αποτελεί ένα φαινόμενο ατομικό αλλά ένα φαινόμενο που συνδέεται με το περιβάλλον. Στην περίπτωση της χρήσης ναρκωτικών, εξετάζοντας το άτομο που κάνει χρήση αποκαλύπτεται ότι όλη η οικογένειά του είναι εξαρτημένη. Με μια συστημική οπτική διαπιστώνεται πως μια οικογένεια με πρόβλημα χρήσης ουσιών συγκροτείται από ένα σύνολο αλληλεπιδράσεων και η χρήση ουσιών, παρανόμων ή και μη, γίνεται από ένα ή και περισσότερα μέλη της (Angel & Angel, 2010:63).

Η έννοια της συνεξάρτησης πρωτοεμφανίστηκε το 1982 στους Ανώνυμους Αλκοολικούς στη Βόρεια Αμερική παρέχοντας ορισμούς αναφορικά με όλες τις σοβαρές μορφές εθισμού. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται από τις Angel & Angel (2010), δεν μπορεί να οδηγηθεί κάποιος στην εξάρτηση από μόνος του αλλά εμπλέκεται και το περιβάλλον του. Πρόκειται λοιπόν για το οικείο περιβάλλον του χρήστη (φίλος, αδελφή, μητέρα, κλπ.) όπου με τον έναν ή τον άλλον τρόπο διευκολύνει τον εθισμό του. Ο όρος της συνεξάρτησης μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε πολλές καταστάσεις, αναφορικά με το πρόβλημα της χρήσης ουσιών όπως:

Ο άμεσα συνεξαρτημένος (ο πιο δύσκολος τύπος συμπεριφοράς για θεραπεία), ο οποίος ενισχύει τον εθισμό του χρήστη προσφέροντάς του χρήματα ή ναρκωτικά.

Ο έμμεσα συνεξαρτημένος, ο οποίος ναί μεν είναι αντίθετος προς την χρήση ουσιών αλλά δεν δίνει την ευκαιρία στον χρήστη να αναλάβει τις ευθύνες του.

Ο ανεκτικός συνεξαρτημένος, ο οποίος κατέχει το ρόλο του θύματος αλλά παράλληλα ελέγχει και δημιουργεί τις αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές του ατόμου που αντιμετωπίζει το πρόβλημα χρήσης ουσιών (Angel & Angel, 2010:64).

Η συνεξάρτηση αφορά ένα μοντέλο δυσλειτουργικών σχέσεων που εμφανίζονται μέσα στο οικογενειακό σύστημα. Κάποιες από αυτές τις οικογένειες αντιμετωπίζουν προβλήματα παραβατικότητας, αιμομιξίας, περιστασιακής χρήσης ή χρήσης πτητικών ουσιών και ηρωίνης (Angel & Angel, 2010:64).

2.4. Στρατηγικές που εφαρμόζει το οικογενειακό περιβάλλον με στόχο την κινητοποίηση του χρήστη

Η οικογένεια συνήθως παραβλέπει τις ενδείξεις και τις προειδοποιήσεις που υπάρχουν για τη χρήση των ουσιών θεωρώντας ότι με αυτό τον τρόπο θα καταφέρει να αποφύγει τις συνέπειες. Η στιγμή της αποδοχής και της συνειδητοποίησης της χρήσης προκαλεί δυσάρεστα συναισθήματα στην οικογένεια όπως αγωνία, τρόμο αλλά και πανικό. Είναι η στιγμή που τα πάντα αλλάζουν (Μισουρίδου, 2015).

Όταν η οικογένεια αποδεχτεί την κατάσταση και τα προβλήματα που δημιουργεί η εξάρτηση, τότε ξεκινά και η εκπαίδευση που χρειάζεται προκειμένου να μεταβληθεί η συμπεριφορά τόσο του χρήστη όσο και της οικογένειας του. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η αλλαγή των μελών της οικογένειας γίνεται για την αντιμετώπιση της κατάστασης και δεν συνεπάγεται αυτομάτως και την μεταβολή της συμπεριφοράς του χρήστη. Υπάρχουν ποικίλες προσεγγίσεις που μπορούν να δρομολογήσουν αλλαγές μέσα στην οικογένεια και οι οποίες θα οδηγήσουν στην κινητοποίηση και του χρήστη. Κάποιες στρατηγικές που χρησιμοποιούνται σε αυτές τις προσεγγίσεις είναι:

- Η οικογένεια πρέπει να αντιμετωπίσει την κατάσταση με ψυχραιμία. Αυτό ισχύει και για τα πρώτα στάδια της χρήσης αλλά και για τις συνέπειες που μπορεί να υπάρχουν από την αποχή στην οποία πρέπει να θυμούνται τις θετικές συνέπειες. Επιπλέον, στην περίπτωση που ο χρήστης βρίσκεται υπό την επήρεια θα πρέπει να τον αγνοούν.

- Η οικογένεια δεν θα πρέπει να προσπαθεί να καλύψει τις αρνητικές συνέπειες της συμπεριφοράς του χρήστη ώστε να αναγκαστεί να τις βιώσει. Αν η οικογένεια καλύπτει συνεχώς τον χρήστη τότε δεν θα μπορέσει να κατανοήσει ότι αυτός ευθύνεται για τις συνέπειες και δεν θα οδηγηθεί στην αλλαγή. Θα πρέπει να

σημειωθεί όμως ότι αν οι συνέπειες δημιουργούν κίνδυνο για τη ζωή του χρήστη τότε θα πρέπει να υπάρχει παρέμβαση από την οικογένεια.

- Η οικογένεια θα πρέπει να ανταμείβει το άτομο για την αποχή του (π.χ. ένα φαγητό που του αρέσει, κάποιο δώρο, χειρονομίες αγάπης, κ.ά.) αλλά παράλληλα να του ζητά να τη συνεχίσει. Η συζήτηση αυτή θα πρέπει να γίνεται όταν ο χρήστης δεν κάνει χρήση ουσιών και υπάρχει θετικό περιβάλλον και κλίμα.

- Η οικογένεια θα πρέπει να χρησιμοποιεί μία αποτελεσματική επικοινωνία ακολουθώντας βασικούς κανόνες όπως τη συντομία, τη θετική στάση, τη σαφήνεια, την έκφραση των συναισθημάτων, την έκφραση κατανόησης για το τι βιώνει ο χρήστης, την αποδοχή της ευθύνης της και την προσφορά βοήθειας (Meyers & Smith, 1997).

- Η οικογένεια θα πρέπει να φροντίζει να δημιουργεί ευχάριστες στιγμές και περιβάλλον μέσα από κοινές δραστηριότητες.

- Η οικογένεια θα πρέπει να μάθει να αποφεύγει ή να διαχειρίζεται τα περιστατικά βίας. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να είναι σε θέση να αναγνωρίζει την ενδεχόμενη απειλή και να υιοθετεί μία ήρεμη συμπεριφορά που δεν θα οξύνει τη σύγκρουση. Θα πρέπει να απευθύνεται στο χρήστη με ηρεμία εξηγώντας του τι συμβαίνει και γιατί δεν πρέπει να έχει αυτή την συμπεριφορά. Αν η κατάσταση δεν είναι διαχειρίσιμη από την οικογένεια, η κλήση της αστυνομίας είναι ένας τρόπος για να καταλάβει ο χρήστης ότι η οικογένεια του δεν θα ανεχτεί βίαιη συμπεριφορά εκ μέρους του.

- Η οικογένεια όταν βλέπει ότι ο χρήστης έχει κινητοποιηθεί θα πρέπει να του προτείνει θεραπεία.

- Η οικογένεια θα πρέπει επίσης να έχει δραστηριότητες και ασχολίες που δεν αφορούν και δεν εμπλέκουν το χρήστη ώστε να μπορεί να χαλαρώνει από την κατάσταση.

- Η οικογένεια θα πρέπει να είναι σε θέση, όταν είναι απαραίτητο, να δώσει τελεσίγραφο στο χρήστη αλλά και να το τηρήσει κιόλας (Μισουρίδου, 2015).

Για να επανέλθει η ισορροπία μέσα στην οικογένεια το πρώτο που πρέπει να γίνει είναι ο χρήστης να σταματήσει τη χρήση των ουσιών. Χωρίς την αποχή δεν είναι δυνατό να αναδυθούν και να εντοπιστούν τα προβλήματα που υπάρχουν γιατί η χρήση αποτελεί κάλυψη γι' αυτά. Η οικογένεια θα πρέπει να λάβει και αυτή υποστηρίξιμη προκειμένου να κατανοήσει την προέλευση της εξάρτησης αλλά και να ορίσει εκ νέου τις σχέσεις που υπάρχουν μέσα σε αυτή. Η συστημική προσέγγιση

υποστηρίζει ότι η οικογένεια οργανώνεται γύρω από την εξάρτηση εάν δεν έχει αντιμετωπίσει τα προβλήματα της (Πουλόπουλος, 2011).

Εάν η οικογένεια είναι δυσλειτουργική και σε κρίση, τότε η εξάρτηση γίνεται το συστατικό της στοιχείο. Η εξάρτηση καλύπτει τα βασικά προβλήματα της οικογένειας και τα μέλη της επικεντρώνονται σε αυτή για να τα αποφύγουν. Αν για παράδειγμα, ένα μέλος της οικογένειας σκοπεύει να φύγει και αυτό δημιουργήσει κρίση, τότε η εξάρτηση φαίνεται σαν ένα μέσο για την ένωση της εκ νέου στην προσπάθεια να την αντιμετωπίσουν (Πουλόπουλος, 2011).

2.5. Η οικογενειακή θεραπεία από το “χθες” στο “σήμερα”

Η δομή της οικογένειας έχει δεχτεί πολλές αλλαγές και αυτό είναι απόρροια διαφόρων κοινωνικό-πολιτικών μεταβολών. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρει ο Γεωργακάς (2007:52), μέχρι το Β' παγκόσμιο πόλεμο η δομή της οικογένειας ήταν ιεραρχική. Πρόκειται για μία δομή που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αυθαίρετη και αυταρχική, όμως εξασφάλιζε στα μέλη της οικογένειας την αίσθηση ασφάλειας, αφού οι ρόλοι που αναλάμβαναν τα μέλη της ήταν σαφείς. Έπειτα, κατά την λήξη του Β' παγκόσμιου πολέμου, ο ρόλος της γυναίκας αρχίζει να παίρνει πολύπλευρες διαστάσεις. Η ένταξη της γυναίκας στην αγορά εργασίας είχε ως συνέπεια την ανασυγκρότηση του οικογενειακού συστήματος. Μια οικογένεια που τη χαρακτηρίζουν σταθερές αξίες, σαφή όρια δραστηριοτήτων, σταθερή παρουσία γονέων και αναγνώριση των ρόλων, προσφέρει ένα περιβάλλον ασφαλούς και δημιουργικής εξέλιξης στα μέλη της (Γεωργακάς, 2007:73). Αντίθετα η σύγχυση των ρόλων, τα ασαφή όρια, η απουσία αξιών, οι αλλοπρόσαλλες συμπεριφορές, η ασταθής γονεϊκή παρουσία, οδηγούν στο αντίθετο αποτέλεσμα: σε μια αναπτυξιακή πορεία χωρίς ιδανικά, πρότυπα και σημεία αναφοράς (Γεωργακάς, 2007).

Σήμερα, δίνεται έμφαση στη συμμετοχή της οικογένειας αποτελώντας ίσως το κλειδί στη θεραπεία. Η οικογένεια, ούτως ή άλλως, αποτελεί μήτρα ψυχολογικών προβλημάτων, όπως και το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον του χρήστη. Οι δυσλειτουργίες της είναι φυσικό και αναπόφευκτο να επηρεάζουν τα μέλη της και να συνδέονται με προβλήματα, όπως εξάρτηση από ψυχοτρόπους ουσίες (Πουλόπουλος, 2011: 170).

Την περίοδο 1950-1960 οι απόψεις ήταν αντίθετες πάνω σε αυτό. Όπως αναφέρει ο Πουλόπουλος (2011:170), η εξάρτηση αντιμετωπιζόταν ως ατομικό αίτιο

και θεωρούνταν ότι μπορεί να επιφέρει κινδύνους στην οικογένεια, στην κοινωνία ακόμη και στο ίδιο το άτομο. Η οικογένεια είχε τον ρόλο, είτε του «θύματος», είτε του «υπαίτιου» ή ακόμη και του άσχετου παράγοντα σε σχέση με το πρόβλημα της εξάρτησης που αντιμετώπιζε το μέλος της. Έτσι, επιδιωκόταν η απομάκρυνση του χρήστη από το οικογενειακό περιβάλλον. Οι θεραπευτικές κοινότητες θεωρούσαν ότι η οικογένεια θα μπορούσε να συμβάλει στα αίτια της υποτροπής ή διακοπής από το πρόγραμμα θεραπείας που παρακολουθούσε ο χρήστης. «Αυτό βασίστηκε στην άποψη ότι πολλές φορές η οικογένεια μπορεί να συντηρεί το πρόβλημα για να καλύψει δικές της αδυναμίες ή ότι ο χρήστης αναλαμβάνει να λειτουργήσει ως παράγοντας συνοχής της οικογένειας με την υιοθέτηση μια αρνητικής συμπεριφοράς. Έτσι συγκεντρώνει την προσοχή των υπολοίπων μελών της οικογένειας και τα αποτρέπει από την αντιμετώπιση άλλων οικογενειακών προβλημάτων» (Πουλόπουλος, 2011:170). Αυτή η τακτική (απομάκρυνση του χρήστη από το οικογενειακό-περιβάλλον) εφαρμοζόταν για πολλά χρόνια, σε διάφορες χώρες της Β. Ευρώπης και στην Αμερική.

Το 1970, υπήρξαν εξελίξεις στον τομέα της οικογενειακής θεραπείας. Αναδύθηκε ο ρόλος της οικογένειας όχι μόνο ως παράγοντας που συμβάλει στα αίτια της ουσιοεξάρτησης αλλά και η σημασία της συμμετοχής της, στη θεραπεία του χρήστη. Έτσι στις θεραπευτικές κοινότητες εντάχθηκαν προγράμματα συμβουλευτικής που απευθυνότουσαν σε οικογένειες χρηστών. Ταυτόχρονα αναπτύχθηκαν ανεξάρτητα προγράμματα από οικογενειακούς θεραπευτές, στα οποία μπορούσαν να απευθυνθούν αλκοολικοί και στόχευαν στη θεραπεία ζευγαριών και σε τοξικοεξαρτημένους με κύρια παρέμβαση τη συστημική προσέγγιση (Πουλόπουλος, 2011:170).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι κατά την εφαρμογή της συστημικής θεραπείας επιδιώκεται η ανασυγκρότησή των οικογενειακών παραγόντων μιας τοξικοεξάρτησης και πιο συγκεκριμένα «η συστημική θεραπεία επιζητεί να ανιχνεύσει αφενός την οικογενειακή γενεολογία ενός τοξικοεξαρτητικού συμπτώματος και αφετέρου να επαναεξετάσει με ακρίβεια τις ενδοοικογενειακές σχέσεις οι οποίες διαδραματίζονται γύρω από την τοξικοεξάρτηση του νεαρού ατόμου και οι οποίες εμποδίζουν γενικώς κυρίως στα λεγόμενα άκαμπτα συστήματα τις δυνατότητες εξέλιξης του νέου έξω από εξαρτητικά σχήματα» (Angel & Angel, 2010:72).

Πλέον, το πρόβλημα των εξαρτήσεων δεν αναγνωρίζονταν ως ατομικό, αλλά ως αποτέλεσμα ενός δυσλειτουργικού συστήματος-υποσυστήματος που μπορεί να

αφορά, την προσωπικότητα του χρήστη, την οικογένεια και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Η οικογενειακή θεραπεία αντιμετωπίζοντας το πρόβλημα των εξαρτήσεων, άρχισε σταδιακά να εξελίσσεται. Οι ειδικοί άρχισαν να κατανοούν όλο και περισσότερο την συσχέτιση της χρήσης ουσιών με το οικογενειακό περιβάλλον απ' όπου προέρχεται ο χρήστης αλλά και τη δυναμική επιρροή της συμμετοχής της οικογένειας στη θεραπεία του ατόμου. Ενώ υπήρξαν θετικά αποτελέσματα με τις νέες εξελίξεις της οικογενειακής θεραπείας, υπήρξαν σοβαρές αντιστάσεις σε κάποιες περιπτώσεις όπου οι γονείς δεν επιθυμούσαν να εμπλακούν στην θεραπεία, αφού πίστευαν πως δεν τους αφορά.

Όσον αφορά, τις χώρες στη Νότια Ευρώπη εξελίχθηκαν εξαρχής διαφορετικά. Σύμφωνα με τον Πουλόπουλο (2011:171) στις μεσογειακές χώρες, το άτομο βρίσκεται σε στενή επαφή με το οικογενειακό του περιβάλλον. Ακόμη, σε πολλές περιπτώσεις, το άτομο παραμένει στην οικογένειά του για μεγάλο χρονικό διάστημα, η οικογένεια ως θεσμός παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο και η συμμετοχή των γονέων θεωρείται καταλυτικός παράγοντας για την κινητοποίηση, την παραμονή στη θεραπεία και την κοινωνική επανένταξη του μέλους. Οι θεραπευτικές κοινότητες από το ξεκίνημα τους εντάξανε προγράμματα που απευθυνόντουσαν σε οικογένειες διότι θεωρούσαν πως μπορούσαν να αξιοποιήσουν τη δυναμική της οικογένειας στη θεραπεία του ατόμου.

Η οικογενειακή θεραπεία αποτελεί μία μέθοδο με σημαντικά πλεονεκτήματα και οφέλη. Μέσω αυτής της θεραπείας το οικογενειακό περιβάλλον του εξαρτημένου καθώς και ο ίδιος βελτιώνεται ενώ παράλληλα αντιμετωπίζονται και οι παράγοντες που δημιουργήθηκαν σε αυτό το πλαίσιο και συνέβαλαν στη χρήση. Μέσω της οικογενειακής θεραπείας η χρήση μπορεί να αντιμετωπιστεί αφού η δυναμική της οικογένειας γίνεται κατανοητή και παρέχει δεδομένα που είναι χρήσιμα και ουσιαστικά τόσο για την προληπτική όσο και τη θεραπευτική αντιμετώπιση (Πουλόπουλος, 2011:177). Από την στιγμή που ο εξαρτημένος εισάγεται σε ένα θεραπευτικό πλαίσιο, η οικογενειακή θεραπεία εστιάζει στα προβλήματα και στις σχέσεις που υπάρχουν μέσα στην οικογένεια. Αρχικά, οι γονείς πρέπει να λάβουν την κατάλληλη εκπαίδευση προκειμένου να μην συμπεριφέρονται με τρόπο που θα ευνοήσει τη χρήση. Η εκπαίδευση επίσης είναι απαραίτητη για να κατανοήσει η οικογένεια ότι το πρόβλημα αφορά και αυτή και όχι μόνο το εξαρτημένο μέλος της (Πουλόπουλος, 2011:176). Επιπλέον, στόχος της οικογενειακής θεραπείας είναι «η εύρεση νέων σημείων ισορροπίας του οικογενειακού συστήματος, σε

αλληλεπιδράσεις που να είναι λειτουργικές και δεν προϋποθέτουν την ύπαρξη προβλημάτων για να ενώνουν τα μέλη του. Η εμπειρία από τις οικογένειες των εξαρτημένων αποδεικνύει, πως αν η συνεργασία με αυτές αποκαλύπτει νέες πιο λειτουργικές πλευρές της ζωής τους, περιορίζονται οι πιθανότητες υποτροπής των απεξαρτημένων μελών τους» (Γεωργακάς 2007:158). Η θεραπευτική κοινότητα μπορεί να αξιοποιήσει την οικογενειακή θεραπεία ως συμπληρωματική μέθοδο, προκειμένου να επιτύχει τους στόχους της (Πουλόπουλος 2011:178).

Στην Ελλάδα όταν ξεκίνησαν τη λειτουργία τους οι θεραπευτικές κοινότητες (ΙΘΑΚΗ, 1983) υπήρχε μια αυστηρά οριοθετημένη συμμετοχή της οικογένειας στην ενίσχυση της προσπάθειας του εξαρτημένου μέλους για απεξάρτηση. Σιγά-σιγά μελετώντας την ταυτότητα της ελληνικής οικογένειας και αξιοποιώντας την ελληνική κουλτούρα σε ότι αφορά τις οικογενειακές σχέσεις, τα προγράμματα απεξάρτησης οργάνωσαν και εφαρμόζουν προγράμματα οικογενειακής υποστήριξης (Φωστήρη, 2006).

2.6. Η διαδικασία της οικογενειακής θεραπευτικής παρέμβασης

«Οι γονείς των τοξικοεξαρτημένων επηρεάζονται άμεσα από την ηλικία του χρήστη, το στάδιο της εξάρτησης και τον βαθμό εμπλοκής με τη χρήση και την παραβατική συμπεριφορά. Προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες των εξαρτημένων και των οικογενειών τους, απαιτείται η πραγματοποίηση πολλών και ποικίλων παρεμβάσεων» (Πουλόπουλος, 2011:172).

Η διαδικασία θεραπευτικής παρέμβασης διακρίνεται σε έξι στάδια (Παπαδημητρίου, 2015: 344):

1^ο στάδιο: Στόχος της συγκεκριμένης φάσης είναι ο προσανατολισμός του εξυπηρετούμενου και της οικογένειάς του. Οι απευθυνόμενοι καλούνται να αναφέρουν περιληπτικά το αίτημά τους και έπειτα πραγματοποιείται μία ενημέρωση από το θεραπευτή παρέχοντας πληροφορίες στον χρήστη και στην οικογένειά του αναφορικά με το πλαίσιο, τις ώρες λειτουργίες και τους κανονισμούς. Στην συνέχεια, ο θεραπευτής προχωρά στην λήψη ιστορικού έτσι ώστε να αποκτήσει μια όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη εικόνα λαμβάνοντας χρήσιμες πληροφορίες αναφορικά με την πορεία χρήσης του εξυπηρετούμενου, εάν έχουν υπάρξει προηγούμενες προσπάθειες, πληροφορίες που αφορούν την οικογενειακή του κατάσταση και άλλες

χρήσιμες πληροφορίες. Τέλος, εφόσον συμφωνήσει ο εξυπηρετούμενος με την τήρηση των προϋποθέσεων για την συμμετοχή του στο πλαίσιο, ακολουθεί συμβόλαιο συνεργασίας.

2^ο στάδιο: Ο θεραπευτής εστιάζει στον θεραπευόμενο ψάχνοντας και δημιουργώντας συνθήκες διευκόλυνσης στοχεύοντας στην αποχή του από την χρήση ουσιών.

3^ο στάδιο: Σε αυτό το στάδιο στόχος είναι η εγκατάσταση της αποχής. Ο χρήστης βρίσκεται σε φάση σωματικής αποτοξίνωσης και με στόχο την καλύτερη αντιμετώπιση, γίνεται παράλληλη στήριξη του ατόμου και της οικογένειας του. Ωστόσο, οι σχέσεις των μελών της οικογένειας τροποποιούνται ώστε η επιστροφή του ατόμου στο σπίτι να είναι πιο ομαλή.

4^ο στάδιο: Στόχος είναι η αντιμετώπιση της κρίσης και η σταθεροποίηση της οικογένειας. Με την επιστροφή του ατόμου στο σπίτι ενδέχεται οι προσδοκίες είτε του ίδιου είτε της οικογένειάς του να μην ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και έτσι δημιουργείται η ανάγκη παράλληλης στήριξης των οικείων προσώπων του χρήστη επιδιώκοντας την καλύτερη διαχείριση της κατάστασης αλλαγής.

5^ο στάδιο: Με την εφαρμογή της οικογενειακής ψυχοθεραπείας σε αυτό το στάδιο, ο θεραπευτής δεν επικεντρώνεται τόσο στην ουσιοεξάρτηση αλλά στα υπόλοιπα θέματα που αφορούν την οικογενειακή ζωή και τις ενδοοικογενειακές σχέσεις. Σε αυτό το στάδιο είναι σύνηθες να έρχονται στην επιφάνεια προβλήματα και άλλων μελών μέσα στην οικογένεια, όπως συγκρούσεις γονεϊκών ρόλων, ψυχικές διαταραχές, πένθος και διάφορα άλλα θέματα. Εδώ, στόχος του θεραπευτή είναι να ενισχύσει και να υποστηρίξει τις οικογένειες στην προσπάθειά τους να επαναπροσδιορίσουν νέους ρόλους και συμπεριφορές έχοντας ως κοινό στόχο την διατήρηση της αποχής από την χρήση του μέλους που αντιμετωπίζει το πρόβλημα της ουσιοεξάρτησης.

6^ο στάδιο: Είναι το τελικό στάδιο της θεραπείας όπου η οικογένεια καλείται με την βοήθεια του θεραπευτή να αξιολογήσει τις αλλαγές, τις στάσεις και συμπεριφορές και τους νέους ρόλους που προέκυψαν κατά το διάστημα αποχής από την χρήση.

2.7. Ο ρόλος της οικογένειας/γονέων στα σημαντικότερα στάδια της απεξάρτησης

«Ο ρόλος που διαδραματίζει η οικογένεια των ατόμων που είναι ουσιοεξαρτημένα έχει τεράστια σημασία. Οι οικογενειακοί παράγοντες μπορεί να επιδρούν επιβαρυντικά στην εμφάνιση της εξαρτητικής συμπεριφοράς, αλλά και να

αποτελούν πηγή βοήθειας, προστασίας και παρεμπόδισης της εξέλιξης του φαινομένου» (Παπαδημητρίου, 2015:341). Οι λόγοι για τους οποίους φαίνεται να είναι απολύτως χρήσιμη η συμμετοχή της οικογένειας στην θεραπεία είναι διάφοροι. Αρχικά για να αλλάξει το ίδιο το μέλος την συμπεριφορά του. Έπειτα, ένας άλλος λόγος είναι για να αλλάξουν τα μέλη της οικογένειας στάσεις και συμπεριφορές που ενισχύουν την εξάρτηση και τέλος, για να τροποποιηθεί η δυναμική που αναπτύσσεται μέσα στην οικογένεια και έχει αρνητικές επιπτώσεις στα μέλη της (Πουλόπουλος 2011:174). Αν η οικογένεια επιλέξει να μείνει απόμακρη, αυτό μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στη διάρκεια της διαδικασίας αυτής αλλά και να αποτελέσει αίτιο πρόωρης εγκατάλειψης του προγράμματος (Γεωργακάς, 2007: 156). Παρακάτω θα αναφερθούμε στην σημαντικότητα που μπορεί να έχει η γονεϊκή εμπλοκή στα 3 κύρια στάδια της απεξάρτησης και πιο συγκεκριμένα το στάδιο της κινητοποίησης, το στάδιο της αλλαγής και το στάδιο της συνέχισης και της σταθεροποίησης της αλλαγής. Αναφορά επίσης θα γίνει και στο ενδεχόμενο στάδιο της υποτροπής.

Στάδιο κινητοποίησης

A) Σε αυτό το στάδιο, ακόμα και στην περίπτωση που το άτομο δεν είναι έτοιμο για αλλαγή, μπορεί να αντιλαμβάνεται πως η εξάρτηση του προκαλεί προβλήματα στην καθημερινή του ζωή και οι γονείς μπορούν να «προσανατολίσουν» το άτομο διερευνώντας καλύτερα το πρόβλημα της εξάρτησης του, παραπέμποντας τον σε έναν ειδικό. Εφόσον οι γονείς έχουν αποδεχτεί το πρόβλημα της ουσιοεξάρτησης του παιδιού τους, τότε μπορούν να αποτελέσουν «πηγή» υποστήριξης και ενθάρρυνσης για το εξαρτημένο μέλος ώστε να ζητήσει βοήθεια.

B) Στο στάδιο αυτό το άτομο σκέφτεται σοβαρά να αλλάξει την εξαρτητική του συμπεριφορά, καθώς είναι πλέον ορατές οι συνέπειες της χρήσης, προκαλώντας πληθώρα προβλημάτων στην οικογενειακή, κοινωνική, οικονομική ζωή του ατόμου, καθώς και πιθανά προβλήματα υγείας. Συγκεκριμένα, εδώ οι γονείς έχουν ήδη ενημερωθεί με τον σχετικό τρόπο αντιμετώπισης. Πιθανόν «η οικογένεια να έχει ενταχθεί σε κάποιο θεραπευτικό πλαίσιο σε μια διαδικασία απενοχοποίησης, προσωπικής διαφοροποίησης και αλλαγής τάσης ως προς το πρόβλημα της εξάρτησης και ενημερότητας ως προς το ρόλο που διαδραματίζουν και έτσι μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της προσπάθειάς του» (Γεωργακάς, 2007).

Γ) Στο στάδιο αυτό, το άτομο είναι έτοιμο να κάνει την προσπάθεια αλλαγής όμως δεν έχει θέσει σε πλήρη εφαρμογή το σχεδιασμό επίτευξης του στόχου. Οι γονείς

λαμβάνουν μέρος στο σχέδιο αυτό, θέτοντας όρια, κάνοντας ρεαλιστικές συμφωνίες μαζί του και ασκώντας πίεση για αλλαγή (Γεωργακάς, 2007:83).

Στάδιο αλλαγής

Όταν το άτομο προβεί σε κάποιο πλαίσιο θεραπείας εξαρτησιογόνων ουσιών, οι γονείς αποτελούν έναν από τους πιο κρίσιμους παράγοντες για την παραμονή του εξαρτημένου σε αυτό (Πουλόπουλος, 2011:174). Συνιστάται, η ταυτόχρονη θεραπεία του ατόμου και των γονέων με στόχο την αντιμετώπιση δυσκολιών και αδυναμιών. Η ένταξη των γονέων σε κάποιο θεραπευτικό πλαίσιο επιδιώκει να φέρει στην επιφάνεια θέματα που σχετίζονται με την λειτουργία του οικογενειακού συστήματος. Αυτά τα θέματα μπορεί να αφορούν είτε τους ρόλους των γονέων και πως αυτοί επηρεάζουν το οικογενειακό σύστημα, είτε την ύπαρξη χρήσης μέσα στην οικογένεια, ακόμη και υπάρχουσα ενδο-οικογενειακή βία ή γενικότερα θέματα που μπορεί να έχουν επηρεάσει την λειτουργία τους ως οικογένεια όπως η οικονομική κρίση. Επομένως, απαιτούνται προσωπικές αλλαγές των μελών της οικογένειας, ώστε να αποφευχθεί το εξαρτημένο άτομο να ξαναέλθει σε επαφή με συμπεριφορές που ενισχύουν την εξάρτησή μέσα στο οικογενειακό σύστημα. Έτσι, μέσα από μια διαδικασία ενημερότητας ως προς τους ρόλους και τα όρια, την υπευθυνότητα, την αποκατάσταση της επικοινωνίας, τους δεσμούς και τις αξίες που διέπουν το οικογενειακό σύστημα, προκύπτουν θέματα που όσο τα μέλη της οικογένειας τα επεξεργάζονται, τόσο περισσότερο υποστηρίζουν την λειτουργικότητα του συστήματος και κατ' επέκταση, του προβλήματος της εξάρτησης (Γεωργακάς, 2007).

Στάδιο συνέχισης- σταθεροποίησης αλλαγής

Έχοντας πλέον επιτευχθεί οι στόχοι της ψυχικής απεξάρτησης και η εξάλειψη παραβατικών συμπεριφορών, αλλά και η αποκατάσταση των οικογενειακών σχέσεων, οι γονείς λαμβάνουν σημαντικό ρόλο στην σταθεροποίηση της αλλαγής. Χρειάζεται να είναι ενήμεροι για θέματα που αφορούν την πρόληψη και την πιθανή υποτροπή αλλά και να συνεχίσουν την προσπάθεια αλλαγής. «Η οικογένεια μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο σταθεροποιώντας η ίδια της αλλαγές της και δημιουργώντας έτσι, ένα ασφαλές περιβάλλον» (Γεωργακάς, 2007:84). «Η ενημερότητα και επεξεργασία από τους γονείς, της φάσης της αποπαιδωσης, μπορεί να λειτουργήσει καταλυτικά στην προσπάθεια του απεξαρτημένου μέλους» (Γεωργακάς, 2007: 84).

Στάδιο υποτροπής

Στο σημείο αυτό που το άτομο επιστρέφει στην εξαρτητική του συμπεριφορά, είναι σημαντικό να μετακινηθεί στο στάδιο της περίσκεψης και προετοιμασίας και δράσης χωρίς να αποθαρρυνθεί λόγω της υποτροπής του. Θα πρέπει να εντοπίσει τα θέματα που συντέλεσαν στην υποτροπή του και να δώσει έμφαση σε αυτά (Γεωργακάς, 2007:84). Παράλληλα οι γονείς καλούνται επίσης να μην αποθαρρυνθούν και εγκαταλείψουν και οι ίδιοι την προσπάθεια, ενώ θα πρέπει να εντοπίσουν τις δικιές τους υποτροπές και να μεταβούν στις διορθώσεις. «Η διατήρηση των αλλαγών που έχει καταφέρει και η ενεργός συμμετοχή σε διορθωτικές κινήσεις που προάγουν την λειτουργικότητα του συστήματος είναι ιδιαίτερα σημαντικές στο στάδιο αυτό» (Γεωργακάς, 2007). Η πίεση της οικογένειας αποτελεί το δεύτερο σημαντικότερο εξωτερικό παράγοντα κινητοποίησης και παραμονής των εξαρτημένων στη θεραπεία μετά την πίεση που μπορεί να ασκηθεί από το ποινικό σύστημα (Πουλόπουλος, 2011).

Η ολοκλήρωση της θεραπείας δεν σημαίνει ότι έχει επιλυθεί και το πρόβλημα. Ανάμεσα στις προκλήσεις για τις αλλαγές που έχουν επιτευχθεί περιλαμβάνεται και η κοινωνική επανένταξη. Η οικογένεια πρέπει να συνεχίσει τις προσπάθειες της και σε αυτή την φάση. Αν οι αλλαγές που έχουν γίνει δεν έχουν εδραιωθεί καλά τότε υπάρχει το ενδεχόμενο επανάληψης των παλιών συμπεριφορών, ενδεχομένως μέσω της εμφάνισης άλλων φαινομένων. Για παράδειγμα, το εξαρτημένο μέλος μπορεί να μην κάνει άμεσα χρήση και πάλι αλλά να περιμένει από την οικογένεια του να αντιμετωπίσει όλες τις ανάγκες του αποφεύγοντας να αναλάβει τις ευθύνες του. Αυτές οι λανθασμένες συμπεριφορές μπορεί να οδηγήσουν το εξαρτημένο άτομο και πάλι στη χρήση (Πουλόπουλος, 2011: 177).

Παράλληλα, η υποστήριξη της οικογένειας έχει σημαντικό ρόλο όταν το εξαρτημένο άτομο κατά τη διάρκεια της θεραπείας προσπαθεί να κατανοήσει την εξάρτησή του. Στην προσπάθεια αναζήτησης του εαυτού του είναι σημαντικό να μπορεί να εκφράσει πως αισθάνεται στους άλλους και αυτό αποτελεί έναυσμα για τον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων. Με τη βοήθεια του θεραπευτή στην επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας μπορούν να αποκατασταθούν οι σχέσεις τους. Ακόμα και αν υπάρξει υποτροπή, αυτή θα πρέπει να αντιμετωπιστεί ψύχραιμα και με τρόπο που θα παρέχει πληροφορίες που θα χρησιμοποιηθούν ουσιαστικά κατά τη διάρκεια της απεξάρτησης (Μισουρίδου, 2015).

3ο Κεφάλαιο

Μέθοδοι θεραπείας και πρόληψης για την χρήση ναρκωτικών ουσιών και οικογένεια»

3.1. Μέθοδοι θεραπείας με στόχο την απεξάρτηση από ψυχοτρόπους ουσίες

Στην προσπάθεια αντιμετώπισης του προβλήματος των εξαρτήσεων αναπτύχθηκαν διάφοροι μέθοδοι θεραπείας, οι οποίες διακρίνονται σε τέσσερις κατηγορίες. Η πρώτη είναι η **αποτοξίνωση**, δηλαδή μια διαδικασία που πραγματοποιείται είτε σε ιδιωτικές κλινικές, είτε σε δημόσια νοσοκομεία όπου επιδιώκεται η απαλλαγή του ατόμου από την οργανική έλξη. Πολλές φορές η αποτοξίνωση πραγματοποιείται με την βοήθεια ειδικευμένων ψυχολόγων και νοσηλευτών. Ωστόσο, όπως αναφέρει ο Γιώργος Πιπερόπουλος, «όπως απέδειξαν εμπειρίες αποτοξίνωσης χιλιάδων ναρκομανών η διαδικασία αυτή είναι καταδικασμένη σε αποτυχία, εφόσον μετά την οργανική θεραπεία ο ναρκομανής επιστρέφει στο περιβάλλον χωρίς καμία ουσιαστική αλλαγή στην προσωπικότητα ή στον χαρακτήρα του» (Πιπερόπουλος, 1998:291).

Η δεύτερη είναι η **ψυχοθεραπεία**, όπου όπως περιγράφεται από τον ίδιο συγγραφέα, εστιάζει στην εφαρμογή διαφόρων ψυχοθεραπευτικών θεωριών και μεθόδων θεραπείας που εφαρμόζονται από ειδικούς επιστήμονες και αποβλέπουν αρχικά στην κατανόηση του δυναμισμού των δομών και υποδομών της προσωπικότητας του ατόμου και συμβάλουν στην κατανόηση των αιτιών της εξάρτησης και έπειτα, στην προσπάθεια εξάλειψης υποσυνείδητων ψυχικών τραυμάτων και ελλείψεων που οδηγούν το άτομο σε αυτόν τον τρόπο ζωής (Πιπερόπουλος, 1998:291).

Ακολουθούν τα **υποκατάστατα**, δηλαδή η υποκατάσταση των ναρκωτικών ουσιών με φάρμακα όπως η «μεθαδόνη» ή η «βουπρενορφίνη» με σκοπό την σταδιακή μείωση ή την συντήρηση της χρήσης και την αντιμετώπιση των σωματικών συμπτωμάτων της στέρησης μέσα σε ειδικά κέντρα σωματικής αποτοξίνωσης (Ζαφειρίδης, 2009:15). Για την επίτευξη των προσδοκώμενων αποτελεσμάτων, τα πλαίσια με την εφαρμογή υποκατάστατων λειτουργούν ταυτόχρονα με ειδικευμένο προσωπικό όπως ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, κ.α. Η χορήγηση γίνεται νόμιμα σύμφωνα με τον **Νόμο 2716/1999** στον οποίο *«προβλέπεται η χορήγηση*

ουσιών για υποκατάσταση της εξάρτησης καθώς και ανταγωνιστικών ουσιών που αδρανοποιούν τους υποδοχείς των οπιούχων σε ειδικές δημόσιες μονάδες, στις οποίες χορηγείται άδεια η σχετική άδεια με απόφαση του Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας μετά από γνώμη του ΟΚΑΝΑ, καθώς και στον ΟΚΑΝΑ μετά από σχετική άδεια η οποία δίδεται σε αυτόν με απόφαση του Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας. Στις ίδιες αποφάσεις καθορίζονται οι ουσίες των οποίων επιτρέπεται η χορήγηση και οι όροι κάτω από τους οποίους θα χορηγούνται» (Τσουραμάνη, 2003:220).

Τέλος, υπάρχει και η **θεραπευτική κοινότητα**. Πιο συγκεκριμένα μέσα από την τεχνική της ομάδας αυτοβοήθειας, επιδιώκεται: α) η βελτίωση της προσωπικότητας του ατόμου σε ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά (υιοθέτηση ενός νέου αξιακού συστήματος, ανάληψη προσωπικής ευθύνης, κ.α.), β) Η προσωρινή αντικατάσταση του οικογενειακού και του ευρύτερου κοινωνικού δικτύου του ατόμου με το κοινωνικό δίκτυο της Θεραπευτικής Κοινότητας, έτσι ώστε να προετοιμαστεί για τις ριζικές αλλαγές συμπεριφοράς στο φυσικό του περιβάλλον (Παπαδάτος, 2010:164).

3.2. Πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης ΚΕ.Θ.Ε.Α ΝΟΣΤΟΣ

3.2.1. Τι είναι το ΚΕΘΕΑ

Το ίδιο το ΚΕΘΕΑ στον απολογισμό του (2014) αναφέρει ότι ο τρόπος που λειτουργεί κατοχυρώνεται και συμμορφώνεται με την εθνική νομοθεσία και στρατηγική για τα ναρκωτικά και την αντιμετώπιση της χρήσης τους. Το ΚΕΘΕΑ επιχορηγείται και εποπτεύεται από το Υπουργείο Υγείας αλλά χρηματοδότηση λαμβάνει και από ευρωπαϊκά προγράμματα και δωρεές. Η νομική μορφή του είναι αυτοδιοικούμενο νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου.

Ο πρώτος οργανισμός στην Ελλάδα που δημιουργήθηκε για τα εξαρτημένα άτομα και τη θεραπεία τους ήταν η Ιθάκη. Η ίδρυση αυτής της θεραπευτικής κοινότητας έγινε το 1983. Οι δραστηριότητες του ΚΕΘΕΑ αφορούν την πρόληψη και τη θεραπεία όσον αφορά την χρήση ουσιών και την εξάρτηση αλλά παράλληλα και την έρευνα, την εκπαίδευση καθώς και την ένταξη και την αποκατάσταση των εξαρτημένων ατόμων (ΚΕΘΕΑ, 2014).

Όσον αφορά το δίκτυο υπηρεσιών βρίσκονται εν λειτουργία περισσότερες από 100 μονάδες σε 23 πόλεις και 18 σωφρονιστικά καταστήματα για την υποστήριξη ατόμων με διαφορετικά χαρακτηριστικά και ανάγκες (ενηλίκων, εφήβων, μεταναστών

φυλακισμένων, αστέγων, κ.α.). Ωστόσο, οι παροχές δίνονται δωρεάν και χωρίς διακρίσεις, καθώς η προσέλευση είναι εθελούσια. Η θεραπευτική προσέγγιση είναι ολιστική και ψυχοκοινωνική δίνοντας σημασία στην συμμετοχή της οικογένειας αλλά και της κοινωνίας. Αναφορικά με την αποτελεσματικότητα, σύμφωνα με το απολογισμό έργου του ΚΕΘΕΑ το 2014, 5 χρόνια μετά από την έναρξη της θεραπείας, για όσους συμπληρώνουν έναν χρόνο σε θεραπευτική κοινότητα: το 67,7% απέχει από τη χρήση κάθε παράνομης ουσίας, το 72,7% δεν έχει καμία εμπλοκή με το νόμο και το 83,7% εργάζεται (ΚΕΘΕΑ, 2014).

Η θεραπευτική πορεία ενός ατόμου που δέχεται τη παροχή βοήθειας από το πρόγραμμα ξεκινάει από τον συμβουλευτικό σταθμό και έπειτα παραπέμπεται, αναλόγως τις ανάγκες που εμφανίζει, είτε στη θεραπευτική κοινότητα διαμονής, είτε στη θεραπευτική κοινότητα εξωτερικής παρακολούθησης και τέλος, στο κέντρο κοινωνικής επανένταξης. Ωστόσο, ταυτόχρονα συμμετέχει και το κέντρο Οικογενειακής υποστήριξης το οποίο απευθύνεται σε γονείς, αδέρφια, συντρόφους και συγγενείς ατόμων που αντιμετωπίζουν προβλήματα εξάρτησης.

3.2.2.Κέντρα οικογενειακής υποστήριξης

Το ΚΕΘΕΑ θεωρεί την οικογένεια και το κοντινό περιβάλλον του εξαρτημένου ως σημαντικό παράγοντα στη θεραπεία του και στο βαθμό αποτελεσματικότητας της και ενθαρρύνει τη συμμετοχή τους. Αυτός είναι και ο λόγος που στον απολογισμό του 2014 γίνεται αναφορά σε 27 κέντρα Οικογενειακής υποστήριξης σε όλη την Ελλάδα. Τα μέλη των οικογενειών που συμμετείχαν στα κέντρα έφτασαν το 2014 τα 6.341 άτομα (ΚΕΘΕΑ, 2014).

Στα κέντρα οικογενειακής υποστήριξης τα μέλη της οικογένειας και άλλα κοντινά πρόσωπα των εξαρτημένων ατόμων μπορούν να λάβουν ενημέρωση, συμβουλευτική και θεραπευτική υποστήριξη. Για τη συμμετοχή των οικογενειών στα κέντρα αυτά δεν είναι προϋπόθεση η ένταξη του εξαρτημένου σε πρόγραμμα. Εφόσον όμως αυτός συμμετέχει, η οικογένεια του θα λάβει τις σχετικές υπηρεσίες όσο αυτός βρίσκεται στο πρόγραμμα. Συνοπτικά, οι υπηρεσίες που προσφέρουν τα κέντρα οικογενειακής υποστήριξης είναι:

- Μαθαίνουν μέσω της ενημέρωσης τι συμβαίνει με τη χρήση, τι συνιστά την εξάρτηση και ποιες θεραπευτικές δυνατότητες υπάρχουν.
- Λαμβάνουν υποστήριξη και ενίσχυση σε συναισθηματικό επίπεδο.
- Λαμβάνουν υποστήριξη και την κατάλληλη εκπαίδευση προκειμένου να

μπορέσουν να παρακινήσουν το εξαρτημένο άτομο να λάβει υποστήριξη και να συμμετέχει στη θεραπεία.

- Παροτρύνονται οι ίδιοι να συμμετέχουν ενεργά στις διαδικασίες θεραπείας.
- Λαμβάνουν την κατάλληλη εκπαίδευση προκειμένου να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον που δεν επιτρέπει στο εξαρτημένο άτομο κατά τη διάρκεια της θεραπείας του να υποτροπιάσει.
- Λαμβάνουν βοήθεια ώστε οι σχέσεις και η επικοινωνία μέσα στο πλαίσιο οικογένειας να γίνουν πιο λειτουργικές.
- Λαμβάνουν βοήθεια προκειμένου να ενισχυθούν σε προσωπικό επίπεδο μέσα από δραστηριότητες και ομάδες αυτοβοήθειας (ΚΕΘΕΑ, 2014).

3.3 Ο ρόλος της οικογένειας στην πρόληψη

Το πολυσύνθετο πρόβλημα των ναρκωτικών παρουσιάζει πολλές πλευρές. Η πλευρά της πρόληψης αποκτά ιδιαίτερη σημασία, πρώτα γιατί αγκαλιάζει τον άνθρωπο και συμπορεύεται με την ανθρωποκεντρική, ουμανιστική φιλοσοφία. Επίσης, αφορά την μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού, τα εκατομμύρια γονέων, νέων και εφήβων, οι οποίοι παραπαίουν σε ένα κόσμο γεμάτο άγχος και υπαρξιακά προβλήματα. Τέλος, αφορά τη νεολαία που αποτελεί το «αύριο» της κοινωνίας, όπου τοποθετούμε τους οραματισμούς μας για τη διαμόρφωση του νέου ανθρώπου, της νέας σκέψης, του νέου τρόπου ζωής (Μπένας, 1990).

Αντιμετωπίζοντας το θέμα της πρόληψης, υπάρχουν δύο σημαντικές έννοιες:

- Η πρώτη αναφέρεται στην προσωπικότητα του εξαρτημένου ατόμου, που παρουσιάζεται τραυματισμένη, με ασθενική αντίσταση, με χαμηλή αυτοεκτίμηση, με ένα οδυνηρό συναίσθημα περιθωριοποίησης, με απαισιοδοξία, με άσχημα παιδικά βιώματα, κ.α. (Μπένας, 1990).
- Η δεύτερη έννοια έχει σχέση με την ψυχική υγεία. Μολονότι ο προσδιορισμός αυτής της έννοιας είναι συχνά ασαφής, θεωρείται πως η ψυχική υγεία είναι η ικανότητα του ατόμου να αντιμετωπίζει τόσο τα ατομικά όσο και τα γενικότερα θέματα του κοινωνικού συνόλου, με τις πιο συμφέρουσες για τον άνθρωπο και τη θετική εξέλιξη, λύσεις. Είναι φανερό πως η προσωπικότητα του εξαρτημένου ατόμου βρίσκεται πολύ μακριά από μια τέτοια, θετικής ψυχικής υγείας, συμπεριφορά (Χουρδάκη, 1995).

Βασικός στόχος της πρόληψης είναι η διαμόρφωση μίας συγκροτημένης θετικής, με ψυχική υγεία, προσωπικότητας του νέου ανθρώπου, που αγαπά τη ζωή και αγωνίζεται γι' αυτή. Αυτή η συγκροτημένη προσωπικότητα είναι το πιο δυνατό «όπλο», που μπορούμε να αντιπαραθέσουμε στην απειλή των ναρκωτικών, γιατί μπορεί να δώσει τη δυνατότητα στο νέο άνθρωπο να πει το «όχι» στα ναρκωτικά (Μπένας, 1990).

Η διαμόρφωση μίας θετικής προσωπικότητας είναι μια μακρά εκπαιδευτική διαδικασία, που προσδιορίζεται από γενικότερες επιδράσεις-συνθήκες της κοινωνικής ζωής και συγκεκριμενοποιείται στις κοινωνικές υποομάδες όπως η οικογένεια, το σχολείο και οι ομάδες των συνομηλίκων. Οι ρίζες της τοποθετούνται σίγουρα στα πρώτα χρόνια της ζωής, όπου ο ρόλος του γονέα φωτίζεται με τη νέα ιδιότητα του παιδαγωγού. Εδώ έχει τη θέση της η στάση των γονέων απέναντι στο παιδί (υπερπροστατευτική, απορριπτική, ανταγωνιστική, συνεργατική, κ.α.) ως έκφραση της ψυχολογίας της προσωπικότητας, που και αυτή με τη σειρά της διαμορφώνεται από προσωπικά του βιώματα, πολλαπλές ανάγκες βιοπορισμού, ποιότητας ζωής, οικονομικές, πολιτικές, πολιτιστικές συνθήκες, κ.α. Η παγκόσμια κίνηση γύρω από τις «Σχολές Γονέων» έφερε στην επιφάνεια τούτη την αλληλεξάρτηση της ψυχολογίας των γονέων-παιδιών και απαλύνοντας τις ενοχές των γονέων, τους στρέφει προς τη γνώση, τη συνεννόηση και το διάλογο με το παιδί, την ενθάρρυνση, την παραδοχή, την ανάθεση των ευθυνών της ηλικίας και την κριτική αντιμετώπιση του κάθε προβλήματος της κοινής ζωής τους. Όλα αυτά τα στοιχεία οργανώνουν την ψυχική υγεία και εφοδιάζουν την προσωπικότητα με δύναμη στον αγώνα της πρόληψης (Μπένας, 1990).

Τα παιδιά πρέπει να μάθουν για τα ναρκωτικά και τα αποτελέσματα που επιφέρει η χρήση τους, από τα πρόσωπα του άμεσου οικογενειακού τους περιβάλλοντος, που πρέπει πάντα να τα πλησιάζουν και να τους μιλούν με αληθινό ενδιαφέρον, προσπαθώντας να αποτελούν σωστά πρότυπά τους (Μητρόπουλος, 1999).

Η σωστή ενημέρωση των γονέων είναι απαραίτητη γιατί μέσω αυτής μπορούν να απομυθοποιήσουν τα ναρκωτικά στα παιδιά τους (Μητρόπουλος, 1999). Κάποιες από τις κινήσεις που μπορούν να κάνουν οι γονείς προς αυτή την κατεύθυνση είναι:

- Να διατηρούν την επαφή με τα παιδιά τους συνεχώς.
- Να παρέχουν στα παιδιά τους ένα κλίμα στο οποίο μπορούν να καλλιεργηθούν η αυτοπεποίθηση τους, ο σεβασμός και η αξιοπρέπεια.

- Να συζητούν με τα παιδιά τους σε ένα ισοδύναμο επίπεδο και να μην τα υποτιμούν.
- Να εδραιώνουν στην οικογένεια υγιείς και ειλικρινές αρχές.
- Να συμπαραστέκονται στα παιδιά τους όταν κάνουν λάθη ή όταν αποτυγχάνουν.
- Να επιδεικνύουν προθυμία να ακούσουν τα προβλήματα των παιδιών τους.
- Να επιλέγουν το κατάλληλο σχολείο για τα παιδιά τους.
- Να φροντίζουν ώστε τα παιδιά τους να συμμετέχουν σε διάφορες δραστηριότητες.
- Να επιδεικνύουν τρυφερότητα προς τα παιδιά τους και να τους συμπαραστέκονται χωρίς απειλές και τον φόβο τιμωρίας.
- Να επιδεικνύουν οι ίδιοι σωστή συμπεριφορά στην κατανάλωση φαρμάκων, αλκοόλ, καπνού, κ.ά. (Μητρόπουλος, 1999).

4° Κεφάλαιο

Μεθοδολογία

4.1. Ερευνητική μέθοδος

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξετάσει τη συμβολή του γονεϊκού ρόλου στη θεραπεία των εξαρτημένων ατόμων από ψυχοτρόπες ουσίες βάσει των απόψεων των μελών του προγράμματος «Κοινωνική Επανένταξη» του ΚΕΘΕΑ ΝΟΣΤΟΣ στον Πειραιά. Η ερευνητική μέθοδος που επιλέχτηκε είναι η ποιοτική προσέγγιση και πιο συγκεκριμένα, η ανάλυση περιεχομένου. Η ποιοτική ερευνητική προσέγγιση επιδιώκει να περιγράψει και τις έννοιες των κεντρικών θεμάτων που εξετάζονται καθώς και τις απόψεις των υποκειμένων που εμπλέκονται σε αυτά. Η ποιοτική ερευνητική προσέγγιση επιτρέπει την καλύτερη κατανόηση κοινωνικών θεμάτων όπως αυτό που εξετάζεται στην παρούσα εργασία μέσα από τις απόψεις και τις αντιλήψεις που τα ίδια τα υποκείμενα τα οποία τα βιώνουν, εκφράζουν (Creswell, 2016).

Η ποιοτική προσέγγιση επιλέχτηκε ως κατάλληλη για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας διότι μπορεί να εντοπίσει και να «αποκαλύψει» διαστάσεις του θέματος που δεν ήταν εύκολα ορατές μέσω της ποσοτικής προσέγγισης και της αποτύπωσης αριθμητικών δεδομένων.

Η μέθοδος της ερευνητικής προσέγγισης που επιλέχτηκε για την παρούσα έρευνα είναι αυτή της θεματικής ανάλυσης που είναι η διαδικασία ταυτοποίησης προτύπων ή θεμάτων σε ποιοτικά δεδομένα. Η θεματική ανάλυση είναι η πρώτη ποιοτική μέθοδος που πρέπει να μάθει ένας ερευνητής γιατί παρέχει βασικές δεξιότητες που θα είναι χρήσιμες για τη διεξαγωγή πολλών άλλων αναλύσεων. Ένα άλλο πλεονέκτημα της, είναι ότι πρόκειται για μια μέθοδο και όχι για μια μεθοδολογία. Αυτό σημαίνει ότι, σε αντίθεση με πολλές ποιοτικές μεθοδολογίες, δεν συνδέεται με μια συγκεκριμένη επιστημολογική ή θεωρητική προοπτική. Αυτό την καθιστά μια πολύ ευέλικτη μέθοδο, ένα σημαντικό πλεονέκτημα, δεδομένης της ποικιλομορφίας των κοινωνικών θεμάτων (Creswell, 2016).

Ο στόχος μιας θεματικής ανάλυσης είναι να προσδιοριστούν τα θέματα, δηλαδή τα πρότυπα που είναι σημαντικά ή ενδιαφέροντα, και να χρησιμοποιηθούν αυτά τα θέματα για την ερευνητική ανάλυση. Τα ποιοτικά δεδομένα εντάσσονται σε κατηγορίες-θεματικές, σύμφωνα με τα ερευνητικά ερωτήματα προκειμένου να παρέχουν τις σχετικές πληροφορίες (Creswell, 2016). Η θεματική ανάλυση επιλέχτηκε στην παρούσα έρευνα διότι μπορεί να οργανώσει τα δεδομένα που θα προκύψουν σύμφωνα με τους στόχους της έρευνας επιτρέποντας τον εντοπισμό των κατάλληλων πληροφοριών.

Οι θεματικές βάσει των οποίων θα γίνει η επεξεργασία των δεδομένων είναι:

- ✓ Δημογραφικά στοιχεία του ερωτώμενου.
- ✓ Οικογενειακό πλαίσιο του ερωτώμενου.
- ✓ Στάσεις και συμπεριφορές των γονέων στα πλαίσια θεραπείας των ατόμων.
- ✓ Γενικότερες αντιλήψεις. Προτάσεις σε σχέση με την συμμετοχή των γονέων στην θεραπεία των μελών.

4.2.Ερευνητικό εργαλείο

Για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας επιλέχτηκε το εργαλείο της ημιδομημένης συνέντευξης. Ο κύριος στόχος της συνέντευξης είναι να κατανοήσει το νόημα αυτού που λένε οι ερωτηθέντες. Μια ποιοτική ερευνητική συνέντευξη επιδιώκει να καλύψει τόσο το πραγματικό όσο και το νοηματικό επίπεδο. Οι συνεντεύξεις είναι ιδιαίτερα χρήσιμες για την κατανόηση της ιστορίας που βρίσκεται πίσω από τις εμπειρίες και τις απόψεις ενός συμμετέχοντα. Η ημιδομημένη συνέντευξη τηρεί μεν όπως μαρτυρά και η ονομασία της μία δομή, αλλά η σειρά των ερωτήσεων μπορεί να μεταβληθούν ανάλογα με τη ροή της διεξαγωγής και την προθυμία ή τη δυσκολία του συμμετέχοντα να απαντήσει (Creswell, 2016).

Οι συνεντεύξεις στην παρούσα έρευνα διεξήχθησαν βάσει ενός οδηγού που διαμορφώθηκε προκειμένου να τηρηθεί μία ροή και συνέχεια. Οι ερωτήσεις που συμπεριλήφθηκαν στον οδηγό προέκυψαν μέσα από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση.

4.3. Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν με σκοπό την διεξαγωγή της έρευνας και πρόκειται να εξεταστούν είναι τα παρακάτω:

1. Με ποιους τρόπους συμβάλει η συμμετοχή των γονέων στο πρόγραμμα θεραπείας

των ατόμων;

2. Με ποιους τρόπους μπορεί η αλλαγή των στάσεων και ο τρόπος διαχείρισης των γονέων, να ενισχύσει την προσπάθεια του μέλους να απεξαρτηθεί;
3. Πως μπορεί να βελτιωθεί σημαντικά η σχέση γονέων-παιδιών με τη συμμετοχή των γονέων στην παρακολούθηση των προγραμμάτων που απευθύνονται στην οικογένεια;
4. Ποιες είναι οι πιθανότητες η συμμετοχή των γονέων στο πρόγραμμα να φέρει τα μέλη της αντιμέτωπα με υπάρχουσες προβληματικές καταστάσεις και να αποκαλύψει τη δυναμική της οικογένειας;
5. Τι ρόλο έπαιξαν οι γονείς προκειμένου το άτομο να ζητήσει βοήθεια και να ενταχθεί σε ένα πλαίσιο θεραπείας;

4.4.Ερευνητικό δείγμα

Το δείγμα της έρευνας προέχεται από το πρόγραμμα απεξάρτησης και συγκεκριμένα στο στάδιο της «Κοινωνικής Επανάταξης» του ΚΕΘΕΑ ΝΟΣΤΟΣ στον Πειραιά. Τα βασικά κριτήρια επιλογής των συμμετεχόντων ήταν να βρίσκονται στο Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων ΚΕΘΕΑ ΝΟΣΤΟΣ και στο στάδιο της κοινωνικής επανάταξης, η ηλικία τους να κυμαίνεται από 18-50 ετών και τουλάχιστον ένας από τους δύο γονείς τους να παρακολουθεί ή να έχει παρακολουθήσει το πρόγραμμα «Οικογένεια» του κέντρου.

Την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας στο συγκεκριμένο κέντρο και στάδιο βρίσκονταν συνολικά 27 άτομα. Εξ αυτών μόνο δέκα άτομα είχαν γονείς που συμμετείχαν τη δεδομένη χρονική στιγμή ή στο παρελθόν, στο πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης του κέντρου. Από αυτά τα δέκα άτομα, οχτώ συμμετείχαν τελικώς στην έρευνα (τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά παρουσιάζονται στο επόμενο κεφάλαιο). Ο αριθμός των οχτώ ατόμων επιλέχτηκε λόγω της διαθεσιμότητας που υπήρχε αλλά κυρίως λόγω της πολιτικής του κέντρου. Το κέντρο δεν δέχεται εύκολα προπτυχιακούς φοιτητές για τη διεξαγωγή ερευνών. Η επιλογή των οχτώ ατόμων, που είναι ένας σχετικά μικρός αριθμός, ήταν ο τρόπος για να δοθεί άδεια από το κέντρο για τη διεξαγωγή της έρευνας.

4.5. Ερευνητική διαδικασία

Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν στο κέντρο με τη σύμφωνη γνώμη των συμμετεχόντων και μαγνητοφωνήθηκαν. Κατά τη διεξαγωγή της έρευνας λήφθηκαν

υπόψη τα τυχόν ηθικά ζητήματα που μπορεί να προέκυπταν όπως η πιθανότητα προκατάληψης του συνεντευκτή ακόμη και του ερωτώμενου, με αποτέλεσμα τον κίνδυνο κατευθυνόμενων απαντήσεων ή την εμπλοκή της υποκειμενικότητας του συνεντευκτή κατά την μετατροπή της συνέντευξης σε γραπτό λόγο. Για την αποφυγή τέτοιων ζητημάτων, μελετήσαμε με προσοχή τον οδηγό για την επίτευξη ορθών συνεντεύξεων. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν πλήρως πριν τη διεξαγωγή της έρευνας για τους σκοπούς και τους στόχους ενώ η μαγνητοφώνηση έγινε μετά την ενημέρωσή τους και την άδεια που έδωσαν.

5^ο Κεφάλαιο

Αποτελέσματα

5.1. Δημογραφικά στοιχεία

Από τους οχτώ συμμετέχοντες στην έρευνα, οι επτά ήταν άνδρες και η μία γυναίκα. Οι ηλικίες τους κυμαίνονταν από 24 έως 49 ετών. Η χρήση ναρκωτικών ξεκινούσε από 13 έως 20 ετών.

Αναφορικά με τη στεγαστική τους κατάσταση, ένα φαινόμενο που παρατηρείται είναι η έλλειψη σταθερότητας αφού ακόμα και αν κάποιοι μπορούσαν να παραμείνουν στο σπίτι τους, λόγω της χρήσης και των προβλημάτων που αντιμετώπιζαν, και ειδικά σε περίοδο μεγάλης χρήσης, έμεναν στο δρόμο:

- Είχα νοικιάσει σπίτι, έμενα και στο δρόμο.

- Έπιασα δικό μου σπίτι δίπλα στο πατρικό μου.

[...]

- Όχι μόνος μου έμενα. Ένα διάστημα έμενα σπίτι, ένα διάστημα που ήμουνα σε πιο χάλια φάση έμενα στο δρόμο.

Γενικότερα όμως, ακόμα και αν αυτοί που δεν ήταν άστεγοι, φαίνεται να υπάρχει μία τάση να μην μένουν μαζί με την οικογένεια τους, κάτι που πιθανολογείται ότι οφείλεται στο γεγονός ότι η χρήση τους δημιουργούσε εντάσεις και προβλήματα και ενδεχομένως να μην ήθελαν παρεμβάσεις. Ενδεχομένως να οφείλεται όμως και στο γεγονός ότι και η οικογένεια να μην ήθελε να διαμένει μαζί με τον χρήστη.

Υπήρχαν όμως και περιπτώσεις που η απομάκρυνση από την οικογένεια δεν οφείλονταν στη χρήση αλλά στους γονείς και τις αποφάσεις που αυτοί λάμβαναν για τους ίδιους αλλά και για τα παιδιά τους:

- Έμενα με τον πατέρα μου, απλά ζούσα λίγο ξεχωριστά από την οικογένεια. Ο πατέρας μου, ήτανε χωρισμένοι οι γονείς μου, είχε κάνει μια καινούργια σχέση και μετέπειτα έκανε και παιδί αλλά όσο στην αρχή της σχέσης του αυτής εγώ είχα έρθει σε σύγκρουση με την μητριά μου και ο πατέρας μου, μου απαίτησε σε εκείνη την φάση να μένω έξω από το σπίτι στην αυλή, σε μια αποθήκη τέλος πάντων.

Σε αρκετές περιπτώσεις συμμετεχόντων είχαν γίνει και στο παρελθόν προσπάθειες απεξάρτησης αν και δεν ήταν όλες στο πλαίσιο ένταξης σε κάποιο πρόγραμμα:

- Υπήρξε από μένα όχι σε πρόγραμμα. Είχα αρκετές φορές, 4-5 φορές προσπαθήσει κανά 5μηνο-6μηνο μετά το ίδιο.

Υπήρξαν όμως και προσπάθειες που είχαν γίνει σε πρόγραμμα αλλά δεν ήταν επιτυχημένες:

- Η πρώτη ήτανε σε ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ, επειδή διέκοψα απ' την επανένταξη, ήμουνα 3,5 χρόνια καθαρός μετά πήγα για περίπου 4 μήνες στο Θριάσιο.

[...]

-Ναι έχω κάνει άλλη μια προσπάθεια πάλι εδώ στο ΝΟΣΤΟ έφτασα μέχρι την φάση της επανένταξης, αλλά διέκοψα, γιατί δεν έκανα καθόλου ξεκάθαρες σχέσεις δεν είχα όρια και κάποια στιγμή έσκασε όλο αυτό.

[...]

-Μόνος έμενα, έχω από τον Ιούνιο του 2014 στα προγράμματα του ΚΕΘΕΑ.

-Ναι...δηλαδή...πήγα σε κάποια προγράμματα, με υποτροπές, δεν έχω φύγει από το πρόγραμμα.

5.2.Οικογενειακό πλαίσιο

Η αδιαφορία είναι ένα χαρακτηριστικό που εντοπίζεται μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο των χρηστών. Η αδιαφορία αυτή ενδεχομένως να οφείλεται σε πολλές αιτίες όπως η κούραση και η εξασθένηση που έχει επέλθει στο οικογενειακό περιβάλλον λόγω του χρήστη και των προβλημάτων που δημιουργούνται:

- Ναι εγώ έπινα αυτή δεν γούσταρε και δεν ασχολιόμουν εγώ, γιατί δεν είχε νόημα, θύμωνα εγώ όταν εκείνη μου έλεγε για προγράμματα και τέτοια, οπότε δεν μιλούσαμε καθόλου.

[...]

- Σε αυτό το κομμάτι ναι. Να σου πω κάτι οι γονείς μου και η οικογένεια μου είχαν βάλει σε προτεραιότητα την αδελφή μου που ήταν κορίτσι, που έπρεπε να παντρευτεί και γω σε όλο αυτό δεν υπήρχα. Οπότε είχα το χώρο να κάνω εγώ, να επαναστατήσω σε εισαγωγικά και να επιβάλω εγώ στον εαυτό μου αν θέλω να κάνω κάτι και έτσι έκανα χωρίς να με ένοιαζε. Δηλαδή όταν πέρασα 20 χρονών στο ΤΕΙ είχα αυτό το χώρο και δεν με βλέπαν, γιατί η αδελφή

μου ήταν 2,5 χρόνια μεγαλύτερη και είχαν επικεντρωθεί σε αυτήν. Αν πούμε ότι αυτά τα όρια και τέτοια όπως το έθεσες δεν υπήρχαν για μένα, οπότε είχα τον ελιγμό να κάνω ότι ήθελα.

Ο έλεγχος είναι ένα άλλο χαρακτηριστικό που αναδεικνύεται μέσα στην οικογένεια, μία εύλογη αντίδραση αφού έρχεται αντιμέτωπη με ένα γεγονός που δεν μπορεί να διαχειριστεί:

- Έπεσε από τα σύννεφα τι ποια ήτανε η στάση; Στην αρχή προσπάθησα να το χειριστώ, δηλαδή, προσπάθησα να το χειριστώ να της πω, ότι εντάξει ήτανε για δοκιμή και τέτοια και άρχισε να γίνεται πιο, πως το λένε πιο πιεστική, ήθελε να ελέγχει τι κάνω, που πηγαίνω.

[...]

-Ναι, να προσπαθούν να μου κλειδώσουν την πόρτα, το να μην μου δίνουν λεφτά έστω αυτά τα λίγα που έπαιρνα, το να ρωτάνε φίλους μου: “τι έχει το παιδί μου, γιατί έρχεται ξέρω εγώ μεθυσμένος, γιατί ήρθε με κόκκινα μάτια” εε...το να ενημερώνει και τα άλλα τα αδέρφια μου.

-Ναι γιατί είναι αυτό...ότι με φόβιζε περισσότερο και ότι...αυτό που έκαναν η μάνα μου και ο πατέρας μου έφτανε και στην πληροφορία από αυτόν που έπαιρνα τη χρήση, με αποτέλεσμα δηλαδή να μου πούνε κιόλας δηλαδή “όχι φύγε από δω γιατί θα έχω πρόβλημα με τους γονείς σου ξέρω εγώ”.

Στην περίπτωση κάποιων οικογενειών εντοπίζονται και συμπεριφορές που μπορούσαν να λειτουργήσουν ως πρότυπα μίμησης και ανοχής σε παρόμοιες συμπεριφορές. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση ενός χρήστη που η οικογένεια του αντέδρασε μόνο όταν άρχισε τη χρήση ηρωίνης ενώ δεν είχε κάνει το ίδιο με τη χρήση χασίς λόγω του ότι κάπνιζε και ο πατέρας καθώς και ενός άλλου χρήστη που αναφέρει την κοινωνική αποδοχή της χρήσης χασίς και αλκοόλ:

- Ότι έκανα χρήση χασίς το κατάλαβε στα 17, αλλά δεν είχε ανησυχήσει δεν την είχε τρομάζει αυτό, μετά στα 20 κατάλαβε ότι έκανα ηρωίνη και άλλα πράγματα, εκεί είχε, τρελάθηκε λίγο, αυτό εντάζει.

- Όχι εμένα, εμένα έπαιρνε και ο πατέρας μου χασίς οπότε είχε μια εικόνα.

- Την τρόμαζε αλλά λίγο, δεν φοβόταν ας πούμε, ναι ότι θα σκοτωθώ ή θα σκοτώσω ή θα κάνω τόσα πολλά πράγματα.

[...]

- Αυτό δεν έγινε μόνο με την μητέρα μου, αυτό γίνεται γενικά στην επαρχία. Η ελαφριά χρήση και το αλκοόλ στην επαρχία είναι απενεχοποιημένο.

Σε αρκετές περιπτώσεις, η οικογένεια αν και με διαφορετικούς τρόπους, προσπάθησε να κινητοποιήσει τον χρήστη. Κάποιες προσπάθειες όμως επέφεραν τον αντίθετο στόχο από αυτόν που επιδίωκαν

- *Ναι είχε απ' όσο ξέρω είχε ενημερωθεί, ναι απ' όσο ξέρω εγώ ίσως να μην ήθελε να τα πιστέψει πιο πολύ και κρατούσε μια απόσταση οπότε δεν είχε πολλά και πολλά, και αυτό το να κλαίει, να οδύρεται, να ανησυχεί.*

- *Ναι, ναι, ότι μπορεί να με αγανάκτιζε να με έφτανε στα κόκκινά μου και να ήθελα να πιά μετά για να ηρεμήσω αυτό. Έχω μια σχέση που εύκολα με, μπορεί με δυο πράγματα έτσι να με κάνει τούρμπο, μ' αυτό όχι κάτι άλλο όμως. Όχι να νιώθω κάποιο παράπονο ή κάτι τέτοιο και γι' αυτό να πίνω ας πούμε, ή να το δω κάπως έτσι ξέρεις.*

Σε άλλες περιπτώσεις, η προσπάθεια παροχής ασφάλειας εκ μέρους των γονέων έκανε τον χρήστη να βολεύεται σε αυτή την κατάσταση αφού ήξερε ότι έχει ένα καταφύγιο και δεν έρχονταν αντιμέτωπος με κάποιες συνέπειες ή ότι θα του έκαναν τα χατίρια:

- *Είχε αντίληψη ότι τα κάνεις που τα κάνεις, τουλάχιστον, να τα παίρνεις και να έρχεσαι σπίτι, γιατί εγώ εξαφανιζόμουνα για μέρες και με έψαχνε και αυτά. Είχαμε φθάσει σε σημείο 6 μήνες να, με είχαν δηλώσει εξαφάνιση, ας πούμε, και πολλές φορές επέστρεφα στο σπίτι μετά από κακοποίηση μετά από ξύλο, μετά από τέτοια πράγματα σε πολύ άσχημη κατάσταση και είχε φθάσει στο σημείο η γυναίκα να λέει ότι τουλάχιστον έλα κάντα και να είσαι εδώ.*

- *Να είμαι πιο ασφαλής, ας πούμε, όχι ότι όμως το ενέκρινε αυτό που κάνω.*

- *Δηλαδή και όταν εγώ, ας πούμε, ήμουνα πιωμένη και της έλεγα όχι δεν έχω πιεί κι αυτά, εκείνη ήξερε ότι έχω πιεί και απλά έκανε πίσω για να μην φουντώσω και φύγω πάλι.*

[...]

- *Υπήρχαν συχνόι καυγάδες, υπήρχαν, ήμουν εγώ λίγο βίαιος κάποιες φορές. Από την άλλη είχα πολύ φροντίδα, ήμουνα λίγο καλομαθημένος, ανά πάσα ώρα και στιγμή όποτε εγώ δεν ένιωθα καλά, οι γονείς μου με τραβούσανε και μπορεί να με πήγαιναν ταξίδι ας πούμε.*

Σε μία περίπτωση, οι γονείς αντιμετώπισαν με ψυχραιμία το πρόβλημα λόγω της εξοικείωσης που είχαν με αυτό από άλλο μέλος της οικογένειας. Αυτό ήταν σημαντικό γιατί η οικογένεια δεν πέρασε το στάδιο της έκπληξης ή της άρνησης και είχε συνειδητοποιήσει ότι η χρήση μπορεί να υπάρξει σε όλες τις οικογένειες:

- *Ε δεν υπήρχε...ήτανε...πως να το πω...ε δεν υπήρχε “πω πω τι έπαθα τώρα τέλος πάντων και τι θα κάνω και χάνεται ο κόσμος όλος.” Το αντιμετώπισε πολύ ψύχραιμα γιατί είχε και η ίδια τέλος πάντων προσωπική εμπειρία από τον αδελφό της, όχι η ίδια, ο μικρότερος αδελφός της ήταν στη χρήση τέλος πάντων και είχε προσωπική εμπειρία από τον αδελφό της τέλος πάντων με αυτά τα πράγματα...και δεν πανικοβλήθηκε, τα βάλε κάτω τα ζύγισε, αποφάσισε να με βοηθήσει και μπράβο της...δηλαδή ήταν δίπλα μου, δηλαδή τα πρώτα χρόνια που ξέρω εγώ που της είπα ότι κάνω χρήση κλπ. ήταν δίπλα μου...και να με πάει στο γιατρό και να με πάει σε ψυχολόγο και φαρμακευτική βοήθεια τέλος πάντων μέσω ενός ψυχολόγου-*

θεραπευτή τέλος πάντων εδώ στην Αθήνα. Αυτό....δεν είχε δηλαδή απέναντί μου ούτε προκατειλημμένη συμπεριφορά, ούτε να αντιδράει άσχημα, ούτε να υψώσει κάποιους τοίχους απέναντι μου...

-Γνώριζαν γιατί...ήταν ο αδελφός της μητέρας μου που έκανε χρήση από μικρός...ήταν σχετικά κοντά στην ηλικία μου, 10 χρόνια με πέρανε μόνο. Και.....και ο πατέρας μου και η μητέρα μου ξέρω εγώ τον είχανε από κοντά τέλος πάντων και ξέρανε το πρόβλημα, το είχανε γνωρίσει εκ των έσω το πρόβλημα αυτό και υπήρχε μια αντίληψη απέναντι στα ναρκωτικά ότι δεν χωράνε στην οικογένεια αυτό το πράγμα, δεν υπήρχε ποτέ στην οικογένεια και...

Υπήρχαν και περιπτώσεις όμως η οικογένεια δεν είχε ίδια στάση απέναντι στο πρόβλημα δημιουργώντας ακόμα περισσότερο ένταση και επιδείνωση της κατάστασης:

-Ο πατέρας μου ήταν πάρα πολύ αρνητικός, δηλαδή θυμάμαι μου λέγε συγκεκριμένα “ πούστης και πρεζάκιας μην γίνεις ποτέ”, δηλαδή από μικρό παιδί μας το λέγε...εεε η μάνα μου ήταν πιο απαλή στο θέμα χρήση λόγω ότι είχε και δικούς της ανθρώπους, έστω και τα αδέρφια της που πίνανε ελαφριά.

- Ναι ότι ο τσακωμός, μόνο ότι τσακωνόμασταν σχεδόν κάθε μέρα. Και με φτάσε σε ένα σημείο αυτό που λέω ή να πλακωθούμε στο ζύλο με αποτέλεσμα να φύγω να πιω, να πάω να βρω ένα τσιγάρο, οτιδήποτε για να ηρεμήσω, το βρισκα σαν δικαιολογία ότι...

5.3. Στάσεις και συμπεριφορές των γονέων στα πλαίσια θεραπείας

Στις περισσότερες των περιπτώσεων, αυτές που συμμετέχουν στο πρόγραμμα είναι οι μητέρες και υπάρχουν και περιπτώσεις που η μητέρα ξεκίνησε πριν το χρήστη το πρόγραμμα. Η συμμετοχή αυτή προέκυψε από την ανάγκη υποστήριξης και βοήθειας για την κινητοποίηση του χρήστη. Σε μία περίπτωση η μητέρα συμμετείχε πριν το χρήστη στο πρόγραμμα και αυτό την έκανε να του βάλει όρια και να τον αναγκάσει να ζητήσει βοήθεια οδηγώντας τον στην ένταξη στο πρόγραμμα:

- Ουσιαστικά μ' ένα τρόπο, τη στιγμή που εγώ ήμουν αδύναμος και έψαχνα να βολευτώ κάπως για να ζαναμαζέψω λεφτά, να αλλάξω σπίτι στη Ρόδο γιατί είχε πιάσει φωτιά και δεν είχα, το σπίτι που είχα νοικιάσει ήθελα να το αλλάξω και εκείνη τη στιγμή που ήθελα ένα μέρος να μείνω. Επηρέασε τη γιαγιά μου για να μην μπορέσω να βολευτώ έτσι, οπότε εκεί αναγκαστικά και εγώ, μου έδωσε και μια λύση αν θες έλα Αθήνα, ξέρω 'γω, που έχω το σπίτι να μείνεις εκεί να πηγαίνεις και στο πρόγραμμα. Και έφτασε μια στιγμή που και εγώ, και έπρεπε να αποφασίσω σε 2-3 μέρες ας πούμε, δεν είχα πάρα πολύ χρόνο γιατί θα έφευγε εκείνη.

Σε μία άλλη περίπτωση, συμμετείχε και η αδελφή σε προηγούμενη προσπάθεια αλλά η στάση της και η αντιμετώπιση του ζητήματος δεν επέφερε τα

αναμενόμενα αποτελέσματα γιατί υπήρχε αποστασιοποίηση εκ μέρους της:

- Η μητέρα μου συμμετέχει, και συμμετέχει γιατί στην προηγούμενη προσπάθεια που είχα ζητήσει συμμετείχε η αδερφή μου, στην προηγούμενη προσπάθεια και με βοηθούσε, μετά που διέκοψα εγώ και αυτά μου κράτησε μια στάση, τώρα το βλέπω τότε δεν το καταλάβαινα, με βοήθησε να καταλάβω λίγο ότι στην ουσία απορρίπτει την χρήση και όχι εμένα.

- Το ότι επειδή δεν συμφωνούσε, όχι δεν συμφωνούσε, δεν άντεχε να βλέπει την αδερφή της να πεθαίνει καθημερινά χρειάστηκε να γίνει πιο σκληρή μαζί μου. Και να μην δέχεται να είμαι γύρω από τα παιδιά της, να μην δέχεται από την μητέρα μου, ας πούμε, να με καβατζώνει όταν εγώ ήμουνα στο δρόμο. Να μπορώ να πηγαίνω στο σπίτι της μάνας μου να κάνω μπάνιο, να τρώω ξέρω 'γω και να ξαναφεύγω τέτοια πράγματα δεν μου έδινε χρήματα.

Η συμμετοχή των γονέων στη θεραπεία έχει αναμφίβολα θετικές επιπτώσεις στο χρήστη αν και για διαφορετικούς λόγους σε κάθε περίπτωση.

- Είναι μια ένα, με καθυστεράει κάπου γιατί εντάζει όσο να 'ναι μπορεί να μην θέλω πολλά-πολλά αλλά κάπου και εγώ έχω μια ανησυχία τι κάνουν, ας πούμε, και οι γονείς μου στη ζωή τους, χωρίς αυτό να με βάζει στη δική τους ζωή, αλλά είμαι πιο ήρεμος απέναντί τους θεωρώ.

[...]

- Σημαντικό είναι ότι με νοιάζονται, ότι προσπαθούν και αυτοί μαζί μου, εντάζει αυτό. Ότι τέλος πάντων δεν με έχουν απορρίψει και ακόμα θεωρούν ότι εντάζει είμαι.

[...]

- Ότι ξέρω ότι θα καταλάβει ότι κάτι προσπαθώ, δηλαδή άμα έχω μια δυσκολία θα την καταλάβει τι εννοώ και θα την αναγνωρίσει, χωρίς να πω πολλά λόγια, χωρίς να κάνω μεγάλες αναλύσεις, γιατί αντιλαμβάνεται, έχει περάσει και αυτή φάση. Οι γονείς περνάνε από την ίδια φάση με μας που είναι σχεδόν ίδια. Οπότε αυτό μου δίνει εμένα μια βεβαιότητα, μια σιγουριά ότι έχω ένα κάποιο κοντινό μου άνθρωπο γιατί όσο και να ναι οι φίλοι, οι γνωστοί είναι αλλά της και λίγο από την οικογένειά σου να υπάρχει αναγνώριση.

[...]

- Ναι το χω νιώσει και σαν συμπαράσταση...λέω κοίταξε να δεις ένας άνθρωπος 80 χρονών που το κάνει και για τον εαυτό του και για μένανε...γιατί να μην το κάνω και γω που είμαι και πιο νέος και έχω και τα μισά του χρόνια. Κάπως έτσι το βλέπω σαν συμπαράσταση. Σαν στήριξη...σου λέω δεν είναι επαφή μας...είναι πολύ περιορισμένη η επικοινωνία μας. Ότι τον βλέπω ότι το κάνει κι αυτός, το κάνω και γω σαν να σπρώχνει ο ένας τον άλλον.

Επιτρέπει να αναδυθούν και να γίνουν προσπάθεια να επιλυθούν οικογενειακά προβλήματα που υπήρχαν από το παρελθόν, και λόγω της χρήσης, δεν είχαν αντιμετωπιστεί. Η συμμετοχή και των δύο στη θεραπεία οδηγεί στο να προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα αυτά ώστε να μην αποτελέσουν πηγές νέων

παθογενειών στο μέλλον:

- Όχι δεν ξέρω, δεν έχουμε μπει σε αυτό το κομμάτι. Ας πούμε, αυτό, έλεγα στην ομάδα τις προάλλες ότι θέλω να τους πω κάποια πράγματα, κάποια πράγματα που με έχουνε πειράζει, να δω αν το καταλαβαίνουν και αυτοί, ότι μου έχουν κάνει κακό, ότι τέλος πάντων να δούνε αν το καταλαβαίνουν, ότι εντάζει εγώ ήμουνα 15 χρονών, δεν μπορούσα να πάρω την οικογένεια ξέρω 'γω, να την φορτωθώ στην πλάτη μου. Είναι πολλά πράγματα τα οποία εντάζει πρέπει να δούμε και εγώ, ας πούμε, να τους πω ότι αυτό που έχετε κάνει με έχει πειράζει, ειδικά στην μητέρα μου, εντάζει, με τον πατέρα μου δεν έχουμε πολλές σχέσεις. Με ενοχλεί αυτό που έχεις κάνει με έχει ενοχλήσει με ενοχλεί ακόμα θέλω να το ξεκαθαρίσω.

- Έχω μπει τώρα σε μια τέτοια διαδικασία και προσπαθώ να τα δικαιολογήσω να πω ότι δεν γνώριζαν ότι είχαν την άγνοια σε πολλά πράγματα δεν μπορώ να πω ότι προσπαθώ να τα δικαιολογήσω. Είναι ότι αυτή την παιδεία είχαν τέλος πάντων, εντός εισαγωγικών η παιδεία, δεν μιλάμε τώρα αν πήγαν σχολείο ή ήταν μορφωμένοι.

- Απλά δεν γνώριζαν και αυτοί κάποια πράγματα και αυτοί μ' ένα λάθος τρόπο είχαν μεγαλώσει εντάζει, δεν πάω να τους φορτώσω όλα τα δικά μου λάθη. Εντάζει, είναι και κάποια πράγματα, ας πούμε, που ήτανε αυτονομία για μένα.

[...]

- Σίγουρα έχει γίνει τώρα. Προχθές μιλάγαμε στο τηλέφωνο και μου το είπε, δηλαδή ότι εντάζει, εμείς εδώ δουλεύουμε και πράγματα δικά μας, που εμείς δεν κάναμε καλά και το πόσο ενοχικοί είμαστε και δεν μπήκε να μου πει ακριβώς τι, αλλά κατάλαβα ότι μιλάνε, δουλεύουνε και γι' αυτά τα πράγματα δηλαδή λάθη που μπορεί να έχει κάνει η ίδια και να επηρέασαν εμένα ή και τα άλλα αδέρφια μου.

Ένας τομέας στον οποίο παρατηρείται βελτίωση από τη συμμετοχή των γονέων στο πρόγραμμα είναι η επικοινωνία ανάμεσα στο χρήστη και σε αυτή. Η βελτίωση είναι αμφίδρομη και αφορά τόσο την οικογένεια όσο και τον χρήστη:

- Εννοώ ότι, ας πούμε, σε κάποια πράγματα κάνω υποχωρήσεις, αυτό μπαίνω λίγο στη θέση, δεν θέλω, πιο παλιά ας πούμε, θα της έλεγα τα πράγματα όπως ήτανε, αυτή θα στεναχωριότανε θα την πονούσε μ' αυτά εμένα δεν με ένοιαζε. Τώρα ας πούμε θα κάνω την καρδιά μου πέτρα μ' ένα τρόπο, δεν θα τα πω όπως είναι, θα την αφήσω λίγο να νοιώθει καλά όσο αφορά εμένα, να με νοιώθει πιο κοντά της.

- Προσπαθούσε να χωθεί, τώρα ας πούμε, κάπου το βλέπω ότι το έχει πιο μαζεμένο. Δηλαδή και με φίλους όταν πάω να τους δω, όταν πάει κάποιος να ρωτήσει κάτι πιο προσωπικό, λέει δεν με αφορά εμένα π.χ. η ζωή του λέει και κανά τέτοιο. Κατά πόσο το πιστεύει δεν ξέρω ή πόσο το νοιώθει αλλά το λέει κι αυτό είναι κάτι ας πούμε. Πιο παλιά ήτανε αλλιώς, ίσως εκείνη μ' έχει στο μυαλό της που είμαι το παιδί της ακόμα, τώρα σιγά-σιγά δείχνει να το καταλαβαίνει ότι εγώ έχω τη δική μου ζωή εκείνη έχει τη δική της ζωή κι αυτό βοηθάει.

[...]

- *Ναι. Δεν το έκανε παρόλα αυτά για μένα, το έκανε τουλάχιστον σαν κίνητρο, είχε εμένα και δηλαδή εγώ νιώθω πολύ ευγνώμων από μεριά μου. Πιστεύω ότι είναι καταλυτικός ο ρόλος ιδιαίτερα όταν είναι ο μόνος ένας άνθρωπος από την οικογένεια, το πώς εκείνη δηλαδή, το πώς να μου φερθεί εμένα, πώς να τα χρησιμοποιήσει αυτά στην ζωή της. Θα είναι ακόμα και αν δεν είχαμε σχέση πιστεύω ότι θα είναι δώρο για εκείνη που κάνει στον εαυτό της. Αλλά στο μεταξύ μας θα είναι πολύ βοηθητικό νομίζω, το έχω δει δηλαδή στην εξέλιξη στο πως μιλάμε στο τηλέφωνο, το ότι πως βλέπει πράγματα διαφορετικά, όρια που εγώ με την μητέρα μου είχαμε σχέση τελείως...*

[...]

- *Εντάξει υπάρχει πιο πολύ κοντινότητα, πιο πολύ εμπιστοσύνη, πιο πολύ αυτό που είπα και πριν να κάτσει να με ακούσει, να είναι ανοιχτή σε αυτά που θα της πω, και εγώ το ίδιο από την πλευρά μου...είναι αμοιβαία αυτά.*

[...]

Ένας άλλος τομέας που ενισχύεται θετικά από τη συμμετοχή των γονέων στη θεραπεία είναι η εμπιστοσύνη. Σε πολλές περιπτώσεις, λόγω της συμπεριφοράς του χρήστη, η εμπιστοσύνη των γονέων κλονίζεται και είναι επιφυλακτικοί απέναντι τους:

- *Ότι με εμπιστεύεται σημαντικό για μένα. Ότι αισθάνεται ασφάλεια μαζί μου, θα μου πει τα πράγματα οικογενειακά που όταν ήμουνα στην χρήση δεν μου τα έλεγε. Ότι θα συζητήσουμε προβλήματα που έχει η οικογένεια που παλιά δεν τα συζητάγαμε. Τέτοια πράγματα δηλαδή που εντάξει εμένα που και τώρα μου λένε κάποια πράγματα, παλιά δεν μου 'λεγαν.*

[...]

- *Ναι είναι κάθετη μαζί μου....εεε....και επειδή διαχειρίζομαι και κάποια χρήματα μου έχει πολύ εμπιστοσύνη. Την παίρνω τηλέφωνο και της λέω “τώρα θα βγάλω 100 κάτι ευρώ για τα τσιγάρα μου και τόσα χρήματα θα χρειαστώ για κάτι άλλο που έχω βάλει στην ομάδα.” Δεν μου χει πει μια φορά ξέω εγώ “γιατί;”, ας πούμε μια φορά ξέχασα να την πάρω τηλέφωνο να της το πω, εγώ από μόνος μου το κάνω όχι ότι θα μου πει κάτι, δεν μου πε “γιατί έβγαλες παραπάνω;”. Γιατί αυτό μου το πε ξεκάθαρα “σου χω εμπιστοσύνη, εσύ ξέρεις τι θα κάνεις στη ζωή σου και τώρα είμαι καλά, αυτό ότι....ασφαλής.” Και εγώ προς εμένα νιώθω έτσι και με τη μητέρα μου.*

Από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων διαφαίνεται ότι σχεδόν στο σύνολο τους οι γονείς κατάφεραν να αλλάξουν σημαντικά τη στάση τους ως αποτέλεσμα της συμμετοχής τους στη θεραπεία, και αυτό είναι θετικό στοιχείο γιατί ενίσχυσε την προσπάθεια των ατόμων για την απεξάρτησή τους:

- *Η αλλαγή είναι ότι μιλάει ήρεμα, είναι ήρεμη βασικά, δεν βάζει φωνές, δεν βάζει τέτοια, ότι σε κάποια πράγματα η ίδια απόφραγε....δηλαδή κάποιες δυσκολίες δηλαδή με μένα*

δηλαδή να με αντιμετωπίσει... κάποιες φορές μόλις της σήκωνα λίγο τη φωνή και το οτιδήποτε την έβλεπα και έφευγε. Τώρα δεν θα με παρατήρει θα επιμένει και θα περιμένει να βγάλει μια άκρη από όλο αυτό το αποτέλεσμα. Το ότι κάποιες φορές με συμβουλεύει κιόλας, δηλαδή ότι θα την ακούσω, το ότι “πήγαινε στο σχολείο”, εγώ είχα αδιαφορήσει εντελώς για το σχολείο, ε μου είπε “εφόσον είσαι... και είσαι εδώ στο πρόγραμμα, δώσε και λίγη σημασία στο σχολείο”. Το άκουσα κιόλας, γενικότερα ήταν και δική μου ανάγκη αλλά το άκουσα. Πολλές φορές που... τώρα που σκεφτόμουν δηλαδή να νοικιάσω σπίτι και αυτά συγκεντρώσαμε λίγα πράγματα μαζί για να πάρω από το παλιό μου το σπίτι που είχα νοικιάσει και μου λέγε ότι “όχι μην πάρεις τον πλυντήριο” ή μου λέγε “αυτό τον καναπέ μην τον πάρεις, τον έχεις τρυπήσει από τη χρήση ξέρω εγώ, καλύτερα να παιδευτείς και να πάρεις ένα καινούργιο.

[...]

-Στο να με ακούσει αλλά και πιο κάθετη στο να μου περάσει ωραία...στο να προστατέψω τον εαυτό μου, στο να μου περάσει ωραίες συμπεριφορές που μπορεί να βγάλω εγώ ή να συζητήσω πράγματα τα οποία δεν χωράνε, δεν έχουν καμία σχέση με αυτά που έχει μάθει η ίδια από το πρόγραμμα ή έχω μάθει εγώ. Δηλαδή τα αναγνώριζα τα σημάδια αυτά που λέω και θα μου το περάσει το όριο κάθετα και απαζάρεψα και δεν θα το παζαρέψει. Αυτό δεν υπήρχε παλιά. Παλιά μπορούσα να...πως να το πω...παλιά μπορούσα να τη χειριστώ στο δεκάλεπτο και να έχω πάρει και 100 ευρώ ξέρω εγώ.

[...]

-Τώρα βλέπω όμως ότι κάθετα και ακούει και συμφωνεί και το σκέφτεται και το επεξεργάζεται και θα το συζητήσει με τη μητέρα μου, δεν υπήρχε αυτό παλιά...πιο δεκτικός, πιο ανοιχτόμυαλος...πιο στο να κάτσει να σκεφτεί και να...

[...]

-Ναι, προστατεύει περισσότερο τώρα πλέον, δεν είναι τώρα ότι... «απλά δεν έχω τώρα λεφτά ή ότι έχω και οκ έληξε ως εκεί» εε...δηλαδή ναι τώρα έχει και όρια στο μεταξύ μας, δηλαδή πολλά όρια.

[...]

-Ότι ξέρω ότι θα καταλάβει ότι κάτι προσπαθώ, δηλαδή άμα έχω μια δυσκολία θα την καταλάβει τι εννοώ και θα την αναγνωρίσει, χωρίς να πω πολλά λόγια, χωρίς να κάνω μεγάλες αναλύσεις, γιατί αντιλαμβάνεται, έχει περάσει και αυτή, αυτή τη φάση. Οι γονείς περνάνε από την ίδια φάση με μας που είναι σχεδόν ίδια. Οπότε αυτό μου δίνει εμένα μια βεβαιότητα, μια σιγουριά ότι έχω ένα κάποιο κοντινό μου άνθρωπο γιατί όσο και να ναι οι φίλοι, οι γνωστοί είναι αλλά θες και λίγο από την οικογένειά σου να υπάρχει αναγνώριση.

[...]

-Ο πατέρας μου σου είχα πει, έχει κάποιο πάθος με το τζόγο. Επειδή μου ‘χει πει ότι εδώ και ένα χρόνο που πήγε στο πρόγραμμα το σταμάτησε αυτό έστω και στο «ΠΡΟΠΟ» ή δεν πάει καθόλου, αν άκουγα κάτι από αυτόν ότι «το ‘χω ξαναρχίσει», αυτό θα με επηρέαζε. Από αυτήν την έννοια θα σου πω.

Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι η αλλαγή των στάσεων των γονείς είναι σημαντική διότι είτε απαλείφει προβλήματα που υπήρχαν στο παρελθόν και ενίσχυαν τη χρήση, είτε τους παρέχει κίνητρο και υποστήριξη να συνεχίσουν την προσπάθεια.

Όσο και σημαντική όμως και να είναι η αλλαγή των στάσεων και των συμπεριφορών των γονέων δεν αποτελεί έναν παράγοντα που μπορεί να επηρεάσει τη συνέχιση ή όχι της πορείας των ατόμων και δεν διαφαίνεται το ενδεχόμενο να αποτελέσει αιτία υποτροπής. Αυτό φαίνεται ότι είναι μία καθαρά προσωπική απόφαση που εξαρτιέται από τον χρήστη αποκλειστικά αν και υπολογίζονται και οι γονείς και η επίδραση που θα έχει σε αυτούς:

-Ναι, εμένα προσωπικά δεν με δυσκολεύει. Αν είχα κάτι τέτοιο στο μυαλό μου να διακόψω θα διέκοπτα. Έχει να κάνει με τις δικές μου δυσκολίες και το τι θέλω εγώ να κάνω. Ε..ντάξει, μου βάζεις μια ιδέα με την έννοια ότι έχει προσπαθήσει και αυτή, ότι βλέπω ότι έχει βελτιωθεί η σχέση μας, εεε...θα το σκεφτώ δεύτερη φορά δηλαδή αν θέλω να κάνω κάτι τέτοιο.

[...]

-Δηλαδή μπορεί να έχω μείνει εγώ στο δικό μου είτε γιατί έχω επιθυμία για χρήση είτε γιατί μου βάλαν θέμα στην ομάδα και εγώ δυσκολεύτηκα πάνω σε αυτό, το πρώτο πράγμα δηλαδή που σκεφτόμαστε, σκέφτομαι εγώ προσωπικά είναι ότι κάποιες φορές λέω «τι μου λέει αυτός, να σηκωθώ να φύγω». Ε, μετά όταν ψάχνω λίγο και δίνω χρόνο στον εαυτό μου και όλα αυτά, τα ζυγίζω λίγο τα πράγματα και στο ζύγι είναι η μάνα μου και τα αδέρφια μου και μετά βλέπω και ζαναθυμάμαι δηλαδή τι θα χάσω, τι θα...

[...]

-Ναι, άμα θέλω να διακόψω, θα διακόψω ναι, την μάνα μου θα υπολογίζω; Εδώ δεν την έβλεπα για να πάω να πιώ μες το σπίτι.

[...]

-Ναι θα υπήρχε μια απογοήτευση, αλλά μέχρι εκεί, δεν μπορεί να πετάξεις μια προσπάθεια.

5.4. Γενικότερες αντιλήψεις. Προτάσεις σε σχέση με την συμμετοχή των γονέων στην θεραπεία

Οι συμμετέχοντες πιστεύουν ότι γενικότερα η συμμετοχή των γονέων στη θεραπεία είναι σημαντική και ότι μπορεί να ενισχύσει τα θετικά αποτελέσματα της προσπάθειας του. Στο πρόγραμμα μαθαίνουν να βάζουν όρια και να μην εξυπηρετούν τον χρήστη και έτσι αναγκάζεται να έρθει αντιμέτωπος με τα προβλήματα και τις επιπτώσεις που δημιουργεί η χρήση. Επιπλέον αποκτούν γνώση για το πως πρέπει να

διαχειριστούν την κάθε κατάσταση:

– *Γιατί μπορεί να μην ξέρουνε καθόλου πώς να το διαχειριστούν και μπορεί είτε να τον βοηθήσουνε πάρα πολύ, ας πούμε, και να μην ζοριστεί εκεί που πρέπει να ζοριστεί, να μην ξέρουνε σε τι φάση είναι, τι χρειάζεται σ' αυτή τη φάση που είναι.*

– *Το πιστεύω για τους δύο λόγους που σου είπα και για εμένα, πριν όσο ο άνθρωπος είναι στο πρόγραμμα, δηλαδή έτσι μαθαίνει και ο γονιός αντίστοιχα πώς να διαχειρίζεται και πώς να συμπεριφέρεται ώστε να μην του δίνει ούτε την υπόνοια ότι τον παίρνει, ας πούμε, να ξαναγυρίσει σε αυτήν την συντήρηση και αυτό βοηθάει για τις δύο μεριές που είπαμε είτε σπάει η καβάτζα σου και το γνωρίζεις. Σου είναι καθαρό από τον τρόπο που σου μιλάει ο άλλος, το παίρνεις το καταλαβαίνεις, είτε επειδή σου δίνει και εσένα την ώθηση, ας πούμε, να προσπαθείς, αφού προσπαθεί και ένας δικός σου άνθρωπος, αλλά αυτό με το να μάθει πώς να συμπεριφέρεται, πώς να διαχειρίζεται καταστάσεις που πρέπει να πει όχι, που πρέπει να βάλει όριο. Νομίζω ότι παίζει καταλυτικό όριο στην προσπάθεια ενός ανθρώπου.*

Ένας παράγοντας που αναδεικνύεται είναι ότι η συμμετοχή στο πρόγραμμα δεν είναι πανάκεια για όλους τους γονείς αφού υπάρχουν και κάποιοι που δεν αποδέχονται τη δουλειά που γίνεται εκεί λόγω του χαρακτήρα τους:

- *Ναι δεν το γνωρίζει και δεν, ας πούμε δεν καταλαβαίνει του λέω, και μου λέει τι σου λέει τώρα αυτός το υποτιμάει το, γιατί δεν έχει καμία επαφή δεν έχει ιδέα. Έχει μείνει στο δικό του, στο κεφάλι του. Πιστεύω κάθε γονείς μπορεί για διαφορετικούς λόγους γιατί συνήθως είναι και λίγο ισχυρογνώμων οι γονείς και ο τρόπος ο δικός του να είναι αντίθετος από του προγράμματος.*

Επιπλέον, κάνει και τους ίδιους να συνειδητοποιούν τις δικές τους λάθος αποφάσεις και να αναλάβουν την ευθύνη της συμπεριφοράς τους γιατί είναι σύνηθες οι χρήστες να προσπαθούν να αποδώσουν ευθύνες για την κατάσταση τους στους άλλους και ειδικά στην οικογένεια τους:

-*Όχι δεν μου πέρασε αδιάφορο, ήταν κάτι που ήθελα να το ακούσω γιατί για μένα ίσχυε αλλά όχι στο βαθμό που το είχα φτιάξει εγώ να σου πω την αλήθεια, δηλαδή στο τώρα έτσι όπως το βλέπω, επειδή το είχα κάνει πολύ μεγάλο ότι...μεγάλο ποσοστό ευθύνης τέλος πάντων έχει η μητέρα μου, ο πατέρας μου τέλος πάντων που ξεκίνησα εγώ τα ναρκωτικά και το χα ρίξει όλο εκεί και ουσιαστικά σαν αφορμή, δικαιολογία, προκειμένου να συνεχίσω να κάνω χρήση και δεν στέκομαι τόσο πολύ σε αυτό τώρα....να υπάρχει ένα μερίδιο ευθύνης, όχι τόσο στο να ξεκινήσω τα ναρκωτικά.*

[...]

- *Ναι το χανε πάρει από το προσωπικό χαμπάρι ότι η σχέση με τη μάνα μου είναι τέτοια και μάλλον το μοιραζότανε και εκείνη στην ομάδα τους ότι “με παίρνει και μου κάνει όλο παράπονα και τέτοια”. Και μου πρότεινε τότε το προσωπικό να μπω, κάνω μια ομάδα*

τέτοια με τη μητέρα μου και να τοποθετηθώ. Και εκεί πραγματικά ζορίστηκα γιατί μπήκα μέσα να τις τα χώσω και είδα έναν άλλον άνθρωπο, που έχει και εκείνος ανάγκες να ζήσει τα υπόλοιπα χρόνια στη ζωή της χωρίς αυτό το πράγμα που είμαι εγώ. Και τότε άρχισα να αναρωτιέμαι “πω πω ρε συ τι κακό έχεις κάνει σε αυτήν την γυναίκα και τώρα συνεχίζεις ακόμα και καθαρός και τις πιπιλάς το μυαλό ότι πονάς πάλι ακόμα;” Και είχε αλλάξει η μητέρα μου.

Σημαντική θεωρούν επίσης την συμμετοχή της οικογένειας και στην αποφυγή της αποτροπής λόγω των αλλαγών που συντελούνται στη συμπεριφορά:

-Αν ένας άνθρωπος δηλαδή είναι σε θεραπεία και μετά ξαναγυρίσει σπίτι και εκείνος μπορεί να έχει αλλάξει, αλλά ο άλλος έχει την ίδια ας πούμε αντιμετώπιση, θα είναι πολλές πιθανότητες να ξαναπιεί ας πούμε και όχι επειδή φταίνε οι άλλοι, αλλά και επειδή η οικογένεια δεν γνωρίζει πώς να το διαχειριστεί.

Αναφορικά με τις προτάσεις που διατυπώνονται από τους συμμετέχοντες, είναι οι επόπτες να αναλαμβάνουν τα ίδια μέλη και οικογένειες προκειμένου να ανακτούν και από τις δύο πλευρές πληροφορίες που θα βοηθήσουν στην καλύτερη αντιμετώπιση χρήστη και γονέων:

- Νομίζω πέρα από το θετικό, ας πούμε, αυτή η εικόνα που έχω με μια επόπτρια, πέρα από αυτά που τους λέει η επόπτρια αυτό, δηλαδή να, το ότι έχει πληροφορία ας πούμε για μένα ένας επόπτης, τώρα αυτό έχει ίσως στην δική μου περίπτωση, να μην είναι, και αυτός ο επόπτης να έχει μετά στην ομάδα του τους γονείς, ενώ έχει πληροφορίες για μένα νομίζω είναι πολύ σημαντικό, πολύ. Εμένα αυτό με έχει βοηθήσει βασικά και το έχω καταλάβει.

Μία άλλη πρόταση που γίνεται είναι η καθιέρωση της οικογενειακής συνάντησης που τώρα γίνεται μόνο αν ζητηθεί. Αυτό βοηθά πολλές φορές στην αποφυγή της, ενώ αν ήταν καθιερωμένο ο χρήστης θα πιέζονταν να την κάνει:

- Δεν έχω γιατί είμαι καλυμμένη, δηλαδή, ακόμα και δεν έχω. Όχι αυτό που δεν ήξερα εγώ ότι δεν υπάρχει οικογενειακή συνάντηση, το έμαθα και σήμερα, δηλαδή, ότι μπορεί να γίνει το μόνο που θα μπορούσα να σκεφτώ ήταν αυτό αλλά εν τέλει υπάρχει, δηλαδή, ακόμα και όταν γίνεται μια δύσκολη σχέση να κάνεις οικογενειακή.

[...]

-Αυτό, επειδή σου λέω δυσκολεύομαι και 'γω πολλές φορές δυσκολευόμουνα, πως να ζητήσω κάνω οικογενειακή (συνάντηση) και τι να πω και τι θα μου πει και το ίδιο μου φαίνεται ότι πρέπει να σκέφτονται και οι γονείς.

Η ύπαρξη πιο πολλών δομών για την οικογένεια λόγω της σημασίας της είναι μία άλλη πρόταση:

- Εεε...να υπάρχουν πιο πολλές δομές για οικογένειες για γονείς γιατί δεν μιλάω τώρα για το ΚΕΘΕΑ, το ΚΕΘΕΑ το έχει αυτό και είναι και μια προϋπόθεση για να τελειώσεις το

6ο Κεφάλαιο

Συζήτηση-Συμπεράσματα

Ένα σημαντικό εύρημα που προκύπτει από την έρευνα είναι ότι πριν την ένταξη τους στο πρόγραμμα, οι χρήστες δεν είχαν στενή σχέση και επαφή με την οικογένεια τους και αυτό διαφαίνεται από το γεγονός ότι αρκετοί δεν έμεναν μαζί τους. Από αυτό αναδεικνύεται ότι ακόμα και αν δεν οφείλεται η χρήση για την τεταμένη οικογενειακή κατάσταση και να προϋπήρχαν προβλήματα, η χρήση σίγουρα τα επιδεινώνει και όχι μόνο η οικογένεια αλλά και ο χρήστης προσπαθούν να αποφύγουν την αντιμετώπιση του προβλήματος που ενδεχομένως να αναδυθεί από μία σύγκρουση μέσα στην οικογένεια.

Η συμμετοχή της οικογένειας στη θεραπεία είναι ιδιαίτερα σημαντική τόσο για το χρήστη λόγω των θετικών οφελών που προκύπτουν όσο και για την ίδια την οικογένεια. Αντιμετωπίζουν και κατανοούν τα προβλήματα που υπάρχουν και προχωρούν σε σημαντικές αλλαγές στη συμπεριφορά τους. Η βελτίωση της επικοινωνίας και η ενίσχυση της εμπιστοσύνης ανάμεσα τους είναι δύο σημαντικά ευρήματα που προέκυψαν από την έρευνα.

Η αλλαγή της συμπεριφοράς των οικογενειών και των χρηστών θα ενισχύσει τόσο την προσπάθεια που ήδη γίνεται καθώς και την αντιμετώπιση των μεταξύ τους προβλημάτων αλλά θα συμβάλλει και στην αποτροπή της υποτροπής του χρήστη στην επιστροφή του στο οικογενειακό περιβάλλον αυξάνοντας τις πιθανότητες επιτυχίας της προσπάθειας του. Παρόλα αυτά δεν μπορεί να αγνοηθεί το γεγονός ότι μέσα από την έρευνα υπάρχουν συμμετέχοντες που δήλωσαν ότι δεν αποτελούν οι γονείς τους έναν ανασταλτικό παράγοντα όσον αφορά τη χρήση και τις συνέπειες της. Αυτό δείχνει ότι η προσπάθεια ανεξάρτησης στις συγκεκριμένες περιπτώσεις, χρειάζεται περισσότερη προσωπική δουλειά και μεγαλύτερη προσπάθεια αλλαγής του εαυτού τους.

Η αλλαγή στη στάση και στη συμπεριφορά των γονέων μετά την συμμετοχή τους στη θεραπεία είναι ενισχυτική για την προσπάθεια της ανεξάρτησης και αυτό αναδεικνύει τη μεγάλη σημασία της οικογενειακής θεραπείας. Με τη

συμμετοχή τους στη θεραπεία οι γονείς μπορούν να εντοπίσουν, να κατανοήσουν και να τροποποιήσουν τις λάθος συμπεριφορές και στάσεις που ακόμα και αν δεν αποτέλεσαν αίτιο του προβλήματος, είχαν επίδραση στη συνέχιση της χρήσης. Οι γονείς επίσης μέσα από την συμμετοχή τους στη θεραπεία, μαθαίνουν να διαχειρίζονται τις καταστάσεις με τρόπο που δεν θα ενισχύσει την αρνητική συμπεριφορά του χρήστη. Επιπλέον, αποτελούν ένα κίνητρο αφού η βελτίωση του συνόλου του οικογενειακού κλίματος λόγω της βελτίωσης των σχέσεων, ενδεχομένως να ενθαρρύνει τον χρήστη να συνεχίσει την προσπάθεια του.

Όσο σημαντική όμως και αν είναι η συμβολή των γονέων, η συνέχιση της προσπάθειας της απεξάρτησης είναι κάτι που αφορά αποκλειστικά τον χρήστη. Από την έρευνα διαφάνηκε ότι η συμπεριφορά και οι στάσεις των γονέων δεν αποτελούν παράγοντα κινδύνου για υποτροπή, όση απογοήτευση και αν επιφέρει. Αυτό αποτελεί μία καθαρά προσωπική επιλογή των ατόμων και η συμμετοχή των γονέων σε αυτή την περίπτωση συνίσταται στη διαχείριση ενός τέτοιου ενδεχομένου.

6.1. Περιορισμοί

Ο βασικός περιορισμός της παρούσας έρευνας είναι το μικρό της δείγμα που υπαγορεύτηκε από τον αριθμό των συμμετεχόντων στο πρόγραμμα τη χρονική περίοδο που διεξήχθη η έρευνα καθώς και από την προσπάθεια παροχής άδειας. Ένας άλλος περιορισμός ήταν η υποεκπροσώπηση του φύλου αφού συμμετείχε μόνο μία γυναίκα μέλος ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των γονέων που συμμετείχε στην έρευνα ήταν οι μητέρες. Αυτός ο περιορισμός δεν μπορούσε να αποφευχθεί λόγω του διαθέσιμου δείγματος.

6.2. Προτάσεις

Η παρούσα έρευνα πρόσφερε σημαντικά ευρήματα που τεκμηρίωσαν τη σημασία της συμμετοχής της οικογένεια στην προσπάθεια απεξάρτησης καθώς και την ανάδειξη της ως σημαντικό παράγοντα στη δημιουργία αλλά και στην αντιμετώπιση του προβλήματος. Τέτοια ερευνητικά δεδομένα είναι σημαντικά για την κοινωνική εργασία και τους επαγγελματίες διότι τους εφοδιάζουν με γνώσεις που θα τους βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν πιο αποτελεσματικά την αντιμετώπιση της χρήσης ναρκωτικών βοηθώντας τους χρήστες και τις οικογένειες τους.

Σε αυτό το πλαίσιο η έρευνα θα πρέπει να επεκταθεί ακόμα περισσότερο και

να συμπεριλάβει και διαστάσεις που δεν ήταν εφικτό να προσεγγιστούν σε αυτή την εργασία όπως το αν υπάρχουν διαφορές στη συμμετοχή των γονέων (πατέρας-μητέρα). Επίσης, απαιτείται διερεύνηση σε μεγαλύτερο αριθμό δείγματος που να συμμετέχουν και περισσότερες γυναίκες προκειμένου να εντοπιστεί αν το φύλο μπορεί να αποτελέσει παράγοντα διαφοροποίησης.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσσα

Αβραμίδης, Α.Β. (1994). *Η απομυθοποίηση των ναρκωτικών...και με ελπίδα*. Αθήνα: Ακρίτας.

Angel, S. & Angel, P. (2010). *Οι τοξικοεξαρτημένοι και οι οικογένειες τους. Μία συστημική προσέγγιση*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Γεωργάκας, Π. (2007). *Εξάρτηση μια ατομική επιλογή, απεξάρτηση μια συλλογική διαδικασία*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Creswell, J. (2016). *Η έρευνα στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Ίων.

- Ζαφειρίδης, Φ. (2009). *Εξαρτήσεις και κοινωνία*. Αθήνα: Κέρδος.
- Μάτσα, Κ. (2000). Ναρκωτικά και κοινωνική παθολογία στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, 72, 107-118.
- Μάτσα, Κ. (2001). *Ψάξαμε ανθρώπους και βρήκαμε σκιές...Το αίνιγμα της τοξικομανίας*. Αθήνα: Άγρα.
- Μητρόπουλος, Δ. Π. (1999). *Τα ναρκωτικά και η αντιμετώπισή τους*. Θεσσαλονίκη: Μέλισσα Ασπρόβλατα.
- Μισουρίδου, Ε. (2015). *Προσέγγιση της οικογένειας που αντιμετωπίζει προβλήματα εξάρτησης. Νοσηλευτική εξαρτημένων ατόμων*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Μπεζεβέγκης, Η., & Παυλόπουλος, Β., (1999). Η επίδραση χαρακτηριστικών της οικογένειας στην αξιολόγηση της προσωπικότητας των παιδιών από τους γονείς. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 51-71.
- Μπένας, Π. (1990). *Ναρκωτικά: κοινωνικά αίτια, πρόληψη, θεραπεία*. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.
- Olivenstein, C. (2004). *Το μη λεχθέν των συναισθημάτων*. Αθήνα: Κέδρος.
- Παπαδάτος, Γ. (2010). *Ναρκωτικά και εφηβεία*. Αθήνα: Gutenberg.
- Παπαδημητρίου, Γ. (2015). *Η συμβολή της κοινωνικής εργασίας στην ψυχιατρική θεραπευτική*. Αθήνα: Παρισιάνου Α.Ε.
- Πιπερόπουλος, Γ. (1998). *Κοινωνικά προβλήματα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πουλόπουλος, Χ. (2011). *Κοινωνική εργασία και εξαρτήσεις. Οι κοινότητες της αλλαγής*. Αθήνα: Τόπος.
- Σγούρου, Κ. (2011). *Ο ρόλος της οικογένεια στο πρόβλημα της τοξικοεξάρτησης*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
- Stanton, M.D. & Todd., T.C. (2009). *Η οικογενειακή θεραπεία για την κατάχρηση ουσιών και την εξάρτηση*. Αθήνα: εκδοτική επιτροπή ΚΕΘΕΑ: Γ. Καραβελάκης, Α. Τσιμπουκλή, Μ. Φωστέρη.
- Τσουραμάνη, Χ. (2003). *Σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Τσουτσάνη, Ελ. (2017). *Η εξάρτηση στην πατρική οικογένεια ως επιβαρυντικός παράγοντας στην πρόωγη έναρξη χρήσης και στη συμμόρφωση στη θεραπεία μονάδα υποκατάστασης ΡΙΟΥ-ΟΚΑΝΑ*. Πανεπιστήμιο Πατρών.

Φωστέρη, Μ. (2006). Αλκοόλ-Τοξικοεξάρτηση και ο ρόλος της οικογένειας. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, 93, 27-30.

Χουρδάκη, Μ. (1995). *Ναρκωτικά-Πρόληψη. Πρωτογενής τομέας*. Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή.

Ξενόγλωσση

Freeman, E.M. (1993). *Substance abuse treatment: A family systems perspective*. United States of America: Sage Publications.

Landry, M. (1994). *Understanding drugs of abuse*. Washington: American Psychiatric Press.

Lander, L., Howsare, J. & Byrne, M. (2013). The impact of substance use disorders on families and children: From theory to practice. *Soc Work Public Health*, 28(0), 194-205.

Minuchin, S. (1979). *Constructing a therapeutic reality in Family therapy of drug and alcohol abuse*. USA: Allyland Bacon.

Slesnick, N., Bartle-Haring, S. & Gangamma, R. (2006). Predictors of substance use and family therapy. Outcome among physically and sexually abused runaway adolescents. *J Marital Fam Ther.*, 32(3), 261-281.

Διαδικτυακές πηγές

Βασιλειάδης, Γ. (2009). Συστημική Ψυχοθεραπεία. Στο iatronet.gr/ygeia/psychiki-ygeia/article/7321/systemikh-psychotherapeia.html (ανάκτηση στις 22 Ιανουαρίου 2009).

Δημητρακόπουλος, Α. & Αλεφαντάκης, Χ. (2010). *Εθισμός και εξάρτηση: μια εντρύφηση στην ψυχοσωματική κατάσταση των εθισμένων ατόμων*. Στο ethismos-kai-eksartisi.blogspot.com/p/blog-page.html (ανάκτηση στις 13/12/2010).

Κέντρο θεραπείας εξαρτημένων ατόμων (ΚΕΘΕΑ). *Όταν ζεις με ένα χρήστη...* Στο <http://www.kethea-mosaic.gr/?p=955> (ανάκτηση στις 31/10/2012)

Κέντρο θεραπείας εξαρτημένων ατόμων (ΚΕΘΕΑ). *Έννοιες και ορισμοί*. Στο https://www.kethea.gr/katigories_fa/orismos-exartisis/ (ανάκτηση στις 12/06/2018).

Παράρτημα

Οδηγός ερωτήσεων

A) Δημογραφικά στοιχεία του ερωτώμενου

Συμπλήρωση ερωτήσεων που αφορούν δημογραφικά στοιχεία του ερωτώμενου και των γονέων αυτών όπως, ηλικία, ηλικία έναρξης ουσιών, ποιος γονέας (μητέρα, πατέρας ή και οι δύο) εμπλέκεται στη θεραπεία.

A.1) Φύλο:

A.2) Ηλικία:

A.3) Ηλικία έναρξης χρήσης ουσιών:

A.4) Που διέμενες πριν την ένταξη σου στο θεραπευτικό πλαίσιο (με τους γονείς μου/μόνος μου/κανένα από τα δύο):

A.5) Υπήρξε προηγούμενη προσπάθεια απεξάρτησης από ναρκωτικές ουσίες (ακόμα και σε άλλο πλαίσιο) και αν ναι, συμμετείχαν τότε οι γονείς σου (μητέρα/πατέρα) στο πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης;

A.6) Η μητέρα μου συμμετέχει στο πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης;

A.7) Ο πατέρας μου συμμετέχει στο πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης;

A.8) Και οι δύο γονείς μου συμμετέχουν στο πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης;

A.9) Οι γονείς μου (μητέρα/πατέρα) έχουν παρακολουθήσει στο παρελθόν το πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης;

A.10) Πόσο χρονικό διάστημα παρακολουθούν οι γονείς σου το πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης;

B) Οικογενειακό πλαίσιο του ερωτώμενου

Ερωτήσεις που αφορούν τον ερωτώμενο σε σχέση με τους γονείς, όπως σχέσεις μητέρα-ερωτώμενου και πατέρα-ερωτώμενου, στάσεις και τρόποι διαχειρίσεων καταστάσεων των γονέων κατά το διάστημα που βρισκόταν στη χρήση το άτομο, γενικότερες αντιλήψεις γονέων απέναντι στην χρήση.

B.1) Πως θα περιέγραφες την σχέση με τους γονείς σου με τους/τον γονείς/γονιό σου την περίοδο που έκανες χρήση, πριν ενταχθείς σε κάποιο πλαίσιο θεραπείας;

B.2) Ποια ήταν στάση των γονιών σου όταν αντιλήφθηκαν ότι κάνεις χρήση; Η στάση των γονιών σου είχε συνέπειες (θετικές ή αρνητικές) στην επιθυμία σου για χρήση; (π.χ. για κάποιο χρονικό διάστημα απείχα από την χρήση).

B.3) Υπήρχαν συμπεριφορές/στάσεις των γονιών σου διευκόλυναν την τάση σου προς την χρήση; Αν ναι, ποιες ήταν αυτές; (π.χ. η οικονομική ενίσχυση από τους γονείς σου; ασαφή όρια).

B.4) Ποια η αντίληψη και στάση του/των γονέα/γονιών σου σχετικά με την χρήση ελαφριών ναρκωτικών ουσιών πριν την συμμετοχή του/τους σε κάποιο Κέντρο που να απευθύνεται σε γονείς; (πχ. ήταν ενημερωμένοι, γνώριζαν τις συνέπειες, πίστευαν ότι δεν ήταν και τόσο κακό).

B.5) Ήταν ενημερωμένοι οι γονείς σου σχετικά με την πρόληψη και αντιμετώπιση της χρήσης ουσιών; Σε περίπτωση που ήταν πώς λειτούργησε αυτό; (π.χ. κινητοποιήθηκαν αμέσως, η στάση τους με ώθησε να ζητήσω βοήθεια, κ.ά.). Στην περίπτωση που δεν ήταν, τι συνέπειες είχε αυτό; (π.χ. με βοηθούσε να χειρίζομαι καταστάσεις, άργησαν να καταλάβουν πως κάνω χρήση, κ.ά.).

Γ) Στάσεις και συμπεριφορές των γονέων στα πλαίσια θεραπείας των ατόμων

Δηλαδή, σύμφωνα με τις απόψεις των μελών εξετάζονται στάσεις και συμπεριφορές των γονέων στο διάστημα της θεραπείας τους, είναι καταλυτικές στο ξεκίνημα και στη πορεία της θεραπείας τους, ερωτήσεις που θα εξετάζουν αν κατά την συμμετοχή των γονέων στη θεραπεία τους επήλθαν αλλαγές και βελτιώσεις όσον αφορά τις σχέσεις ατόμου-γονέα, ακόμη αν ήρθαν στην επιφάνεια ανεπίλυτα προβλήματα και πως αυτό βοηθάει στη θεραπεία τους, επίσης πως αντιλαμβάνονται οι ίδιοι την συμμετοχή των γονέων και αν αυτό συμβάλει θετικά στην πορεία της θεραπείας τους.

Γ.1) Πως θα περιέγραφες με λίγα λόγια τη σχέση σου με τη μητέρα σου την περίοδο της θεραπείας σου; (Ποιο νομίζεις ότι είναι το δυνατό κομμάτι στη σχέση σας; π.χ. είναι υπομονετική, υποστηρικτική, καλός ακροατής, με συμβουλεύει, με νοιάζεται, με φροντίζει, αποτελεί πρότυπο για μένα, κ.ο.κ.).

Γ.2) Πως θα περιέγραφες με λίγα λόγια τη σχέση σου με τον πατέρα σου την περίοδο της θεραπείας σου; (Ποιο νομίζεις ότι είναι το δυνατό κομμάτι στη σχέση σας; π.χ. είναι υπομονετικός, υποστηρικτικός, καλός ακροατής, με συμβουλεύει, με νοιάζεται, με φροντίζει, αποτελεί πρότυπο για μένα, κ.ο.κ.).

Γ.3) Θεωρείς πως η συμμετοχή των γονιών σου (μητέρα/πατέρα) στη θεραπευτική διαδικασία, μπορεί να είναι ένας λόγος παραμονής σου στο πρόγραμμα σε μια περίοδο που σκέφτεσαι να διακόψεις και αν ναι, για ποιόν λόγο;

Γ.4) Υπήρξε περίοδος κατά την πορεία της θεραπείας σου ή σε προηγούμενη προσπάθεια σου, όπου οι γονείς συντέλεσαν στα αίτια παραμονής στο πρόγραμμα σε περίοδο που σκεφτόσουν να διακόψεις; Και αν ναι, με ποιον τρόπο.

Γ.5) Η μη αναγνώριση δυσκολιών ή τυχόν βελτίωσης από τους γονείς σου, όσον αφορά την πορεία σου στο θεραπευτικό πλαίσιο πως θα μπορούσε να επηρεάσει την προσπάθειά σου; (π.χ. αίσθημα ματαιώσης ή απογοήτευσης).

Γ.6) Πως θα χαρακτήριζες την συμμετοχή των γονιών σου στο πρόγραμμα (μητέρα/πατέρα) και πως αυτή επηρέασε-ζει την προσπάθειά σου;

Γ.7) Ποιες στάσεις/συμπεριφορές του/των γονέα/γονιών θεωρείς πως έχουν αλλάξει ή βελτιωθεί μετά την συμμετοχή τους στο πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης του Κέντρου (π.χ. υπάρχει καλύτερη επικοινωνία μεταξύ μας, νοιώθω περισσότερη κατανόηση προς το πρόσωπό μου, κ.ά.).

Γ.8) Το γεγονός πως ο γονέας/γονείς σου συμμετέχει στο πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης του κέντρου ή έχει συμμετάσχει, τι σημαίνει αυτό για εσένα;(π.χ. έχεις

νώσει ότι δεν είσαι μόνος σε αυτή την προσπάθεια, ότι είσαι πιο σίγουρος για τον εαυτό σου, ότι έχεις ένα στήριγμα, κ.λπ.).

Γ.9) Θεωρείς πως έπειτα από την εμπλοκή των γονιών σου στο πρόγραμμα, υπήρξαν προβλήματα και γενικότερες δυσκολίες που αφορούσαν οικογενειακά ζητήματα όπου αναγνωρίστηκαν; Εάν ναι, για ποιο λόγο το πιστεύεις αυτό;

Γ.10) Ποιες στάσεις/συμπεριφορές των γονιών σου θα επηρέαζαν απολύτως αρνητικά την προσπάθεια της θεραπείας σου (π.χ. έλλειψη εμπιστοσύνης, υψηλές προσδοκίες); Πως θα σε έκαναν να νοιώθεις αυτές οι στάσεις (π.χ. αίσθημα λύπης και απογοήτευσης).

Γ.11) Ποιες στάσεις-συμπεριφορές των γονέων θα σε βοηθούσαν σημαντικά στην προσπάθειά σου (π.χ. κοινή στάση γονέων, κατανόηση).

Γ.12) Τι ρόλο έπαιξαν οι γονείς σου κατά την κινητοποίηση σου για να ενταχθείς σε ένα πλαίσιο θεραπείας (π.χ. με ενθάρρυναν σημαντικά, εκείνοι ενημερώθηκαν και έπειτα με παρέπεμψαν).

Γ.13) Υπήρξαν κάποιες στάσεις/συμπεριφορές των γονιών σου που ενίσχυσαν την επιθυμία σου να ζητήσεις βοήθεια να ενταχθείς σε κάποιο θεραπευτικό πλαίσιο; Και αν ναι, ποιες ήταν αυτές.

Δ) Γενικότερες αντιλήψεις -Προτάσεις σε σχέση με την συμμετοχή των γονέων στην θεραπεία των μελών

Η τέταρτη ενότητα περιλαμβάνει προτάσεις αναφορικά με τους τρόπους που θα μπορούσε να συμβάλει η γονεϊκή ταυτότητα στη θεραπεία τους αλλά και γενικότερες αντιλήψεις που διακατέχουν τα μέλη ως προς την σημαντικότητα της εμπλοκής των γονέων σε προγράμματα θεραπείας από ουσίες.

Δ.1) Τα άτομα των οποίων, οι οικογένειες συμμετέχουν σε πρόγραμμα απεξάρτησης, πιστεύεις έχουν περισσότερες πιθανότητες να σταματήσουν τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών; Και αν ναι, ανέφερε τους λόγους.

Δ.2) Η μη εμπλοκή των γονέων σε ένα πρόγραμμα απεξάρτησης πιστεύεις μπορεί να είναι ένας από τους λόγους μελλοντικής υποτροπής για κάποιο άτομο και αν ναι, ανέφερε τους λόγους.

Δ.3) Θεωρείς πως θα έπρεπε σε όλα τα προγράμματα που αναπτύσσονται με στόχο την ψυχική-σωματική απεξάρτηση να υπάρχουν ταυτόχρονα προγράμματα που να απευθύνονται σε γονείς;

Δ.4) Θεωρείς πως σε μια τυχόν μελλοντική υποτροπή ενός πρώην χρήστη

εξαρτησιογόνων ουσιών, η παρακολούθηση γονέων του σε κάποιο πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης, θα έχει ως αποτέλεσμα μια πιο έγκυρη και καλύτερη αντιμετώπιση; Και αν ναι, για ποιον λόγο;

Δ.5) Πιστεύεις πως μέσα από τη παρακολούθηση των γονέων σε προγράμματα που απευθύνονται σε γονείς, αναγνωρίζονται, λάθη, έρχονται στην επιφάνεια ανεπίλυτα προβλήματα, δυσλειτουργικές σχέσεις μεταξύ γονέα-παιδιού; Και πως πιστεύεις μπορεί να βοηθήσει αυτό στη θεραπεία του ατόμου;

Δ.6) Θεωρείς πως η εμπλοκή του/των γονέα/γονέων σου στη θεραπεία σου έχει βελτιώσει καταστάσεις που πίστευες πως ενίσχυαν την επιθυμία σου για χρήση;

Δ.7) Έχεις κάποια/κάποιες πρόταση/προτάσεις σχετικά με το πώς θα μπορούσε να συμβάλει η γονεϊκή ταυτότητα στη θεραπεία των μελών;

Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις

1^η Συνέντευξη

Ερευνήτρια: Λοιπόν ηλικία;

Συμμετέχοντας: 44

Ερευνήτρια: 44...Και σε ποια ηλικία ξεκίνησες την χρήση ουσιών;

Συμμετέχοντας: 17 στα 18.

Ερευνήτρια: 17 στα 18...και που έμενες πριν ενταχθείς στο θεραπευτικό πλαίσιο;

Συμμετέχοντας: Που έμενα πριν ενταχθώ στο θεραπευτικό πλαίσιο;

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Τα τελευταία χρόνια εννοείς; Αθήνα.

Ερευνήτρια: Μονός σου εννοώ ή;

Συμμετέχοντας: Μόνος έμενα, έχω από τον Ιούνιο του 2014 στα προγράμματα του

ΚΕΘΕΑ

Ερευνήτρια: Α, στο ΚΕΘΕΑ πάλι ε;

Συμμετέχοντας: Στο ΚΕΘΕΑ, μόνο ΚΕΘΕΑ.

Ερευνήτρια: Από το 2014 μέχρι το 19...με υποτροπές μέσα σε αυτό το διάστημα;

Συμμετέχοντας: Ναι...δηλαδή...πήγα σε κάποια προγράμματα, με υποτροπές, δεν έχω φύγει από το πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Ναι, ναι, ναι. Η μητέρα, ο μπαμπάς ή και οι δύο γονείς συμμετέχουν στο πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Η μητέρα μου.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Πόσο καιρό;

Συμμετέχοντας: Έχει από το Μάρτιο του 2015.

Ερευνήτρια: Ααα...

Συμμετέχοντας: Ναι μέχρι και τώρα συνεχίζει.

Ερευνήτρια: Λοιπόν...Θέλω να μου πεις, περιληπτικά...πως θα περιέγραφες τη σχέση με τη μαμά σου, αφού εκείνη παρακολουθεί το πρόγραμμα, την περίοδο που έκανες χρήση...πριν ενταχθείς σε κάποιο πρόγραμμα. Πως ήταν οι σχέσεις σας;

Συμμετέχοντας: Κατά τα παιδικά μου χρόνια; Η καθ' όλη την διάρκεια των χρόνων μέχρι να ξεκινήσω την προσπάθεια μου στο πρόγραμμα;

Ερευνήτρια: Αυτό, το δεύτερο.

Συμμετέχοντας: Καθ' όλη την διάρκεια των χρόνων;

Ερευνήτρια: Ναι...πως θυμάσαι τη σχέση σου πριν να ξεκινήσεις τη χρήση;

Συμμετέχοντας: Ναι...σε γενικές γραμμές καλή σχέση είχαμε, δεν είχαμε ακραίες συμπεριφορές ούτε από την πλευρά μου ούτε από την πλευρά της. Μπορεί να τσακωνόμασταν κάποιες φορές, αν όχι για την χρήση για κάποια άλλα θέματα στην αρχή, στη συνέχεια για τη χρήση...αλλά 'ντάξει..ήταν πολύ στοργική απέναντί μου, πολύ φροντιστική, πολύ....

Ερευνήτρια: Έμενες με τη μαμά σου;

Συμμετέχοντας: Έμενα μέχρι τα...μέχρι που ήρθα Αθήνα, έμενα με τους γονείς μου στο χωριό, στην Αμφιλοχία ...μέχρι που ήρθα 30 χρονών, δηλαδή έμενα στο σπίτι των γονιών μου στην Αμφιλοχία. 30 χρονών ήρθα Αθήνα.

Ερευνήτρια: 17 με 18 χρονών που ξεκίνησες χρήση;

Συμμετέχοντας: 17 με 18, ήταν η πρώτη χρονιά που ήρθα Αθήνα, μόλις τελείωσα το Λύκειο και είχα έρθει σε μια σχολή εδώ στην Αθήνα και έμενα με την αδελφή μου. Εκεί πρωτοξεκίνησα ελαφριά χρήση. Τα υπόλοιπα τα χρόνια μέχρι τα 30 μου έμενα

στο σπίτι των γονιών μου. Δηλαδή...ναι αυτό.

Ερευνήτρια: Και ήσουν σε χρήση έτσι; Έκανες χρήση;

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι.

Ερευνήτρια: Ωραία, εκείνη την περίοδο που βρισκόσουν στη χρήση πως ήταν η σχέση;

Συμμετέχοντας: Απ' όταν μαθεύτηκε και μετά, γιατί μαθεύτηκε γύρω στα 24, 25...

Ερευνήτρια: Εσύ το άνοιξες, δεν το 'χανε καταλάβει;

Συμμετέχοντας: Όχι...μπορεί να υπήρχαν κάποιες υποψίες, αλλά δεν τους είχε γίνει πεντακάθαρο ότι....

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Εγώ το άνοιξα...και ήταν πολύ βοηθητικοί από την αρχή και η μητέρα μου...Θα με ρωτήσεις μόνο για τη μητέρα μου έτσι;

Ερευνήτρια: Ναι, εφόσον παρακολουθεί το πρόγραμμα

Συμμετέχοντας: Ήταν πολύ βοηθητικοί. Σε συνεννόηση με τον πατέρα μου τέλος πάντων, αποφασίσανε από κοινού να με βοηθήσουν...να με πάνε τέλος πάντων κάπου να βοηθηθώ.

Ερευνήτρια: Αυτά στην ηλικία των 25;

Συμμετέχοντας: Ναι, εκεί γύρω στα 25, κάπου.

Ερευνήτρια: Όταν λες ήταν πολύ βοηθητικοί, θες να μου πεις ποιες στάσεις ήταν αυτές που τις αντιλαμβάνοσουν ως βοηθητικές;

Συμμετέχοντας: Ε δεν υπήρχε...ήτανε...πως να το πω...ε δεν υπήρχε «πω πω τι έπαθα τώρα τέλος πάντων και τι θα κάνω και χάνεται ο κόσμος όλος». Το αντιμετώπισε πολύ ψύχραιμα γιατί είχε και η ίδια, τέλος πάντων, προσωπική εμπειρία από τον αδελφό της, όχι η ίδια, ο μικρότερος αδελφός της ήταν στη χρήση, τέλος πάντων, και είχε προσωπική εμπειρία από τον αδελφό της, τέλος πάντων, με αυτά τα πράγματα...και δεν πανικοβλήθηκε, τα βάλε κάτω, τα ζύγισε, αποφάσισε να με βοηθήσει και μπράβο της...δηλαδή ήταν δίπλα μου, δηλαδή τα πρώτα χρόνια που ξέρω εγώ που της είπα ότι κάνω χρήση κ.λπ. ήταν δίπλα μου....και να με πάει στο γιατρό και να με πάει σε ψυχολόγο και φαρμακευτική βοήθεια, τέλος πάντων, μέσω ενός ψυχολόγου-θεραπευτή, τέλος πάντων, εδώ στην Αθήνα. Αυτό....δεν είχε δηλαδή απέναντί μου ούτε προκατειλημμένη συμπεριφορά, ούτε να αντιδράει άσχημα, ούτε να υψώσει κάποιους τοίχους απέναντι μου...

Ερευνήτρια: Όρια ή να γίνεται καχύποπτη του τύπου που πας πάλι;

Συμμετέχοντας: Εντάξει, σίγουρα έγινε καχύποπτο από ένα σημείο και μετά, γιατί

εγώ συνέχισα να κάνω τα δικά μου, δηλαδή δε...

Ερευνήτρια: Έπινες για περίπου 5 χρόνια που διέμενες στο σπίτι; Δηλαδή συνέχιζες να πίνεις;

Συμμετέχοντας: Ε, συνέχιζα, όποτε έβρισκα την ευκαιρία συνέχιζα...συνέχιζα, όποτε μπορούσα να βρω την ευκαιρία να την χειριστώ και να χειριστώ καταστάσεις είτε με τον πατέρα μου, είτε με τη μητέρα μου και να μπορέσω να βρω τη χρήση...ναι, άρχιζε να γίνεται καχύποπτη...ε, λογικό.

Ερευνήτρια: Υπήρχε κάποια στάση που σε έκανε να; που δυσκολευόσουν και...;

Συμμετέχοντας: Ντάξει από ένα σημείο και μετά, είχε αρχίσει να γίνεται αρκετά δηλαδή καχύποπτη και σε σημείο πιεστική, υπό την έννοια ότι...δηλαδή χτύπαγε το τηλέφωνό μου «που πας εκεί, πάλι θα βρεις εκείνον, και το ένα και το άλλο».

Ερευνήτρια: Σε βοηθούσε αυτό;

Συμμετέχοντας: Ε όχι φυσικά...να με βοηθούσε σε τι; Στο να...

Ερευνήτρια: Αυτό σε ρωτάω. Ήταν κάτι το οποίο σε δυσκόλευε να κάνεις χρήση ή σου περνούσε αδιάφορο;

Συμμετέχοντας: Ε, ναι, εντάξει υπήρχε μια δυσκολία...δεν ήταν και τόσο εύκολο αλλά και πάλι δηλαδή από ένα σημείο να το χειρίζομαι και όλο αυτό...να μου είναι εύκολο δηλαδή να το ξεπερνάω, ε.

Ερευνήτρια: Ναι, να βρεις τρόπο δηλαδή.

Συμμετέχοντας: Ναι, να το ξεπερνάω, ενώ στην αρχή μου ήταν πιο δύσκολο.

Ερευνήτρια: Παρόμοιες συμπεριφορές που μπορούσε να κρατήσει η μαμά σου και να σε δυσκόλευαν στο να βρεις χρήση; Αν σου έρχεται κάτι; π.χ. υπήρχε οικονομική ενίσχυση;

Συμμετέχοντας: Ε, ναι, εντάξει...δηλαδή άρχισε ξέρω εγώ να κρύβει το πορτοφόλι, άρχιζε ξέρω εγώ να...μετράει τα λεφτά που θα της ζητάγα, τέλος πάντων, ήταν πιο.....

Ερευνήτρια: Προσεκτική.

Συμμετέχοντας: Πιο προσεκτική ναι...πιο....

Ερευνήτρια: Καχύποπτη;

Συμμετέχοντας: Πιο...να βρω την λέξη...πιο μετρημένη, τέλος πάντων,ν στο να...και με τα λεφτά και το...

Ερευνήτρια: Ναι, κατάλαβα.

Συμμετέχοντας: Και θα σκεφτόταν τέλος πάντων δυο φορές αυτό που θα της έλεγα, αν πράγματι ισχύει αυτό που θα της έλεγα και αν δεν της λέω ψέματα, δεν υπήρχε δηλαδή σε σχέση με πιο παλιά.. αυτή η ελευθερία π.χ. «Μάνα θέλω να πάω εκεί με

αυτή την κοπελιά για καφέ, δώσε ξέρω εγώ 5000 δραχμές...». Ήταν δραχμές ακόμα τότε.

Ερευνήτρια: Χμ...

Συμμετέχοντας: Άρχιζε να γίνεται πιο μετρημένη, πιο... και όλο αυτό όσο να ναι με δυσκόλευε

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Και όλο αυτό με δυσκόλευε να βρω τη χρήση...την έβρισκα, απλώς ήθελε πιο πολύ προσπάθεια.

Ερευνήτρια: Ναι, ναι, κατάλαβα...γενικά η αντίληψη των γονιών σου απέναντι στη χρήση ουσιών ναρκωτικών, π.χ. το χασίς ποια ήτανε; και γενικότερα ναρκωτικών.

Συμμετέχοντας: Γενικά ε; Δεν θα τα διακρίνω.

Ερευνήτρια: Ωραία.

Συμμετέχοντας: Δεν είχανε ποτέ σχέση, να μιλήσω και για τους δύο έτσι; Και ο πατέρας μου και η μητέρα μου δεν είχανε ποτέ σχέση με ναρκωτικά.

Ερευνήτρια: Γνώριζαν γενικά περί τίνος πρόκειται;

Συμμετέχοντας: Γνώριζαν γιατί...ήταν ο αδελφός της μητέρας μου που έκανε χρήση από μικρός...ήταν σχετικά κοντά στην ηλικία μου, 10 χρόνια με πέραναγε μόνο. Και.....και ο πατέρας μου και η μητέρα μου ξέρω εγώ τον είχανε από κοντά, τέλος πάντων, και ξέρανε το πρόβλημα, το είχανε γνωρίσει εκ των έσω το πρόβλημα αυτό και υπήρχε μια αντίληψη απέναντι στα ναρκωτικά ότι δεν χωράνε στην οικογένεια αυτό το πράγμα, δεν υπήρχε ποτέ στην οικογένεια και...

Ερευνήτρια: Μου είπες ότι ήταν ο αδελφός της μαμά σου...οπότε ήξερε. Θέλω να σε ρωτήσω, ήταν ενημερωμένη σχετικά με προγράμματα που υπάρχουνε;

Συμμετέχοντας: Όχι...

Ερευνήτρια: Όχι.

Συμμετέχοντας: Δεν νομίζω, δεν ρώτησα να σου πω την αλήθεια...εε και δεν νομίζω να ήτανε. Αν ήταν πιστεύω θα...δεν θα με πηγαίναν σε εκείνο τον ψυχίατρο, ξέρω εγώ που έδινε κάποιο είδος φάρμακο, βοηθητικό, τέλος πάντων, ώστε να κόψεις τη χρήση...

Ερευνήτρια: Εννοείς ότι ήταν ανούσιο το γεγονός ότι δεν ήταν ενημερωμένη και σε πήγε σε ψυχίατρο που δεν σε βοήθησε..

Συμμετέχοντας: Ναι, αν ήταν ενημερωμένη, πιστεύω θα με πήγαινε κατευθείαν σε κάποιο κλειστό πρόγραμμα, αν όχι σε κλειστό σε ανοιχτή δομή, τέλος πάντων, του ΚΕΘΕΑ που είναι...ή στο 18 ή δεν ξέρω εγώ που αλλού, κάπου τέλος πάντων σε

κάποιο πρόγραμμα και όχι ξέρω εγώ σε ένα γραφείο ενός ιδιώτη γιατρού...

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχοντας: Στο να μου κάνει κάποια ατομικά ραντεβού, στο να μου γράψει ξέρω εγώ...το φάρμακο να πάω να το πάρω από το φαρμακείο ξέρω εγώ...να το παίρνω, ένα χαπάκι την ημέρα..

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχοντας: Ένα χαπάκι την ημέρα να μην κάνω χρήση.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχοντας: Ήταν ένα συγκεκριμένο χαπάκι το οποίο αν το έπαιρνες, μετά όση χρήση και να έκανες δεν υπήρχε...

Ερευνήτρια: Θεωρούσες τέλος πάντων ότι δεν είχε αποτέλεσμα όλο αυτό...

Συμμετέχοντας: Όχι δεν είχε για μένα... από ένα σημείο και μετά ενώ στην αρχή το έπαιρνα κοίταγα πως να τον κοροϊδέσω, τέλος πάντων, να μην το πάρω, για να πάω να κάνω χρήση.

Ερευνήτρια: Ωραία, κατάλαβα...Θέλω να μου πεις στην περίοδο της θεραπείας σου, πως θα περιέγραφες τη σχέση σου με τη μαμά σου.

Συμμετέχοντας: Επειδή ξεκινήσαμε μαζί...σχεδόν μαζί τη θεραπεία μου εγώ και η μητέρα μου, να πηγαίνει στο πρόγραμμα «Οικογένεια», δηλαδή ξεκίνησα τον Ιούλιο του 14 και η μητέρα μου ξεκίνησε μετά από 10 μήνες, τον Φεβρουάριο του 15. Από τότε μέχρι τώρα που έχουν περάσει 4 χρόνια, έχει αλλάξει ριζικά η σχέση μας, δηλαδή πως να το πω...η μητέρα μου τώρα είναι...πως να το πω.. είναι και πιο ανοιχτή απέναντι μου...

Ερευνήτρια: Ανοιχτή εννοείς;

Συμμετέχοντας: Στο να με ακούσει αλλά και πιο κάθετη στο να μου περάσει ωραία...στο να προστατέψω τον εαυτό μου, στο να μου περάσει ωραίες συμπεριφορές που μπορεί να βγάλω εγώ ή να συζητήσω πράγματα τα οποία δεν χωράνε, δεν έχουν καμία σχέση με αυτά που έχει μάθει η ίδια από το πρόγραμμα ή έχω μάθει εγώ. Δηλαδή τα αναγνώριζα τα σημάδια αυτά που λέω και θα μου το περάσει το όριο κάθετα και απαζάρευτα και δεν θα το παζαρέψει. Αυτό δεν υπήρχε παλιά. Παλιά μπορούσα να...πως να το πω...παλιά μπορούσα να τη χειριστώ στο δεκάλεπτο και να έχω πάρει και 100 ευρώ ξέρω εγώ.

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Τώρα δεν υπάρχει αυτό. Αυτός ο χειρισμός πλέον δηλαδή και να θέλω δηλαδή, που δεν το κάνω τώρα δηλαδή, αλλά και να θέλω,,,

Ερευνήτρια: Μμμ...δεν σε παίρνει τώρα δηλαδή.

Συμμετέχοντας: Και να 'θελα, από τη στιγμή που η μητέρα μου είναι 4 χρόνια στο πρόγραμμα, έχει μάθει αυτά τα πράγματα και να 'θελα να το κάνω, δεν υπάρχει περίπτωση δηλαδή να πιάσει.

Ερευνήτρια: Αυτό τι συνέπειες έχει για σένα, πως σε κάνει να νιώθεις; Το γεγονός ότι έχει αλλάξει τον τρόπο που διαχειρίζεται, μπαίνουν πλέον όρια και ότι σε ακούει πλέον...

Συμμετέχοντας: Πως το εισπράττω εγώ;

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Πως να το πω τώρα, αναγνωρίζω την αλλαγή, τη βλέπω σε σχέση με το πως ήταν και επειδή έχω δει και εγώ αλλαγές σε μένα 5 χρόνια τώρα που είμαι στο πρόγραμμα αν και δεν το έχω πάει μέχρι εκεί που το 'θέλα για άλλους λόγους, διαφορετικούς λόγους...ντάξει πως να το πω, θετικά το εισπράττω, δηλαδή πλέον η σχέση δεν ήταν η σχέση που είχαμε, που ουσιαστικά δεν υπήρχε σχέση μεταξύ μας, μεταξύ εμένα και της μητέρας μου.

Ερευνήτρια: Πως θα την χαρακτήριζες τώρα την τωρινή σχέση;

Συμμετέχοντας: Ε ντάξει υπάρχει πιο πολύ κοντινότητα, πιο πολύ εμπιστοσύνη, πιο πολύ αυτό που είπα και πριν να κάτσει να με ακούσει, να είναι ανοιχτή σε αυτά που θα της πω, και 'γω το ίδιο από την πλευρά μου...είναι αμοιβαία αυτά.

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Συμμετέχοντας: Και αυτό έχει να κάνει με την πορεία τη δικιά μου στο πρόγραμμα από την πορεία της μητέρας μου στο πρόγραμμα. Η μάνα μου είναι τώρα απόφοιτη από το πρόγραμμα, δεν είναι...4 χρόνια τώρα...δεν είναι...

Ερευνήτρια: Πιστεύεις ότι είναι ένας λόγος παραμονής σου το γεγονός ότι η μαμά σου παρακολουθεί το πρόγραμμα, σε μια περίοδο π.χ. που εσύ έχεις σκεφτεί ότι θέλεις να διακόψεις, το γεγονός ότι η μαμά σου παρακολουθεί το πρόγραμμα συντέλεσε έναν από τους λόγους που παρέμεινες;

Συμμετέχοντας: Τώρα; Εννοείς δηλαδή; τι να σου πω...η μάνα μου το παρακολουθεί ακόμα το πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Μέχρι και το παρελθόν. Στο παρελθόν υπήρχε περίπτωση;

Συμμετέχοντας: Στο παρελθόν όχι δεν το χα βγάλει μπροστά...να πω δηλαδή ξέρω εγώ ότι δεν διακόπτω γι' αυτό το λόγο, δηλαδή διέφυγα για πολύ σοβαρότερους λόγους, δηλαδή είχα πολύ μεγαλύτερο κίνητρο, ήταν ο αδελφός μου στο πρόγραμμα, μπήκαμε μαζί στο πρόγραμμα εγώ στην «επανένταξη» στο υψηλότερο σημείο στο

«ΝΟΣΤΟΣ», εγώ διέκοψα, ο αδελφός μου συνέχισε, ε, και αποφοίτησε κάποια στιγμή...ε, εγώ δεν το σκέφτηκα, δεν το υπολόγισα, δεν το μέτρησα.

Ερευνήτρια: Το γεγονός ότι αν υποτροπιάσεις και διακόψεις, δεν θα ναι τόσο εύκολο να χειριστείς τη σχέση μου με τη μαμά σου και προφανώς να πας στο σπίτι.... Αυτό θα σε δυσκόλευε; σε έχει δυσκολέψει; Δεν ξέρω αν το έχεις ζήσει γιατί μου έχεις πει ότι έχεις διακόψει.

Συμμετέχοντας: Να με δυσκολεύει σε τι;

Ερευνήτρια: Στο να στο κάνει πιο εύκολο, στ' ότι να «διακόψω και ναι έχω να σπίτι να πάω» και να 'ναι πιο ευνοϊκά τα πράγματα να κόψεις τη θεραπεία και να ξεκινήσεις να πίνεις.

Συμμετέχοντας: Κοίτα τώρα είναι πολύ πιο δύσκολο, τώρα δεν υπάρχει το...«διακόπτω και έχω κάπου να πάω», δεν υπάρχει αυτό.

Ερευνήτρια: Αυτό στην περίπτωση που μπορεί να βρεθείς σε ένα τέτοιο σημείο θα συντελέσει ένας από τους λόγους που θα πεις θα μείνω ή θα σου είναι αδιάφορο;

Συμμετέχοντας: Όχι...δεν θα πω ναι, δηλαδή δεν θα πω ότι διακόπτω...δεν διακόπτω επειδή δεν έχω που να πάω να μείνω. Και στο σπίτι μου να μην πάω, θα βρω κάπου να μείνω...είτε έτσι είτε αλλιώς, δεν είναι αυτός ο λόγος διακοπής, δηλαδή να το βάλω, να μου δώσει κίνητρο στο να μείνω...αυτό δεν ρωτάς;

Ερευνήτρια: Ναι, ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Στο να μου δώσει κίνητρο για να μείνω όχι.

Ερευνήτρια: Ωραία...στην περίπτωση δεν ξέρω αν το έχεις νιώσει ή μιλάμε υποθετικά, που δεν αναγνωρίζει βελτίωση η μαμά σου ή τυχόν δυσκολίες που μπορείς να έχεις εδώ..αυτό θα μπορούσε να είναι ένας λόγος που θα επηρέαζε αρνητικά την προσπάθειά σου;

Συμμετέχοντας: Κατά κάποιο τρόπο.

Ερευνήτρια: Δηλαδή πως θα σε έκανε να νιώσεις;

Συμμετέχοντας: Δηλαδή θα ήθελα να δει την αλλαγή μου, δηλαδή θα απογοητευόμουνά άμα δεν την έβλεπε, με βάση βέβαια την πορεία που έχει και η ίδια έτσι; δηλαδή θα υπήρχε μια απογοήτευση...θα σκεφτόμουν ξέρω εγώ «γιατί ρε συ δεν βλέπει την αλλαγή; έχει τέσσερα χρόνια στο πρόγραμμα, έχει μάθει τόσα πράγματα και για τον εαυτό της και...».

Ερευνήτρια: Κατάλαβα...

Συμμετέχοντας: «Και για το πρόγραμμα κ.λπ. γιατί δεν βλέπει την αλλαγή μου;». Θα υπήρχε μια απογοήτευση, θα με έβαζε και σε σκέψεις, σε ένα προβληματισμό για

ποιο λόγο, μήπως δεν υπήρχε...θα έμπαινα και 'γω μια...σε ένα προβληματισμό εσωτερικό, μήπως πράγματι δεν έχω κάνει αλλαγή...θα 'μπαινα και σε αυτό προσωπικά αλλά θα υπάρχει μια απογοήτευση από την άλλη πλευρά.

Ερευνήτρια: Το καταλαβαίνω...τόρα για τις στάσεις και τις συμπεριφορές που έχουν βελτιωθεί κατά την συμμετοχή των γονιών σου έχεις να προσθέσει κάτι σε αυτό, μετά το πρόγραμμα; Δηλαδή μου είπες και πριν ότι πλέον είναι...

Συμμετέχοντας: Ντάξει θα σταθώ πιο πολύ στον πατέρα μου.

Ερευνήτρια: Χμ...ο οποίος δεν έχει παρακολουθήσει το πρόγραμμα.

Συμμετέχοντας: Σε αυτό θα σταθώ πιο πολύ γιατί η μητέρα μου, όπως και να 'χει έχει και μια πορεία τεσσάρων χρόνων και όπως είπα και πριν, έχει βελτιωθεί, τέλος πάντων, και η συμπεριφορά της, η στάση της απέναντι μου και όχι μόνο...γενικά πως βλέπει τα πράγματα, τη ζωή, πως το σκέφτεται...

Ερευνήτρια: Εκείνη συμβουλεύει και τον μπαμπά σου πως να έχει μία...

Συμμετέχοντας: Ναι, υπάρχει μία...πως να το πω...σε εισαγωγικά εκπαίδευση προς τον πατέρα μου γιατί ο πατέρας μου δεν έχει παρακολουθήσει το πρόγραμμα καθόλου και μέσα από αυτήν σε εισαγωγικά εκπαίδευση έχω δει τεράστια αλλαγή στον πατέρα μου.

Ερευνήτρια: Θες να μου πεις κάποιες συμπεριφορές που στο έδειξαν, ίσως ένα παράδειγμα;

Συμμετέχοντας: Ο πατέρας μου δεν ήταν ποτέ, ήταν πάντα απόλυτος, δηλαδή σε πράγματα που έχουν δηλαδή να κάνουν με το πως βλέπει τη ζωή, πως βλέπει τη σχέση του, πως βλέπει τα ναρκωτικά, πως βλέπει το...σε κάποια πράγματα ήταν απόλυτος, δεν ήταν τόσο ανοιχτόμυαλος...

Ερευνήτρια: Ναι, ναι...

Συμμετέχοντας: Και βλέπω τώρα ότι δεν έχει πάει στο άλλο άκρο, αλλά είναι πολύ πιο...δεν θα πω στο άλλο άκρο γιατί τα άκρα ποτέ δε...είναι πολύ πιο ανοιχτόμυαλος σε σχέση πως ήτανε, δηλαδή....

Ερευνήτρια: Στη μεταξύ σας σχέση έχεις δει και η μαμά σου και ο μπαμπάς σου να έχουν αλλάξει κάποιες στάσεις και συμπεριφορές, π.χ. ισχύει και για τον πατέρα σου ότι σε ακούει περισσότερο;

Συμμετέχοντας: Ναι, δεν υπήρχε αυτό παλιά, δηλαδή τελευταία φορά που έκατσα εγώ και μίλησα μαζί του και κάναμε μια συζήτηση, τέλος πάντων, και είπα και 'γω τι με ενοχλεί πάνω του και αυτά...παλιά δεν υπήρχε περίπτωση να καθόταν να με ακούσει...Καθόμασταν σε ένα εστιατόριο το θυμάμαι σαν τώρα, τα άκουγε απ' το

τραπέζι τα άκουγε και έλεγε «αυτός είμαι, θα αλλάξω τώρα στα 80 μου;».

Ερευνήτρια: Και τώρα;

Συμμετέχοντας: Τώρα βλέπω όμως ότι κάθεται και ακούει και συμφωνεί και το σκέφτεται και το επεξεργάζεται και θα το συζητήσει με τη μητέρα μου, δεν υπήρχε αυτό παλιά...πιο δεκτικός, πιο ανοιχτόμυαλος...πιο στο να κάτσει να σκεφτεί και να...

Ερευνήτρια: Ωραία...πως σε κάνει να νιώθεις το γεγονός ότι η μαμά σου έχει αφιερώσει 4 χρόνια και παρακολουθεί το πρόγραμμα «Οικογένεια»;

Συμμετέχοντας: Ντάξει τι να πω...ντάξει δεν θέλω να πω υποχρεωμένος...δεν θα το πω...

Ερευνήτρια: Όπως νιώθεις.

Συμμετέχοντας: Το νιώθω...ντάξει συγκίνηση με πιάνει όταν το σκέφτομαι, γιατί έχει δώσει πολύ αγώνα τα προηγούμενα χρόνια, τέλος πάντων, πριν πάει στο πρόγραμμα, έχει δώσει πολύ αγώνα και έχει πονέσει πάρα πολύ και από μένα και από τον αδελφό μου, μετά απ' όλα αυτά τα χρόνια της χρήσης...και ότι 4 χρόνια μια φορά το μήνα, κάθε μήνα έρχεται στην Αθήνα από το χωριό 300 χλμ. μακριά, βρέξει, χιονίσει...ή και όχι μόνο μια φορά το μήνα να παρακολουθεί το πρόγραμμα και σε υποτροπές μου να έρχεται, να αφιερώνει 2 μήνες εδώ και να παρατάει τον πατέρα μου μόνο του στο χωριό...80 χρονών άνθρωπο να τον αφήνει μόνο του.

Ερευνήτρια: Πως σε κάνει να νιώθεις;

Συμμετέχοντας: Εντάξει.....

Ερευνήτρια: Σε ενθαρρύνει η κίνησή της;

Συμμετέχοντας: Ναι, εντάξει είναι κίνητρο, σίγουρα είναι κίνητρο αλλά δεν στέκομαι τόσο πολύ σε αυτό. Δεν βάζω τόσο πολύ αυτό σαν κίνητρο, ότι το κάνω γι' αυτούς...

Ερευνήτρια: Έχεις πιο ισχυρά μου είπες.

Συμμετέχοντας: Ναι, ότι το κάνω γι' αυτούς...δεν θέλω να το βάλω... γιατί χάνω το στόχο μου έτσι.

Ερευνήτρια: Καταλαβαίνω.

Συμμετέχοντας: Δεν το κάνω για μένα δηλαδή και...δεν θέλω να...δηλαδή το έκανα αυτό παλιά...το έκανα αυτό τις προηγούμενες προσπάθειες και τις περισσότερες φορές που το έκανα υποτροπιάζα. Όταν έβαζα κάποιους άλλους, «το κάνω για εκείνον, το κάνω για εκείνον, το κάνω για τον άλλον» και δεν έβαζα ποτέ τον εαυτό μου μπροστά και δεν θέλω αυτή τη φορά...Θέλω αυτή τη φορά να ναι η τελευταία, δεν θέλω να φάω τη ζωή μου στα προγράμματα. Θέλω αυτή τη φορά να το κάνω

σωστά, θέλω να το κάνω για μένα, να φύγω εντελώς από αυτά τα πράγματα και να κάνω επιτέλους στη ζωή μου αυτά που δεν έκανα όλα αυτά τα χρόνια.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Πιστεύεις ότι κατά την εμπλοκή της μαμάς σου στο πρόγραμμα έχουν έρθει στην επιφάνεια γενικότερες δυσκολίες, προβλήματα της οικογένειας και αναγνωρίστηκαν λάθη δικά τους;

Συμμετέχοντας: Ντάξει, σίγουρα, υποθετικά αν μιλήσω, γιατί εγώ μένω εδώ Αθήνα και δε...ντάξει δεν πήγαινα και πολύ στο χωριό και δεν ήμουν στην οικογένεια να γνωρίζω τι γίνεται με τις σχέσεις μεταξύ της μητέρας μου και του πατέρα μου...εε...και δεν έχω κάνει και πολλές οικογενειακές συναντήσεις...δηλαδή με τον πατέρα μου δεν έχω κάνει οικογενειακή συνάντηση, έχω κάνει δύο φορές με τον αδελφό της και τη μητέρα μου και μία με τον αδελφό μου...αυτές τις δύο οικογενειακές συναντήσεις έχω κάνει, ουσιαστικά με τη μητέρα μου οικογενειακή συνάντηση έκανα, στην οποία ειπωθήκανε κάποια πράγματα, αναγνωρίστηκαν από τη μητέρα μου λάθος συμπεριφορές και...

Ερευνήτρια: Πως ένιωσες όταν σου είπε ότι εγώ αναγνωρίζω αυτό; Ήταν κάτι που σου πέρασε αδιάφορο;

Συμμετέχοντας: Όχι δεν μου πέρασε αδιάφορο, ήταν κάτι που ήθελα να το ακούσω γιατί για μένα ίσχυε αλλά όχι στο βαθμό που το είχα φτιάξει εγώ να σου πω την αλήθεια, δηλαδή στο τώρα έτσι όπως το βλέπω, επειδή το είχα κάνει πολύ μεγάλο ότι...μεγάλο ποσοστό ευθύνης, τέλος πάντων, έχει η μητέρα μου, ο πατέρας μου, τέλος πάντων, που ξεκίνησα εγώ τα ναρκωτικά και το 'χα ρίξει όλο εκεί και ουσιαστικά σαν αφορμή, δικαιολογία, προκειμένου να συνεχίσω να κάνω χρήση και δεν στέκομαι τόσο πολύ σε αυτό τώρα...να υπάρχει ένα μερίδιο ευθύνης, όχι τόσο στο να ξεκινήσω τα ναρκωτικά, όσο στο ότι...δεν έκαναν τις κατάλληλες κινήσεις όταν μαθεύτηκε δηλαδή...δεν πως να το πω...

Ερευνήτρια: Π.χ. Όπως αυτό που μου ανέφερες με το γιατρό;

Συμμετέχοντας: Ότι πως να το πω...ότι κατά κάποιο τρόπο δεν ήταν τόσο απόλυτοι, κάθετοι απέναντι μου από την αρχή, προκειμένου να πάρω τα χαπάκια μου και να κάνω κάτι με τον εαυτό μου. Το άφησαν να εξελιχθεί, το αφήσανε κατά κάποιο τρόπο, αφήσαν κατά κάποιο τρόπο να συνεχίζω να τους χειρίζομαι και δεν ήταν τόσο....

Ερευνήτρια: Κατάλαβα, θα 'θελες να είναι πιο απόλυτοι μαζί σου;

Συμμετέχοντας: Ε βέβαια πιο απόλυτοι, πιο κάθετοι και να μην με αφήνουν να τους χειρίζομαι και να συνεχίζεται αυτό για χρόνια μέχρι που έφτασα 40 χρονών, δηλαδή

να αποφασίσω να πάω σε πρόγραμμα...Εκεί τους δίνω εγώ ευθύνη, δεν τους δίνω ότι ξεκίνησα τα ναρκωτικά...Τα ναρκωτικά τα ξεκίνησα εγώ για μένα, καθαρά για μένα από περιέργεια και 'ντάξει μπορεί να υπήρχαν κάποια παιδικά δράματα ή κάποια που κουβάλαγα σαν παιδί γενικά, είναι άλλο αυτό...αλλά.....

Ερευνήτρια: Να σου πω, να σε ρωτήσω κάτι, υπάρχουν κάποιες στάσεις, συμπεριφορές που θα σε επηρέαζαν απολύτως αρνητικά....κάποια στάση της μητέρας σου που θα σε επηρέαζε αρνητικά στη θεραπεία σου τώρα;

Συμμετέχοντας: Ναι, αν έβλεπα πάλι τις ίδιες συμπεριφορές, την ίδια συμπεριφορά απέναντί μου πριν πάει στο πρόγραμμα...

Ερευνήτρια: Ελαστικότητας ας πούμε; Αυτό που μου ανέφερες;

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι. Όπως και με τον πατέρα μου το ίδιο, δεν θα...

Ερευνήτρια: Θα 'ταν δύσκολο ε;

Συμμετέχοντας: Θα 'ταν δύσκολο...στη θεραπεία μου δεν θα 'μπαινα στο τρυπάκι αυτό ότι «αα μπορώ να χειριστώ πάλι καταστάσεις και τέτοια», δηλαδή θα μου πέρναγε από το μυαλό, θα με δυσκόλευε. Δεν λέω ότι θα το 'κανα, θα με δυσκόλευε όμως. Δεν θα 'θελα να το δω, πως να το πω.

Ερευνήτρια: Και τι θα ήταν για σένα το απόλυτα βοηθητικό; Απόλυτα...τι θα ήταν βοηθητικό, τέλος πάντων, στην τώρα φάση που βρίσκεσαι, στη θεραπεία σου...ποια στάση θα ήταν αυτή που θα σε 'κανε;

Συμμετέχοντας: Ντάξει σίγουρα να συνεχίζει να ναι έτσι ανοιχτή απέναντι μου, να μου δείχνει εμπιστοσύνη αλλά να 'ναι και κάθετη και απόλυτη σε πράγματα που δεν έχουν να κάνουν μόνο με μένα αλλά και με τον εαυτό της, να 'ναι...δηλαδή τη βλέπω τη μάνα μου σε σχέση με το πως ήταν πριν το πρόγραμμα, πατάει πιο πολύ στα πόδια της.

Ερευνήτρια: Τι εννοείς;

Συμμετέχοντας: Δεν ήταν αυτή η γυναικούλα που ήτανε, ξέρω εγώ.

Ερευνήτρια: Χμ...

Συμμετέχοντας: Είναι πιο δυναμική, είναι πιο...

Ερευνήτρια: Στις αποφάσεις;

Συμμετέχοντας: Πιο σίγουρη, την βλέπω είναι πιο σίγουρη, δηλαδή αυτό που λέει αυτό θα γίνει, τελείωσε και το βλέπω και...πως να το πω...αυτό ναι. Την βλέπω πιο συγκροτημένη...όχι συγκροτημένη ήτανε...πιο δυναμική, πιο σίγουρη για τις αποφάσεις της, πιο...

Ερευνήτρια: Εκείνη όταν ζήτησες βοήθεια, υπήρχε κάτι το οποίο έκανε που να

ενίσχυσε την επιθυμία σου να ζητήσεις βοήθεια ή το ότι αυτό, αυτή η ελαστικότητα αντιθέτως σε δυσκόλευε στο να ενισχύσει την επιθυμία σου;

Συμμετέχοντας: Θα μου το ξαναπείς λίγο;

Ερευνήτρια: Μου είπες ότι ήταν ελαστική η μητέρα σου ως προς το...και ότι αν ήταν διαφορετικά θα μπορούσε...υπήρχε κάποια στάση, συμπεριφορά που σε έκανε να νιώσεις ότι «όπα, έτσι πως μου συμπεριφέρεται τώρα έως εδώ είναι που πρέπει κάτι να κάνω».

Συμμετέχοντας: Πότε έγινε αυτό;

Ερευνήτρια: Υπήρχε κάτι τέτοιο στις μεταξύ σας σχέσεις ή ήταν απλά ελαστική και...

Συμμετέχοντας: Όχι ήταν απλά...ελαστική και μπορούσα να τη χειριστώ εύκολα.

Ερευνήτρια: Χμ...

Συμμετέχοντας: Δηλαδή πριν το πρόγραμμα πως να το πω...δηλαδή μου ήταν πολύ εύκολο να την χειριστώ...δηλαδή...

Ερευνήτρια: Ναι, αυτό που μου ανέφερες.

Συμμετέχοντας: Δεν ήταν μόνο, δεν είχε να κάνει μόνο με το πως την χειριζόμουνα εγώ γιατί έτσι είχα μάθει να επιβιώνω όλα αυτά τα χρόνια, προκειμένου να βρω τη χρήση, ήταν πολύ εύκολο να χειριστώ όχι μόνο τη μητέρα μου αλλά και τον οποιονδήποτε.

Ερευνήτρια: Αχά....

Συμμετέχοντας: Αλλά έχει να κάνει πιστεύω...υποθέτω εγώ πιστεύω με τη σχέση της με τον πατέρα μου δηλαδή...ότι ήταν πάντα...δεν ήταν η κεφαλή του σπιτιού...η κεφαλή του σπιτιού ήταν ο πατέρας μου, η μητέρα μου πάντα ακολουθούσε και όλο αυτό είχε επέκταση και σε μένα, τέλος πάντων, στο πως μου συμπεριφέρονταν. Ενώ ο πατέρας μου ήταν μέσα στο σπίτι ο απόλυτος, ο κάθετος αυτό που έλεγα πριν, η μητέρα μου ήταν πιο ελαστική, πιο διαπραγματεύσιμη, θα μου άφηνε και το περιθώριο, ξέρω εγώ να κάνω εγώ κάτι.

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Ε όλο αυτό...μπορούσα να το χειριστώ πολύ εύκολα, με τον πατέρα μου δεν μπορούσα να το διαχειριστώ τόσο εύκολα.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα, να σου πω γενικά πιστεύεις ότι θα ήταν απαραίτητο σε κάθε πρόγραμμα που αναπτύσσεται σε σχέση με την ανεξάρτηση, ψυχική σωματική, να υπάρχει ένα πρόγραμμα που να απευθύνεται στην οικογένεια;

Συμμετέχοντας: Απολύτως.

Ερευνήτρια: Θα 'ταν απαραίτητο δηλαδή;

Συμμετέχοντας: Απολύτως.

Ερευνήτρια: Επίσης πιστεύεις ότι...

Συμμετέχοντας: Δεν γίνεται δηλαδή, το ένα πρέπει να συμπληρώνει το άλλο...δεν γίνεται από τη στιγμή που υπάρχει μια τέτοια σχέση...τόρα υπάρχουν και περιπτώσεις που...έχω ακούσει και περιπτώσεις, τέλος πάντων, που δεν πηγαίνουν οι γονείς στο πρόγραμμα και όμως το παιδί συνεχίζει να είναι καθαρό και ας μην έχουν παρακολουθήσει οι γονείς του το πρόγραμμα. Αλλά είναι πιο βοηθητικό να πηγαίνουν οι γονείς στο πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Ναι...πιστεύεις ότι υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες να ολοκληρώσει κάποιος το πρόγραμμα από τη στιγμή που συμμετέχουν και οι γονείς του; Το πιστεύεις αυτό;

Συμμετέχοντας: Ναι, είναι πιο πολλές οι πιθανότητες.

Ερευνήτρια: Γιατί το πιστεύεις;

Συμμετέχοντας: Γιατί σίγουρα έχει ένα επιπλέον στήριγμα.

Ερευνήτρια: Χμ...

Συμμετέχοντας: Πέρα από την ομάδα του και από το πρόγραμμα, είτε από μία σχέση ερωτική, το να έχεις και τους γονείς σου κοντά σου και να ξέρεις ότι έχεις ένα επιπλέον στήριγμα, αντικειμενικά δηλαδή, και το να υπάρχει μια καλή σχέση μεταξύ τους, αντικειμενικά είναι πιο βοηθητικό...έχεις πιο πολλές πιθανότητες να ολοκληρώσεις το πρόγραμμα και να μείνεις και καθαρός...δεν πάει να πει ότι ολοκλήρωσες το πρόγραμμα και..

Ερευνήτρια: Και στο μέλλον;

Συμμετέχοντας: Πώς;

Ερευνήτρια: Μελλοντικά εννοείς;

Συμμετέχοντας: Ναι, δεν πάει να πει ότι ολοκλήρωσες το πρόγραμμα και δεν θα ξανακάνεις χρήση στη ζωή σου. Δεν σου δίνει κανείς εγγύηση. Ε, θα πάρεις κάποια εφόδια από δω και από 'κει και πέρα...

Ερευνήτρια: Στην περίπτωση που κάποιος υποτροπιάσει...

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Όταν οι γονείς παρακολουθούν το πρόγραμμα, πιστεύεις υπάρχει μια πιο σωστή διαχείριση υποτροπής και μια πιο έγκαιρη αντιμετώπιση;

Συμμετέχοντας: Από την πλευρά τους;

Ερευνήτρια: Ναι.

Συμμετέχοντας: Από την πλευρά του χρήστη;

Ερευνήτρια: Όχι, από την πλευρά των γονέων.

Συμμετέχοντας: Από την πλευρά των γονέων αν υπάρχει;

Ερευνήτρια: Πιο έγκαιρη αντιμετώπιση και πιο σωστή.

Συμμετέχοντας: Από τη στιγμή που έχουν παρακολουθήσει το πρόγραμμα;

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Ε, βέβαια, σίγουρα. Ξέρουν πλέον τι πρέπει να κάνουν, ποια είναι τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσουν, έχουν μάθει κάποια πράγματα και από τη στιγμή που παρακολουθούν το πρόγραμμα και τους ζητήσουν βοήθεια από το πρόγραμμα θα τους είναι πιο εύκολο να ανταπεξέλθουν στην υποτροπή του...

Ερευνήτρια: Μάλιστα...Αυτό νομίζω στο ρώτησα το εάν η εμπλοκή των γονέων σου στη θεραπεία σου έχει βελτιώσει καταστάσεις που πίστευες ότι σου ενίσχυαν την επιθυμία σου για χρήση.

Συμμετέχοντας: Ναι, μου το ρώτησες αυτό.

Ερευνήτρια: Η ελαστικότητα μου είπες της μαμάς σου, ότι ο μπαμπάς σου ήταν απόλυτος;

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι.

Ερευνήτρια: Και ότι έχει αλλάξει;

Συμμετέχοντας: Καμία σχέση, έτσι όπως ήταν και πως είναι. Και δεν έχει παρακολουθήσει και πρόγραμμα έτσι; Απλώς μια «κατ' οίκον εκπαίδευση» έχει κάνει.

Ερευνήτρια: Απ' τη μαμά, μέσω της μαμάς.

Συμμετέχοντας: Ναι, όλα αυτά τα χρόνια στο πως να μας συμπεριφέρεται, στο πως να...του έχει κάνει μια εκπαίδευση, τώρα δεν ξέρω τι ακριβώς εκπαίδευση, δεν είμαι στο πρόγραμμα οικογένειας, αλλά...φαντάζομαι τέλος πάντων.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Κάποια πρόταση που θα είχες σχετικά με την συμβολή των γονέων στο πρόγραμμα, κάτι που μπορεί να έχεις σκεφτεί και να έχεις πει «ναι, αυτό θα ήταν κάτι που εμένα θα με βοηθούσε». Σου έχει περάσει από το μυαλό;

Συμμετέχοντας: Κάποια πρόταση στο να...έχω προτείνει εγώ στους γονείς μου;

Ερευνήτρια: Σε σχέση με τους γονείς γενικά...το ρόλο των γονέων στη θεραπεία των ατόμων.

Συμμετέχοντας: Πως θα 'ταν πιο βοηθητικοί οι γονείς στο παιδί τους;

Ερευνήτρια: Ναι, ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Που κάνει ανεξάρτηση; Προσπάθεια ανεξάρτησης;

Ερευνήτρια: Ναι, ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Ή μετά από την απεξάρτηση;

Ερευνήτρια: Στη θεραπεία του ατόμου, στη φάση της απεξάρτησης.

Συμμετέχοντας: Ναι...

Ερευνήτρια: Αν θα μπορούσε να γίνει κάτι σε σχέση με την σχέση γονέα και του παιδιού...το οτιδήποτε, μια πρόταση, μπορεί να μην έχεις σκεφτεί κάτι, το οποίο θα βοηθούσε, θα ήταν πιο αποτελεσματικό στη θεραπεία του ατόμου.

Συμμετέχοντας: Δεν το έχω σκεφτεί αυτό, αλλά...θα στο πω μέσα από μένα, τι έχω σκεφτεί εγώ για τον εαυτό μου και μερικές φορές, το φοβάμαι να το κάνω, να το προτείνω.

Ερευνήτρια: Ναι, για πες.

Συμμετέχοντας: Δηλαδή...σκεφτόμουν όλα αυτά τα χρόνια ότι κάποια στιγμή θα πρέπει να ζητήσω να κάνω οικογενειακή...δεν έκανα ποτέ.

Ερευνήτρια: Οικογενειακή τι εννοείς;

Συμμετέχοντας: Οικογενειακή ομάδα, οικογενειακή συνάντηση.

Ερευνήτρια: Δηλαδή να είσαι εσύ και οι γονείς σου;

Συμμετέχοντας: Εγώ και οι γονείς μου μαζί με το προσωπικό, πλαισιωμένα, να γίνει μια ομάδα, μια θεραπευτική ομάδα, να ειπωθούν πράγματα, τέλος πάντων, που δεν έχουν ειπωθεί ξέρω εγώ, να ξεκαθαριστούν και οι σχέσεις μεταξύ τους, μια θεραπευτική ομάδα.

Ερευνήτρια: Αυτό πιστεύεις θα βελτίωνε τη σχέση σου;

Συμμετέχοντας: Ναι...επειδή εγώ προσωπικά, το σκεφτόμουν όλα αυτά τα χρόνια και δεν το έκανα, ουσιαστικά η οικογενειακή αυτή που έκανα με τη μητέρα μου, δεν την πρότεινα εγώ, μου την προτείνανε...το μόνο που μπορώ να σκεφτώ είναι, επειδή κι άλλοι φαίνεται να σκέφτονται και να έχουν αυτό το θέμα με μένα. Τι θα πρότεινα εγώ στους γονείς, είναι οι ίδιοι να κάνουν οικογενειακή (συνάντηση) όσο και αν φοβούνται το τι μπορεί να τους πει το παιδί τους, να ακούσουνε και να τους δυσκολέψει. Εγώ προσωπικά δηλαδή δυσκολεύτηκα πολύ να πω κάποια πράγματα στη μητέρα μου στην οικογενειακή (συνάντηση) και δεν νομίζω να το ζήτηγα ποτέ να κάνουμε οικογενειακή (συνάντηση).

Ερευνήτρια: Θα σου άρεσε να υπήρχε μια καθιερωμένη συνάντηση, του τύπου μια φορά το μήνα;

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι, δεν ξέρω κάθε πότε...

Ερευνήτρια: Λέμε...

Συμμετέχοντας: Αλλά να υπήρχε αυτό...

Ερευνήτρια: Πλαισιωμένα από το προσωπικό.

Συμμετέχοντας: Πλαισιωμένα να στο 'χουν στο πρόγραμμα, ότι «παιδιά το πρόγραμμα είναι αυτό και μια φορά το εξάμηνο γίνεται μια οικογενειακή (συνάντηση)».

Ερευνήτρια: Κατάλαβα τι λες.

Συμμετέχοντας: Υποχρεωτικά πως να το πω, πλαισιωμένα.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχοντας: Αυτό...δηλαδή να μην ζητείται ούτε από το παιδί ούτε από τους γονείς.

Ερευνήτρια: Ναι.

Συμμετέχοντας: Δηλαδή να υπήρχε ένα τέτοιο και για τους γονείς και για το παιδί.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχοντας: Ότι το πρόγραμμα είναι και αυτό, ότι υπάρχει μια οικογενειακή (συνάντηση) μια φορά το εξάμηνο.

Ερευνήτρια: Χμ...

Συμμετέχοντας: Λέω εγώ τώρα, δεν μπορώ να σκεφτώ κάτι άλλο.

Ερευνήτρια: Ναι, αυτό ήθελα να μου πεις κάτι που μπορεί να σου 'χει περάσει σε σχέση με τους γονείς σου...

Συμμετέχοντας: Αυτό, επειδή σου λέω δυσκολεύομαι και 'γω πολλές φορές δυσκολευόμουν, πως να ζητήσω να κάνω οικογενειακή (συνάντηση) και τι να πω και τι θα μου πει και το ίδιο μου φαίνεται ότι πρέπει να σκέφτονται και οι γονείς.

Ερευνήτρια: Προτάσεις, γι' αυτό σε ρώτησα έτσι, μια πρόταση που μπορεί να έχεις, μια ιδέα. Ωραία, τελειώσαμε εμείς.

Συμμετέχοντας: Αυτό ήτανε; Ωραία.

Ερευνήτρια: Να το κλείσω αυτό. Ευχαριστώ πάρα πολύ για το χρόνο σου.

2^η Συνέντευξη

Ερευνήτρια: Τι ηλικία έχεις;

Συμμετέχοντας: 29.

Ερευνήτρια: 29 χρονών. Και σε ποια ηλικία ξεκίνησες να κάνεις χρήση ουσιών;

Συμμετέχοντας: Στα 13.

Ερευνήτρια: Στα 13. Πριν ενταχθείς στην κοινότητα που έμενες;

Συμμετέχοντας: Έμενα με τους δικούς μου, στη Λειβαδιά, στο σπίτι τους.

Ερευνήτρια: Στο σπίτι τους έτσι;

Συμμετέχοντας: Στο σπίτι τους, ναι.

Ερευνήτρια: Εσύ, οι γονείς σου, αδέρφια;

Συμμετέχοντας: Ναι, είμαστε 5 αδέρφια και η μάνα μου και ο πατέρας μου.

Ερευνήτρια: Ωραία. Έχεις ξαναπροσπαθήσει σε κάποιο άλλο πλαίσιο ή και στο ίδιο;

Συμμετέχοντας: Ε ναι, όχι στην ίδια ηλικία όμως πιο πέρα, είναι η δεύτερη προσπάθεια εδώ πέρα.

Ερευνήτρια: Η πρώτη που ήταν;

Συμμετέχοντας: Η πρώτη ήταν στη «ΣΤΡΟΦΗ» εφήβων εε..κοινότητα, κλειστό πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Για πόσο χρονικό διάστημα;

Συμμετέχοντας: Εκεί...από την αρχή στην κοινότητα έως το τέλος γιατί ολοκλήρωσα, με πήρε 6 χρόνια.

Ερευνήτρια: Ολοκλήρωσες έτσι;

Συμμετέχοντας: Ναι, ολοκλήρωσα.

Ερευνήτρια: Οι γονείς σου συμμετείχαν τότε σε κάποιο παρόμοιο πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης;

Συμμετέχοντας: Ναι, υπήρχε ο σύλλογος οικογένειας, το πρόγραμμα επιστροφής, εκεί δηλαδή ξεκινήσανε και αυτοί ολοκληρώσανε.

Ερευνήτρια: Αα, ολοκληρώσανε το πρόγραμμα ε;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Και οι γονείς σου, και ο πατέρας σου συμμετείχαν στο πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Και οι δύο;

Συμμετέχοντας: Ναι και οι δύο.

Ερευνήτρια: Τώρα συμμετέχουνε;

Συμμετέχοντας: Ο πατέρας μου έχει φύγει από τη ζωή, αλλά συμμετείχε και η μάνα μου και ο πατέρας μου, βασικά μετά την αποφοίτηση των γονέων που γίνεται αυτή η διαδικασία, γίνανε «leader», συμμετέχουν σε ομάδες και βοηθάνε τους γονείς μαζί με το προσωπικό βασικά.

Ερευνήτρια: Μάλιστα, σαν αρχηγοί της ομάδας;

Συμμετέχοντας: Σαν αρχηγοί της ομάδας για να συντονίζουν την ομάδα, την οργάνωση το...να μιλάνε μέσα από τη δικιά τους πορεία.

Ερευνήτρια: Η μαμά σου είναι ακόμα στην ομάδα αυτή;

Συμμετέχοντας: Ναι, η μαμά μου είναι ακόμα.

Ερευνήτρια: Ωραία λοιπόν...και για πόσο, για τι χρονικό διάστημα είναι τώρα; Πόσο καιρό πάει που το παρακολουθεί το πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Τώρα η μάνα μου είναι από το 11 έως και σήμερα.

Ερευνήτρια: Ααα.

Συμμετέχοντας: Ναι, δηλαδή είναι 8 χρόνια.

Ερευνήτρια: Θέλω να μου πεις πως θα περιέγραφες τη σχέση σου πριν ενταχθείς σε κάποιο πρόγραμμα θεραπείας, με τους γονείς σου.

Συμμετέχοντας: Με τους γονείς μου;

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Εγώ δεν είχα σχέσεις.

Ερευνήτρια: Περιληπτικά θέλω να μου πεις

Συμμετέχοντας: Δεν είχα σχέσεις...δηλαδή είχα θέματα μαζί τους, δηλαδή δεν συμμετείχα στο σπίτι καθόλου, υπήρχαν εντάσεις, στο μεταξύ μου βάζανε χέρι με την έννοια ότι «λείπεις πολλές ώρες, δεν συμμετέχεις στο σχολείο», μια καταπίεση γενικά και αυτό το πράγμα δηλαδή...και όσο μπήκε και η χρήση αυτό έγινε ακόμα χειρότερο.

Ερευνήτρια: Αυτό το αισθανόσουν και με τη μαμά και με το μπαμπά σου;

Συμμετέχοντας: Ναι, και με τους δύο. Πιο πολύ με τον πατέρα μου, δηλαδή υπήρχε η αίσθηση του φόβου, υπήρχε...βασικά αυτό, υπήρχε φόβος και δεν μπορούσα να συνεννοηθώ μαζί του ή να ζητήσω κάποια πράγματα.

Ερευνήτρια: Οπότε υπήρχε μια σχέση που φοβόσουν...

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Εεε και αισθανόσουν και πίεση...

Συμμετέχοντας: Ναι, γενικότερα για το σχολείο και το να μαζευτώ, τις ώρες που λέγαν, το να φάμε τις ίδιες ώρες σαν οικογένεια, το να παίζω μέσα εκεί πέρα.

Ερευνήτρια: Θετικά στοιχεία, υπήρχαν στην μεταξύ σας σχέση;

Συμμετέχοντας: Θετικά στοιχεία; Ντάξει θετικά στοιχεία που κρατάω, στιγμές πιο πολύ ήτανε όταν έπαιρνε ο πατέρας μου την άδεια, μας έπαιρνε και γυρνάγαμε δηλαδή την Ελλάδα, πηγαίναμε σε διάφορα μέρη, αυτές ήταν λίγο ήρεμες διακοπές και...είμασταν λίγο εκτός από το περιβάλλον το δικό μας που ζούσαμε στη Λειβαδιά και τέτοιες στιγμές έχω κρατήσει, τις διακοπές, δηλαδή έχω πάει σε πολλά μέρη μαζί τους, άλλες στιγμές...δηλαδή και γιορτές μπορώ να πω, Χριστούγεννα, Πάσχα...

Ερευνήτρια: Την περίοδο που έκανες χρήση, ποια ήταν η μεταξύ σας σχέση;

Συμμετέχοντας: Εντάξει όταν έκανα χρήση μετά κλείστηκα πάρα πολύ, κρυβόμουνα και από τα αδέρφια μου και από τους γονείς και δεν είχα και πολλά πράγματα...ε,

μετά είχα πιάσει και δουλειά, κάτι που μου εξασφάλιζε τα χρήματα, δεν τους ζητάγα.

Ερευνήτρια: Είχαν αντιληφθεί ότι κάνεις χρήση ή...;

Συμμετέχοντας: Όχι, όχι, αλλά με τον τρόπο μου τους είχα περάσει ότι πλέον μην δίνεται σημασία σε μένα, ότι μια χαρά έχω τη δουλειά μου, τα καταφέρνω, δεν σας ζητάω, δεν θέλω να μου ζητάτε.

Ερευνήτρια: Στα 13 σου;

Συμμετέχοντας: Ναι, 13, 14.

Ερευνήτρια: Δούλευες στα 13 σου;

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι, 13,14.

Ερευνήτρια: Οπότε είχες δικά σου χρήματα και τα διαχειριζόσουν όπως ήθελες.

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Και περιγράφεις τον εαυτό σου, ότι είχες απομακρυνθεί, είχες γίνει πιο αυτόνομος από τα 13 σου.

Συμμετέχοντας: Πιο αυτόνομος...ντάξει το σπίτι το χρειαζόμουνα.

Ερευνήτρια: Ναι.

Συμμετέχοντας: Και κάποια βασικά πράγματα τα χρειαζόμουνα, αλλά ναι...με τη σχέση έχει να κάνει, δηλαδή δεν έδινα σημασία, δεν τους έδινα αναφορά.

Ερευνήτρια: Εκείνοι;

Συμμετέχοντας: Εκείνοι προσπαθούσαν να πάρουν πληροφορίες και να τους πω...

Ερευνήτρια: Με ποιο τρόπο προσπαθούσαν;

Συμμετέχοντας: Κάποιες φορές και με ηρεμία, αλλά αν έβλεπαν ότι εγώ αδιαφορώ ή τους κοροϊδεύω πάνω σε αυτό, ενώ μάθαιναν ότι τους έλεγα ψέματα, μετά έμπαινε και η βία, έμπαινε και η ένταση και φωνή και τσακωμός στο μεταξύ τους.

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Συμμετέχοντας: Το να ρίχνουν ευθύνες στο μεταξύ τους, «ααα εσύ φταις γιατί τον έχεις κάνει σαν τα μούτρα σου», η μάνα μου έλεγε τα ίδια στον πατέρα μου, ξέρω εγώ, υπήρχε...

Ερευνήτρια: Ναι, και πως κατάλαβαν ότι κάνεις χρήση;

Συμμετέχοντας: Ε...πως κατάλαβαν...σίγουρα η γειτονιά είπε κάποια πράγματα που μάθαιναν δηλαδή από τα δικά τους τα παιδιά που έκανα εγώ χρήση. Δίνουν κάποιες πληροφορίες στους γονείς μου και όλα αυτά. Εγώ με τον τρόπο μου προσπαθούσα να το στηρίξω και να πω [όχι δεν είναι έτσι], εε αλλά το μάθανε, το μάθανε για τα καλά, όταν έγινε σύλληψη δικιά μου, όπου ήρθαν στο κρατητήριο εκεί πέρα και τους είπανε ότι μας παρακολουθάνε, ότι διακινούνε, χρήση και αυτά.

Ερευνήτρια: Η στάση τους, η αντίδραση τους;

Συμμετέχοντας: Εε..ντάξει μετά όταν βγήκα από το κρατητήριο, όσο ήμουν στο κρατητήριο δεν μπορούσαν να μου πουν πολλά πράγματα, ε, η μάνα μου εντάξει φοβισμένη ήτανε, έκλαιγε, μου έλεγα και [γιατί δεν μας το είπες], τέτοια πράγματα. Ο πατέρας μου ήταν πιο ψυχρός με την έννοια ότι....”«έτσι πως τα ‘κανες βγάλτα πέρα, δεν είμαι για σένα, για ένα χρήστη δεν είμαι εκεί», αυτό μου ‘χε πει θυμάμαι πολύ έντονα. Μετά στο σπίτι υπήρχε το πρόβλημα, μετά. Μετά ξεκινήσανε ακόμα πιο χοντρά προβλήματα. Με ρωτούσαν «που θα πας» και ψέματα να ‘θελα να τους πω εγώ, μετά υπήρχε πρόβλημα.

Ερευνήτρια: Ξεκίνησαν να έχουν περισσότερο έλεγχο;

Συμμετέχοντας: Ναι, να προσπαθούν να μου κλειδώσουν την πόρτα, το να μην μου δίνουν λεφτά έστω αυτά τα λίγα που έπαιρνα, το να ρωτάνε φίλους μου «τι έχει το παιδί μου, γιατί έρχεται ξέρω εγώ μεθυσμένος, γιατί ήρθε με κόκκινα μάτια», εε....το να ενημερώνουν και τα άλλα τα αδέλφια μου.

Ερευνήτρια: Αυτή η στάση τους σε δυσκόλευε στο να βρεις χρήση;

Συμμετέχοντας: Ναι, με δυσκόλευε πάρα πολύ.

Ερευνήτρια: Σε δυσκόλευε.

Συμμετέχοντας: Ναι γιατί είναι αυτό...ότι με φόβιζε περισσότερο και ότι...αυτό που έκαναν η μάνα μου και ο πατέρας μου έφτανε και στην πληροφορία από αυτόν που έπαιρνα τη χρήση, με αποτέλεσμα δηλαδή να μου πούνε κιάλας δηλαδή «όχι φύγε από δω γιατί θα έχω πρόβλημα με τους γονείς σου, ξέρω εγώ».

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχοντας: Ναι, όσο ήμουνα στη Λειβαδιά σε αυτό το πλαίσιο.

Ερευνήτρια: Χμ..Συμβουλευτήκανε κάποιον και το διαχειριστήκανε έτσι ή ήτανε;

Συμμετέχοντας: Όχι αυτό ήταν δικιά τους πρωτοβουλία, δηλαδή το πως θα με μαζέψουν εμένα, δεν είχαν τότε επαφές με το πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Δηλαδή αρχίσαν να γίνονται, να έχουν περισσότερο έλεγχο πάνω σου;

Συμμετέχοντας: Ναι, μου φρενάραν κάποια πράγματα με την έννοια ότι κάποιες φορές μου λέγαν «άμα βγεις δεν θα ‘ρθεις στο σπίτι», το ότι «τα λεφτά τι τα κάνεις πλέον;», κάτι που δεν μου το ρωτάγανε ποτέ, αφού δεν τους ζήτηγα και είχα εγώ, «τόσα λεφτά τι τα χάλασες, που τα χάλασες»...

Ερευνήτρια: Και εξακολουθούσες να δουλεύεις;

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι, δεν γινότανε δηλαδή...και κάποιες φορές όταν μάθανε για τη χρήση μου λέγανε «τέλος και η δουλειά ξέρω εγώ, μαζέψου σπίτι, να κόψεις τη

χρήση».

Ερευνήτρια: Τελείωσες τη δουλειά ή ήταν κάτι το οποίο το είπανε έτσι, έγινε κιόλας; Συμμετέχοντας: Όχι, δεν την παράτησα εγώ ποτέ.

Ερευνήτρια: Και πως μπήκες εσύ στο...κινητοποιήθηκες στο να ζητήσεις βοήθεια, ήταν δική σου πρωτοβουλία ή με τη βοήθεια των γονιών σου;

Συμμετέχοντας: Έφτασα σε ένα μεγάλο σημείο...δηλαδή έκανα ελαφριά χασίσι στην αρχή. Μπορεί να πήγαινα και σε ένα πάρτι που να έπαιρνα και κάποια ανεβαστικά κοκαΐνες και τέτοια, αλλά μετά που μια στιγμή...δεν είχα και τα λεφτά, δεν είχα και τόσο άνεση να κάνω όλα αυτά, με αποτέλεσμα κάποιες φορές που δεν υπήρχε η ελαφριά χρήση να τύχει να δοκιμάσω εγώ ηρωίνη, για τότε δηλαδή, ναρκωτικά ήταν τα πιο φτηνά. Με δέκα ευρώ μπορούσες να ψωνίσεις και να δοκιμάσεις και τρεις μέρες, δεν ήτανε...

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Αυτό...χωρίς να ξέρω και τις συνέπειες, χωρίς να ξέρω οτιδήποτε και μέρα με τη μέρα έπινα και περισσότερο και γενικώς μετά δεν μπορούσα και να το αποβάλω από πάνω μου...δηλαδή με όλα τα συμπτώματα που ήξερα ότι θα βγάλεις στερητικά, ότι θα τέτοιο, ότι δέκα ευρώ ο οποιοσδήποτε δουλεύει δεν δουλεύει βρίσκει να το αγοράσει.

Ερευνήτρια: Πόσο καιρό διήρκεσε αυτή η φάση ότι πήγες στα πιο βαριά ναρκωτικά;

Συμμετέχοντας: Από τα 15 μου ως τα 20.

Ερευνήτρια: Από τα 15 στα 20, σε αυτή την περίοδο οι γονείς πως ήτανε, εξακολούθησαν να έχουν την ίδια στάση; Πως θα περιέγραφε σε εκείνη τη φάση που εσύ ξεκίνησες να χάνεις τον έλεγχο, πως θα περιέγραφε την παρουσία των γονιών σου;

Συμμετέχοντας: Πως να σου πω...ήταν πολύ αυστηροί, πολύ απότομοι μαζί μου, με πετάγανε από το σπίτι πολλές φορές, τους περνούσα εγώ την έννοια ότι δεν έχω κάνει χρήση ναρκωτικών, έχω κάνει χρήση αλκοόλ, ξέρω εγώ.

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Ότι έχω να κοιμηθώ δυο μέρες ή με βλέπαν πολλές φορές στο κομπιούτερ, δηλαδή εκεί πέρα που καθόμουνα...τέλος πάντων το έκανα κάπως εγώ να κοροϊδέσω τον εαυτό μου αλλά δεν πιστεύω ότι τους κοροϊδεύα εκείνους, καταλαβαίνανε. Ε, μετά ξεκίνησε μια πιο έντονη πίεση δηλαδή βίαια να αντιδράω εγώ, να τους πετάω αντικείμενα με το παραμικρό που μου λέγανε εε..ήθελα να πάω να πάρω δύο πράγματα από το σουπερμάρκετ για το σπίτι και μου 'λεγε η μάνα μου

«κάτσε λίγο εδώ να κάνεις ένα μπάνιο, να μαζευτείς και αυτά» ε, και μόλις ξύπναγε ο πατέρας μου χάλαγε όλη αυτή η δουλειά.

Ερευνήτρια: Χμ...

Συμμετέχοντας: Αυτό το πράγμα και γενικώς δηλαδή μετά τα 15 μου 16, κάπως έφυγα από το σπίτι...δηλαδή μπορεί να γύρναγα μια φορά το εξάμηνο για μια βδομάδα, να τους δείξω ότι και καλά έχω ηρεμήσει και όλα αυτά, απλά να κοιτάξω μπας και βρω λεφτά, μπας και πάρω κάνα ρούχο από τον αδελφό μου γιατί έμενα αλλού, έμενα Θεσσαλονίκη και τέτοια, είχα φύγει πολύ μικρός. Ε..αυτό και δεν είχαμε πολλές επικοινωνίες. Μια επαφή είχα με τη μάνα μου, τουλάχιστον να ξέρει.

Ερευνήτρια: Ωραία και πως πήρες την πρωτοβουλία να μπεις σε κάποιο πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Ναι, αυτό θέλω να πω, ότι είχα φτάσει πάρα πολύ σε σημείο άσχημο να κάνω χρήση με σύριγγες, να κάνω...να πονάει το κορμί μου, να έχω αδυνατίσει πάρα πολύ...εε αυτό. Μετά με ξανασυλλάβανε για μια κλοπή που είχα κάνει. Τότε ήρθε ένα αστυνομικός σε μένα και μου είπε «τι κάνεις; αλλιώς σε θυμάμαι, αλλιώς έχεις γίνει». Και μου 'δώσε μια πληροφορία για το πρόγραμμα το ΚΕΘΕΑ τότε, εε... του λεγα εγώ τα δικά μου σε αυτή τη φάση «ότι δεν μπορώ, το 'χω ακούσει και 'γω λίγο αλλά δεν μπορώ να το στηρίξω εγώ, είναι μακριά, είναι στην Αθήνα, λεφτά δεν έχω, εδώ κοιτάω πως θα εξασφαλίσω τη χρήση τη δικιά μου» και μου 'πε ότι θα πάμε να το πούμε στους γονείς ξέρω εγώ τους δικούς μου. Ήμουν αρνητικός εγώ, έλεγα «ότι αυτοί εδώ με έχουν παρατήσει τόσο καιρό, ξέρω εγώ», ε, πήγαιναν χρόνια και αυτοί να ήταν, δηλαδή,μίλαγα και είχα επαφή με τα αδέρφια μου, οι οποίοι ήταν και αυτοί χρήστες.

Ερευνήτρια: Να σου πω, υπήρχαν στάσεις που κρατούσαν οι γονείς σου στην περίοδο που έκανες χρήση οι οποίες σε διευκόλυναν να κάνεις χρήση ή ο έλεγχος και όλο αυτό που μου περιέγραψες, π.χ. οικονομική ενίσχυση δεν είχες.

Συμμετέχοντας: Δεν είχα.

Ερευνήτρια: Υπήρχαν κάποιες στάσεις στις οποίες έλεγες, το έβρισκες ως αφορμή;

Συμμετέχοντας: Ναι, ότι ο τσακωμός, μόνο ότι τσακωνόμασταν σχεδόν κάθε μέρα. Και με έφτασε σε ένα σημείο αυτό που λέω ή να πλακωθούμε στο ξύλο με αποτέλεσμα να φύγω να πιω, να πάω να βρω ένα τσιγάρο, οτιδήποτε για να ηρεμήσω, το έβρισκα σαν δικαιολογία ότι...

Ερευνήτρια: Όστε όταν τσακωνόσουν το έβρισκες ως αφορμή ότι να φύγεις από το σπίτι να πας να βρεις να πιείς.

Συμμετέχοντας: Ναι, κάτι που δεν θα με κάνε έτσι να πιάω που είχε συμβεί, ήταν ότι

κάποιες φορές έψαχναν ένα τρόπο να με προσεγγίσουν με ηρεμία. Αυτό με κράταγε.

Ερευνήτρια: Με συζήτηση δηλαδή;

Συμμετέχοντας: Με συζήτηση ναι δηλαδή...και από τον πατέρα μου που δεν το πίστευα κάποιες φορές, ένιωθα δηλαδή ότι κάπως θα μου την φέρει δηλαδή, θα με χτυπήσει στο τέλος για να πάρει μια πληροφορία; Δεν ξέρω κάπως έτσι το είδα. Αλλά μου 'χε πει ξέρω εγώ «ξεκόλλα ρε συ έλα εδώ, είσαι κοντά μου δεν θα σου φωνάζω, δεν θα σου κάνω, ε θα σου παίρνω ότι θες, αλλά θέλω αυτό να είμαστε μαζί τουλάχιστον να σου φύγουν οι πόνοι, τουλάχιστον αυτό». Εγώ τα κατάφερνα για κάποιο διάστημα αυτό, δηλαδή να πονάω και να μην θέλω να πάω στο σπίτι μου και με τον τρόπο τους και με κράταγαν στο σπίτι τους και στη χρήση δεν πήγαινα.

Ερευνήτρια: Ο τρόπος τους ήταν αυτός; Η ηρεμία και η συζήτηση;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Όταν λες με τον τρόπο τους τι εννοείς;

Συμμετέχοντας: Ότι δεν είχε ένταση και όλα αυτά κάποιες φορές.

Ερευνήτρια: Ένταση.

Συμμετέχοντας: Αυτό το πράγμα...δηλαδή δεν είχε, κάποιες φορές δεν υπήρχε.

Ερευνήτρια: Οι γονείς σου πως αντιλαμβάνοντουσαν την χρήση γενικά, είχανε...ποια ήταν η άποψή τους περί;

Συμμετέχοντας: Ο πατέρας μου ήταν πάρα πολύ αρνητικός, δηλαδή θυμάμαι μου 'λεγε συγκεκριμένα «πούστης και πρεζάκιας μην γίνεις ποτέ», δηλαδή από μικρό παιδί μας το λέγε...εεε, η μάνα μου ήταν πιο απαλή στο θέμα χρήση λόγω ότι είχε και δικούς της ανθρώπους, έστω και τα αδέρφια της που πίνανε ελαφριά.

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Υπήρχε γενικώς στον κύκλο.

Ερευνήτρια: Το θεωρούσε κάτι, ότι «εντάξει μωρέ ένα τσιγάρο δεν σημαίνει και τίποτα» ή ήτανε;

Συμμετέχοντας: Όχι, μας έλεγε ότι δεν γουστάρω, δεν θέλω να το κάνετε αυτό το πράγμα.

Ερευνήτρια: Ήταν αρνητική δηλαδή;

Συμμετέχοντας: Ναι αλλά το φέρναμε εμείς στα μέτρα μας και μετά από ένα διάστημα έστω κάτι, ένα τσιγάρο.

Ερευνήτρια: Χμ...

Συμμετέχοντας: Της λέγαμε μια φορά στις γιορτές, της λέγαμε έτσι ή της το ρίχναμε κιόλας έτσι.

Ερευνήτρια: Πως το 'παίρνε εκείνη;

Συμμετέχοντας: Πως το 'παίρνε; Τσατιζόταν εκείνη, έδειχνε ότι τσατιζόταν αλλά δεν μπορούσε να κάνει κάτι άλλο, γιατί είχα και συνέταιρους τα αδέρφια μου σε αυτό.

Ερευνήτρια: Γενικά ήταν ενημερωμένη στο κομμάτι της πρόληψης, πως να;

Συμμετέχοντας: Όχι, όχι.

Ερευνήτρια: Εε...πιστεύεις ότι είχε συνέπειες το ότι δεν γνωρίζανε, δεν ήταν ενημερωμένοι πως να κινητοποιηθούν, αυτό πιστεύεις θα μπορούσε να 'ταν διαφορετικά σε περίπτωση που γνώριζαν;

Συμμετέχοντας: Ναι, ότι άμα προσπαθούσαν βασικά να έχουν μια ενημέρωση πιστεύω θα είχα κάνει αυτό το βήμα που κάνω και σήμερα, δηλαδή πολύ πιο νωρίς. Εε, γιατί τους αισθάνθηκα κάποιες φορές δεν μου λέγαν και τίποτα και επιπλέον σαν να είχε αρχίσει η γειτονιά και το άκουγε και αυτοί ντρεπόντουσαν, δηλαδή έλεγαν «πω πω τα παιδιά μου θα πουν ότι πίνουν ότι κάνουν», ξέρω εγώ είμασταν και μικρή κοινωνία εκεί πέρα. Άρα αν είχαν μια ενημέρωση και ξεπερνάγανε αυτό που ξεπεράσανε τότε «δεν με νοιάζει τι θα πει ο γείτονας, να εστιάσουμε στα παιδιά μας» κάπως έτσι. Θα είχα μπει πιο νωρίς στο πρόγραμμα δηλαδή, ε, και κάποιες φορές δεν θα κέρδιζα τόσα δικαστήρια ή δεν θα 'θελα να πάω σε μια άλλη πόλη που δεν έχω επαφή, δεν ήξερα άνθρωπο, ξέρω εγώ.

Ερευνήτρια: Πιστεύεις ότι θα είχανε προλάβει καταστάσεις άσχημες τις οποίες έζησες.

Συμμετέχοντας: Ναι και θα 'χαν γλιτώσει και αυτοί κάποια προβλήματα που τους δημιούργησα εγώ.

Ερευνήτρια: Χμ..

Συμμετέχοντας: Πως να το κάνουμε.

Ερευνήτρια: Νομικά ή αναφέρεσαι γενικά;

Συμμετέχοντας: Και νομικά και από φασαρίες και από τσακωμούς και από....

Ερευνήτρια: Οπότε λες και σε σένα θα είχε θετικές συνέπειες και σε κείνους;

Συμμετέχοντας: Ναι, και σε κείνους.

Ερευνήτρια: Εεε...θέλω να μου πεις τώρα, να εστιάσουμε λίγο στο τώρα.

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Από τη στιγμή δηλαδή που εσύ είσαι σε θεραπεία και οι γονείς σου, η μαμά σου τώρα πλέον που παρακολουθεί το πρόγραμμα, θέλω να μου πεις πως είναι η σχέση σας τώρα.

Συμμετέχοντας: Τώρα είναι πολύ διαφορετική από αυτά που αναφέραμε. Τώρα κατ'

αρχήν της μιλάω. Ένα πράγμα που έχω μάθει από δω πέρα είναι να της εμπιστεύομαι έστω λίγα πράγματα, να...ότι δεν υπάρχει χειρισμός.

Ερευνήτρια: Πες μου τι εννοείς χειρισμό.

Συμμετέχοντας: Χειρισμό με την έννοια ότι δεν θα πάω να της πω «φέρε μου λεφτά να πάω να πάρω παπούτσια».

Ερευνήτρια: Ενώ στην πραγματικότητα θα 'θελες να κάνεις χρήση;

Συμμετέχοντας: Όχι χρήση, να πάω να...έχω λίγα λεφτά παραπάνω.

Ερευνήτρια: Τότε υπήρχε και αυτό που έλεγες «φέρε μου λεφτά»;

Συμμετέχοντας: Ου πάρα πολύ, στάνταρ δεν θα της έλεγα χρήση θα της έλεγα «φέρε να πάω να φάω ένα σουβλάκι, να πάω να πάρω παπούτσια, να πάω να πάρω μια μπλούζα».

Ερευνήτρια: Τώρα δεν χειρίζεσαι καταστάσεις;

Συμμετέχοντας: Όχι πλέον δεν χειρίζομαι, δεν το θέλω εγώ προσωπικά αλλά και κείνη θα μου πει «ξέρεις κάτι, ναι, πήγαινε πάρε παπούτσια», αν το 'χω συζητήσει με το προσωπικό ή οτιδήποτε, «αλλά φέρε μου μια απόδειξη».

Ερευνήτρια: Είναι πιο καχύποπτη δηλαδή;

Συμμετέχοντας: Ναι, προστατεύει περισσότερο τώρα πλέον, δεν είναι τώρα ότι... «απλά δεν έχω τώρα λεφτά ή ότι έχω και οκ έληξε ως εκεί» εε...δηλαδή ναι τώρα έχει και όρια στο μεταξύ μας, δηλαδή πολλά όρια.

Ερευνήτρια: Ένα παράδειγμα;

Συμμετέχοντας: Ένα παράδειγμα ότι...όταν πήγα εγώ στη Λειβαδιά τώρα που ήμουν εδώ στο πρόγραμμα της είπα ότι θα πάω να δω τον κουμπάρο μου, θα πάω να κάνω κάποια πράγματα, θα πάω να δω και ένα φίλο μου να πω ένα καφέ και το πρώτο πράγμα που με ρώτησε ήταν αν το 'χω βάλει στην ομάδα όλο αυτό το πράγμα. Εγώ της είπα ναι, μου δείξε με ωραίο τρόπο ότι «οκ εντάξει» αλλά είχε πάρει εδώ, είχε ενημερώσει να δει αν της λέω αλήθεια ή αν της λέω ψέματα ή αν θα τηρήσω αυτό το πράγμα. Εε...ή και στο σπίτι κάποιες φορές που εγώ όταν πάω στην Λειβαδιά σίγουρα έχω ένα προβληματισμό να κάνω, που δεν με βλέπει και κανένας από το πρόγραμμα εννοώ, θα μπορούσα να πάω εκεί πέρα και να λειτουργήσω όπως παλιά, και στον καναπέ και οτιδήποτε. Ε, και προσπαθώ μέσα από αυτό τον τρόπο να της δείξω ότι δεν διαφοροποιείται, το ίδιο θα κάνω και δω.

Ερευνήτρια: Και θα ακολουθήσεις και στο σπίτι ένα πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Ναι, ένα πρόγραμμα, ναι.

Ερευνήτρια: Το δυνατό κομμάτι πλέον της σχέσης σας τι θα έβαζες βρε παιδί μου

ότι είναι, υπερτερεί από τα άλλα; Κάτι που δεν υπήρχε πριν.

Συμμετέχοντας: Ότι της εκφράζομαι για να της πω την αλήθεια.

Ερευνήτρια: Μπορείς να της μιλάς και να της λες την αλήθεια.

Συμμετέχοντας: Ναι, δηλαδή δεν θα της κρυφτώ, δεν υπάρχει λόγος πια να της κρυφτώ και όταν μια σχέση δηλαδή έχει νόημα και μπορώ να της συζητήσω κάτι που το αισθάνομαι ή οτιδήποτε...και μπορεί να με θυμώνει κάτι μαζί τη , της το εκφράζω πλέον δηλαδή, δεν έχει...

Ερευνήτρια: Με ποιον τρόπο της το εκφράζεις;

Συμμετέχοντας: «Μην το κάνεις αυτό σε μένα» εε...

Ερευνήτρια: Της μιλάς δηλαδή.

Συμμετέχοντας: Ναι, θα της μιλήσω επιτόπου όμως στο θέμα που γίνεται ξέρω εγώ.

Ερευνήτρια: Πιστεύεις ότι η μητέρα σου συμμετείχε στο πρόγραμμα ήταν ένας λόγος που παραμένεις στο πρόγραμμα; Ας πούμε σε μια περίοδο που έχεις σκεφτεί ότι της να διακόψεις, σου έχει έρθει στο μυαλό ότι, το γεγονός ότι είναι και η μητέρα σου στο πρόγραμμα αυτό θα σε δυσκολέψει;

Συμμετέχοντας: Ναι, εμένα προσωπικά δεν με δυσκολεύει. Αν είχα κάτι τέτοιο στο μυαλό μου να διακόψω θα διέκοπτα. Έχει να κάνει με τις δικές μου δυσκολίες και το τι θέλω εγώ να κάνω. Ε..ντάξει, μου βάζεις μια ιδέα με την έννοια ότι έχει προσπαθήσει και αυτή, ότι βλέπω ότι έχει βελτιωθεί η σχέση μας, εεε...θα το σκεφτώ δεύτερη φορά δηλαδή αν θέλω να κάνω κάτι τέτοιο.

Ερευνήτρια: Δεύτερη φορά γιατί να το σκεφτείς;

Συμμετέχοντας: Δηλαδή μπορεί να έχω μείνει εγώ στο δικό μου είτε γιατί έχω επιθυμία για χρήση είτε γιατί μου βάλαν θέμα στην ομάδα και εγώ δυσκολεύτηκα πάνω σε αυτό, το πρώτο πράγμα δηλαδή που σκεφτόμαστε, σκέφτομαι εγώ προσωπικά είναι ότι κάποιες φορές λέω «τι μου λέει αυτός, να σηκωθώ να φύγω». Ε, μετά όταν ψάχνω λίγο και δίνω χρόνο στον εαυτό μου και όλα αυτά, τα ζυγίζω λίγο τα πράγματα και στο ζύγι είναι η μάνα μου και τα αδέρφια μου και μετά βλέπω και ξαναθυμάμαι δηλαδή τι θα χάσω, τι θα...

Ερευνήτρια: Όλο αυτό...

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Στην περίπτωση που η μητέρα σου δεν αναγνωρίζει δυσκολίες ή βελτιώσεις;

Συμμετέχοντας: Προς εμένα;

Ερευνήτρια: Υποθετικά μιλάμε, ναι. Είναι κάτι το οποίο θα σε δυσκόλευε ή θα σου

περνούσε αδιάφορο; Θα μπορούσε αυτό να επηρεάσει την προσπάθειά σου;

Συμμετέχοντας: Να την επηρεάσει όχι, αλλά θα μου χάλαγε λίγο το σχέδιο που ήδη προσπαθώ δηλαδή μαζί της.

Ερευνήτρια: Τι εννοείς σχέδιο;

Συμμετέχοντας: Δηλαδή το ότι, ότι αυτό που σου λέω...ότι της εκφράζομαι πλέον, ότι της λέω κάποια πράγματα, όταν νιώσω δηλαδή ότι της λέω κάτι και δεν με εμπιστεύεται, αυτό κλονίζει λίγο...με κλονίζει και το 'χω δει και πολλές φορές και σήμερα, αλλά προσπαθώ και της το λέω δηλαδή όλα αυτά να το αλλάξει.

Ερευνήτρια: Νιώθεις απογοήτευση όταν νιώθεις ότι;

Συμμετέχοντας: Ναι, νιώθω ότι εγώ έχω παλέψει για κάτι άλλο και εκείνη δεν με πιστεύει, ξέρω εγώ. Νιώθω δηλαδή ότι έχει κρατήσει πάλι εικόνες από παλιά, ότι σαν να πιστεύει ότι εγώ δεν θα το αλλάξω αυτό.

Ερευνήτρια: Με λίγα λόγια πως θα χαρακτήριζες τη συμμετοχή της μητέρας σου στο πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Δηλαδή τι;

Ερευνήτρια: Είναι κάτι το οποίο πιστεύεις ότι...ήταν ένας πολύ σημαντικός παράγοντας στο οποίο οφείλεται στη βελτίωση της σχέσης σας.

Συμμετέχοντας: Ναι, εννοείται μόνο από κει αυτό μας έκανε. Πιστεύω μας βοήθησε πάρα πολύ και σε μένα αλλά και στον εαυτό της, δηλαδή και τα πράγματα που βλέπω για κείνη, με κάνει να δω και αλλαγή δικιά της...

Ερευνήτρια: Τι αλλαγή; Θα 'θελα να ακούσω.

Συμμετέχοντας: Η αλλαγή είναι ότι μιλάει ήρεμα, είναι ήρεμη βασικά, δεν βάζει φωνές, δεν βάζει τέτοια, ότι σε κάποια πράγματα η ίδια απόφευγε....δηλαδή κάποιες δυσκολίες δηλαδή με μένα, δηλαδή να με αντιμετωπίσει...κάποιες φορές μόλις της σήκωνα λίγο τη φωνή και το οτιδήποτε την έβλεπα και έφευγε. Τώρα δεν θα με παρατήρει, θα επιμένει και θα περιμένει να βγάλει μια άκρη από όλο αυτό το αποτέλεσμα. Το ότι κάποιες φορές με συμβουλεύει κόλας, δηλαδή ότι θα την ακούσω , το ότι «πήγαινε στο σχολείο», εγώ είχα αδιαφορήσει εντελώς για το σχολείο, ε μου είπε «εφόσον είσαι... και είσαι εδώ στο πρόγραμμα, δώσε και λίγη σημασία στο σχολείο». Το άκουσα κιόλας, γενικότερα ήταν και δική μου ανάγκη αλλά το άκουσα. Πολλές φορές που...τώρα που σκεφτόμουν δηλαδή να νοικιάσω σπίτι και αυτά, συγκεντρώσαμε λίγα πράγματα μαζί για να πάρω από το παλιό μου το σπίτι που είχα νοικιάσει και μου 'λεγε ότι «όχι μην πάρεις το πλυντήριο» ή μου 'λεγε «αυτό τον καναπέ μην τον πάρεις, τον έχεις τρυπήσει από τη χρήση ξέρω εγώ,

καλύτερα να παιδευτείς και να πάρεις ένα καινούργιο».

Ερευνήτρια: Στα όρια;

Συμμετέχοντας: Ναι και στα όρια, ντάξει δεν έχω σχέση ακόμα μαζί της...δηλαδή μου περνάει όρια εννοείται αλλά εγώ δεν το έχω πιστέψει ακόμα με την έννοια ότι δεν έχω τριβή μαζί της, απλά με βρίσκει μια φορά ένα σαββατοκύριακο, δεν έχει χρειαστεί να περάσει ο ένας στον άλλον, δηλαδή δεν είναι τόσο κοντινή η επαφή μας.

Ερευνήτρια: Το ότι μαμά σου συμμετέχει στο πρόγραμμα...

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Σημαίνει κάτι αυτό για σένα;

Συμμετέχοντας: Ντάξει, σημαίνει αυτό...ότι νοιάζεται, ότι νιώθω ότι νοιάζεται για μένα, ότι από μένα ξεκίνησε καταρχήν όλο αυτό και παίρνω αυτό το νοιάξιμο, το ενδιαφέρον ότι έτσι πως αισθανόμουν ότι κάποτε αδιαφορούν εντελώς για μένα, τώρα δεν το αισθάνομαι αυτό το πράγμα δηλαδή, γιατί και αυτή βλέπω ότι περνάει δύσκολα...

Ερευνήτρια: Προσπαθεί.

Συμμετέχοντας: Ναι, προσπαθεί. Για μένα είναι σημαντικό δηλαδή και...

Ερευνήτρια: Πιστεύεις πως κατά την εμπλοκή της μαμάς σου στο πρόγραμμα ήρθαν εε...αναγνώρισε λάθη δικά της, δυσκολίες της;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Η προβλήματα που αφορούσαν οικογενειακά ζητήματα, τα αναγνώρισε ή ήρθαν στην επιφάνεια, θεωρείς ότι υπήρξε αυτό;

Συμμετέχοντας: Ναι, αυτό ήταν το μεγαλύτερο κομμάτι που με έκανε προσωπικά να εμπιστευτεί ο ένας τον άλλον, γιατί μπήκαμε σε πολλές διαδικασίες στο μεταξύ μας, που γίνεται το προσωπικό, οικογενειακή δουλειά που λέμε.

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Ναι και πέρα...

Ερευνήτρια: Αναφέρεσαι σε οικογενειακά προβλήματα τώρα, έτσι;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Ήρθες σε επαφή με το προσωπικό, αυτό εννοείς;

Συμμετέχοντας: Ναι, ότι εγώ είχα βάλει κάποια θέματα στην ομάδα, εκείνη είχε βάλει στην δικιά της την ομάδα και κάποια στιγμή συγκεντρωθήκαμε όπως είμαστε τώρα εδώ, απλά με την παρουσία του προσωπικού και ο ένας έλεγε στον άλλον πράγματα, εγώ της είπα ένα «συγγνώμη» για όλα αυτά, που την είχα παιδέψει.

Ερευνήτρια: Ναι.

Συμμετέχοντας: Και δεν το καταλάβαινα. Της είπα πράγματα που την είχα κλέψει ή για πράγματα που...έχουν να κάνουν με κλοπή, την πρόσβαλα στη δουλειά, της ζήτησα ένα «συγγνώμη» και από την μεριά της μου ζήτησε και κείνη κάποια «συγγνώμη», δηλαδή και για αδιαφορία που είχε να κάνει, ότι έδωσε περισσότερη βάση στη δουλειά παρά στα παιδιά της.

Ερευνήτρια: Αναγνώρισε θέλω να πω κάποιες καταστάσεις και κάποια προβλήματα και κάποιες δυσκολίες.

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Πως σε 'κανε να νιώσεις;

Συμμετέχοντας: Εεε...

Ερευνήτρια: Όταν άκουσες τη μητέρα σου να σου λέει «συγγνώμη γι' αυτό που έκανα» ή «αναγνωρίζω αυτό που έκανα»; Είχε σημασία ότι το αναγνώρισε;

Συμμετέχοντας: Ναι, είχε πολύ σημασία δηλαδή, καταρχήν συγκινήθηκα πάρα πολύ, το ότι... μου 'λεγε αυτά τα πράγματα. Εμένα προσωπικά ήταν και οι τύψεις από αυτά που της έκανα εγώ δηλαδή, ένιωσα μια ανακούφιση, δηλαδή ότι με συγχώρεσαι, ξέρω εγώ κάπως.

Ερευνήτρια: Χμ...

Συμμετέχοντας: Εεε...αυτό το πράγμα δηλαδή.

Ερευνήτρια: Μάλιστα...βοηθητικό δηλαδή.

Συμμετέχοντας: Ναι, βοηθητικό.

Ερευνήτρια: Θα υπήρχε κάποια συμπεριφορά ή στάση της μαμάς σου η οποία θα επηρέαζε τελείως αρνητικά την προσπάθειά σου; Δηλαδή να κρατούσε μια στάση στην οποία εσύ να έλεγες «δυσκολεύομαι». Π.χ., μου το 'πες και πριν, να μην σε εμπιστευόταν καθόλου.

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Να είχε πολύ υψηλές προσδοκίες για σένα.

Συμμετέχοντας: Ντάξει.

Ερευνήτρια: Θα ήτανε πρόβλημα ή;

Συμμετέχοντας: Θα 'τανε πρόβλημα, ναι.

Ερευνήτρια: Θα 'τανε. Γιατί τι θα ένιωθες;

Συμμετέχοντας: Θα 'νιωθα ότι δεν με εμπιστεύεται, ότι θα με αδικούσε από αυτό που ζω, την καθημερινότητα εγώ εδώ πέρα.

Ερευνήτρια: Θα σε αδικούσε είπες;

Συμμετέχοντας: Θα με αδικούσε....εεε....και δεν θα με άφηνε και να την πλησιάσω

και περισσότερο, δηλαδή κάποια στιγμή θα κλείδωνα μαζί της. Αυτό το πράγμα.

Ερευνήτρια: Θα σε απομάκρυνε δηλαδή.

Συμμετέχοντας: Ναι, θα με απομάκρυνε, ναι.

Ερευνήτρια: Και αντιθέτως η στάση φαντάζομαι που θα σε βοηθούσε αναφερθήκαμε.

Συμμετέχοντας: Ναι, να μου 'δινε λίγο το χώρο να με εμπιστευτεί ξανά, να ρωτάει, να βλέπει, να αναγνωρίζει.

Ερευνήτρια: Τι να ρωτάει; τι εννοείς;

Συμμετέχοντας: Να με παίρνει ένα τηλέφωνο να ρωτάει «πως είσαι παιδί μου;» το... «τι κάνεις» το πιο απλό δηλαδή, το τι «έφαγες».

Ερευνήτρια: Να έχει μια επικοινωνία.

Συμμετέχοντας: Να βλέπω ότι συμμετέχει σε αυτό που... το ενδιαφέρον που λέμε.

Ερευνήτρια: Ενδιαφέρον. Μπορεί να σε ρώτησα, στο τι ρόλο έπαιζαν οι γονείς σου για να κινητοποιηθείς και να ενταχθείς σε ένα πλαίσιο θεραπείας εε...σε ενθάρρυναν ή ήταν εε;

Συμμετέχοντας: Ναι...ντάξει λίγο στην αρχή ήτανε...αυτό όταν τους ανακοίνωσα, δεν πήγα μόνος μου, δηλαδή το 'χαμε συζητήσει και με τα αδέρφια μου, με ακολούθησαν και τα αδέρφια μου δηλαδή.

Ερευνήτρια: Με τα αδέρφια σου πήγες;

Συμμετέχοντας: Ναι, πήγαμε με τα αδέρφια μου, δηλαδή να τους το ανακοινώσουμε ότι είμαστε και οι τρεις μπλεγμένοι και θέλουμε τη βοήθεια...εεε...ναι αυτό ήταν πως να σου πω...και τον πατέρα μου τον θυμάμαι, να ήθελε να μας βοηθήσει...

Ερευνήτρια: Η αντίδρασή τους ήταν θετική;

Συμμετέχοντας: Τι θετική;

Ερευνήτρια: Δηλαδή θέλω να πω σας ενθαρρύνανε στο να το κάνετε: «ναι πάμε παιδιά μου» ή ήταν αδιάφοροι;

Συμμετέχοντας: Όχι, ήτανε αυτό...στεναχώρια δείξανε όταν τους το ανακοινώσαμε αλλά εφόσον τους είχαμε δώσει και την ενημέρωση του τι πως θα το κάνουμε και τι...

Ερευνήτρια: Εσείς τους ενημερώσατε;

Συμμετέχοντας: Ναι, εμείς τους ενημερώσαμε, δεν είχανε...

Ερευνήτρια: Είχες, είχατε ψάξει πληροφορίες;

Συμμετέχοντας: Ναι, από αυτό λίγο ο αστυνομικός, λίγο το ότι ήταν το OKANA τότε πάνω στην Λειβαδιά, μας είχαν μιλήσει και κάποιοι ψυχολόγοι...ε...αυτό δηλαδή ότι ήταν μια πληροφορία και μας είπαν ότι θα κινηθούμε έτσι, να κλείσουμε κάποια

ραντεβού.

Ερευνήτρια: Εκείνοι συμμετείχαν με κάποιο τρόπο στο να;

Συμμετέχοντας: Από την πρώτη στιγμή, δηλαδή μία που τους ανακοινώσαμε το μεσημέρι και μια που μας είπε «μπείτε στο αμάξι, φεύγουμε για Αθήνα».

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Συμμετέχοντας: Κατευθείαν δηλαδή την ίδια μέρα, το να μας απομακρύνουν κατ' αρχήν από τη Λειβαδιά, απ' όλο αυτό το πλαίσιο, το να 'χουμε ψάξει εμείς για το πρόγραμμα, να 'χουμε κλείσει κάποια ραντεβού με το ΚΕΘΕΑ και να κυνηγάει και ο πατέρας μου παρ' όλα αυτά, μπήκε ο πατέρας μου σε όλο αυτό.

Ερευνήτρια: Οπότε αυτό που περιγράφεις ενίσχυσε την επιθυμία σου να θέλεις να ζητήσεις βοήθεια.

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι μετά ένιωσα ότι έχω και αυτούς και πάω να το δω, να δω τι θα γίνει.

Ερευνήτρια: Πιο σίγουρος.

Συμμετέχοντας: Πιο σίγουρος ναι.

Ερευνήτρια: Τώρα να σε ρωτήσω κάποια πράγματα λίγο γενικά. Πιστεύεις ότι τα άτομα των οποίων οι οικογένειες συμμετέχουν σε προγράμματα παρόμοια οικογένειας, έχουν περισσότερες πιθανότητες να σταματήσουν τη χρήση οριστικά; Το πιστεύεις αυτό;

Συμμετέχοντας: Ναι, το πιστεύω,

Ερευνήτρια: Γιατί το πιστεύεις;

Συμμετέχοντας: Γιατί πλέον ενημερώνονται και αυτοί και μας φρενάρουν σε παλιές συμπεριφορές, όταν θα δούνε κι έχουν μια ενημέρωση, δηλαδή δεν είναι ότι δεν έχουν ενημέρωση, θα ενημερωθούνε, θα ζητήσουν βοήθεια από ένα φορέα ή το προσωπικό, πλέον το κάνουνε οι γονείς, όσοι είναι γονείς. Ε...

Ερευνήτρια: Δηλαδή η ενημέρωση τους βοηθάει στο να;

Συμμετέχοντας: Το να ξέρουν πως να αντιμετωπίσουν μια κατάσταση και να μην αδιαφορήσουνε όπως κάνανε..

Ερευνήτρια: Να το διαχειρίζονται δηλαδή.

Συμμετέχοντας: Ναι, να το διαχειρίζονται και το να ψάχνουν το δικό τους τρόπο.

Ερευνήτρια: Ενώ αντιθέτως σε μια εμπλοκή των γονέων σε ένα πρόγραμμα ανεξάρτησης, πιστεύεις ότι είναι ένας από τους λόγους μελλοντικής υποτροπής για κάποιο άτομο; Δηλαδή αν παραδείγματος χάρη του Δημήτρη οι γονείς, λέω τυχαία ένα όνομα, δεν συμμετέχουνε σε κάποιο πρόγραμμα πιστεύεις ότι είναι ένας από τους

λόγους τους οποίους θα μπορούσε ο Δημήτρης στο μέλλον να διακόψει;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Γιατί το πιστεύεις;

Συμμετέχοντας: Γιατί δεν θα 'χει, δηλαδή θα 'χε πάλι τη παλιά του συμπεριφορά και θα χώραγέ πάλι στους γονείς, δηλαδή δεν θα 'χαν ενημέρωση ώστε να αντιμετωπίσουν αυτή τη συμπεριφορά του Δημήτρη...και μετά χωράει ο άνθρωπος δηλαδή εμείς σαν χρήστες...

Ερευνήτρια: Τι εννοείς χωράει;

Συμμετέχοντας: Χωράει δηλαδή ο άνθρωπος που...

Ερευνήτρια: Ανέχεται;

Συμμετέχοντας: ...δεν έχει ενημέρωση, πάλι θα δεχτεί το γιο του όπως ήτανε, δεν θα πει ότι «στοπ» ή να 'χει βάλει κάποια όρια στον εαυτό του ή στο μεταξύ τους και ναι, είναι εύκολο, το κάνει και πιο εύκολο σέ ένα χρήστη με την έννοια ότι «δεν τους έχω ταλαιπωρήσει και ντάξει οκ μωρέ απλά θα γυρίσω εκεί που ήμουν., αλλιώς...».

Ερευνήτρια: Είναι πιο εύκολο δηλαδή;

Συμμετέχοντας: Ναι, δεν επιτρέπει δηλαδή, μετά τους κάνουν και τους γονείς τόσο δυνατούς που δεν μας αφήνουνε να γυρίσουμε πίσω....δηλαδή δεν γυρνάς πίσω, ένας χρήστης δεν γυρνά εύκολα στους γονείς του.

Ερευνήτρια: Σε ένα γονέα ο οποίος έχει παρακολουθήσει το πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Ναι, σε ένα γονέα που έχει παρακολουθήσει το πρόγραμμα. Σε κάποιον άλλον άνετα, τί; δεν άλλαξε κάτι, δεν άλλαξε εννοείται. Το 'χω δει και σε πολλούς ανθρώπους αυτό, δηλαδή όσο είμαι στην πορεία μου έχω δει οι γονείς που δεν πάνε στο πρόγραμμα τα παιδιά τους είναι σε μια δυσκολία, το οτιδήποτε, έχουνε φύγει και που είναι στους γονείς πάλι. Έχω δει όμως και παιδιά να φεύγουνε που οι γονείς τους είναι στο πρόγραμμα ε και το παιδί ξανάρχεται πίσω...δηλαδή..

Ερευνήτρια: Γιατί γνωρίζει ότι θα 'ναι η πόρτα κλειστή;

Συμμετέχοντας: Θα 'ναι κλειστή η πόρτα, ότι η πίεση ότι δεν έχει αντιμετωπίσει αυτό που έπρεπε και γενικώς δηλαδή δεν έχει την άνεση όπως είχε του χρήστη μέσα στο σπίτι, ξέρω εγώ.

Ερευνήτρια: Πιστεύεις ότι σε κάθε πρόγραμμα που έχει ως στόχο την ψυχική και σωματική ανεξάρτηση θα έπρεπε να υπάρχουνε προγράμματα που απευθύνονται σε γονείς;

Συμμετέχοντας: Ναι, εννοείται και σε σχολεία, όχι...

Ερευνήτρια: Επίσης πιστεύεις ότι αν κάποιος έχει κάποια υποτροπή, το γεγονός ότι

οι γονείς του μπορούν παρακολουθούν το πρόγραμμα θα έχει ως αποτέλεσμα την πιο έγκυρη αντιμετώπιση και διαχείριση; Τι εννοώ, πες πάλι να αναφέρουμε ένα τυχαίο όνομα, ο Δημήτρης διακόπτει, το γεγονός ότι οι γονείς του παρακολουθούν ή έχουν παρακολουθήσει το πρόγραμμα, θα έχει ως αποτέλεσμα να αντιμετωπίσουν και να χειριστούν καλύτερα την υποτροπή του Δημήτρη;

Συμμετέχοντας: Ε ναι. Ντάξει αυτό έχει να κάνει και με τον άνθρωπο, αλλά μόνο ότι θα επιμείνουνε ότι «τι τα παράτησες, εδώ ξέχασε το». Αυτό θα τον κάνει να σκεφτεί περισσότερο τον Δημήτρη και να εστιάσει λίγο το «τι κάνω τώρα, ξέρω εγώ».

Ερευνήτρια: Μου είπες πριν ότι αναγνωρίστηκαν στη δική σου περίπτωση κάποια προβλήματα, λάθη και δικά σου και της μαμάς σου. Ε, πιστεύεις ότι είναι κάτι το οποίο θα πρέπει να γίνεται; Αυτό μπορεί να βοηθήσει τη θεραπεία του ατόμου; Στο να έρχονται ανεπίλυτα προβλήματα που...ήταν κάτι το οποίο δεν το συζητάει ποτέ η οικογένεια, να έρχεται στην επιφάνεια, να το συζητάνε και μπορεί να λύνεται, αυτό πιστεύεις βοηθάει στην, ε;

Συμμετέχοντας: Ναι, βοηθάει πάρα πολύ, ήταν αυτό που έλεγα ότι οκ στη χρήση ήμουν, έκανα πολλά πράγματα που δεν τα σκεφτόμουν εγώ προσωπικά, πάντα κρυβόμουν...το να αρχίσεις να της πεις ένα «συγγνώμη», το να της πεις κάποια πράγματα που της έχεις κάνει και της ίδιας και μπορεί να μην τα ξέρει καν..εεε αυτό...κάνεις αυτό που κάνουμε και εδώ ένα καινούργιο συμβόλαιο, πιο άνετο.

Ερευνήτρια: Σε σένα αντίστοιχα το ότι από την πλευρά της μαμά σου μπορεί έχουν αναγνωριστεί κάποια λάθη, αυτό βοηθάει τη θεραπεία σου, έτσι δεν είναι;

Συμμετέχοντας: Ναι, εννοείται βοηθάει, αυτό θέλω να πω.

Ερευνήτρια: Το είπαμε και πριν.

Συμμετέχοντας: Και οι δυο ανακουφίζομαστε πάνω σε αυτό.

Ερευνήτρια: Ε, πιστεύεις ότι κατά την παρακολούθηση του προγράμματος που έχει κάνει η μαμά σου και στο παρελθόν ο μπαμπά σου, έχονε βελτιωθεί καταστάσεις που παλιότερα μπορεί αυτό να σε ενίσχυε για χρήση; Π.χ. μου είπες πριν ότι οι τσακωμοί ήταν αφορμή στο να φεύγεις. Αυτό πλέον έχει βελτιωθεί και υπάρχουν προφανώς και παρόμοια παραδείγματα.

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι.

Ερευνήτρια: Σου έρχεται κανένα άλλο στο μυαλό να αναφέρεις πέρα από τους τσακωμούς;

Συμμετέχοντας: Το να ρίχνεις την ευθύνη στον άλλον, ότι ο πατέρας μου να φεύγει και να πηγαίνει στο κτήμα μόνο και μόνο για να μην τσακωθεί με μας ή το οτιδήποτε

και να λέει «ανάλαβε τα εσύ», ξέρω εγώ.

Ερευνήτρια: Στη μαμά;

Συμμετέχοντας: Στη μαμά.

Ερευνήτρια: Να αφήνει ο ένας την ευθύνη στον άλλον;

Συμμετέχοντας: Ναι, να αφήνει ο ένας την ευθύνη στον άλλον, τέτοια πράγματα μου έρχονται τώρα...

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχοντας: Αλλά...

Ερευνήτρια: Γενικότερα έχει κάποιες προτάσεις σχετικά με το πως θα μπορούσε να συμβάλει περισσότερο ο γονέας στη θεραπεία του ατόμου; Μπορείς να σκεφτείς κάτι;

Συμμετέχοντας: Δηλαδή δώσε μου ένα...

Ερευνήτρια: Τη δική σου άποψη, δηλαδή αν έχεις κάποια ιδέα ή κάποια πρόταση σχετικά με το πως θα μπορούσε να συμβάλει περισσότερο στη θεραπεία οι γονείς με κάποιο τρόπο; Μπορείς να σκεφτείς κάτι άλλο, δηλαδή πέρα από αυτό που έχεις δει που να έχεις πει ότι «εμένα αυτό θα με βοηθούσε περισσότερο». Μπορεί να μην έχεις σκεφτεί, σε ρωτάω. Π.χ. θα με βοηθούσε περισσότερο αν θα γινόταν αυτό στο ΚΕΘΕΑ, λέω εγώ τώρα.

Συμμετέχοντας: Α ναι, έχω κάτι που εμένα προσωπικά με βοήθησε δηλαδή. Αυτό, εμένα μου λένε κιόλας «πάρε ένα τηλέφωνο τους γονείς σου, μην τους κλείνεις τόσο την πόρτα». Εφόσον είδα ότι δείξαν ενδιαφέρον, οτιδήποτε και μπήκα στην κοινότητα, μετά δεν ήθελα να τους μιλήσω για ένα διάστημα, δεν ήθελα. Εεε και αυτό που με βοήθησε εμένα και είδα και μετά και στη συνέχεια και τα υπόλοιπα παιδιά, ήταν ότι με βάλαν την εβδομάδα να τους παίρνω ένα τηλέφωνο για δέκα λεπτά. Και μου λέγανε «έχεις δέκα λεπτά χρόνο», για μένα ήταν πολύς ο χρόνος δηλαδή δέκα λεπτά δηλαδή...με τους ανθρώπους να μην έχω να πω κάτι, τι να τους πω; «οκ καλά είμαι». Αυτό είχα να τους δώσω μια πληροφορία, και «σεις τι κάνετε;».

Ερευνήτρια: Αυτό σε βοήθησε;

Συμμετέχοντας: Ναι αυτό με βοήθησε, δηλαδή από κει να ξεκινήσω δηλαδή μια επικοινωνία ξανά μαζί τους και να με φέρει λίγο πιο κοντά και μέρα με τη μέρα, μάλλον βδομάδα με τη βδομάδα, όλο και κάτι φτιάχναμε παραπάνω μέσα από την κουβέντα, δηλαδή το...μου βγήκε και η πρόταση «άντε πότε θα βρεθείτε στην Αθήνα να πιούμε ένα καφέ».

Ερευνήτρια: Αυτό θεωρούσες ότι είναι κάτι που θα βοηθούσε οποιαδήποτε σχέση γονέα παιδιού αν συνέβαινε, αν υπήρχε αυτό ότι δέκα λεπτά μπορούμε να μιλάμε με

τους γονείς μου.

Συμμετέχοντας: Ναι, πιστεύω σε όλους, εμείς το κάνουμε δηλαδή εδώ κιόλας. Στην «επανεξέταση» έχεις δουλέψει και λίγο πάλι με τους γονείς, δηλαδή κάπως το προχωράς αλλά ναι, το πιστεύω.

Ερευνήτρια: Δεν έχω να σε ρωτήσω κάτι άλλο, σε ευχαριστώ πολύ.

Συμμετέχοντας: Ελπίζω να βοήθησα.

3^η Συνέντευξη

Ερευνήτρια: Ξεκινάμε. Πες μου πόσο χρονών είσαι.

Συμμετέχοντας: 33.

Ερευνήτρια: 33 χρονών ναι. Σε ποια ηλικία ξεκίνησες τη χρήση;

Συμμετέχοντας: 15 χρονών.

Ερευνήτρια: 15 χρονών. Και πριν ενταχθείς στην κοινότητα που έμενες;

Συμμετέχοντας: Έχω αλλάξει γενικά πολλά σπίτια, τώρα έμενα στο Άμστερνταμ.

Ερευνήτρια: Έμενες μόνος σου;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Χμ. Τελευταία φορά δηλαδή έμενες Άμστερνταμ πριν μπεις στη θεραπευτική κοινότητα;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Ωραία.

Συμμετέχοντας: Βέβαια, μια πληροφορία είναι ότι είχα αποφοιτήσει το 2013 και από το 2013 και μετά έκανα υποτροπή...

Ερευνήτρια: Ναι, θα σε ρωτήσω και πιο κάτω, ένα λεπτάκι.

Συμμετέχοντας: Αα

Ερευνήτρια: Αυτό τώρα ήταν η επόμενη ερώτηση. Έχεις ξαναπροσπαθήσει στο ΚΕΘΕΑ;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Που έχεις προσπαθήσει και πότε;

Συμμετέχοντας: Έχω προσπαθήσει στα πρώτα χρόνια της χρήσης 20 χρονών στη «ΣΤΡΟΦΗ» αλλά δεν το θεωρώ προσπάθεια γιατί πήγα απλά ένα μήνα από τους γονείς και μετά προσπάθησα..

Ερευνήτρια: Από τους γονείς τι εννοείς;

Συμμετέχοντας: Ότι με παρακίνησαν οι γονείς, με πείσανε να πάω οι γονείς.

Ερευνήτρια: Ωραία.

Συμμετέχοντας: Μετά το 2010 μπήκα στην κοινότητα στο ΚΕΘΕΑ και αποφοίτησα το 13 και τότε ήτανε δικιά μου επιλογή.

Ερευνήτρια: Οι γονείς σου συμμετείχαν σε κάποιο πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης;

Συμμετέχοντας: Ναι, όλα αυτά τα χρόνια είχανε, απευθυνόντουσαν στο ΚΕΘΕΑ στην Πάτρα που ήμουν στους συμβουλευτικούς σταθμούς και η μητέρα μου μετά, όταν ήμουν εγώ στο πρόγραμμα αποφοίτησε και κείνη.

Ερευνήτρια: Μπορείς να μου πεις πόσα χρόνια περίπου; Καταρχήν και η μαμά σου και ο μπαμπάς σου;

Συμμετέχοντας: Όχι ο πατέρας μου πήγαινε αραιά και που... Δεν θεωρώ ότι έχει... Η μητέρα μου έχει αποκτήσει, στην ουσία ήτανε 5 χρόνια.

Ερευνήτρια: 5 χρόνια ε; Και ο μπαμπάς σου αραιά και που;

Συμμετέχοντας: 3 χρόνια, σαν ενημέρωση.

Ερευνήτρια: Η μητέρα σου έχει αποφοιτήσει τώρα, δεν παρακολουθεί κάποιο πρόγραμμα.

Συμμετέχοντας: Όχι.

Ερευνήτρια: Ωραία. Λοιπόν, θέλω να μου πεις την περίοδο που έκανες χρήση πως θα περιέγραφε τη σχέση με τη μαμά σου; Συγκεκριμένα ρωτάω, πες μου και με τη μαμά σου και με το μπαμπά σου, εφόσον και ο μπαμπάς σου παρακολουθεί αραιά και που.

Συμμετέχοντας: Την περίοδο που έκανα χρήση ήταν συνεχώς σε ένταση η σχέση μου. Βέβαια ήμουν και λίγο βολεμένος.

Ερευνήτρια: Ένα λεπτό, τι εννοείς ένταση;

Συμμετέχοντας: Υπήρχαν συχνοί καυγάδες, υπήρχαν, ήμουν εγώ λίγο βίαιος κάποιες φορές. Από την άλλη είχα πολύ φροντίδα, ήμουν λίγο καλομαθημένος, ανά πάσα ώρα και στιγμή όποτε εγώ δεν ένιωθα καλά, οι γονείς μου με τραβούσανε και μπορεί να με πήγαιναν ταξίδι ας πούμε.

Ερευνήτρια: Αυτό εννοείς βολεμένος;

Συμμετέχοντας: Βολευόμουν να. Δεν ήταν ότι μου κλείνανε ποτέ την πόρτα και να μου πούνε «πάρε μια απόφαση».

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Δηλαδή όποτε τους χρειαζόσουν ήτανε...

Συμμετέχοντας: Ήταν εκεί, ναι.

Ερευνήτρια: Θες να μου φέρεις ένα παράδειγμα που μου πες ότι σε βολεύανε.

Συμμετέχοντας: Ναι, για παράδειγμα ας πούμε εγώ ήμουν στη χρήση, μπορεί να τους είχα πάρει λεφτά και η μητέρα μου έκλεισε εισιτήρια να πάμε στη Βενετία για 7

μέρες.

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Συμμετέχοντας: Γιατί νόμιζαν τότε ότι σε 7 μέρες κάτι θα μπορεί να γίνει.

Ερευνήτρια: Ποια ήταν η στάση των γονιών σου όταν κατάλαβαν ότι κάνεις χρήση;

Συμμετέχοντας: Ε, κατευθείαν απευθυνθήκαν σε ειδικούς...ε και προσπαθούσαν να με...στην αρχή η μητέρα μου δεν μπορούσε να το πολυδεχτεί..

Ερευνήτρια: Εσύ μου είπες ότι 15 χρονών ξεκίνησες τη χρήση.

Συμμετέχοντας: 15 χρονών ξεκίνησα ελαφριά χρήση.

Ερευνήτρια: Ωραία, μετά από πόσο καιρό το καταλάβανε;

Συμμετέχοντας: Ε, θεωρώ ότι μετά από ένα χρόνο κατάλαβαν την ελαφριά χρήση αλλά ήταν πολύ ελαστικοί στο θέμα ελαφριάς χρήσης.

Ερευνήτρια: Χασίς εννοείς;

Συμμετέχοντας: Ναι χασίς. Δηλαδή η μητέρα μου δεν το είχε και κάτι, ντάξει «συμβαίνει».

Ερευνήτρια: Ένα τσιγάρο..

Συμμετέχοντας: Ναι, ότι όλοι το κάνουνε, γιατί το κάναν και στο δικό της κύκλο, ξέρω εγώ ο θεός μου...

Ερευνήτρια: Ναι.

Συμμετέχοντας: Θεωρούσε ότι μπορεί να είναι κάποιος κοινωνικός και να προοδεύει στη ζωή του.

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Είχε ας πούμε φίλους που ήταν γιατροί και το κάνανε και θεωρούσε ότι «ντάξει αυτό είναι». Βέβαια έπαιζε και η ηλικία ρόλο.

Ερευνήτρια: Ωραία και μετά από;

Συμμετέχοντας: Μετά από τα 18 που τελείωσα το σχολείο και τα προβλήματα γίνανε πιο πολλά και η χρήση πιο έντονη, ε, εκεί προσπαθήσανε να με παρακινήσουν...απευθυνθήκανε σε ειδικούς, συνέχεια με είχανε από κοντά, το ελέγχανε, γι' αυτό υπάρχει και μια μείωση βλάβης.

Ερευνήτρια: Το ότι κινητοποιηθήκανε και απευθυνθήκανε αυτό είχε συνέπειες σε σένα;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Θες να μου πεις;

Συμμετέχοντας: Αυτό που είπα και πριν, ότι έχει γίνει μεγάλη μείωση βλάβης....δεν είχα πολύ το παραβατικό.

Ερευνήτρια: Κλεψιές και τέτοια εννοείς;

Συμμετέχοντας: Ναι, είχα αποφύγει τέτοιες καταστάσεις. Και είχα μπει από πολύ νωρίς σε μια αναζήτηση με συμβουλευτικούς σταθμούς, δηλαδή είχα μια ενημερότητα, που αυτό με έκανε μία να είμαι στη χρήση, μία να μην είμαι.

Ερευνήτρια: Με ποιο τρόπο οι γονείς σου σε κινητοποίησαν;

Συμμετέχοντας: Κόβοντας μου μερικά προνόμια.

Ερευνήτρια: Όπως;

Συμμετέχοντας: Το μηχανάκι ή δεν είχα χρήματα. Τέτοια πράγματα.

Ερευνήτρια: Μάλιστα κάτι άλλο;

Συμμετέχοντας: Με απειλή ότι «θα φύγεις από το σπίτι, δεν αντέχουμε», δεν μπορούσα και εγώ να βλέπω την κατάσταση, λέω «εντάξει».

Ερευνήτρια: Κάποιο άλλο; Μπορείς να σκεφτείς ένα παράδειγμα; Δεν είχες οικονομική ενίσχυση, δεν είχες το μηχανάκι σου, είχες προφανώς περισσότερο έλεγχο για το που πας και το τι κάνεις...

Συμμετέχοντας: Ναι, πολύ έλεγχο.

Ερευνήτρια: Ε, και όταν ήρθε η στιγμή να πας στον συμβουλευτικό σταθμό την πήρες μόνο σου αυτήν την απόφαση;

Συμμετέχοντας: Στην αρχή όχι. Με πηγαίνανε οι γονείς μου. Δηλαδή θυμάμαι τα πρώτα χρόνια με πήγαινε ο πατέρας μου, με έπαιρνε ο πατέρας μου.

Ερευνήτρια: Χμ..Η αντίληψη του μπαμπά για την ελαφριά χρήση;

Συμμετέχοντας: Όχι, ήταν λίγο πιο αυστηρός αλλά και αυτός αποδεχότανε κάπως.

Ερευνήτρια: Δηλαδή;

Συμμετέχοντας: Δεν πολυασχολιόταν....γενικά δεν είχαμε πολύ έλεγχο μετά από κάποια ηλικία.

Ερευνήτρια: Από το μπαμπά;

Συμμετέχοντας: Και από το μπαμπά και τη μαμά και εγώ και ο αδελφός μου.

Ερευνήτρια: Από ποια ηλικία και μετά;

Συμμετέχοντας: Μετά δηλαδή από τα 16 δεν είχαμε πολύ έλεγχο..

Ερευνήτρια: Ήτανε λίγο πιο....

Συμμετέχοντας: Ελαστικοί.

Ερευνήτρια: Ελαστικοί μάλιστα. Λοιπόν, υπήρχαν κάποιες συμπεριφορές των γονιών σου που θα έλεγες ότι διευκόλυναν την τάση σου για χρήση;

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι. Δεν υπήρχε πολύ σταθερότητα στην οικογένειά μου, δηλαδή οι γονείς μου από πάρα πολύ μικρή ηλικία από τα 5 ενώ ήταν μαζί, δεν ήτανε

μαζί, δηλαδή κοιμόντουσαν ξεχωριστά...Εγώ αυτό το είχα εκλάβει από πάρα πολύ ωρίς, το αντιλαμβανόμουνα και με ενοχλούσε.

Ερευνήτρια: Χμ...

Συμμετέχοντας: Συν ότι αυτό τους έκανε να μην ασχολούνται πάρα πολύ με μένα και τον αδελφό μου και εμείς να 'μαστε λίγο στη μέση, στους δικούς τους καυγάδες. Ασχολιόντουσαν δηλαδή, γινόντουσαν τυπικά, απλά για να γίνουν φροντιστήρια, αθλητισμός...

Ερευνήτρια: Αυτό είχε ως αποτέλεσμα;

Συμμετέχοντας: Αυτό είχε ως αποτέλεσμα....αλλάξαμε ένα σπίτι λόγω οικονομικών προβλημάτων, έγινε λίγο χάος...εγώ σαν αποτέλεσμα εγώ να ψάχνω να βρω τρόπους να φύγω από το σπίτι και η χρήση ήταν μια διέξοδος.

Ερευνήτρια: Κοίτα δεν σε ρωτάω τα αίτια, σε ρωτάω με ποιες στάσεις των γονέων σε κάνανε να ενισχύουν αυτήν την επιθυμία σου για χρήση, π.χ. αυτό το χειριζόσουνα εσύ για να πεις «εδώ είμαστε για να φύγω από το σπίτι», σαν αφορμή το 'βρισκες;

Συμμετέχοντας: Σαν αντίδραση και σαν να εκφράσω όλα αυτά που είχα μέσα μου. Ήτανε σαν αντίδραση ότι να σας «όλα αυτά που θέλετε να γίνω, δεν θα γίνω».

Ερευνήτρια: Ωραία. Και φαντάζομαι η ελαστικότητα που μου ανέφερες πριν ότι είχανε οι δύο σου γονείς ήτανε μια συμπεριφορά των γονέων σου που το έκανε εύκολο.

Συμμετέχοντας: Ναι το 'κανε πιο εύκολο.

Ερευνήτρια: Κάτι άλλο το οποίο θα έλεγες ότι π.χ. «είχα αρκετό χαρτζιλίκι από τους γονείς μου και...».

Συμμετέχοντας: Όχι, όχι.

Ερευνήτρια: Κάτι άλλο που μπορείς να σκεφτείς που;

Συμμετέχοντας: Ε, μπορώ να σκεφτώ ότι πάντα είχανε πολλές προσδοκίες για μένα γι' αυτό και 'γω βρήκα τη χρήση.

Ερευνήτρια: Υψηλές εννοείς;

Συμμετέχοντας: Ναι, ότι είμαι καλός στο σχολείο, στον αθλητισμό, θα να γίνω αυτό. Από την άλλη, εγώ δεν μπορούσα να γίνω γιατί δεν τους είχα για πρότυπο.

Ερευνήτρια: Και αυτό σε 'κανε να νιώθεις κάπως; ότι είχανε ψηλές προσδοκίες;

Συμμετέχοντας: Ένιωθα μια πίεση.

Ερευνήτρια: Ένα άγχος.

Συμμετέχοντας: Ναι, που δεν μου 'τανε δύσκολο να ανταπεξέλθω απλά δεν ήταν και αυτοί σωστοί όπως εγώ το είχα εκλάβει, αντέδρασα και 'γω με αυτό τον τρόπο.

Ερευνήτρια: Τι εννοείς δεν ήταν σωστοί;

Συμμετέχοντας: Δεν ήταν η οικογένεια τυπική, δεν ήταν μαζί, υπήρχανε καυγάδες, υπήρχανε...ο πατέρας μου μπορεί να πήγαινε με άλλες γυναίκες, η μητέρα μου να το δεχότανε γιατί δεν μπορούσε να χωρίσει και έλεγα εγώ «πως εσείς μου ζητάτε να γίνω ένα πρότυπο, ενώ εσείς δεν είστε πρότυπο».

Ερευνήτρια: Κατάλαβα, κατάλαβα τι εννοείς.

Συμμετέχοντας: Και έτσι εγώ στα 15 αποφάσισα, στα 16, 17 αποφάσισα ότι «εσείς που με θέλετε πρότυπο, θα σας δείξω ότι αυτό παίρνω από σας και..».

Ερευνήτρια: Μάλιστα, κατάλαβα. Μου είπες ότι όταν καταλάβανε μετά τα 18 ότι κάνεις χρήση αμέσως κινητοποιήθηκε, συμβουλευτήκανε...και ότι αυτός ήταν κι ένας λόγος που εσένα σε πίεσε και σε κινητοποίησε να ζητήσεις βοήθεια. Σωστά;

Συμμετέχοντας: Ναι, μέσα από την πίεση να πάω σε συμβουλευτικούς σταθμούς εγώ είδα ότι κάτι καλό γίνεται μέσα σε αυτό.

Ερευνήτρια: Πήγαινες στο συμβουλευτικό σταθμό.

Συμμετέχοντας: Πήγαινα στο σταθμό και έβλεπα τους ανθρώπους με τον τρόπο που μιλούσαν, το περιβάλλον, ότι μου έκανε, μου ταίριαζε...ο τρόπος που μιλούσανε.

Ερευνήτρια: Εσύ μέσα σου ήξερες ότι χρειαζόσουνα βοήθεια;

Συμμετέχοντας: Όχι, τα πρώτα χρόνια, όχι. Ήξερα αλλά δεν ήθελα.

Ερευνήτρια: Είχες μήπως και αυτό που λέμε «όποτε το θέλω τα κόβω»;

Συμμετέχοντας: Ναι, όχι δεν το...,ναι, μετά από κάποια φάση δεν το είχα αλλά μου άρεσα να νομίζω και δεν ήθελα να τα κόψω και το 'χα και λίγο «όποτε θέλω τα κόβω».

Ερευνήτρια: Λοιπόν θέλω να μου πεις πως θα περιέγραφες τη σχέση σου με τους γονείς σου την περίοδο της θεραπείας σου, μέσα δηλαδή στη θεραπεία πως θα περιέγραφες τη σχέση σου. Θέλω να μου πεις και με τη μαμά σου και με το μπαμπά σου.

Συμμετέχοντας: Ναι, με τη μητέρα μου πάρα πολύ καλή θα την περιέγραφα, θα την περιέγραφα σαν σχέση συνεργατική ενώ με τον πατέρα μου...δεν θεωρώ ότι είναι βοηθητικός σε όλο αυτό.

Ερευνήτρια: Λοιπόν, ας πάρουμε πρώτα τη μαμά σου. Τι είναι αυτό που σε έκανε να νιώθεις ότι έχεις μια καλή συνεργασία μαζί της;

Συμμετέχοντας: Γιατί πήγαινε παράλληλα...ήταν διατιθεμένη να αναγνωρίσει λάθη της που το έχει κάνει όπως και 'γω ήμουν σε αυτή τη διαδικασία να αναγνωρίσω τα δικά λάθη μου, ήταν διατεθειμένη να με βοηθήσει όσο πρέπει και όσο προτείνει το

πρόγραμμα...και να με πείσει αντίστοιχα ε, και θεωρούσα ότι το πηγαίναμε μαζί. Δηλαδή είχε τη διάθεση να γίνουν οι αλλαγές που κι εγώ έπρεπε να κάνω κι από τη μεριά της.

Ερευνήτρια: Το ότι αναγνωρίστηκαν λάθη της μαμά σου, πως σε έκανε να νιώσεις αυτό;

Συμμετέχοντας: Ε..με ηρέμησε.

Ερευνήτρια: Σε 'κανε να νιώσεις πιο ήρεμος.

Συμμετέχοντας: Με 'κανε να νιώσω πιο ήρεμος, να νιώσω μεγαλύτερη ασφάλεια και να μην νιώσω, να μην νιώθω ότι είμαι τρελός μόνο που τα νιώθω αυτά τα πράγματα...όχι τρελός..

Ερευνήτρια: Δηλαδή...

Συμμετέχοντας: Παράλογος.

Ερευνήτρια:...ότι τα νιώθεις δικαιολογημένα, αυτό θες να πεις;

Συμμετέχοντας: Ότι τα νιώθω δικαιολογημένα ναι, γιατί πάντα υπήρχε ότι «έλα μωρέ κι άλλες οικογένειες είναι έτσι» αλλά το πως το εκλαμβάνω εγώ είναι διαφορετικό, είναι υποκειμενικό αυτό.

Ερευνήτρια: Οπότε θεωρείς ότι μέσα από αυτή τη διαδικασία η μητέρα σου κατάλαβε ότι δικαιολογημένα νιώθεις έτσι;

Συμμετέχοντας: Ναι, κατάλαβε.

Ερευνήτρια: Μάλιστα...ήρθανε και πιθανόν προβλήματα που ποτέ δεν είχατε ανοίξει μέσα στην οικογένεια; Ήρθαν στην επιφάνεια;

Συμμετέχοντας: Όχι γιατί πάντα και μέσα στη χρήση τα εξέφραζα όλα, δηλαδή μιλούσα πάρα πολύ..

Ερευνήτρια: Ααα..

Συμμετέχοντας: Και τα ξέρανε..μπορεί να μην τα δεχόντουσαν ή να λέγανε «έλα μωρέ». Μέσα από το πρόγραμμα δεν ήρθαν στην επιφάνεια, απλά γίνανε παραδοχές κι από τους δύο.

Ερευνήτρια: Χμ..

Συμμετέχοντας: Και από τους δύο εννοώ και από μένα και από τη μητέρα μου.

Ερευνήτρια: Για πες μου για το μπαμπά σου.

Συμμετέχοντας: Ε, ο πατέρας μου δεν της έκανε ποτέ αυτές τις παραδοχές ακόμα και σήμερα.

Ερευνήτρια: Αλλά μου είπες ότι δεν είναι τόσο συνεπής στο να παρακολουθεί πρόγραμμα.

Συμμετέχοντας: Ο λόγος που δεν είναι συνεπής είναι αυτός, ότι δεν μπορούσε να αποδεχτεί ότι του λέγανε να αλλάξει.

Ερευνήτρια: Πιεζόταν δηλαδή στο άκουσμα της αλλαγής...

Συμμετέχοντας: Στο άκουσμα της αλλαγής και ότι έχει κάνει κάποια λάθη, ακόμα και σήμερα έτσι.

Ερευνήτρια: Θες να μου πεις κάτι παραπάνω κάτι για εκείνον;

Συμμετέχοντας: Θα σου πω ένα παράδειγμα τώρα, μια συζήτηση. Ας πούμε εγώ του έλεγα «εγώ στην Πάτρα έχω ένα φίλο, συμμαθητή», ένα παράδειγμα τώρα σου δίνω για να καταλάβεις, είναι πολλά τέτοια παραδείγματα...

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: «που πηγαίναμε από το...» επειδή πήγαινα σε ένα σχολείο που ήταν νήπιο, δημοτικό, λύκειο, γυμνάσιο, όλα τα χρόνια, 18 χρόνια είμασταν μαζί...Εγώ μέσα σε αυτά τα χρόνια, ενώ είχαμε κοινές παρέες και κοινή αισθητική δεν μπορούσα εγώ να κάνω παρέα γιατί ο πατέρας μου είχε πάει με τη μητέρα του, η μητέρα του είχε χωρίσει λόγω αυτού...Η μητέρα μου δεν είχε χωρίσει και ο πατέρας μου ακόμα και σήμερα δεν παραδέχεται ότι αυτό ήταν ένα λάθος, που εμένα επηρέαζε τη ζωή μου στο σχολείο, γιατί έκανε πάντα αυτό το παιδί καλούσε όλη την τάξη και δεν καλούσε εμένα, γιατί δεν μπορούσαν να πάνε οι γονείς μου τότε που... Ένα παράδειγμα που είναι σημαντικό γιατί τώρα αναφέρθηκε αυτό το παράδειγμα, πριν λίγους μήνες.

Ερευνήτρια: Και το ότι δεν αναγνωρίζει όλα αυτά, το πως σε 'κανε να νιώθεις, εσένα σε απογοητεύει; Πως σε κάνει να νιώθεις απέναντί του;

Συμμετέχοντας: Όχι, με στεναχωρεί...ναι, με απογοητεύει, με στεναχωρεί και με πληγώνει γιατί δεν μπορώ να έχω σχέσεις μαζί του....και με φοβίζει λίγο.

Ερευνήτρια: Η σχέση σου τώρα με τον πατέρα σου, απ' ότι κατάλαβα είναι τυπική;

Συμμετέχοντας: Η σχέση μου με τον πατέρα μου μετά το πρόγραμμα φτιάχτηκε γιατί έμαθα αυτά τα πράγματα να τα διαχειρίζομαι, αλλά τώρα επειδή κάνω μια καινούργια προσπάθεια και είχα την ανάγκη να ξαναδούμε κάποια πράγματα και επειδή αυτός είναι σε μια φάση αλλαγής στη ζωή του...χώρισε δεν ξέρω τι έκανε... και ξανά είναι ασταθής, ενώ είχανε φτιάξει όλα αυτά τα χρόνια, δηλαδή έμενα όταν γυρνούσα από το εξωτερικό σπίτι του, πηγαίναμε εκδρομή μαζί, όλα αυτά, είχαμε φτιάξει...δεν έπιανε όλα αυτά τα κομμάτια η σχέση μας...τώρα που χρειάστηκε λίγο να τα ξαναπιάσω είδα ότι δεν έχει αλλάξει καθόλου και...

Ερευνήτρια: Χρειάστηκες να ξαναπιάσεις τα κομμάτια όσον αφορά τη σχέση τη δική

σου με τον πατέρα σου;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Και είδες ότι;

Συμμετέχοντας: Είδα ότι εγώ έχω κάνει κάποιες αλλαγές, ότι προσπαθώ να αλλάζω, ότι έχει φτιάξει η σχέση μου και με έχει χαροποιήσει, δηλαδή τον ξανάβαλα στη ζωή μου με φίλους μου «από δω ο πατέρας μου», ήμουν και περήφανός που βγαίναμε μαζί... Τώρα είδα ότι δεν είμαι περήφανος γι' αυτόν δεν θέλω να έρχομαι σε επαφή.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχοντας: Γιατί τώρα έχουν, ξαναδυσκολεύτηκε, ξαναβγήκαν αυτές οι συμπεριφορές.

Ερευνήτρια: Α, τώρα που είναι πιεσμένος του βγήκε, του βγήκαν όλα αυτά.

Συμμετέχοντας: Οικονομικά, δεν έχει σχέση, όλα αυτά.

Ερευνήτρια: Είναι χωρισμένοι οι γονείς σου πλέον;

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι, είναι χρόνια από...λίγο πριν κάνω εγώ τη, το... από το 2010, από το 2008. Η μητέρα μου δεν μπορούσε ποτέ να το αποδεχτεί, το αποδέχτηκε μέσα στο πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Συμμετέχοντας: Δηλαδή, αυτό λέω ότι την βοήθησε πάρα πολύ το πρόγραμμα και εμένα να γίνουν παραδοχές, να αλλάξει.

Ερευνήτρια: Το ότι αποδέχτηκε πλέον ότι είναι χωρισμένη είχε αυτό και θετικές συνέπειες;

Συμμετέχοντας: Μόνο θετικές...δηλαδή εγώ ήλπιζα να γινόταν αυτό από τα 10 μου, θυμάμαι ήθελα να χωρίσουν.

Ερευνήτρια: Γιατί; Εννοώ, όχι γιατί ήθελες να χωρίσουν...

Συμμετέχοντας: Είχα μια αντίληψη των πραγμάτων...

Ερευνήτρια: Πως σε έκανε να νιώσεις καλύτερα το γεγονός ότι «πλέον η μαμά μου έχει αποδεχτεί ότι έχει χωρίσει με τον πατέρα μου»;

Συμμετέχοντας: Ήτανε πιο ήρεμη, μπορούσε να γίνει και σύμμαχος στην προσπάθεια που κάνω, να μην αναλώνεται σε αυτό το πράγμα, ε...και να νιώθω και 'γω μια ασφάλεια όταν θα πηγαίνω στο σπίτι μου στην Πάτρα, ότι πλέον είμαι σε ασφαλές περιβάλλον.

Ερευνήτρια: Πάτρα μένεις ε;

Συμμετέχοντας: Πάτρα ζούσα.

Ερευνήτρια: Λοιπόν.....

Συμμετέχοντας: Ναι, ζούσα πριν 8 χρόνια στην Πάτρα.

Ερευνήτρια: Πιστεύεις ότι σε μια περίοδο, τώρα μιλάμε υποθετικά ή μπορεί να έχει γίνει, που έχεις σκεφτεί ή σκέφτεσαι να διακόψεις, είναι ένας λόγος παραμονής σου το γεγονός ότι η μαμά σου παρακολουθεί το πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Όχι, σε αυτή τη φάση. Σε αυτή τη φάση όχι, γιατί η μητέρα μου δεν έχει πολύ συμμετοχή στο πρόγραμμα γιατί έχει αποφοιτήσει και δεν με δεσμεύει αυτό.

Ερευνήτρια: Μελλοντικά αν σκεφτόσουν ότι «σκέφτομαι να θα διακόψω», θα σου ερχόταν στο μυαλό;

Συμμετέχοντας: Όχι.

Ερευνήτρια: Λοιπόν...

Συμμετέχοντας: Ε, λίγο...θα μου ερχόταν λίγο μην τη στεναχωρήσω στιγμιαία, αλλά επειδή έχει δει ότι μπορώ να κάνω πράγματα μπορούσα να την πείσω. Δεν είναι ένας λόγος που θα με κρατούσε.

Ερευνήτρια: Έχει υπάρξει στο παρελθόν κάτι τέτοιο;

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι.

Ερευνήτρια: Δηλαδή; Για πες μου.

Συμμετέχοντας: Στην πρώτη προσπάθεια επειδή ήταν και στο πρόγραμμα, ήξερα ότι θα το έπαιρνε πάρα πολύ βαρύ ότι...εε...ήταν στο μυαλό μου να μην διακόψω.

Ερευνήτρια: Ο λόγος ήταν επειδή θα το 'παιρνε βαριά; Ή ίσως δεν ήταν πλέον τόσο ευνοϊκές οι συνθήκες να γυρίσεις πίσω στο σπίτι ;

Συμμετέχοντας: Όχι, γιατί μετά από κάποια περίοδο είχα κάνει τη ζωή μου, δεν είχα ανάγκη. Θυμάμαι όταν ήμουν Β φάση είχα και καλή δουλειά και λεφτά, είχα και σχέση.

Ερευνήτρια: Β φάση όταν λες εννοείς της κοινότητας;

Συμμετέχοντας: Επανεένταξης, επανεένταξης τότε.

Ερευνήτρια: Επανεένταξης. Και ήταν ένα προχωρημένο στάδιο;

Συμμετέχοντας: Πάρα πολύ. Ήταν που ερχόσουν στο πρόγραμμα μια φορά στις 2 εβδομάδες ας πούμε.

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Ε, τότε που είχα σκεφτεί να διακόψω 'ντάξει γιατί λέω «μια χαρά είμαστε», ε σκέφτηκα αν θα στεναχωριόταν η μητέρα μου. Βέβαια για να μην σου λέω...δεν είμαι τέτοιος άνθρωπος δηλαδή ήμωνα και λίγο καλομαθημένος, δεν θα το σκεφτόμωνα...

Ερευνήτρια: Κατάλαβα τι εννοείς, ότι άμα θες να...

Συμμετέχοντας: Φύγω θα 'φευγα, δεν θα το σκεφτόμουν.

Ερευνήτρια: Θα 'φευγες ναι.

Συμμετέχοντας: Για να μείνω όχι, στην ουσία δεν ήτανε ποτέ λόγος η μητέρα μου...να 'τανε ένα 30% στο μέγιστο.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα, κατάλαβα. Σε περίπτωση που δεν αναγνωρίζει δυσκολίες ή βελτιώσεις η μαμά σου, είναι κάτι το οποίο θα μπορούσε να επηρεάσει την προσπάθειά σου; π.χ. να πει η μαμά σου «έλα μωρέ παιδί μου...».

Συμμετέχοντας: «Δεν προχωράς, είσαι ακόμα...ε».

Ερευνήτρια: Ναι αυτό.

Συμμετέχοντας: Όχι, όχι όπως είπα και πριν δεν με απασχολεί. Αν και το λέω εκ του ασφαλούς, γιατί η μητέρα μου όπως είπα και πριν αναγνωρίζει.

Ερευνήτρια: Ναι, ο μπαμπάς σου μου πες όμως πριν ότι δεν είναι ότι καλύτερο, δεν σε κάνει να νιώθεις και πολύ καλά που δεν αναγνωρίζει δυσκολίες, έτσι;

Συμμετέχοντας: Ναι, δεν με κάνει καλά.

Ερευνήτρια: Σε σένα βλέπει βελτίωση;

Συμμετέχοντας: Ναι...

Ερευνήτρια: Καταλαβαίνει ότι περνάς δύσκολα σε αυτή τη φάση;

Συμμετέχοντας: Θεωρώ ότι είναι λίγο στον κόσμο του.

Ερευνήτρια: Αδιάφορος.

Συμμετέχοντας: Δηλαδή μου έλεγε ας πούμε «γιατί φέτος δεν φεύγεις σεζόν;». Που εγώ ήμουνα στο πρόγραμμα, που προσπαθώ, που ξέρει ότι πρέπει να 'μαι εδώ «γιατί δεν φεύγεις για σεζόν, ότι έχει καλά λεφτά, που έχεις σπουδάσει, που έχεις κάνει αυτό και αυτό;». Του λέω «επικοινωνείς;».

Ερευνήτρια: Σαν να μην καταλαβαίνει τι γίνεται.

Συμμετέχοντας: Δεν καταλαβαίνει, αυτός ζει στο δικό του....κόσμο.

Ερευνήτρια: Αυτό σε κάνει να νιώθεις κάπως ή;

Συμμετέχοντας: Βέβαια έχει βοηθήσει πολύ για να βελτιώσω τη μείωση βλάβης, ήταν πολύ καιρό πάνω, καταπάνω να με παίρνει να με φιλοξενεί στο δικό του σπίτι, αλλά όλα αυτά τα έκανε μάλλον...

Ερευνήτρια: Μείωση βλάβης με το υποκατάστατο εννοείς;

Συμμετέχοντας: Μείωση βλάβης εννοώ εγώ όταν ήμουν στην πολύ χρήση, να με παίρνουνε και για τρεις μήνες να μην κάνω χρήση.

Ερευνήτρια: Πριν μπεις στο πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Πριν μπω στο πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Συμμετέχοντας: Και τώρα στις υποτροπές μου, πριν μπω στο πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Ήταν κοντά σου σε αυτό;

Συμμετέχοντας: Ναι ήταν κοντά μου.

Ερευνήτρια: Ωραία στο τώρα ότι είναι αδιάφορος, σε απογοητεύει ή σου περνάει αδιάφορο;

Συμμετέχοντας: Μου είναι αδιάφορο.

Ερευνήτρια: Λοιπόν...ε...στ' ότι συμμετείχε η μητέρα σου στο πρόγραμμα πως επηρεάζει την προσπάθειά σου; Με ποιον τρόπο;

Συμμετέχοντας: Την επηρεάζει θετικά.

Ερευνήτρια: Εσένα θέλω να μου πεις και θα σου πω τι εννοώ.

Συμμετέχοντας: Εμένα μου δίνει μια ασφάλεια.

Ερευνήτρια: Δηλαδή;

Συμμετέχοντας: Ότι ξέρω ότι θα καταλάβει ότι κάτι προσπαθώ, δηλαδή άμα έχω μια δυσκολία θα την καταλάβει τι εννοώ και θα την αναγνωρίσει, χωρίς να πω πολλά λόγια, χωρίς να κάνω μεγάλες αναλύσεις, γιατί αντιλαμβάνεται, έχει περάσει και αυτή, αυτή τη φάση. Οι γονείς περνάνε από την ίδια φάση με μας που είναι σχεδόν ίδια. Οπότε αυτό μου δίνει εμένα μια βεβαιότητα, μια σιγουριά ότι έχω ένα κάποιο κοντινό μου άνθρωπο γιατί όσο και να ναι οι φίλοι, οι γνωστοί είναι αλλά θες και λίγο από την οικογένειά σου να υπάρχει αναγνώριση.

Ερευνήτρια: Σωστά. Ποιες στάσεις και συμπεριφορές θα έλεγες ότι έχουν αλλάξει στη μητέρα σου;

Συμμετέχοντας: Είναι συνειδητοποιημένη στο θέμα το δικό μου, ότι δεν παραμυθιάζεται εύκολα, πάντα δηλαδή κρατάει επιφυλάξεις, ε...είναι πολύ πιο ώριμη στη δικιά της ζωή, στο να ζυγίζει τις καταστάσεις, στο να μην παρασύρεται συναισθηματικά και στο θέμα του πατέρα μου και με τον αδελφό μου και γενικά...είναι πλέον ένας άνθρωπος που είναι ώριμος στη ζωή της.

Ερευνήτρια: Έχει βελτιωθεί και η επικοινωνία σας απ' ότι καταλαβαίνω.

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι πολύ.

Ερευνήτρια: Ε, το ότι έχει συμμετάσχει στο παρελθόν η μαμά σου στο πρόγραμμα, σημαίνει κάτι αυτό για σένα;

Συμμετέχοντας: Ναι...εε...ντάξει βλέπω ότι δεν είμαι μόνος μέσα στον κόσμο ας πούμε.

Ερευνήτρια: Σημαντικό ε;

Συμμετέχοντας: Σημαντικό να νιώθεις ότι δεν είσαι...γιατί κάποια πράγματα τα θεωρούμε δεδομένα και επειδή εμείς σε αυτή την κατάσταση δεν...βλέπω και ανθρώπους που δεν κάθονται να τα λένε αυτά τα πράγματα, οπότε για μένα είναι σημαντικό. Με έχει κάνει να εκτιμήσω και 'γω πράγματα που δεν τα εκτιμούσα στο παρελθόν γιατί τα θεωρούσα δεδομένα, η συμμετοχή της μητέρας μου και της δικιάς μου στο πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Θεωρούσες δεδομένη τη συμμετοχή της μαμάς σου;

Συμμετέχοντας: Θεωρούσα δεδομένο ότι πάντα θα 'χω από γονείς, ότι πάντα θα 'χω κάποιον, ότι, ότι και να κάνω θα 'χω κάποιον να με στηρίζει, ενώ βλέπω ότι δεν είναι πάντα δεδομένο αυτό.

Ερευνήτρια: Το βλέπεις μέσα από τους άλλους;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Ναι, έχεις δίκιο σε αυτό.

Συμμετέχοντας: Και το βλέπω και μέσα από το πρόγραμμα. Δεν το βλέπω μόνο στους χρήστες και στην κοινωνία το βλέπω που υπάρχει αυτό, ότι κάποιοι άνθρωποι τα θεωρούν δεδομένα αυτά.

Ερευνήτρια: Λοιπόν, θα συμφωνήσω απόλυτα. Υπάρχουν κάποιες στάσεις και συμπεριφορές οι οποίες επηρέαζαν απόλυτα αρνητικά την προσπάθεια της θεραπείας σου;

Συμμετέχοντας: Από τους γονείς μου;

Ερευνήτρια: Ναι, ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Ε...Δεν νομίζω τώρα γιατί προσπαθώ να μην τους βάζω πολύ σε αυτό που προσπαθώ. Ένα πράγμα που θα ήθελα, αν προσπαθούσαν να επέμβουν στη ζωή μου με το λάθος τρόπο.

Ερευνήτρια: Αυτό που μου είπες για τις υψηλές προσδοκίες. Αν ακόμα υπήρχε...αν η μαμά σου π.χ. είχε υψηλές προσδοκίες για σένα μέσα στο πρόγραμμα...να μην έχεις υποτροπές, να τα πηγαίνεις πάντα καλά, να μη δημιουργείς πρόβλημα στην κοινότητα..

Συμμετέχοντας: Θα ήτανε πρόβλημα και ένα παράδειγμα...ας πούμε εγώ επειδή είχα σαν βίωμα αυτές τις μεγάλες προσδοκίες μόλις τέλειωσα το πρόγραμμα ήθελα να δουλεύω σε πολύ καλά εστιατόρια...15άωρα, θήμερα...απλά και μόνο να δουλεύω σε καλά εστιατόρια.

Ερευνήτρια: Το ήθελες για σένα;

Συμμετέχοντας: Το ήθελα για μένα επειδή ίσως επειδή μου το 'χανε περάσει και μέσα από τη θεραπεία κατάλαβα ότι ίσως να μου το 'χουνε περάσει, αυτά τα κοινωνικά πρότυπα που λέμε. Πλέον η μητέρα μου είναι ένας άνθρωπος που λέει «ώπα ρίξε λίγο τον πήχη, κατέβασε την μπάλα, το θέμα είναι να 'σαι καλά», της έχουν φύγει οι μεγάλες προσδοκίες. Ενώ ο πατέρας μου δεν είναι έτσι μου λέει «τι τώρα θα πας να δουλέψεις εκεί; Έχεις σπουδάσει, έχεις φύγει έξω». Ενώ η μητέρα μου αναγνωρίζει και αντιλαμβάνεται το θέμα ότι δεν είναι αυτό το κίνητρο, είναι να είμαι εγώ ήρεμος και να 'ντάξει να δουλεύω και σε καντίνα, και σε ντελίβερι να δουλεύω...

Ερευνήτρια: Αν υπήρχε έλλειψη εμπιστοσύνης του τύπου «σιγά μην τα καταφέρεις», αυτό θα σου περνούσε και αυτό αδιάφορο ή θα ήταν κάτι το οποίο θα σε επηρέαζε;

Συμμετέχοντας: Ε, θα με επηρέαζε, θα ένιωθα ότι δεν με εμπιστεύονται. Αλλά δεν το 'χω ζήσει ποτέ να σου πω, δεν το 'χω πάθει. Μπορεί να χρειαζόταν να το πάθω αυτό κάποια στιγμή.

Ερευνήτρια: Ε...λοιπόν τώρα θα σου κάνω κάποιες γενικές ερωτήσεις. Πιστεύεις τα άτομα των οποίων οι οικογένειες, ο μπαμπάς, η μαμά, συμμετέχουν σε κάποιο πρόγραμμα οικογένειας, πιστεύεις έχουν περισσότερες πιθανότητες να σταματήσουν για πάντα τη χρήση ουσιών;

Συμμετέχοντας: Ναι, είμαι βέβαιος.

Ερευνήτρια: Γιατί;

Συμμετέχοντας: Γιατί θεωρώ ότι η χρήση δεν είναι κομμάτι μόνο ενός ατόμου, είναι γενικά οικογενειακό θέμα. Και αφορά πάρα πολύ την οικογένεια και θεωρώ ότι είναι πάρα πολύ βοηθητικό αν υπάρχει οικογένεια, γιατί κάποιος δεν έχουν οικογένειες, αλλά άμα υπάρχει οικογένεια, ειδικά σε πιο μικρές ηλικίες, είναι πάρα πολύ σημαντικό.

Ερευνήτρια: Χμ...

Συμμετέχοντας: Δεν είναι ποτέ πρόβλημα.

Ερευνήτρια: Επίσης, πιστεύεις ότι αν κάποιος έχει γονείς και κανένας από τους δύο γονείς δεν συμμετέχει στο πρόγραμμα «οικογένειας», πιστεύεις μελλοντικά θα μπορούσε να είναι ένας από τους λόγους που θα υποτροπιάσει; Θα μπορούσε;

Συμμετέχοντας: Ναι, θα μπορούσε.

Ερευνήτρια: Γιατί;

Συμμετέχοντας: Γιατί θέλοντας και μη επειδή είναι γονείς, πάλι πάει το θέμα στην ηλικία, όσο πιο μικρός είναι, εννοώ κάτω των 35, δεν εννοώ...θα έρθει σε επαφή με

τους γονείς εε και εκεί θα επηρεαστεί.

Ερευνήτρια: Γιατί θα επηρεαστεί;

Συμμετέχοντας: Ε, γιατί πιστεύω ότι είναι βιώματα που θα έρθουν στην επιφάνεια, ίσως να τον κατευθύνουν να θυμηθεί πράγματα, να τον πιάσουν...εφόσον δεν έχουν αλλάξει θα τον αντιμετωπίζουν πάλι όπως τότε την περίοδο που ήτανε στη χρήση και αυτό είναι πάρα πολύ βαρύ για έναν άνθρωπο που έχει προσπαθήσει κάποια πράγματα, να μην αναγνωριστεί η προσπάθειά του μέσα από την αλλαγή συμπεριφοράς άλλων ανθρώπων, ειδικά των δικών του.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα. Πιστεύεις απ' ότι καταλαβαίνω σε όλα τα προγράμματα που αναπτύσσονται με στόχο την απεξάρτηση, ψυχική σωματική, να υπάρχουν προγράμματα που απευθύνονται σε γονείς;

Συμμετέχοντας: Ναι, το πιστεύω 100%.

Ερευνήτρια: Επίσης σε μία τυχόν μελλοντική υποτροπή ενός ατόμου που ήτανε στη χρήση, στην περίπτωση που οι γονείς του έχουν παρακολουθήσει ή παρακολουθούν το πρόγραμμα, θα έχει ως αποτέλεσμα μία καλύτερη αντιμετώπιση, έγκυρη αναγνώριση;

Συμμετέχοντας: Ναι, και θα έχει ναυ αυτό μια καλύτερη αντιμετώπιση και θα έχει και μια ενημέρωση πως να το χειριστούνε το θέμα, ούτε να απογοητεύει τον άνθρωπο, ούτε να πούνε ότι δεν τρέχει τίποτα, αλλά ούτε και να φέρουν και τα πάνω κάτω να πούνε «τι ναι αυτό που μας έκανες πάλι».

Ερευνήτρια: Σου 'χει συμβεί; Γιατί μου 'χεις πει ότι είχες υποτροπιάσει.

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι, στην υποτροπή μου έτσι έγινε.

Ερευνήτρια: Και ένιωσες ότι είχες μια πιο καλή αντιμετώπιση;

Συμμετέχοντας: Ναι. Ήξερα ότι άμα ζητήσω βοήθεια θα την πάρω με το σωστό τρόπο.

Ερευνήτρια: Δηλαδή;

Συμμετέχοντας: Δηλαδή ότι άμα πω στους γονείς μου ότι θέλω βοήθεια, όταν τους είπα ότι «θέλω βοήθεια» δεν είναι ότι μου άνοιξαν το σπίτι «έλα να μείνεις μαζί μας εδώ», μου είπαν ότι «κάπου πρέπει να απευθυνθείς», με ωραίο τρόπο, ούτε να μου κλείσουν την πόρτα..

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Συμμετέχοντας: Και πόσο μάλλον εφόσον είχανε δει την αλλαγή, δεν ήτανε...επειδή μέσα από το πρόγραμμα είχανε δει κι άλλους γονείς με υποτροπές και άλλα παιδιά με υποτροπές που τελικά τα κατάφεραν και προχώρησαν στη ζωή τους...αυτό έκανε τη

μητέρα μου κυρίως να πει «ε ντάξει θα ξαναπροσπαθήσεις και θα ξανασταθείς στα πόδια σου. Πρέπει κάτι να κάνεις όμως, μόνος σου δεν γίνεται».

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Πιστεύεις στη δική σου περίπτωση, μου πες ότι έγινε, σε γενικά πλαίσια, πιστεύεις ότι μέσα από την παρακολούθηση γονέων σε προγράμματα που απευθύνονται σε γονείς αναγνωρίζονται λάθη, έρχονται στην επιφάνεια ανεπίλυτα προβλήματα, δυσλειτουργικές σχέσεις μεταξύ γονέων παιδιού;

Συμμετέχοντας: Ναι, σίγουρα.

Ερευνήτρια: Αυτό πιστεύεις μπορεί να βοηθήσει τη θεραπεία του ατόμου;

Συμμετέχοντας: Ναι, μα είναι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό να 'ναι πετυχημένη μια προσπάθεια για να συμβεί αυτό. Γιατί θεωρώ η χρήση είναι ένα βίωμα που άμα δεν τα λύσεις μέσα σου και μαζί με τους ανθρώπους που έχουν γίνει αυτά τα πράγματα, κυρίως γίνεται μέσα σε σπίτια, ε, δεν θα μπορούσες ποτέ να προχωρήσεις...άμα δεν πεις «την κλείνω αυτή την πόρτα» και έχει φύγει από το μυαλό.

Ερευνήτρια: Σωστά.

Συμμετέχοντας: Εγώ έτσι το βίωσα. Άμα είχα επιλύσει κάποια θέματα θα 'ταν συνεχώς βάρος για μένα...

Ερευνήτρια: Θα σε κυνηγούσαν.

Συμμετέχοντας: Θα με κυνηγούσαν, ναι.

Ερευνήτρια: Λοιπόν, έχεις κάποια πρόταση, να έχεις σκεφτεί κάτι σχετικά με το πως θα μπορούσε ο γονεϊκός ρόλος να συμβάλει περισσότερο στη θεραπεία του ατόμου; Υπάρχει κάτι που θα μπορούσε να υπάρχει;

Συμμετέχοντας: Εεε...να υπάρχουν πιο πολλές δομές για οικογένειες, για γονείς, γιατί δεν μιλάω τώρα για το ΚΕΘΕΑ, το ΚΕΘΕΑ το έχει αυτό και είναι και μια προϋπόθεση για να τελειώσεις το ΚΕΘΕΑ.

Ερευνήτρια: Ποιο;

Συμμετέχοντας: Το να παρακολουθήσουν οι γονείς το πρόγραμμα. Δεν είναι προϋπόθεση για να τελειώσεις το πρόγραμμα αλλά είναι πάρα πολύ...στο προτείνουν από την αρχή να έρθουν οι γονείς σου. Σε ελάχιστες περιπτώσεις δεν λένε να μην έρθουν οι γονείς.

Ερευνήτρια: Χμ..

Συμμετέχοντας: Και επειδή έχω μια εμπειρία μέσα από το ΚΕΘΕΑ, συνεχώς μου το λέγαν αυτό. Ντάξει οι δικοί μου δεν μου το λέγαν εμένα αυτό γιατί οι δικοί μου το κάναν, το λέγαν σε άλλα παιδιά που έβλεπαν μες την ομάδα, οι γονείς τους δεν πήγαιναν... «πρέπει να φέρεις τη μαμά σου, πρέπει να φέρεις τη μαμά σου», «πρέπει

να φέρεις το σύντροφο», γιατί μετά γίνεται με το σύντροφο..

Ερευνήτρια: Το ξέρω, ναι.

Συμμετέχοντας: Αλλά έχω δει σε άλλα προγράμματα που δεν υπάρχει αυτό, θεωρώ ακόμα και σε προγράμματα υποκατάστατα θα πρέπει να υπάρχει αυτό.

Ερευνήτρια: Α, δεν σε τέτοια προγράμματα;

Συμμετέχοντας: Δεν ξέρω...δεν ξέρω αν υπάρχει με αυτή την πίεση που υπάρχει. Τα υποκατάστατα δεν τα 'χουν χτίσει έτσι όπως υπάρχουν....

Ερευνήτρια: Συντηρούν το πρόβλημα.

Συμμετέχοντας:...ενώ σε κάποιους ανθρώπους δεν είναι και εύκολο να κόψουν τη χρήση. Μπορεί να ναι 60 χρονών ο άλλος να χρειάζεται να παίρνει τη δόση του.

Ερευνήτρια: Άρα εσύ θα ήθελες...

Συμμετέχοντας: Εκεί θεωρώ ότι πρέπει να υπάρχει και κει ενημέρωση.

Ερευνήτρια: Θεωρείς ότι θα έπρεπε να υπάρχουν περισσότερες δομές...

Συμμετέχοντας: Ναι ή π.χ. στα ιδιωτικά που δεν υπάρχουν.

Ερευνήτρια: Δεν το γνωρίζω να σου πω την αλήθεια.

Συμμετέχοντας: Το γνωρίζω εγώ γιατί έχω πάει.

Ερευνήτρια: Στα ιδιωτικά κέντρα απεξάρτησης δεν υπάρχουνε;

Συμμετέχοντας: Όχι σε όλα.

Ερευνήτρια: Χμ...μάλιστα. Λοιπόν αυτές ήταν οι ερωτήσεις. Ελπίζω να μην σε κούρασα.

Συμμετέχοντας: Όχι καθόλου, χαίρομαι που βοήθησα.

4^η Συνέντευξη

Ερευνήτρια: Λοιπόν ποια είναι η ηλικία σου;

Συμμετέχοντας: Ε, 44.

Ερευνήτρια: 44. Και σε ποια ηλικία ξεκίνησες τη χρήση;

Συμμετέχοντας: Στα 20.

Ερευνήτρια: 20. Και πριν ενταχθείς στην κοινότητα που έμενες;

Συμμετέχοντας: Στο πατρικό μου.

Ερευνήτρια: Στο πατρικό σπίτι με μητέρα, πατέρα μαζί;

Συμμετέχοντας: Ε, με τον πατέρα 2,5 χρόνια από το 2016 έως σήμερα.

Ερευνήτρια: Χμμ. Υπήρξε προηγούμενη προσπάθεια πέρα από αυτήν εδώ που κάνεις;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Για πες μου.

Συμμετέχοντας: Ήταν χειμώνας του 2014 και συγκεκριμένα το Δεκέμβρη έως φθινόπωρο του 15.

Ερευνήτρια: Ναι και ήτανε στο ΚΕΘΕΑ ή αλλού;

Συμμετέχοντας: Άλλο πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Άλλο πρόγραμμα. Εκεί υπήρχε πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης;

Συμμετέχοντας: Όχι.

Ερευνήτρια: Οπότε...ο μπαμπάς σου, συμμετέχει εδώ πέρα;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Και συμμετείχε και στο παρελθόν ή είναι η πρώτη του φορά;

Συμμετέχοντας: Πρώτη όπως και 'γω.

Ερευνήτρια: Και για πόσο καιρό παρακολουθεί ο μπαμπάς σου;

Συμμετέχοντας: 11 μήνες....11μιση.

Ερευνήτρια: Λοιπόν θέλω να μου πεις πως θα περιέγραφες τη σχέση με τον πατέρα σου την περίοδο που έκανες χρήση, πριν ενταχθείς στην κοινότητα.

Συμμετέχοντας: Λίγο πριν η γενικότερα;

Ερευνήτρια: Πριν, στη χρήση. Απ' ότι τη στιγμή δηλαδή που ήσουνα στη χρήση, πως ήταν η σχέση με τον πατέρα σου.

Συμμετέχοντας: Εγώ με τον πατέρα μου από μικρό παιδί έως και 4 μήνες πριν μπω στην κοινότητα δηλαδή το καλοκαίρι του '18 δεν είχα καμία επαφή..δηλαδή, θέλω να πω ότι δεν είχα καμία συναισθηματική επαφή. Υπήρχε μια τυπικότητα να πω την αλήθεια στη σχέση μας, δηλαδή να φανταστείς η επικοινωνία μας ειδικά όταν ήμουν μικρός, από το νήπιο ως το δημοτικό, ήταν η τηλεφωνική, δηλαδή ο πατέρα μου, δεν βρισκόμασταν καθόλου στο σπίτι.

Ερευνήτρια: Ενώ μένετε στο ίδιο σπίτι έλειπε πολλές ώρες;

Συμμετέχοντας: Πάρα πολλές ώρες σχεδόν δεν τον έβλεπα και καθόλου. Αυτό συνεχίστηκε δηλαδή και όταν έγινα έφηβος και όταν έγινα ενήλικας στα 18 μου και όταν πέρασα στο Πανεπιστήμιο στα 20 μου...Δεν μίλαγα με τον πατέρα μου, η μόνη μας κουβέντα θα 'τανε «πως πας με τις σπουδές σου», για θέματα ποδοσφαίρου και μέχρι εκεί.

Ερευνήτρια: Για να καταλάβω, η μαμά σου δεν έμενε στο σπίτι, δεν είχες κάποια σχέση;

Συμμετέχοντας: Η μητέρα υπήρχε. Η μαμά υπήρχε μέχρι τα τέλη του 2016 που έφυγε από τη ζωή. Με τον πατέρα μου από το '16 έως το '18 το καλοκαίρι, εργένηδες, δεν υπήρχε καμία επαφή. Μόνο τους τελευταίους 4 μήνες υπήρξε μια πιο

μεγάλη επαφή, μια κοντινότερη σχέση.

Ερευνήτρια: Ωραία.

Συμμετέχοντας: Δηλαδή τους τελευταίους 4 μήνες κατάλαβα λίγο τον πατέρα μου και αυτός μένα.

Ερευνήτρια: Υπήρχε κάποιο είδος υποστήριξης από τον πατέρα σου πως τα εσένα;

Συμμετέχοντας: Ναι, τον τελευταίο καιρό μόνο.

Ερευνήτρια: Πριν. Πάμε στο πριν και μετά το παρόν.

Συμμετέχοντας: Το μόνο που υπήρχε στο «πριν» ήτανε...καθαρά να 'χω ένα πιάτο φαγητό και τίποτα άλλο.

Ερευνήτρια: Χαρτζιλίκι;

Συμμετέχοντας: Για το θέμα το χαρτζιλίκι, όταν άρχισα να πιάνω την εφηβεία, ναι πήρα το πρώτο μου χαρτζιλίκι.

Ερευνήτρια: Οπότε από τον πατέρα σου στην ουσία έπαιρνες ένα πιάτο φαί και ένα χαρτζιλίκι στην ουσία;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Κατά τ' άλλα έλειπε πολλές ώρες από το σπίτι και ήταν απών.

Συμμετέχοντας: Ναι. Λίγο τον έβλεπα παραπάνω όταν συνταξιοδοτήθηκε τελικά, δηλαδή το 2000 κατά κάποιο τρόπο βλεπόμαστε. Δεν είχε χωρίσει ο πατέρας μου αλλά τέλος πάντων...τι να πω, τι έκανε ο πατέρας μου;

Ερευνήτρια: Θα σου πω τώρα. Μέχρι και 20 χρονών εσύ που ήσουνα έμενες στο πατρικό σπίτι, σωστά; Μετά από πόσο καιρό έμαθε ο πατέρας σου ότι έκανες χρήση;

Συμμετέχοντας: Το δύο χιλιάδες...

Ερευνήτρια: Πες μου σε ηλικία.

Συμμετέχοντας: Δεν θυμάμαι ηλικίες, χρονολογίες θυμάμαι.

Ερευνήτρια: Α ναι; Δηλαδή περίπου μετά από 4-5 χρόνια, δεν θυμάσαι να μου πεις;

Συμμετέχοντας: Θα σου πω. Το 2012 ο πατέρας μου μαθαίνει πρώτη φορά ότι εγώ είμαι χρήστης. Πρέπει να θυμηθώ πότε ξεκίνησα τη χρήση όμως.

Ερευνήτρια: Χμ..

Συμμετέχοντας: Το 1995.

Ερευνήτρια: Πόσο χρονών ήσουνα; 20;

Συμμετέχοντας: 20 ναι.

Ερευνήτρια: Ωραία. Δηλαδή μετά από πόσα χρόνια κατάλαβε ότι κάνεις χρήση από το 2012; Πόσο χρονών ήσουν;

Συμμετέχοντας: 12 και 6;

Ερευνήτρια: 18. Μετά από 18 χρόνια; Και ποια ήταν η αντίδραση του;

Συμμετέχοντας: Ντάξει ταραχτήκε αυτός ο άνθρωπος, στεναχωρήθηκε, έβγαλε μια λύπη. Από κει και πέρα πήγε να ψαχτεί τι κάνω.

Ερευνήτρια: Του το πες εσύ;

Συμμετέχοντας: Εγώ του του το 'πα. Ήταν ένα βράδυ που είχα ξεμείνει από χρήματα και έβαλα αυτό τον άνθρωπο με τη ρόμπα να πάει στην τράπεζα να βγάλει ένα 50αρικο και κάποια στιγμή, επειδή έλεγα «ότι δεν τα θέλω για λόγους χρήσης, τα θέλω να διασκεδάσω κ.λπ.» δίνοντάς του...επειδή τσακώθηκα άσχημα εκείνη τη μέρα πάρα πολύ άσχημα και κυρίως ξεκίνησε από τη μητέρα μου να τσακώνομαι και μπήκε ο πατέρας μου στη μέση...όταν πήρα τα χρήματα λέω «είμαι χρήστης» το χύμα είναι αν το πω «πρεζάκιας». Δεν το κατάλαβε, εγώ έφυγα από το σπίτι για να πάω να κάνω ότι ήταν να κάνω.

Ερευνήτρια: Χμ...

Συμμετέχοντας: Ντάξει ήταν πολύ μια βραδιά...εκείνο το βράδυ...μου 'χει μείνει, ήταν σημαντικό για μένα δηλαδή.

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Συμμετέχοντας: Εκείνη τη μέρα, 2011, δεν θυμάμαι '11 προς 12, ούτε πολυθυμάμαι.

Ερευνήτρια: Ναι και μετά τι έγινε;

Συμμετέχοντας: Πως έγινε;

Ερευνήτρια: Όχι', εκείνοι πως κινητοποιήθηκαν; Κάναν κάτι;

Συμμετέχοντας: Ναι, πήγε ο πατέρας μου να ρωτήσει, επειδή εγώ ήθελα να δικαιολογήσω τα χρήματα του 'λεγα ότι «θέλω αρκετά χρήματα», ο πατέρας μου νόμιζε ότι έπαιρνα κοκαΐνη. Πήγε, ρώτησε ξέρω εγώ «τι ναι αυτό;». Μου λέει «δεν χρειάζεται τόσα»...μάλλον κατάλαβε στο τέλος ότι εγώ πάλι εκείνη την εποχή δεν ήθελα να του το πω...γιατί το θεωρούσα πολύ ταμπού τέλος πάντων.

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Συμμετέχοντας: Με τα πολλά, του 'πα την αλήθεια.

Ερευνήτρια: Θεωρούσες υποτιμητικό το να πίνεις ηρωίνη;

Συμμετέχοντας: Ναι, ότι ήταν το χειρότερο, το έσχατο σημείο που μπορεί να φτάσει κάποιος.

Ερευνήτρια: Μετά;

Συμμετέχοντας: Τέλος πάντων, το μαθαίνει ο πατέρας μου και από 'κει και πέρα γίνεται μια προσπάθεια από μένα πάλι ότι είπα στην οικογένεια μου, το 'ξερε και η μητέρα μου αλλά ο πατέρα μου μπήκε μπροστά σε αυτό, ότι θα πηγαίνουμε να

παίρνω κι ότι θα το κρατάει ο ίδιος μου μέχρι να το μειώσω, προκειμένου να το σταματήσω.

Ερευνήτρια: Το κανε από μόνος του ή είχε συμβουλευτεί κάποιον;

Συμμετέχοντας: Κανέναν, εμένα άκουσε. Δεν ήξεραε τίποτα ο πατέρας μου. Ο πατέρας μου ούτε κάπνιζε, ούτε έπινε, ούτε ήξερε.

Ερευνήτρια: Απευθύνθηκες σε κάποιο ειδικό ή όχι;

Συμμετέχοντας: Ε, με τον καιρό απευθύνθηκα σε ένα ψυχίατρο. Εγώ δεν ήξερα τίποτα. Ούτε την έννοια «αποτοξίνωση» ήξερα, για να βγάλεις τα στερητικά, ούτε τη λέξη «απεξάρτηση» ήξερα.

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Συμμετέχοντας: Αν δεν ήξερα εγώ το ίδιο και περισσότερο ο πατέρας μου από αυτά τα θέματα.

Ερευνήτρια: Εντάξει, και από αυτό σχέδιο που είχε να μειώσει την ποσότητα...

Συμμετέχοντας: Εγώ το 'χα αυτό το σχέδιο και το πέρασα στην οικογένεια μου και συγκεκριμένα στον πατέρα μου.

Ερευνήτρια: Είχε αποτέλεσμα;

Συμμετέχοντας: Όχι.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Υπήρχαν κάποιες συμπεριφορές και στάσεις των γονιών σου που θα έλεγες πως διευκόλυναν την επιθυμία σου για χρήση; Την τάση σου προς χρήση;

Συμμετέχοντας: Εγώ πιστεύω...δεν μπορώ να την απαντήσω αυτήν την ερώτηση.

Ερευνήτρια: Αν σου πάει το μυαλό σύμφωνα με την άποψη σου.

Συμμετέχοντας: Γενικά στο αντρόγυνο υπήρχε πολύ τριβή. Ο πατέρας μου ήταν χαρτοπαίχτης. Στην πορεία μετά από αυτό το πάθος, εε ήταν και «γυναικάς». Στην πορεία αυτό βγήκε στα γεράματα λίγο πριν συνταξιοδοτηθεί, κάποιες ενδείξεις. Και τέλος πάντων, η μητέρα μου προσπαθούσε να κρατήσει τον πατέρα μου και εμάς συναισθηματικά. Και ο πατέρας μου στο οικονομικό κομμάτι στήριζε το σπίτι. Υπήρχανε μεγάλες εντάσεις στην οικογένεια. Και 'γω αυτό που δεχόμουνα ήτανε να μεν από τη μάνα μου μια φροντίδα, παράδειγμα ρε παιδί μου με καθισόχαζε με τρόπο που πράγματι ανακουφιζόμουνα, αν δεν πήγαινα καλά στα μαθήματα ή αν είχα μία ερωτική απογοήτευση με μια κοπέλα. Αλλά ο πατέρα μου ήταν πολύ την επιβολής «επιβάλλεται παιδί μου να μορφωθείς», «επιβάλλεται να.....στηρίξεις στις δικές σου δυνάμεις και να μην ζητάς βοήθεια από τρίτους», «επιβάλλεται να μην σχολιάζεις τρίτους και να κοιτά τη ζωή τους». Κάποιες αξίες και κάποιες αρχές που αν εγώ

έφευγα από αυτό ήτανε στην, σε εισαγωγικά «ωπ, έφυγες από τις αρχές μου και επιβάλλεται να ξαναμπείς σε αυτό που λέω εγώ». Αυτή η επιβολή από τον πατέρα μου ειδικά με είχε τρομάξει.

Ερευνήτρια: Και θεωρείς ότι ήταν κάτι το οποίο σε έκανε να αναζητάς τη χρήση περισσότερο;

Συμμετέχοντας: Ναι, γιατί αυτό, όταν εγώ τη χρήση την ξεκίνησα, τη βαριά τη χρήση, στα 25, 26 ήμουν φαντάρος και όταν τελειώνω από κει, ξεκίνησα να δουλεύω και αυτή την επιβολή την πήρα από τα αφεντικά και από την εργασία μου, δηλαδή παράδειγμα «πρέπει να κάνεις αυτό στο βωμό του κέρδους», «πρέπει να κάνεις αυτό για τη διεύθυνση του πελατολογίου» ..πάλι πίσω εγώ...και άκουγα εγώ...

Ερευνήτρια: Τα «πρέπει» σιχάθηκες.

Συμμετέχοντας: Ναι, πάρα πολύ.

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Συμμετέχοντας: Και ντάξει στην πορεία δημιούργησα και μία δυνατή σχέση πάλι από τη δουλειά μου, μια συντροφική σχέση, να φανταστείς ήταν κάτι σαν την αφεντικίνα μου η κοπέλα αυτή και τέλος πάντων, κράτησε 1 με 1,5 χρόνο. Και βγαίναμε μαζί για τη δουλειά και για τη διασκέδαση και για διακοπές μαζί. Για παράδειγμα, με την ομάδα μας πηγαίναμε στο εξωτερικό και την ακολουθούσαμε και εκεί υπήρχε μια ολοκληρωμένη σχέση σε όλο αυτό. Και όταν κάποια στιγμή αποφασίζω εγώ σε αυτόν τον άνθρωπο να βγάλω αυτήν την επιβολή που έπαιρνα και απλό το οικογενειακό μου περιβάλλον και από τον εργασιακό κύκλο να δημιουργήσουμε μια οικογένεια, αυτή η επιβολή τσακίστηκε στα δύο να το πω και έτσι, δηλαδή απορρίφτηκε, ήταν σαν απόρριψη και εκεί τελείωσε αυτή η σχέση. Και εκεί συμφιλιάθηκα όσο δεν πάει με τη χρήση, ήτανε το 2007.

Ερευνήτρια: Να σου πω...Ότι ο πατέρας σου έπαιζε χαρτιά και τα σχετικά και η μητέρα σου αφιέρωνε πολύ χρόνο γι' αυτό το θέμα που υπήρχε; Αυτό θεωρείς ότι ήταν ένας τρόπος ότι ήταν αφοσιωμένη στον πατέρα σου που σου 'δινε εσένα το χρονικό περιθώριο να κάνεις ότι θες και χωρίς να το καταλαβαίνουνε;

Συμμετέχοντας: Ε, ναι, πάνω κάτω.

Ερευνήτρια: Υπήρχε η μάνα σου και ο πατέρας σου....είχες τη δυνατότητα να τους ζητήσεις λεφτά και να στα δώσουνε;

Συμμετέχοντας: Καμιά φορά.

Ερευνήτρια: Δηλαδή όταν ήθελες χρήση να ζητήσεις λεφτά και να σου δώσουνε.

Συμμετέχοντας: Όχι δεν το 'κανα ποτέ, πάντα εγώ τους συντηρούσα, ποτέ δεν είχα

ζητήσει, στα τελειώματα μόνο, όταν μάθαν ότι είμαι χρήστης πλέον. Δηλαδή αν ζητούσα μπορεί να έπαιρνα σε μια χούφτα ένα ευρώ κάτι..Εγώ έκλεψα από το σπίτι μου να σου πω την αλήθεια.

Ερευνήτρια: Κάποιες στάσεις και συμπεριφορές που να έλεγες «ναι με βοηθούσανε, ενίσχυαν τη τάση μου προς χρήση», π.χ. δεν υπήρχε καθόλου έλεγχος, δεν υπήρχαν όρια. Θες να μου πεις;

Συμμετέχοντας: Σε αυτό το κομμάτι ναι. Να σου πω κάτι, οι γονείς μου και η οικογένεια μου είχαν βάλει σε προτεραιότητα την αδελφή μου που ήταν κορίτσι, που έπρεπε να παντρευτεί και 'γω σε όλο αυτό δεν υπήρχα. Οπότε είχα το χώρο να κάνω εγώ, να επαναστατήσω σε εισαγωγικά και να επιβάλω εγώ στον εαυτό μου αν θέλω να κάνω κάτι και έτσι έκανα χωρίς να με ένοιαζε. Δηλαδή όταν πέρασα 20 χρονών στο ΤΕΙ είχα αυτό το χώρο και δεν με βλέπαν, γιατί η αδελφή μου ήταν 2,5 χρόνια μεγαλύτερη και είχαν επικεντρωθεί σε αυτήν. Αν πούμε ότι αυτά τα όρια και τέτοια όπως το έθεσες, δεν υπήρχαν για μένα, οπότε είχα τον ελιγμό να κάνω ότι ήθελα.

Ερευνήτρια: Υπήρχανε στιγμές που λόγω χρήσης δεν γυρνούσες σπίτι ή αργούσες να γυρίσεις; Το αντιλαμβάνονταν ότι κάτι γίνεται;

Συμμετέχοντας: Όχι, ήμουνά πολύ τυπικός.

Ερευνήτρια: Ήσουν τυπικός.

Συμμετέχοντας: Για να καταλάβεις ουσιαστικά είχα δύο ρόλους. Επειδή εγώ την ηρωίνη τη συνάντησα το 2001, το 2002 όταν απολύθηκα και έπιασα δουλειά γι' αυτό και τη συντηρούσα, και επειδή ήμουνά πάρα πολύ τυπικός, το 2012 που βγήκε το θέμα μου στην οικογένειά μου, δούλευα δεν είχα σταματήσει ούτε μία φορά. Αυτός ο λόγος, λόγω της δουλειάς, δεν με 'κανε να αργώ τα βράδια ή να καθυστερήσω ότι έχω κάποιες ενδείξεις ότι «ο γιος μας είναι χρήστης». Ήμουνά πολύ τυπικός, είχα δύο ρόλους. Το πρωί ας πούμε ήμουνά ο τυπικός, κοινωνικός υπάλληλος και τέτοια και το βράδυ ήμουνά ο «πρεζάκιος».

Ερευνήτρια: Κατάλαβα, κατάλαβα. Να σου πω, όταν αντιλήφθηκαν οι γονείς σου ότι έκανες χρήση, δεν ενημερώθηκαν, εσύ τους πρότεινες να κρατάνε εκείνοι την ποσότητα...

Συμμετέχοντας: Μπράβο.

Ερευνήτρια:... και να στη μειώνουν, τέλος πάντων. Πιστεύεις ότι αυτό είχε θετικό ή αρνητικό αποτέλεσμα στην προσπάθειά σου;

Συμμετέχοντας: Αυτό που σκέφτηκα εγώ εκείνη την εποχή αν είχε αρνητική επίπτωση;

Ερευνήτρια: Έτσι όπως έπραξαν οι γονείς σου όταν μάθαν ότι κάνεις χρήση, μαζί με σένα. Πιστεύεις ότι αυτό είχε θετικά αποτελέσματα ή αρνητικά;

Συμμετέχοντας: Αρνητικά είχε. Και συναισθηματικά τον κούρασε τον πατέρα μου γιατί, γιατί τον πήγαινα μαζί μου, όπου κι αν πήγαινα, πηγαίναμε μαζί.

Ερευνήτρια: Να αγοράσεις χρήση και τέτοια;

Συμμετέχοντας: Ναι κι εκεί μου ‘δινε λεφτά γιατί είχα σταματήσει πλέον να δουλεύω και τον πήγαινα όπου τον πήγαινα. Κι αυτό είχε επίπτωση στη σχέση μας και τσακωνόμασταν μετά γιατί μου ‘λεγε «δεν υπάρχει αποτέλεσμα σε αυτό που κάνουμε».

Ερευνήτρια: Και όταν είδε ότι δεν υπάρχει αποτέλεσμα ποια ήταν η στάση του;

Συμμετέχοντας: Η επόμενη κίνησή του ήταν, αφού ρωτήσαμε κάποιους γιατρούς, η αποτοξίνωση στο «ΓΑΛΗΝΕΙΟΝ ΜΕΛΑΘΡΟ», εκεί πήγα.

Ερευνήτρια: Η οποία γίνεται με βοήθεια γιατρού;

Συμμετέχοντας: Είναι ψυχιατρική κλινική η οποία γίνεται με ανθρώπους σαν εμένα για να βγάλουμε τα στερεοτικά κι αυτό ήταν ένα μήνα. Η πρώτη μου δηλαδή προσπάθεια να το πούμε έτσι να κάνω το «off» την εποχή εκείνη ήταν να μπω εκεί και μπήκα.

Ερευνήτρια: Και πως έφτασε ο πατέρας σου στο σημείο να παρακολουθήσει το πρόγραμμα «οικογένεια»;

Συμμετέχοντας: Στο τέλος τέλος; Γιατί ναι...όταν έκανα εγώ την πρώτη μου προσπάθεια το ‘14 έως το ‘15, περίπου 11 μήνες.

Ερευνήτρια: Στη «ΣΤΡΟΦΗ» μου είπες;

Συμμετέχοντας: Όχι στο “N.A.”. Ήταν κλειστό, ιδιωτικό πρόγραμμα όχι δημόσιο, πλήρωνες, το οποίο είχε ένα πρόγραμμα δικό του, παρόμοια φιλοσοφία με το ΚΕΘΕΑ αλλά άλλες λέξεις να το πω έτσι, αλλά «επανένταξη» δεν είχε. Υπήρχε σε εισαγωγικά. Το θέμα είναι πως ο πατέρας μου έφτασε να ζητήσει τη βοήθεια. Ήταν οικογενειακός μας αυτός ο φίλος δηλαδή γείτονας και τέλος πάντων, υπήρχε μια επαφή του πατέρα μου με αυτόν τον επόπτη τον τότε και φιλοκαταλάβαινε και τα ούρα που ήμουν στην επανένταξη έξω να το πω έτσι, τον ενημέρωνε τον πατέρα μου. Είχε έρθει σε μια πολύ απλή τέτοια. Από κει και πέρα εγώ κάνω υποτροπή, μετά δηλαδή 10 και μισό μήνες κάνω υποτροπή μετά από αυτή την προσπάθεια για 2μισή χρόνια έως το ‘18. Εκεί ήτανε....δεν έκανε καμία κίνηση...εγώ δεν έκανα καμία κίνηση για να κάνει και ο πατέρας μου και να τον παροτρύνω ή ο ίδιος να παροτρύνει εμένα να κάνω κάτι. Μέχρι που την άνοιξη του ‘18 όταν σταματάω τη σύμβαση μου

με το δήμο Νέας Σμύρνης, για 4 μήνες ξέραμε το ΚΕΘΕΑ, ακουστά μόνο, αλλά μες τους 4 μήνες μπήκα εγώ στο ίντερνετ, μπήκε και η αδελφή μου κι είδαμε που υπάρχει. Ρωτήσαμε αυτόν τον επόπτη τον τότε που υπάρχει, μας είπε στη Σαλαμίνα, κοιτάξαμε λίγο πιο ενημερωτικά και αποφάσισα εγώ να μπω τον Ιούλιο.

Ερευνήτρια: Απ' ότι καταλαβαίνω δεν ήταν ενημερωμένοι οι γονείς σου σχετικά με το τι φορείς υπάρχουν.

Συμμετέχοντας: Σχεδόν καθόλου.

Ερευνήτρια: Σχεδόν καθόλου....αυτό πως πιστεύεις ότι λειτούργησε σε σένα; Η ελλιπής ενημέρωση;

Συμμετέχοντας: Δεν βοήθησε καθόλου, ίσα ίσα που ήταν οπισθοδρομικό όλο αυτό και με καθυστέρησε να πάρω την απόφαση μου. Ίσα ίσα που ήταν το άλλοθι μου να μην ξέρουν οι γονείς μου για να μπορώ εγώ να συνεχίσω να κάνω ότι έκανα.

Ερευνήτρια: Χμ...την περίοδο της θεραπείας, εσύ πως θα χαρακτήριζες τη σχέση με τον μπαμπά σου;

Συμμετέχοντας: Δεν έχει κάτι αλλάξει να πω την αλήθεια. Το μόνο που είναι ότι ντάξει η επικοινωνία που έχω με τον πατέρα, υπάρχει μια κατανόηση ότι «εγώ δεν μπλέκομαι στα πόδια σου» ο μω και ότι ο δε δεν μπλέκεται στα πόδια του. Κατάλαβες τι σου λέω; ήταν τυπική η σχέση.

Ερευνήτρια: Αυτό τι σημαίνει;

Συμμετέχοντας: Τι σημαίνει; Αυτό σημαίνει ότι ο πατέρας μου, μου 'λεγε «ακολούθα ότι σου λέει το πρόγραμμα» και γω είναι σαν να του λέω ««ακολούθα και συ το δικό σου πρόγραμμα». Ο πατέρας μου έχει καταλάβει κάποια πράγματα που του έχουνε πει και δεν με πολυρωτάει στο εδώ «τι κάνω», όταν του λέω εγώ λεπτομέρειες και τέτοια. Αλλά θέλω να σου πω κάτι...με τον πατέρα μου έχω έρθει πιο κοντά γιατί σε κάποιες αποφοιτήσεις και σε κάποιες ολοκληρώσεις που τον συνάντησα πρώτη φορά μετά από 3-4 μήνες....μου 'πε κάποια πράγματα ότι μ' αγαπάει όπως και 'γω....μου 'πε ότι είναι περήφανος για μένα και κάπως αυτό με έφερε λίγο πιο...στο να τον αισθάνομαι λιγάκι.

Ερευνήτρια: Το πιο δυνατό κομμάτι της σχέσης που θα.... υπάρχει κάτι το οποίο το ξεχώριζες

Συμμετέχοντας: Δεν ξέρω πως να το πω...ότι με καταλαβαίνει και τον καταλαβαίνω τώρα (:), σαν να του λέω ότι είσαι ελεύθερος να κάνεις το υπόλοιπο της ζωής σου να το περάσεις όπως είναι να το περάσεις. Και σαν να μου λέει εμένα «εγώ παιδί μου σου δίνω τη σκυτάλη μου, αυτά που σου ζητούσα να μου κάνεις από μικρός, τα

συνεχίζεις τώρα και τα κάνεις, τα κάνεις τώρα, βασικά όχι, συνεχίζεις να τα κάνεις...και μου 'χεις δώσει κάποια κομμάτια εμπιστοσύνης». Ο πατέρας μου έκανε πράματα και υποχρεώσεις δικές μου, τώρα τις κάνω εγώ πλέον μόνος μου. Αυτή τη σχέση έχω πλέον με τον πατέρα μου.

Ερευνήτρια: Οπότε νιώθεις πιο υπεύθυνος απέναντι του κι εκείνος ότι σου δείχνει μεγαλύτερη εμπιστοσύνη;

Συμμετέχοντας: Ναι, αυτό έχει γίνει και σε ότι αφορά οικονομικά κομμάτια.

Ερευνήτρια: Πιστεύεις ότι η συμμετοχή του πατέρα σου στο πρόγραμμα είναι ένας λόγος παραμονής σου σε κάποια περίοδο που μπορεί να 'χεις σκεφτεί να διακόψεις; Είναι ένας από τους λόγους;

Συμμετέχοντας: Αν με φρενάρει ή αν μου δημιουργούσε φόβο μην υποτροπιάσω από τη στιγμή που ξέρω ότι ο πατέρας μου είναι στο πρόγραμμα;

Ερευνήτρια: Ε, είτε αυτό, είτε να σε ενθαρρύνει σαν παράγοντας, ότι ο πατέρας σου προσπαθεί μαζί σου

Συμμετέχοντας: Ναι. Είναι σαν...

Ερευνήτρια: Το 'χεις νιώσει; Σου 'χει τύχει;

Συμμετέχοντας: Ναι το 'χω νιώσει και σαν συμπαράσταση...λέω κοίταξε να δεις ένας άνθρωπος 80 χρονών που το κάνει και για τον εαυτό του και για μένα...γιατί να μην το κάνω και 'γω που είμαι και πιο νέος και έχω και τα μισά του χρόνια. Κάπως έτσι το βλέπω σαν συμπαράσταση. Σαν στήριξη...σου λέω δεν είναι επαφή μας...είναι πολύ περιορισμένη η επικοινωνία μας. Ότι τον βλέπω ότι το κάνει κι αυτός, το κάνω και 'γω σαν να σπρώχνει ο ένας τον άλλον.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα. Το ότι συμμετέχει και αυτός παράλληλα στο πρόγραμμα του «ΝΟΣΤΟΣ» της οικογενειακής υποστήριξης, αυτό τι σημαίνει για σένα; Πως σε κάνει να νιώθεις; Είναι κάτι που σου περνάει αδιάφορο;

Συμμετέχοντας: Όχι, αυτό που με κάνει να νιώθω είναι ότι υπάρχει αγάπη σε όλο αυτό, έτσι το βλέπω, κάτι που δεν το αισθανόμουν παλιά. Ότι ο πατέρας μου αγαπάει και εμένα και τον εαυτό του μέσα από αυτό που κάνει. Και μέσα από αυτήν την αγάπη μπορώ να πω ότι συμβαδίζουμε στον ίδιο δρόμο.

Ερευνήτρια: Αν δεν σ' αγαπούσε δεν θα αφιέρωνε το χρόνο του στο πρόγραμμα.

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Στην περίπτωση που ο μπαμπάς σου δεν αναγνωρίζει τις δυσκολίες που περνάς εδώ ή δεν αναγνωρίζει βελτιώσεις...πως θα σε 'κανε να νιώσεις; Το 'χεις νιώσει καταρχήν αυτό από τον μπαμπά σου;

Συμμετέχοντας: Όχι, να πω την αλήθεια. Ότι δεν αναγνωρίζει την προσπάθεια μου δεν το έχω καταλάβει. Ίσα ίσα που μου λέει «τήρησε κατά γράμμα ότι σου λένε». Αυτήν την κουβέντα μου 'λεγε.

Ερευνήτρια: Ποιες στάσεις θα ήταν αυτές και συμπεριφοράς που θα κρατούσε ο μπαμπάς σου απέναντι σου που θα επηρέαζε απόλυτα αρνητικά την προσπάθεια σου;

Συμμετέχοντας: Στάσεις είπες; Αν δω κάτι από τον πατέρα μου που θα επηρεάσει εμένα;

Ερευνήτρια: Τώρα στην προσπάθεια της θεραπείας σου θα υπήρχαν κάποιες συμπεριφορές και στάσεις που θα σε ενοχλούσαν; Θα ήταν εμπόδιο στη θεραπεία σου; π.χ. να μην σε εμπιστευόταν καθόλου, να σου 'λεγε «έλα μωρέ αφού δεν θα τα καταφέρεις». Υπάρχουν κάποιες στάσεις που θα επηρέαζαν τελείως αρνητικά;

Συμμετέχοντας: Ο πατέρας μου σου είχα πει, έχει κάποιο πάθος με το τζόγο. Επειδή μου 'χει πει ότι εδώ και ένα χρόνο που πήγε στο πρόγραμμα το σταμάτησε αυτό έστω και στο «ΠΡΟΠΟ» ή δεν πάει καθόλου, αν άκουγα κάτι από αυτόν ότι «το 'χω ξαναρχίσει», αυτό θα με επηρέαζε. Από αυτήν την έννοια θα σου πω.

Ερευνήτρια: Με ποιο τρόπο θα σε επηρέαζε;

Συμμετέχοντας: Με τον τρόπο ότι δεν σκέφτεται και μένα με αυτόν τον τρόπο που εγώ παλεύω να...

Ερευνήτρια: Θα σε απογοήτευε;

Συμμετέχοντας: Ε, μάλλον ναι.

Ερευνήτρια: Θα μπορούσε να ήταν ένας λόγος που να σε κάνει να διακόψεις;

Συμμετέχοντας: Όχι, όχι.

Ερευνήτρια: Αλλά θα ήτανε μια...

Συμμετέχοντας: Μια δυσαρέσκεια; Μια απέχθεια πάλι προς τον πατέρα μου; Γιατί είναι σαν κοροϊδία από τη στιγμή που παλεύει και αυτός για κάποιο θέμα δικό του.

Ερευνήτρια: Τι έχεις δει; Ποιες είναι οι κυριότερες αλλαγές που έχεις δει στον πατέρα σου από πριν παρακολουθήσει το πρόγραμμα οικογένεια με το μετά.

Συμμετέχοντας: Ναι....Τι αλλαγές; Ότι περισσότερο βρίσκεται στον κύκλο των ανθρώπων που βρίσκομαι εγώ παρά στον κύκλο το δικό του. Γιατί μου λέει συνέχεια πως περνάει στην οικογένεια και ότι συμμετέχει σε εθελοντικές δράσεις να το πω έτσι...περισσότερο ενσωματωμένος είναι στον κύκλο του ΚΕΘΕΑ.

Ερευνήτρια: Αυτό τι αποτέλεσμα μπορεί να έχει σε σένα; Τι επιρροή; Ότι έχει ανανεώσει τον κύκλο του με άτομα που γνωρίζουν το ΚΕΘΕΑ;

Συμμετέχοντας: Τι επιρροή μπορεί να 'χει....εεε....εγώ θέλω να υπάρχω σε αυτόν τον

κύκλο με την έννοια να μπορώ και με τον πατέρα μου κάποια στιγμή όταν βρίσκεται σε αυτό τον κύκλο να νιώθω οικεία.

Ερευνήτρια: Υπάρχει περίπτωση το ότι βρίσκεται σε αυτό τον κύκλο να έχει μεγαλύτερη κατανόηση; Δηλαδή να ξέρει ότι οι δυσκολίες που περνάς εσύ τώρα να τις έχει ακούσει και από άλλους γονείς; Αυτό;

Συμμετέχοντας: Ναι, το κατάλαβα.

Ερευνήτρια: Υπήρχε κάτι άλλο που άλλαξε από το πριν στο μετά; Μου είπες ότι είχατε μια πολύ τυπική σχέση, τώρα μου πες ότι έχει αλλάξει στ' ότι δεν έχετε μείνει στο τυπικό, έχετε έρθει πιο κοντά ο ένας στον άλλον. Με ποιον τρόπο έχετε έρθει πιο κοντά;

Συμμετέχοντας: Κυρίως στο κομμάτι της εμπιστοσύνης, το ότι δεν φοβάται εμένα να παρεκκλίνω. Η εμπιστοσύνη, αυτό το κομμάτι.

Ερευνήτρια: Υπάρχουνε όρια; Δηλαδή ξέρεις ότι είναι σε κάποια θέματα...αν μελλοντικά χτύπα ξύλο υποτροπιάσεις και γυρίσεις σπίτι θα είναι ο πατέρας που γνώριζες πριν;

Συμμετέχοντας: Πιθανόν, ξέρω εγώ....Δεν υπάρχει δηλαδή όριο από τον πατέρα μου ξέρω εγώ «γιε μου μην κάνεις καμιά παγαποντιά». Δεν έχει ειπωθεί ποτέ κάτι τέτοιο.

Ερευνήτρια: Ναι αλλά στο κομμάτι το....της ελαστικότητας, αν ήταν ελαστικός, αν είχε κάποια....

Συμμετέχοντας: Αν ήταν παλιότερα...ενώ τώρα ξέρω ότι αυτός θα ναι κάθετος, ότι μπορεί να με διώξει από το σπίτι.

Ερευνήτρια: Θα μπορούσε;

Συμμετέχοντας: Ναι, δεν μπορώ να το καταλάβω αυτό. Πιθανόν να το κάνει, ναι με βάση... επειδή δεν ξέρω τι κάνει και δεν τον έχω ζήσει ως μπαμπά πως είμαι μαζί του κλπ., πιθανόν έχουν ειπωθεί αυτά και έχουν ειπωθεί οπότε το πιο πιθανό είναι...εγώ κλειδιά στο σπίτι να φανταστείς δεν υπάρχουν, αν θέλει με βάζει, δεν έχω κλειδιά εγώ τώρα, δεν μου έχει δώσει να στο πω έτσι για να 'χω την ελευθερία να το πω...

Ερευνήτρια: Υπήρξαν προβλήματα και γενικότερα δυσκολίες, αναγνωρίστηκαν λάθη έπειτα από τη συμμετοχή του μπαμπά σου στο πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Δεν έχουμε μιλήσει να σου πω την αλήθεια.

Ερευνήτρια: Είναι και 4 μήνες μου είπες.

Συμμετέχοντας: Όσο είμαι και εγώ είναι και αυτός.

Ερευνήτρια: 11 μήνες;

Συμμετέχοντας: Ναι 11 μήνες από το '18 το καλοκαίρι όταν μπήκα και 'γω στη

Σαλαμίνα. Δεν μιλάμε για τέτοια, δηλαδή να μου πει «ξέρεις κάτι, έκανα βλακεία με τη μητέρα σου, είμαι στεναχωρημένος ξέρω εγώ, θέλω να...».

Ερευνήτρια: Στην περίπτωση που γινότανε, που έλεγε «ώπα εδώ πέρα ήμουν λάθος ή αυτό το πρόβλημα υπήρχε και ναι...». Θα σε 'κανε να νιώσεις κάπως ή θα σου ήταν αδιάφορο;

Συμμετέχοντας: Ε, βέβαια θα ένιωθα. Ή να μου ζητάει συγγνώμη γιατί αυτή τη «συγγνώμη»...όπως μου 'πε «είμαι περήφανος για σένανε»... Εγώ θα ήθελα να ακούσω κάποια στιγμή μια «συγγνώμη» από τον πατέρα για να του πω όλους τους λόγους. Δεν ξέρει ο πατέρας μου ότι κάτι έχω πάθει εγώ, πως αισθάνομαι, αυτά τα 'χω βγάλει σε ομάδα...αλλά μια οικογενειακή συνάντηση του στυλ να με ρωτήσει δεν το 'χω κάνει ποτέ.

Ερευνήτρια: Θα το 'θελες όμως.

Συμμετέχοντας: Αμέ να του πω αυτό κι αυτό, «μπαμπά δεν με παιζεις» παράδειγμα, «μόνο ήξερες να μου φέρνεις τα Χριστούγεννα και το Πάσχα δώρα και σε είχα σαν τον Άγιο Βασίλη ή να πηγαίνουμε μόνο τις εκδρομές από το ένα σόι στο άλλο, αυτά κάναμε».

Ερευνήτρια: Οπότε απ' ότι καταλαβαίνω έχεις την ανάγκη να ακούσεις, να τοποθετηθεί ο πατέρας σε σχέση με....

Συμμετέχοντας: Με μένανε, ναι.

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Και 'γω να του πω κάποια πράγματα, αυτά δεν τα λέμε.

Ερευνήτρια: Είναι κάτι που μπορείς να ζητήσεις νομίζω στην πορεία της θεραπείας σου.

Συμμετέχοντας: Ναι...

Ερευνήτρια: Είχαν κάποιες στάσεις οι γονείς σου ή συμπεριφορά που σε έκανε να πεις «έως εδώ είναι πρέπει να ζητήσω βοήθεια» ή το αφήναν πάνω σου;

Συμμετέχοντας: Στη μεταξύ τους σχέση να ζητήσουν βοήθεια;

Ερευνήτρια: Υπήρχε κάποια στάση του τύπου σου φέρνω ένα παράδειγμα «με πιέζανε πολύ, μου λέγανε πρέπει κάτι να κάνεις, δεν με αφήναν να βγω, είχαν παραπάνω έλεγχο», υπήρχε μια τέτοια πίεση ή ήταν καθαρά στο δικό σου χέρι να ζητήσεις βοήθεια;

Συμμετέχοντας: Στο θέμα όταν ήμουνα χρήστης να ζητήσω βοήθεια;

Ερευνήτρια: Υπήρχε κάποια στάση;

Συμμετέχοντας: Είμαι στη χρήση τώρα.

Ερευνήτρια: Ναι, είσαι στη χρήση.

Συμμετέχοντας: Εσύ τώρα ξέρεις ότι δεν το 'χω πει 10 χρόνια σε αυτούς.

Ερευνήτρια: Ωραία, ναι. Το μαθαίνουνε. Εσύ μου λες ότι τους προτείνεις κάτι. Εκείνοι είχαν μια στάση, μια συμπεριφορά που να σε πίεζε π.χ. μου είπες «άρχισε να γκρινιάζει που πηγαίναμε να αγοράζω χρήση». Αυτό ήταν κάτι που σε πίεζε και σε εμπόδιζε να συνεχίσεις τη χρήση και έλεγες «πρέπει να πάω να ζητήσω βοήθεια, ως εδώ ήτανε».

Συμμετέχοντας: Αα, όχι.

Ερευνήτρια: Όχι. Υπήρχε μια άλλη στάση που θα μπορούσες να πεις «ναι, συντέλεσε στα αίτια που με έκαναν να ζητήσω βοήθεια». Από τους γονείς σου.

Συμμετέχοντας: Όχι. Δεν ήτανε δηλαδή αφορμή οι γονείς μου να πάω εγώ να κάνω κάτι. Ίσα ίσα σε αυτό το κομμάτι υπήρχε....

Ερευνήτρια: Ανεκτικότητα;

Συμμετέχοντας: Ναι, αυτό, όχι αδιαφορία. Αλλά εγώ με τη στάση μου το έδειχνα ότι δεν υπάρχει πρόβλημα, δεν υπάρχει θέμα. Οπότε δεν καταλαβαίνανε και μετά που μάθανε ότι είμαι χρήστης δεν πολύ....

Ερευνήτρια: Τι αντίληψη είχε ο μπαμπάς σου για τη χρήση;

Συμμετέχοντας: Καμία. Η μόνη του εμπειρία ήταν από κάποιο θείο μου και από ένα ξάδελφό μου παλιότερα. Εμπειρία με τη χρήση και με τέτοια.

Ερευνήτρια: Ήταν κάτι που έλεγε «πω πω μακριά από μας;» ή ήταν κάτι που έλεγε «έλα μωρέ φάση είναι και θα περάσει».

Συμμετέχοντας: Το θεωρούσε πολύ μακρινό και ξένο αυτό. Σου λέω η μόνη του επαφή...ο πατέρας μου ούτε κάπνιζε, ούτε έπινε...μόνο κάτι είχε ακούσει από τον ξάδελφό μου, από το γιό του αδελφού του.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα. Πιστεύεις ότι αν ήταν ενημερωμένος θα είχε αλλάξει; Θα είχες καθυστερήσει τόσο να ζητήσεις βοήθεια;

Συμμετέχοντας: Όχι το αντίθετο θα έλεγα. Αν ήταν ενημερωμένος θα υπήρχε και μεγαλύτερη παρότρυνση και πίεση να κάνω κάτι για μένα. Αλλά ήταν ανήμερος αυτό εννοώ. Κάτι φιλοκαταλάβε όταν ήμουν στην πρώτη προσπάθεια το '15 όταν ήμουν με αυτόν τον άνθρωπο, τον επόπτη.

Ερευνήτρια: Τώρα κάτι γενικές ερωτήσεις θα σε ρωτήσω. Πιστεύεις ότι οι οικογένειες των ατόμων που συμμετέχουν σε πρόγραμμα απεξάρτησης έχουν περισσότερες πιθανότητες να σταματήσουν τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών;

Συμμετέχοντας: Οι γονείς;

Ερευνήτρια: Όχι, τα παιδιά των οποίων οι γονείς παρακολουθούν το πρόγραμμα, όπως εσύ.

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Έχουν περισσότερες πιθανότητες από άλλα παιδιά που οι γονείς τους δεν παρακολουθούν το πρόγραμμα...

Συμμετέχοντας: Ναι, βέβαια.

Ερευνήτρια: Γιατί το πιστεύεις αυτό;

Συμμετέχοντας: Γιατί υπάρχει μια ενημέρωση καταρχάς. Δεν μπορείς να ξεφύγεις. Ξέρουν τα πάντα. Ο ένας γονιός παίρνει εμπειρία από τον άλλον και έτσι ενημερώνονται. Άμα είσαι ενήμερος πιστεύω ότι και να κάνει μετά το παιδί σου που έχει να κάνει με εξάρτηση, δεν μπορεί να ξεφύγει τόσο.

Ερευνήτρια: Χμ...

Συμμετέχοντας: Είναι κάτι σαν δέσμευση να το πω από τη στιγμή που οι γονείς παρακολουθούν το πρόγραμμα. Μπορούν να βάλουν πολύ εύκολα το όριο.

Ερευνήτρια: Το όριο;

Συμμετέχοντας: Ναι. Σου κλείνω την πόρτα και τέρμα. Αυτό πιστεύω έχει γίνει και με τον πατέρα μου, το 'χω πει, ενώ δεν έχουμε μιλήσει καθόλου για λεπτομέρειες και αυτά αλλά πιστεύω θα μου το κάνει πολύ εύκολα και αβίαστα από αυτήν την άποψη. Οπότε αυτό είναι μια δέσμευση.

Ερευνήτρια: Όταν λες δέσμευση εννοείς;

Συμμετέχοντας: Του θεραπευόμενου να συνεχίσει αυτό που κάνει και δεν το συνεχίσει μετά, άλλοθι ότι κάτι συμβαίνει, να κάνει πάλι αυτά που θέλει να κάνει. Να υποτροπιάσει π.χ. θα ναι πιο δύσκολο μετά να υποτροπιάσει.

Ερευνήτρια: Αυτό θα ήθελα να σε ρωτήσω. Οπότε πιστεύεις ότι η μελλοντική...η εμπλοκή των γονέων...η μη εμπλοκή μάλλον, θα ήταν ένας από τους λόγους μελλοντικής υποτροπής; Αν εσένα ο μπαμπάς σου δεν πήγαινε στο πρόγραμμα και είσαι μόνος σου στην προσπάθεια αυτή....Θα μπορούσε να ήταν ένας από τους λόγους υποτροπής σου;

Συμμετέχοντας: Βεβαίως.

Ερευνήτρια: Γιατί;

Συμμετέχοντας: Γιατί δεν θα μπορούσα να το χειριστώ.

Ερευνήτρια: Χμ...μου φέρνεις ένα παράδειγμα;

Συμμετέχοντας: Να μην πηγαίνει ο πατέρας μου στο πρόγραμμα και 'γω κάνω υποτροπή...

Ερευνήτρια: Α, μπράβο.

Συμμετέχοντας: ...και να συνεχίζω αυτό που κάνω.

Ερευνήτρια: Πες μου ένα παράδειγμα που θα μπορούσες να το χειριστείς εύκολα ενώ τώρα δεν θα μπορούσες που παρακολουθείς το πρόγραμμα.

Συμμετέχοντας: Τι παράδειγμα...να πω «μπαμπά τελείωσα το πρόγραμμα τόσο απλά, ξεκίνησα τότε, τελείωσα τώρα και είμαι καλά».

Ερευνήτρια: Θα το πίστευε;

Συμμετέχοντας: Ναι. Ότι δεν είναι ξέρω εγώ η φάση που είναι 2μιση, 3, 4 χρόνια δεν ξέρω και 'γω ακριβώς, «μπαμπά είναι ένα χρόνο» και σε οποιαδήποτε φάση να 'μουνα και στην κοινότητα που έκλεισε η κοινότητα, αυτό ήτανε. Γιατί όταν εγώ πήγα στο πρόγραμμα δεν ήξερα ότι υπάρχει επανένταξη, ήξερα ότι υπάρχει κοινότητα, άρα...

Ερευνήτρια: Δεν θα γνώριζε και θα σε πίστευε.

Συμμετέχοντας: ....άρα να το.

Ερευνήτρια: Λοιπόν, θεωρείς ότι σε όλα τα προγράμματα που αναπτύσσονται με στόχο ψυχική και σωματική ανεξάρτηση, να υπάρχουνε ταυτόχρονα προγράμματα που απευθύνονται σε γονείς; Θα 'πρεπε σε όλα τα προγράμματα που αναπτύσσονται.

Συμμετέχοντας: Βέβαια. Ακόμα και στον OKANA που είναι το υποκατάστατο, πρέπει να υπάρχει υποστήριξη από τους γονείς.

Ερευνήτρια: Ε...τώρα με τον πατέρα σου...Βέβαια απ' ότι καταλαβαίνω δεν έχει δοθεί και ο χρόνος να καταλάβεις ότι έχει αλλάξει, αν έχει αλλάξει η συμπεριφορά. Απλά μου πες από μια τυχαία επικοινωνία έχει γίνει πιο ζεστή.

Συμμετέχοντας: Συναισθηματική, ναι.

Ερευνήτρια: Συναισθηματική. Πιστεύεις ότι έχουν βελτιωθεί καταστάσεις που πριν αντιθέτως ενίσχυαν την επιθυμία σου για χρήση; Αν η εμπλοκή του γονέα σου στην θεραπεία έχει βελτιώσει καταστάσεις που πίστευες πριν ότι ενίσχυαν την επιθυμία σου για χρήση.

Συμμετέχοντας: Η εμπλοκή του πατέρα μου στο πρόγραμμα αν έχει βελτιωθεί;

Ερευνήτρια: Αν έχει βελτιώσει καταστάσεις που πίστευες ότι ενίσχυαν την επιθυμία σου για χρήση.

Συμμετέχοντας: Ναι, βέβαια.

Ερευνήτρια: Σου έρχεται κάτι στο μυαλό; Πιστεύεις ας πούμε αυτή η πιο συναισθηματική επικοινωνία, θα μείωνε σημαντικά την επιθυμία για χρήση; Είναι κάτι το οποίο σε βοηθά στη θεραπεία σου;

Συμμετέχοντας: Σε μικρό βαθμό.

Ερευνήτρια: Έχεις κάποια πρόταση σχετικά με τη συμβολή των γονέων και πως θα μπορούσαν να βοηθήσουν περισσότερο στην θεραπεία του ατόμου; Υπάρχει κάτι το οποίο έχεις σκεφτεί;

Συμμετέχοντας: Τι να κάνουν οι γονείς, ξέρω εγώ, για το καλό το δικό μου και όλων μας;

Ερευνήτρια: Ναι.

Συμμετέχοντας: Να έρχονται πιο κοντά στο πρόγραμμα, να έρχονται σε επαφή μαζί μας όχι με το πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Όταν λες επαφή εννοείς σαν συνεδρία, να γίνεται οικογενειακή όπως είπες πριν;

Συμμετέχοντας: Ναι, αμέ, γιατί όχι, να ακούσουμε και να μας ακούσουν.

Ερευνήτρια: Θα το 'θελες αυτό να γίνεται;

Συμμετέχοντας: Ναι, εγώ αυτό θέλω. Κάθε κύκλος να γίνεται ένας κύκλος. Δηλαδή η οικογένειά μου να έμπαινε σε ένα κύκλο με παιδί μου.

Ερευνήτρια: Να έμπαινε μαζί σου;

Συμμετέχοντας: Ναι, σε συναντήσεις μια φορά το δίμηνο.

Ερευνήτρια: Να υπήρχε καθιερωμένη συνάντηση μία φορά το δίμηνο.

Συμμετέχοντας: Βέβαια.

Ερευνήτρια: Να έρχεστε εδώ...με εποπτεία ή χωρίς;

Συμμετέχοντας: Εποπτεία; Αδιάφορο μου είναι. Από τη στιγμή που θα 'ναι γονείς και θα μιλήσω στον πατέρα μου μπροστά σε κόσμο και αυτός σε μένα, δεν ψιλοχρειάζεται εποπτεία, συντονισμός να το πω έτσι. Ντάξει να υπήρχε, δεν λέω όχι, αλλά επειδή πιστεύω ότι η επανένταξη...εμείς δηλαδή που είμαστε στην επανένταξη και οι γονείς υπάρχει μια ωριμότητα σε αυτό.

Ερευνήτρια: Χμ...

Συμμετέχοντας: Αλλά ντάξει. Να μοιραστούν ή να κατευθύνουν τη συζήτηση, ξέρω εγώ, άντε ναι.

Ερευνήτρια: Ωραία. Αυτό ήτανε, δεν ξέρω αν σε κούρασα.

Συμμετέχοντας: Όχι, καθόλου.

Ερευνήτρια: Σε ευχαριστώ πολύ!

Συμμετέχοντας: Και 'γω σε ευχαριστώ.

5^η Συνέντευξη

Ερευνήτρια: Λοιπόν ξεκινάμε. Πόσο χρονών είσαι;

Συμμετέχοντας: 38.

Ερευνήτρια: 38 χρονών. Και σε ποια ηλικία ξεκίνησες τη χρήση ουσιών;

Συμμετέχοντας: Ε, 15 χρονών.

Ερευνήτρια: 15...Και πριν ενταχθείς στο πρόγραμμα έμενες με τους γονείς σου ή μόνος σου;

Συμμετέχοντας: Έμενα σπίτι μόνος μου, νοίκιαζα και πήγαινα στην μητέρα μου, στον πατριό μου που έμενε και η αδελφή μου εκεί. Έτρωγα, έκανα συνήθως κάνα μπάνιο και έδινα και τα άπλυτα μου ρούχα.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Άρα έμενες μόνος σου και απλά πήγαινες για να φας και τα σχετικά.

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Υπήρξε κάποια προηγούμενη προσπάθεια πριν από αυτήν εδώ;

Συμμετέχοντας: Ναι το 2011, ντάξει η μάνα μου έχει μια προϊστορία με τα προγράμματα, εμένα ξεκίνησε από τους «F.A.»...family anonymous».

Ερευνήτρια: Αυτό είναι άλλο πρόγραμμα απεξάρτησης;

Συμμετέχοντας: Είναι πρόγραμμα αλλά είναι σε ατομικό επίπεδο. Έχει μια ομάδα που ο καθένας μοιράζεται τις δυσκολίες του, τις χαρές του και έχουν να κάνουν με 12...

Ερευνήτρια: Βήματα;

Συμμετέχοντας: Ναι...

Ερευνήτρια: Α, κατάλαβα.

Συμμετέχοντας:...και κάποιες παραδόσεις και των γονέων αλλά και των χρηστών. Είναι διαφορετικές φάσεις το ένα με το άλλο. Εμένα ξεκίνησε από κει η μητέρα μου και ζήτησε βοήθεια για να έρθει...γιατί δεν μπορούσε να με κάνει καλά. Εκεί κατάλαβε ότι πρέπει να ναι αυστηρή μαζί μου.

Ερευνήτρια: Πως το βρήκε το πρόγραμμα αυτό;

Συμμετέχοντας: Αυτό το βρήκε μέσα από μια διαφήμιση που ήταν σε ένα τοίχο και είχε ένα τηλέφωνο από κάτω για επικοινωνία και πήρε εκεί και ζήτησε βοήθεια.

Ερευνήτρια: Πόσο καιρό ήσουν σε κείνο το πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Εγώ σε αυτό το πρόγραμμα δεν πήγα ποτέ.

Ερευνήτρια: Α, η μητέρα σου απλά το παρακολουθούσε.

Συμμετέχοντας: Ναι, η μητέρα μου ζήτησε από κει βοήθεια. Και επειδή εγώ έπεσα και φυλακή και ζήτησα από τη μητέρα μου να με βοηθήσει αλλά είχε κάποιους όρους

να το πω έτσι, μου 'πε «ξέρεις κάτι παιδί μου σ' αγαπάω, σε εκτιμάω, τη χρήση σου δεν τη θέλω όμως» και μου λέει «ζήτα βοήθεια πάνω σε αυτό». Και έτσι το 2011 εγώ ήρθα στο ΝΟΣΤΟΣ.

Ερευνήτρια: Μετά από πόσα χρόνια περίπου;

Συμμετέχοντας: Χρήσης;

Ερευνήτρια: Μετά που η μητέρα σου το κατάλαβε ότι κάνεις χρήση.

Συμμετέχοντας: Ε, λίγο μετά 1,5 με 2 χρόνια.

Ερευνήτρια: Ήσουν στη φυλακή ή μόλις αποφυλακίστηκες;

Συμμετέχοντας: Ήμουνα στη φυλακή, ζήτησα από τη φυλακή βοήθεια.

Ερευνήτρια: Ναι, γιατί ξέρω ότι εκεί πέρα υπάρχει πρόγραμμα.

Συμμετέχοντας: Ναι, πήγαινα εκεί στο...εκεί που ήταν και ο Αντρέας.

Ερευνήτρια: Πως λέγεται;

Συμμετέχοντας: Ε, το «ΕΝ ΔΡΑΣΗ». Εγώ πήγα εκεί για τους λόγους τους δικούς μου, για να έχω ένα ελαφρυντικό για το δικαστήριο.

Ερευνήτρια: Ναι, κατάλαβα.

Συμμετέχοντας: Χειριστικά το έκανα όλο...όχι ότι...

Ερευνήτρια: Ήθελες να απεξαρτηθείς.

Συμμετέχοντας: Ναι. Είπα και στη μητέρα μου αυτό με τη βοήθεια. Βέβαια όταν βγήκα έξω, έτσι όπως τα 'χα εγώ στο μυαλό μου, δεν ήταν έτσι τα πράγματα. Ότι εντάξει, μου τα λέει τώρα επειδή είμαι στη φυλακή και θα περάσει πάλι το δικό μου και θα...

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχοντας: Όταν βγήκα όμως έξω, τα πράγματα δεν ήταν έτσι.

Ερευνήτρια: Και αυτό πιστεύεις οφείλεται στ' ότι είχε παρακολουθήσει αυτό το πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Ναι, είχα φτάσει στο σημείο τόσο πολύ να λέω...

Ερευνήτρια: Θα σπάσει δεν μπορεί.

Συμμετέχοντας: Θα σπάσει ναι, θα το σπάσω εγώ το πρόγραμμα, ε, πολλά και διάφορα. Ε, μέχρι που είδα τη μητέρα μου ότι δεν παίρνει ούτε από χειρισμούς, ούτε από κλάματα, ούτε από παράπονο, ούτε, ούτε, ούτε....και το μόνο που θυμάμαι έτσι και μου 'κανε εντύπωση είναι ότι ήρθε με ένα βιβλίο του ΚΕΘΕΑ και μου 'πε «διάλεξε μια κοινότητα για να κάνεις κάτι στη ζωή σου να αλλάξεις». Και πάλι λέω «θα πάω λίγο καιρό εκεί και κάποια στιγμή χαλαρώσει, θα βρω την άκρη». Και έγινε και πάλι, έτσι την είχα στο ΝΟΣΤΟΣ....

Ερευνήτρια: Από τη στιγμή που αποφυλακίστηκες, μετά από πόσο καιρό ήρθες στο ΝΟΣΤΟΣ?

Συμμετέχοντας: Γρήγορα, ούτε ένα μήνα, με τίποτα δεν περνούσε το δικό μου.

Ερευνήτρια: Και ο λόγος είναι ότι δεν μπορούσες να χειριστείς τη μητέρα σου;

Συμμετέχοντας: Ναι, με τίποτα.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Και η μητέρα σου μετά παρακολουθούσε το πρόγραμμα του ΚΕΘΕΑ ή;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Οπότε παρακολουθούσε και το πρόγραμμα του ΚΕΘΕΑ.

Συμμετέχοντας: Ναι, και πήγαινε στη Ρόδο...

Ερευνήτρια: Ο μπαμπάς σου;

Συμμετέχοντας: Ο πατέρας μου είχε πεθάνει.

Ερευνήτρια: Α, είχε πεθάνει...οπότε για τη μαμά σου θα σε ρωτάω. Λοιπόν...και πόσο...παρακολουθεί ακόμα η μητέρα σου το πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Η μητέρα μου εκείνο το πρόγραμμα το «F.A.» δεν το σταμάτησε ποτέ. Στο ΝΟΣΤΟΣ, μέχρι το 2011, έκατσε μέχρι το '13. Πήγαινε ανελλιπώς μια φορά το μήνα επειδή είμαστε και από επαρχία δεν μπορούσε και να πηγαίνει και συνέχεια να έρχεται από τη Ρόδο, άσχετα που δέκοσα.

Ερευνήτρια: Για πόσο χρονικό διάστημα πήγαινε;

Συμμετέχοντας: Πήγαινε για 3 χρόνια σχεδόν.

Ερευνήτρια: Για 3 χρόνια. Τώρα το παρακολουθεί ή;

Συμμετέχοντας: Τώρα να σου πω... τώρα παρακολουθεί, 'ντάξει δέκοσα εγώ από το πρόγραμμα, έκανα λάθη πολλά. Εκείνη όμως τις επαφές της με την ομάδα την τότε δεν τις έχασε και με την ομάδα των «F.A.» στη Ρόδο.

Ερευνήτρια: Με αυτήν την ομάδα παρακολουθεί ακόμα;

Συμμετέχοντας: Όχι. Έχει αλλάξει ομάδα τώρα. Εγώ δηλαδή, έτσι, ένα πράγμα που της είπα όταν ήρθα εδώ στο ΝΟΣΤΟΣ και είπα ότι θα προχωρήσω και το 'χα έτσι, γιατί στην αρχή δεν πίστευα σε μένα ότι θα το κάνω μέχρι εδώ που είμαι. Έλεγα «θα 'ρθω για λίγο να δυναμώσω λίγο και να φύγω». Και άλλαξα όμως σκεπτικό και της ζήτησα «αφού είμαστε στην οικογένεια, εγώ είμαι σε αυτήν την οικογένεια και επειδή ξέρεις ποια είναι αυτή η οικογένεια στο ΝΟΣΤΟΣ, εγώ σου προτείνω να μην είσαι απομακρυσμένη, να έρθεις ξανά, να το ξαναπιάσεις και συ».

Ερευνήτρια: Και τι έκανε;

Συμμετέχοντας: Και το 'χει κάνει εδώ και ένα πεντάμηνο. Έρχεται ανελλιπώς, κάθε

φορά που έχει ομάδα, είναι εδώ. Αυτό.

Ερευνήτρια: Πως θα περιέγραφες τη σχέση σου με τη μαμά σου την περίοδο που έκανες χρήση πριν μπεις στο πρόγραμμα, σε κάποιο πρόγραμμα θεραπείας.

Συμμετέχοντας: Πως θα την χαρακτήριζα;

Ερευνήτρια: Τα κυριότερα στοιχεία με τα οποία θα χαρακτήριζες της σχέσης σας.

Συμμετέχοντας: Α...εε, χωρίς αξίες.

Ερευνήτρια: Ωραία τι εννοείς;

Συμμετέχοντας: Ότι την χειριζόμουνα.

Ερευνήτρια: Ένα παράδειγμα;

Συμμετέχοντας: Ότι είχα περάσει ας πούμε στη μάνα μου μια νοοτροπία «επειδή εγώ είμαι έτσι αρρωστάκι, καλό είναι με δεχτείς έτσι όπως είμαι και να μην προσπαθείς να μου λες να αλλάξω πράγματα. Αποδέξου με έτσι όπως είμαι γιατί παίζει και να πεθάνω από αυτά τα πράγματα». Είτε η μάνα μου επειδή με αγαπάει και επειδή με λυπότανε, πιο πολύ επειδή είμαι το παιδί της, βασικά έλεγε «ντάξει άστον και σήμερα, θα το βρει θα το φτιάξει, θα το καταλάβει μόνος του, θα φάει τα μούτρα του», γιατί εγώ στην οικογένεια μου έχω μια προϊστορία και ο πατέρας μου ήταν χρήστης.

Ερευνήτρια: Θα σε ρωτούσα ναι.

Συμμετέχοντας: Και υπήρχε αυτό το μοτίβο ότι «θα αλλάξει, θα πάει σε μια πιο ελαφριά χρήση σαν τον πατέρα του, δεν θα ναι τόσο χάλια απέναντι στην κοινωνία». Ντάξει εγώ δε...

Ερευνήτρια: Είχε αυτήν την εμπειρία με τον πατέρα σου;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Ήταν σε μια πιο βαριά χρήση και μετά πήγε σε πιο ελαφριά;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Οπότε εντάξει, έλεγε «είναι σε μια φάση, θα του περάσει». Μάλιστα. Γενικά τι αντίληψη είχε απέναντι στα ναρκωτικά ότι...στα ελαφριά π.χ. στο χασίσι «έλα μωρέ δεν είναι τίποτα τρομερό».

Συμμετέχοντας: Ένα ήταν αυτό, το οποίο έβλεπε τον πατέρα μου που ήταν οικογενειάρχης, ήταν επιχειρηματίας, έξω στον κόσμο, δεν μπορεί να του πει κανείς τίποτα γιατί ήταν αυτός που ήτανε. Έλεγε «ντάξει θα το κάνει και το παιδί μου με αυτό το μοτίβο όμως που είπα παραπάνω».

Ερευνήτρια: Σε τι ηλικία τον έχασες τον πατέρα σου;

Συμμετέχοντας: 24 χρονών.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Οπότε θα περιέγραφες τη σχέση με τον πατέρα σου μια σχέση που ήταν εύκολο να την χειριστείς και δεν υπήρχαν αξίες. Τι αξίες δεν υπήρχανε; Θες να μου πεις λίγο έτσι ονομαστικά;

Συμμετέχοντας: Ε, δεν ήμουν αληθινός μαζί της, έλεγα ψέματα. Τις συμφωνίες που κάναμε, τις ακύρωνα μόνος μου. Δεν την άκουγα. Ήταν ανώριμη η στάση μου απέναντι της.

Ερευνήτρια: Όταν αντιλήφθηκε ότι κάνεις χρήση, ποια ήταν η αντίδρασή της;

Συμμετέχοντας: Η αντίδρασή της ήταν συγκεκριμένη. Όταν κατάλαβε ότι κάνω χασίς ας πούμε, με ρώτησε «κάνεις αυτό που κάνει και ο πατέρας σου ή κάνεις κάτι άλλο;».

Ερευνήτρια: Ναι.

Συμμετέχοντας: Λέω «όχι, δεν κάνω τίποτα». Και επειδή δεν ήξερε και αυτή τι να κάνει, έβαλε μπροστά τον πατέρα μου και ήρθε και μου μίλησε εκείνος. Και τότε μπόρεσα κι εγώ και του ανοίχτηκα, ξέρω εγώ ότι «κάνω και 'γω πατέρα αυτό». Και μου και εκείνος ξέρω εγώ ότι...καλό είναι κι ότι εκείνος μου 'πε «ότι δεν θέλει να με βλέπει έτσι αλλά αφού το έκανα, σου δίνω το χώρο να συνεχίσεις να δεις τι είναι αλλά να 'χεις στο μυαλό σου ότι αυτό δεν είναι η ζωή».

Ερευνήτρια: Αυτή η όλη αντίδραση και η στάση που κράτησε η μητέρα σου και ο πατέρας σου, τι συνέπειες είχε σε σένα σε σχέση με την χρήση;

Συμμετέχοντας: Αυτό ήτανε κάτι που...δηλαδή επειδή είχα πολύ ελευθερία την εκμεταλλεύτηκα μέχρι εσχάτων που λέμε.

Ερευνήτρια: Οπότε λειτούργησε αρνητικά.

Συμμετέχοντας: Αρνητικά, ναι.

Ερευνήτρια: Θα μπορούσε να ήταν διαφορετικά τα πράγματα αν ο πατέρας σου και η μητέρα σου τότε είχαν απευθυνθεί σε κάποιο πρόγραμμα που να αφορά γονείς σε θέματα εξαρτήσεων;

Συμμετέχοντας: Ναι βέβαια.

Ερευνήτρια: Πιστεύεις θα ήταν διαφορετική η αντίδρασή τους;

Συμμετέχοντας: Αν όντως με είχανε καταλάβει 100% ποιος είμαι πιστεύω...μάλλον εγώ να ήμουν ανοιχτός και να ξέρανε πιστεύω ότι θα τους βοηθούσε αλλά επειδή και κείνοι δεν είχανε ελευθερία...

Ερευνήτρια: Τι εννοείς;

Συμμετέχοντας: Δεν είχανε δηλαδή, η μητέρα μου ήτανε μουσουλμάνα και έγινε χριστιανή για να παντρευτεί τον πατέρα μου. Κλέφτηκε με τον πατέρα μου για να

παντρευτούνε από κει. Και ο πατέρας μου από τη δική του οικογένεια. Ήταν ναι μεν ορθόδοξη οικογένεια αλλά ήταν πολύ σκληρά τα πράγματα «νηστείες, μην καπνίζεις, μην ξενυχτάς» και οι δύο, είχα καταλάβει ότι θέλανε να ζούνε ελεύθεροι, να μην έχουν αυτά τα στερεότυπα της οικογένειας. Και κάνα τη δική τους επανάσταση και δεν θέλαν να περάσω και 'γω το ίδιο μαζί τους.

Ερευνήτρια: Οπότε έτσι δικαιολογείς την ελευθερία που σου δίνουν;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Ναι, κατάλαβα.

Συμμετέχοντας: Ναι, γιατί κι αυτοί δεν ξέρανε τι κακό μπορώ να πάθω εγώ.

Ερευνήτρια: Θα έλεγες πως υπήρχανε συμπεριφορές των γονιών σου που διευκόλυναν την τάση σου για χρήση; π.χ. αυτό που μου περιγράφεις θα μπορούσε να ήταν ένας λόγος;

Συμμετέχοντας: Ναι, ότι ο πατέρας μου ήταν χρήστης.

Ερευνήτρια: Ναι, και αυτό. Πως θα μπορούσε αυτό να επηρεάσει εσένα;

Συμμετέχοντας: Ε, να όταν άκουγα κάποιους φίλους του πατέρα μου και λέγανε «πω ρε Γ. άμα το παιδί σου πει τσιγάρο τι θα του πεις;». Ε, και έλεγε ο πατέρας μου μπροστά μου δε το έκρυβε «να το κάνει με ένα μέτρο αλλά να 'ναι πρώτα στα άλλα σωστός και μετά αν χωράει κι αυτό, να το κάνει. Όχι να ναι τούμπανο από το χόρτο».

Ερευνήτρια: Αυτό ήταν κάτι το οποίο σε εξοικείωνε με την ιδέα;

Συμμετέχοντας: Και αυτό με εξοικείωνε και ότι...αυτό που ήξερα εγώ μέσα στο σπίτι εγώ, η μάνα μου, ο πατέρας μου, ντάξει, η αδελφή ήταν μικρή, δεν το καταλάβαινε...ότι είναι κάτι κρυφό μες το σπίτι και δεν το ξέρουν οι υπόλοιποι...με 'κανε έτσι να το παίρνω και πάνω μου...

Ερευνήτρια: Ναι, ναι. Κάτι άλλο το οποίο θα έλεγες ότι είναι μια στάση που θα έλεγες «ότι εμένα με...».

Συμμετέχοντας: Ναι, οι τσακωμοί μεταξύ των γονιών μου.

Ερευνήτρια: Πως μπορεί αυτό να σε 'κανε εσένα να σου ενισχύει αυτή την τάση;

Συμμετέχοντας: Ότι φοβόμουνα, ένιωθα ανασφαλής, κλειδωνόμουνα στον εαυτό μου...ε ήθελα να κάνω και 'γω την επανάστασή μου και....

Ερευνήτρια: Επανάσταση με τι στόχο;

Συμμετέχοντας: Επανάσταση ότι αυτό που θέλετε εσείς για μένα δεν είναι αυτό που θέλω εγώ.

Ερευνήτρια: Σαν αντίδραση.

Συμμετέχοντας: Ναι, σαν αντίδραση.

Ερευνήτρια: Και ίσως να θες να ακουστείς, να ακούσουν τη δική σου φωνή.

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Υπήρχε χαρτζιλίκι;

Συμμετέχοντας: Ναι, και χαρτζιλίκι.

Ερευνήτρια: Το οποίο το χρησιμοποιούσες για χρήση;

Συμμετέχοντας: Ε, το χαρτζιλίκι...για να πάρω χαρτζιλίκι από τον πατέρα μου έπρεπε να δουλέψω μαζί του. Αλλά μετά που η δουλειά με τον πατέρα μου μαζί έγινε και νταλαβέρι γιατί κάναμε και δουλειές μαζί...

Ερευνήτρια: Νταλαβέρι εννοείς;

Συμμετέχοντας: Εννοώ με μαύρο. Τα 'βγαζα τα λεφτά από το χαρτζιλίκι εκεί.

Ερευνήτρια: Οπότε υπήρχε και μια ανεκτικότητα από το μπαμπά σου και ήταν και αυτός ένας παράγοντας.

Συμμετέχοντας: Στην αρχή του το έκλεβα και έλεγα ότι το πουλούσα. Μετά το κατάλαβε και αυτό και ήταν και λίγο τα οικονομικά μας δεν πηγαίνανε καλά. Με άφηνε ας πούμε, όχι ότι το ήθελε.

Ερευνήτρια: Ναι, κατάλαβα. Η στάση της μαμάς ήταν επίσης ίδια;

Συμμετέχοντας: Αρνητική ήταν.

Ερευνήτρια: Α, αρνητική.

Συμμετέχοντας: Ναι, δεν ήθελε να...όταν το μάθαινε ότι...είτε μου 'δωσε ο πατέρας μου κάτι, είτε του έκλεψα και το καταλάβαινε γιατί με 'βλεπε με καινούργια παπούτσια και μου 'λεγε «που τα βρήκες τα λεφτά;». Τσακωνότανε μαζί του, εγώ έβλεπα τους τσακωμούς, εγώ της έλεγα «όχι δεν με υποστηρίζεις και υποστηρίζεις το δικό σου, ξέρω εγώ ρε παιδάκι μου, αφού παίζει αυτό στο σπίτι, πως να το κάνουμε αυτό τώρα. Μην το βλέπεις έτσι. Μπορεί να 'κανα κάτι άλλο, να έκλεβα ξέρω εγώ». Αυτό είναι και ο χειρισμός μου, που την χειριζόμουνα και όλα αυτά.

Ερευνήτρια: Περνούσε έτσι;

Συμμετέχοντας: Ναι, περνούσε το δικό μου.

Ερευνήτρια: Λοιπόν...είχε μια σχετική ενημέρωση η μαμά σου για την αντιμετώπιση, την πρόληψη της χρήσης ουσιών ή ήτανε, δεν είχε καμία απολύτως ιδέα;

Συμμετέχοντας: Δεν νομίζω. Πρόληψη τι εννοείς;

Ερευνήτρια: Δηλαδή σε περίπτωση που υπάρχουν κάποια στοιχεία ότι ίσως κάνεις χρήση...

Συμμετέχοντας: Α, ναι αυτό, φως φανάρι, κατευθείαν το παίρνει χαμπάρι.

Ερευνήτρια: Αλλά από κάποιο πρόγραμμα, κάποια ενημέρωση;

Συμμετέχοντας: Όχι από μόνη της, αυτό που ήξερε από την εμπειρία από τον πατέρα μου και αυτά, δηλαδή δεν ήταν και εύκολο να κρυφτώ.

Ερευνήτρια: Αυτό όλο ότι...δεν είχε ενημερωθεί από κάποιο πρόγραμμα και δεν ήξερε προφανώς πως να αντιμετωπίσει την κατάσταση αυτή πιστεύεις ότι...τι συνέπειες αρνητικές είχε αυτό;

Συμμετέχοντας: Για μένα;

Ερευνήτρια: Ναι, για σένα σε σχέση με τη χρήση.

Συμμετέχοντας: Ότι αν το έκανε αυτό που έκανε το 2011 μαζί μου, θα έπαιρνα τα χαμπάρια μου πιο γρήγορα.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Πιστεύεις ότι θα ήταν και ένας λόγος που δεν θα 'χες φτάσει και στα πιο βαριά ναρκωτικά; Θα ήταν ένας λόγος που θα μπορούσες δηλαδή αν αυτή η αλλαγή που είδες μετά στη μαμά σου υπήρχε από πριν, θα μπορούσες να 'χες μείνει στο χασίς μόνο;

Συμμετέχοντας: Με την ιστορία μου πάντα;

Ερευνήτρια: Ναι, ναι. Θα μπορούσε να ήταν ένας παράγοντας;

Συμμετέχοντας: Ναι, γιατί ας πούμε ο πατέρας μου δεν ήθελε να πίνω ηρωίνη. Ναι, πιστεύω, ναι.

Ερευνήτρια: Θα μπορούσε να ήταν διαφορετικά.

Συμμετέχοντας: Ναι, ότι θα 'χα μείνει μέχρι εκεί.

Ερευνήτρια: Χμ...εε την περίοδο της θεραπείας σου, όταν ξεκίνησες θεραπεία ήταν ο μπαμπά σου εν ζωή ή όχι;

Συμμετέχοντας: Όχι.

Ερευνήτρια: Μπορείς να μου πεις ποια ήταν η σχέση τότε με τη μαμά σου εκείνη την περίοδο; Πως θα περιέγραφες τη σχέση σας την περίοδο της θεραπείας σου; Πως ήταν απέναντι σου;

Συμμετέχοντας: Το 2011;

Ερευνήτρια: Ναι, όταν ξεκίνησες.

Συμμετέχοντας: Τότε...τότε εγώ έκανα μια συνάντηση με τη μητέρα μου και το προσωπικό και επειδή εντάξει, την έπαιρνα κάποιο τηλέφωνο, ξέρω εγώ πάλι, να δω αν έχει χαλαρώσει λίγο.

Ερευνήτρια: Είχες και τότε την...την τσέκαρες.

Συμμετέχοντας: Ναι, το 'χανε πάρει από το προσωπικό χαμπάρι ότι η σχέση με τη μάνα μου είναι τέτοια και μάλλον το μοιραζότανε και εκείνη στην ομάδα τους ότι «με

παίρνει και μου κάνει όλο παράπονα και τέτοια”» Και μου πρότεινε τότε το προσωπικό να μπω, να κάνω μια ομάδα τέτοια με τη μητέρα μου και να τοποθετηθώ. Και εκεί πραγματικά ζορίστηκα γιατί μπήκα μέσα να της τα χώσω και είδα έναν άλλον άνθρωπο, που έχει και εκείνος ανάγκες να ζήσει τα υπόλοιπα χρόνια στη ζωή της χωρίς αυτό το πράγμα που είμαι εγώ. Και τότε άρχισα να αναρωτιέμαι «πω πω ρε συ, τι κακό έχεις κάνει σε αυτήν την γυναίκα και τώρα συνεχίζεις ακόμα και καθαρός και της πιπιλάς το μυαλό ότι πονάς πάλι ακόμα;». Και είχε αλλάξει η μητέρα μου.

Ερευνήτρια: Μετά από αυτήν την ε...αυτό που μου περιγράφεις, η σχέση σας

Συμμετέχοντας: Η σχέση μας ναι, ναι μεν πιστεύει πολύ σε μένα ότι μπορώ να αλλάξω. Είναι ένας άνθρωπος που με παρότρυνε πολύ τώρα που εγώ μέσα στη χρήση μου δεν το έβλεπα ότι έχω τη δύναμη μέσα μου. Και η σχέση μας τώρα είναι ότι ας πούμε ντάξει, ότι σαν μητέρα παίρνω ότι φαγητό έχει, μ’ αρέσει η φροντίδα της αλλά είναι τυπική. Θα της πω και ‘γω δηλαδή ότι να «θα φάμε μάννα εδώ, εκεί στην Επίδαυρο», δεν της κάνω πια παράπονα.

Ερευνήτρια: Ότι πλέον σε εμπιστεύεται και έχει αλλάξει;

Συμμετέχοντας: Ναι, έχει αλλάξει.

Ερευνήτρια: Θέλεις να μου πεις κάποια πράγματα που είχε πριν και πλέον δεν τα έχει;

Συμμετέχοντας: Ναι, δεν μπορώ να την χειριστώ.

Ερευνήτρια: Είναι πιο...αποφασιστική;

Συμμετέχοντας: Ναι, είναι κάθετη μαζί μου....εεε....και επειδή διαχειρίζομαι και κάποια χρήματα, μου έχει πολύ εμπιστοσύνη. Την παίρνω τηλέφωνο και της λέω «τώρα θα βγάλω 100 κάτι ευρώ για τα τσιγάρα μου και τόσα χρήματα θα χρειαστώ για κάτι άλλο που έχω βάλει στην ομάδα». Δεν μου ‘χει πει μια φορά ξέρω εγώ «γιατί;», ας πούμε μια φορά ξέχασα να την πάρω τηλέφωνο να της το πω, εγώ από μόνος μου το κάνω, όχι ότι θα μου πει κάτι, δεν μου ‘πε «γιατί έβγαλες παραπάνω;». Γιατί αυτό μου το ‘πε ξεκάθαρα «σου ‘χω εμπιστοσύνη, εσύ ξέρεις τι θα κάνεις στη ζωή σου και τώρα είμαι καλά, αυτό ότι...ασφαλής». Και εγώ προς εμένα νιώθω έτσι και με τη μητέρα μου.

Ερευνήτρια: Σε μια περίοδο υποτροπής που ίσως έχει υπάρξει ή χτύπα ξύλο δεν στο εύχομαι, μπορεί να υπάρξει στο μέλλον, θα μπορούσε να είναι ένας λόγος παραμονής στο πρόγραμμα το γεγονός ότι η μητέρα σου συμμετέχει στο πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Μόνο μια σκέψη που έχω εγώ στο μυαλό μου είναι ότι ε...επειδή είναι σε μια ομάδα και για να μείνω εγώ στο πρόγραμμα η μητέρα μου βοηθάει σε

αυτό; Αυτό δηλαδή;

Ερευνήτρια: Δηλαδή να πεις τώρα ή δεν ξέρω στις προηγούμενες υποτροπές αν έχει βοηθήσει αυτό, να πεις «όπα, εγώ τώρα άμα φύγω εγώ τώρα....».

Συμμετέχοντας: Θα φύγει και η μάνα μου.....ή θα φύγει η θα μου κλείσει την πόρτα και δεν θα 'χω που να πάω.

Ερευνήτρια: Είναι ένας παράγοντας, δυσκολεύει λίγο την απόφαση σου να διακόψεις.

Συμμετέχοντας: Η πόρτα είναι ήδη κλειστή και όχι, δεν με δυσκολεύει.

Ερευνήτρια: Άμα θες να διακόψεις...

Συμμετέχοντας: Ναι, άμα θέλω να διακόψω, θα διακόψω ναι, την μάνα μου θα υπολογίζω; Εδώ δεν την έβλεπα για να πάω να πιώ μες το σπίτι.

Ερευνήτρια: Οπότε δεν υπήρξε παράγοντας ως αίτιο παραμονής να πεις ότι;

Συμμετέχοντας: Όχι, όχι.

Ερευνήτρια: Εντάξει. Στην περίπτωση που δεν αναγνωρίζει τις δυσκολίες σου εδώ ή την βελτίωσή ότι έχεις κάνει μια πρόοδο, αυτό θα λειτουργούσε, θα είχε συνέπειες στην προσπάθειά σου; Θα σε επηρέαζε σε κάποιο σημείο;

Συμμετέχοντας: Όχι, γιατί με έχει δει και στις δύο φάσεις και με χρήση και όπως είμαι τώρα και όχι δεν θα...

Ερευνήτρια: Δεν θα σε απογοήτευε;

Συμμετέχοντας: Που δεν γνωρίζει πράγματα για μένα εδώ;

Ερευνήτρια: Όχι που δεν θα αναγνώριζε αυτό που περνάς, που θα έλεγε «έλα μωρέ και σιγά την προσπάθεια που κάνεις», λέω εγώ τώρα, δεν καταλάβαινε τις δυσκολίες σου, δεν έβλεπε ότι βελτιώνεσαι...

Συμμετέχοντας: Α ναι, αυτό θα με πείραζε.

Ερευνήτρια: Πιστεύεις ότι αυτό θα ήταν ένας από τους λόγους που θα σε έκανε να δυσκολεύεσαι στην προσπάθειά σου αυτήν; Αν υποτιμούσε την προσπάθειά σου.

Συμμετέχοντας: Αν την υποτιμούσε, βέβαια.

Ερευνήτρια: Θα σε απογοήτευε;

Συμμετέχοντας: Ξέρει αυτό που κάνει ότι είναι κάτι που δεν γίνεται από τη μία μέρα στην άλλη.

Ερευνήτρια: Πως θα χαρακτήριζες τη συμμετοχή της μητέρας σου στο πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Κοίτα να δεις αυτό που κάνει η μητέρα μου ξέρω ότι είναι κάτι το οποίο για να αλλάξει τη ζωή της και εγώ από τη μεριά μου να αλλάξω τη ζωή μου. Αυτό είναι το σημαντικό που αναγνωρίζω σε αυτή την προσπάθεια. Ότι εγώ κάνω

κάτι για μένα και η μητέρα μου κάνει κάτι για εκείνη. Δεν έχουμε μια κοινή πορεία οι δυο μας, δεν είμαστε το ίδιο.

Ερευνήτρια: Εντάξει. Αυτό πως σε κάνει να νιώθεις ότι και οι δύο προσπαθείτε για κάτι διαφορετικό, με κοινό στόχο όμως νομίζω.

Συμμετέχοντας: Και ασφαλώς και αφού πιστεύω για μένα ότι μπορώ να αλλάξω, έχω μια εμπιστοσύνη παραπάνω στη μητέρα μου.

Ερευνήτρια: Τι έχει αλλάξει θέλω να μου πεις επιγραμματικά από τη στιγμή που μπήκε η μαμά σου στο πρόγραμμα α, β, γ. Έχει γίνει αποφασιστική μου πες.

Συμμετέχοντας: Έχει γίνει αποφασιστική, ναι. Οι κουβέντες μας έχουν αλλάξει σε μεγάλο βαθμό.

Ερευνήτρια: Τι εννοείς οι κουβέντες;

Συμμετέχοντας: Δεν την παίρνω τηλέφωνο ξέρω εγώ, για να μου πει ποιος έχει πάει φυλακή και ποιος έχει πεθάνει και ποιον τον κυνηγάνε στη γειτονιά και ποιον είδε και ήταν χάλια στο λεωφορείο. Έχει αλλάξει. Μου λέει ξέρω εγώ ότι θα πάει με τις φίλες της για καφέ, ότι η αδελφή μου είναι στη δουλειά, πως περνάω εγώ εδώ πέρα. Μόλις πάω να της πω κάποιο παράπονο, μου περνάει όριο «άλλαξε συζήτηση, δεν θέλω να ακούσω». Δεν έχει οριοθετηθεί. Οι κουβέντες μας έχουν μια ασφάλεια γενικά.

Ερευνήτρια: Όταν λες ότι οι κουβέντες σας έχουν μια ασφάλεια τι εννοείς;

Συμμετέχοντας: Ότι και μένα αυτές οι συζητήσεις με δυσκολεύανε λίγο όταν ήξερα ότι μου 'λεγε για τον άλλον ότι τον πιάσανε και πάει φυλακή γιατί έκανε αυτό...μου πήγαινε το μυαλό μου εκεί στα δικά μου τα λημέρια.

Ερευνήτρια: Οπότε πλέον γνωρίζει ότι αυτό είναι κάτι που μπορεί να σε δυσκολέψει και δεν το κάνει.

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι. Και 'γω της πέρναγα όριο και το κατάλαβε και εκείνη το ίδιο προς εμένα.

Ερευνήτρια: Οπότε νιώθεις και περισσότερη κατανόηση ότι έχεις, ότι καταλαβαίνεις.

Συμμετέχοντας: Ένα αυτό. Το πιο σημαντικό είναι ότι εκεί που δεν μου 'λεγε τι αισθάνεται τώρα τους τελευταίους δύο μήνες ξεκίνησε δειλά-δειλά να το κάνει, αλλά τώρα το κάνει και πιο πολύ και την βλέπω που συγκινείται και στο τέλος. Και αυτό ήταν ένα παράπονό μου απλό πιτσιρικάς, δηλαδή έλεγα «αυτή η γυναίκα τόσο πολύ βράχος, είναι;».

Ερευνήτρια: Δεν έσπαγε ποτέ, ε;

Συμμετέχοντας: Δεν σπάει, δεν λέει κουβέντα ότι φοβάται για μένα ότι, ότι...και τώρα μόνο που μου λέει «σε εμπιστεύομαι, νιώθω ότι είμαι καλά μαζί σου, μπράβο

σου, πιστεύω και σένα και τα 'λεγα εγώ». Ε, όλα αυτά με κάνουν και μένα να συγκινούμαι και δεν υπάρχει πιο μεγάλη ανταμοιβή για τη σχέση μας.

Ερευνήτρια: Λογικό. Το ότι συμμετέχει η μητέρα σου στο πρόγραμμα τι συμβολίζει αυτό για σένα; Είναι κάτι το οποίο σου περνάει αδιάφορο ή είναι κάτι το οποίο λες έχω έναν άνθρωπο;

Συμμετέχοντας: Έναν άνθρωπο δικό μου, ναι.

Ερευνήτρια: Που νοιάζεται και προσπαθεί, ε;

Συμμετέχοντας: Ναι, ένα άνθρωπο που παλεύουμε για το ίδιο πράγμα, για τη ζωή μας.

Ερευνήτρια: Θεωρείς κατά την εμπλοκή της μητέρας σου στο πρόγραμμα αναγνωρίστηκαν λάθη της, δυσκολίες, οικογενειακά προβλήματα που ήρθε αντιμετώπιση μαζί τους; Πιστεύεις ότι ήρθε αντιμετώπιση η μητέρα σου με δικές της αδυναμίες.

Συμμετέχοντας: Με τον εαυτόν της; Πάρα πολλές φορές, πάρα πολλές. Έπρεπε να υπερβεί την αγάπη της μάνας για να έρθει να γίνει σκληρή μαζί μου. Δηλαδή αυτό το έβλεπα συνέχεια. Τη μία τσακωνόμασταν και είμασταν στα μαχαίρια και μόλις έβρισκα λίγο χώρο και λέω «κοίταξε να δεις πως αλλάζει από τη μία στιγμή στην άλλη». Αλλά μόλις το έπαιρνε χαμπάρι, κατευθείαν γινότανε πάλι κέρβερος, δεν μπορούσα να...

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Ποια συμπεριφορά θα ήταν αυτή που θα επηρέαζε τελείως αρνητικά την προσπάθεια της θεραπείας σου αν είχε η μαμά σου έτσι απέναντι σου.

Συμμετέχοντας: Άμα μαλάκωνε και την έβλεπα ότι είναι αδιάφορη για τις συζητήσεις μας, για αυτά που της λέω, ε όταν δεν θα μου 'λεγε τα συναισθήματά της...αυτό πιο πολύ.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Επίσης υπήρχε κάτι, πέρα από αυτά που μου περιέγραψες και σε βοηθάνε, το οποίο αν το είχε θα ήταν ακόμα πιο βοηθητικό για σένα; Π.χ. μου είπες ότι «πλέον την βλέπω και σπάει, λέει πως νιώθει επιτέλους». Υπήρχε κάτι άλλο δεν το κάνει και θα το θελες...θα λεγες «αυτό θα με βοηθούσε ακόμα περισσότερο αν το είχε η μητέρα μου».

Συμμετέχοντας: Ένα πράγμα που μου 'χει επισημανθεί τώρα τελευταία και 'γω από τη μεριά μου μπορεί να 'χω ευθύνη σε αυτό, είναι ότι επειδή εγώ της έχω κάνει τόσο κακό τόσα χρόνια να θέλω τώρα εγώ να την φροντίζω και...αλλά και το ίδιο να θέλω και από εκείνη, εεε ότι έχει μαλακώσει πολύ σε αυτό το σημείο μου λέει δηλαδή «έφερα το φαγητό σου».

Ερευνήτρια: Τις φροντίδες εννοείς.

Συμμετέχοντας: Ναι, αυτό ίσως και κάπου την δυσκολεύω και 'γω και δηλαδή...

Ερευνήτρια: Θα 'θελες να βάζει ένα όριο στο κομμάτι της φροντίδας, αυτό εννοείς;

Συμμετέχοντας: Όχι, δεν θα το 'θελα.

Ερευνήτρια: Αλλά βοηθούσε αντικειμενικά αυτό εσένα;

Συμμετέχοντας: Για να αλλάξω εγώ αυτό που με δυσκολεύει, ναι.

Ερευνήτρια: Ε, είναι και βολικό πως να το κάνεις να σε φροντίζουνε, ε;

Συμμετέχοντας: Ναι, γιατί μου το λένε συνέχεια. Ανακουφίζομαι και 'γω από αυτό γιατί αν δεν μ' αρέσει το φαγητό εδώ και τέτοια, παίρνω και τη μάνα μου τηλέφωνο να την ρωτήσω τι φαγητό έχει που εντάξει, ούτε μωρό παιδί να είμαι αλλά τι να κάνω.

Ερευνήτρια: Α, γι' αυτό σε πειράζανε, ε;

Συμμετέχοντας: Ε, ναι.

Ερευνήτρια: Ε, λοιπόν... Πέρα από αυτό που μου 'πες πριν στο κομμάτι ότι πήρες την απόφαση να μπεις στη θεραπεία, στο πρόγραμμα θεραπείας...είπες ότι «πλέον η μαμά μου έχει γίνει κάθετη, αποφασιστική και δεν περνούσε τίποτα από τα δικά μου. Οπότε αναγκάστηκα να απευθυνθώ σε κάποιο πρόγραμμα». Υπάρχει κάτι άλλο που έχει να προσθέσεις σε αυτό που σε έκανε να πεις «ώπα, βάζω μια τελεία, κάτι πρέπει να κάνω γιατί δεν με παίρνει άλλο».

Συμμετέχοντας: Ναι, ότι την είχα διαλύσει τόσο πολύ που αρχίσαν και τις βγαίνανε προβλήματα υγείας.

Ερευνήτρια: Και σε 'κανε να νιώθεις ενοχές αυτό;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Οπότε ήταν ένας παράγοντας και οι ενοχές;

Συμμετέχοντας: Και αυτό, οι ενοχές. Ένα άλλο ήταν ότι και η αδελφή μου, μου το τόνιζε αυτό, ότι ξέρεις κάτι «θα μείνω μόνη μου, ξέρω εγώ θα πεθάνει».

Ερευνήτρια: Πόσα χρόνια μικρότερη είναι η αδελφή σου;

Συμμετέχοντας: 10 χρόνια διαφορά έχουμε.

Ερευνήτρια: Α, έχετε μεγάλη διαφορά.

Συμμετέχοντας: Μπορεί να 'μωνα χάλια και να μην πίστευα καθόλου ότι μπορώ έστω και ένα μήνα να αντέξω στην κοινότητα αλλά λέω τουλάχιστον για αυτά τα δύο πράγματα...γιατί δεν θέλω να πεθάνει η μάνα μου από μένα, δηλαδή από τη στεναχώρια της να πάει στο νοσοκομείο....και ούτε η αδελφή μου να μείνει μόνη της. Ήταν ένα κίνητρο για μένα να κάνω κάτι για μένα.

Ερευνήτρια: Μάλιστα, κατάλαβα. Κάποιες γενικές ερωτήσεις θα σου κάνω τώρα.

Πιστεύεις ότι τα άτομα των οποίων οι οικογένειες παρακολουθούν πρόγραμμα που απευθύνεται μόνο σε γονείς έχουν περισσότερες πιθανότητες τα παιδιά τους να σταματήσουν τη χρήση απ' ό,τι άλλα παιδιά που δεν έχουν γονείς να παρακολουθούν το πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Θες να μου πεις κάποιους λόγους που το πιστεύεις αυτό επιγραμματικά.

Συμμετέχοντας: Αυτοί που ισχύουν και για μένα.

Ερευνήτρια: Δηλαδή;

Συμμετέχοντας: Ότι να είναι πιο ανοιχτοί οι γονείς. Πρώτα βασικά να είναι πιο κάθετοι, οριοθετημένοι ε, να έχουνε μια πρόληψη.

Ερευνήτρια: Πρόληψη εννοείς να γνωρίζουνε, να 'ναι ενημερωμένοι;

Συμμετέχοντας: Ναι. Να ξέρουν και αυτό...ότι σε μας παίζει ρόλο να μας λένε τα συναισθήματά τους οι γονείς μας. Πιστεύω αφού ισχύει για μένα, ισχύει και για τους άλλους.

Ερευνήτρια: Ναι. Η μη εμπλοκή των γονέων σε ένα πρόγραμμα απεξάρτησης μπορεί να είναι ένας από τους λόγους μελλοντικής υποτροπής για κάποιο άτομο; Όταν οι γονείς π.χ. του Δημήτρη, λέω τυχαία ένα όνομα, δεν συμμετέχουν στο πρόγραμμα υποστήριξης...

Συμμετέχοντας: Αλλά αυτός κάνει χρήση;

Ερευνήτρια: Εκείνος είναι σε θεραπεία.

Συμμετέχοντας: Αα.

Ερευνήτρια: Θα μπορούσε να ναι ένας από τους λόγους ότι οι γονείς του δεν είναι ενημερωμένοι, δεν ξέρουν, δεν συμμετέχουν...θα μπορούσε να ναι ένας από τους λόγους για τον Δημήτρη που θα υποτροπίαζε;

Συμμετέχοντας: Ε, βέβαια.

Ερευνήτρια: Γιατί το πιστεύεις αυτό;

Συμμετέχοντας: Γιατί στο τηλέφωνο αν μιλούσανε, όχι αν μένανε μαζί...θα 'τανε πολύ πιο εύκολο γιατί θα 'τανε συνεχώς μαλακωμένοι...θα τους χειριζότανε και από το τηλέφωνο ουσιαστικά, θα τους έλεγε και καλά ψέματα, εφόσον δεν ήθελε να κάτσει στο πρόγραμμα, θα τον λυπόντουσαν, θα στεναχωριόντουσαν και...

Ερευνήτρια: Θα 'ταν όλα πιο εύκολο να τους χειριστεί.

Συμμετέχοντας: Θα ήταν πιο εύκολο, ναι. Δηλαδή και οι γονείς που δεν έχουν ιδέα από χειρισμούς ή ότι το παιδί τους έκανε αυτά γιατί ήθελα να περάσει το δικό του στο πρόγραμμα, εκπαιδεύονται να το...«ότι αυτά που σου λέει είναι παραμύθια».

Ερευνήτρια: Ναι...πιστεύεις σε όλα τα προγράμματα που σχετίζονται με ανεξάρτηση θα έπρεπε να υπάρχουνε προγράμματα που απευθύνονται σε γονείς;

Συμμετέχοντας: Βέβαια.

Ερευνήτρια: Σε κάποια τυχαία υποτροπή του Δημήτρη, πάλι τυχαίο όνομα, η παρακολούθηση του προγράμματος από τους γονείς του θα είχε ως αποτέλεσμα μια έγκυρη και καλύτερη αντιμετώπιση της υποτροπής του;

Συμμετέχοντας: Ναι, και στη διακοπή του ακόμα, ναι.

Ερευνήτρια: Γιατί πιστεύεις;

Συμμετέχοντας: Ε γιατί...επειδή θα 'ταν όλα αυτά, κάθετοι, οριοθετημένοι...με πίστη σε αυτόν όμως...

Ερευνήτρια: Χμ..

Συμμετέχοντας:....δεν θα 'βρισκε όμως το χώρο να καβατζωθεί σπίτι του και θα το μάζευε πολύ πιο γρήγορα από το να ήτανε «έλα να μείνω και σήμερα και αύριο ή μεθαύριο να ηρεμήσω από αυτό που έχω περάσει και θα το μαζέψω ξέρω εγώ αύριο, τη Δευτέρα».

Ερευνήτρια: Άρα θα μπορούσε να το διαχειριστεί καλύτερα μια μητέρα με ενημέρωση;

Συμμετέχοντας: Από τη στιγμή που τους παίρνει το προσωπικό τηλέφωνο και τους λέει «ο Δημήτρη διέκοψε» και πάει ο Δημήτρης στο καρτοτηλέφωνο και της λέει «μάννα μου κακοφαίνεται», εμένα η δικιά μου, μου το 'κανε 4 φορές αυτό...

Ερευνήτρια: Ναι.

Συμμετέχοντας: «Ωπα φίλε μου, μην έρθεις στη Ρόδο, πήγαινε τάδε μέρος και παίρνω το αεροπλάνο και έρχομαι εγώ». Χίλιες φορές δηλαδή από το να πάω στο εύκολο εκεί που τα ξέρω όλα. Θα μου πεις είμαι από το πρόγραμμα τώρα θα δυσκολευτώ λίγο να πάω να βρω τα πράγματα.

Ερευνήτρια: Κάτι το οποίο δεν το πιστεύεις ότι θα το 'κανε, αν δεν παρακολουθούσε και δεν είχε ιδέα.

Συμμετέχοντας: Ναι, αν δεν είχε ιδέα δεν θα το 'κανε.

Ερευνήτρια: Ε, θεωρείς γενικά ρε παιδί μου με την παρακολούθηση των γονέων σε προγράμματα έρχονται στην επιφάνεια ανεπίλυτα προβλήματα, δυσλειτουργικές σχέσεις μεταξύ γονέα-παιδιού, αναγνωρίζονται λάθη...πιστεύεις ότι όλα αυτά γίνονται στις ομάδες που κάνουν οι γονείς ως κάποιο βαθμό;

Συμμετέχοντας: Έτσι κάποιες ερωτήσεις που έχω κάνει κατά καιρούς στην μητέρα μου πιο πολύ ασχολούνται με τον εαυτό τους παρά με το τι κάνω εγώ ή με το τι

έκανα. Και μάλλον εκπαιδεύονται στο εκείνοι τι θα κάνουν στη ζωή τους για να εκπαιδευτούνε ώστε να είμαι και 'γω παράλληλος αλλά όχι στον ίδιο δρόμο μαζί τους. Αυτό πιστεύω.

Ερευνήτρια: Και αυτό τι επιρροή έχει σε σένα αυτή η εκπαίδευση που μου περιγράφεις;

Συμμετέχοντας: Θετική.

Ερευνήτρια: Έχεις μια πρόταση σχετικά με το τι θα μπορούσε να γίνει στη σχέση γονέα-παιδιού στη θεραπεία του παιδιού, που θα 'ταν πολύ βοηθητικό; Κάτι που δεν υπάρχει δηλαδή και θα το 'θελες να υπάρχει στη θεραπεία σου σε σχέση με τη μαμά σου και σένα.

Συμμετέχοντας: Ναι. Ντάξει για μένα ένα πράγμα το οποίο ήταν βοηθητικό ήτανε ότι έκανα μια συνάντηση με τη μητέρα μου και ενώ αλλιώς το χα στο μυαλό μου αλλιώς εξελίχθηκε. Και βοήθησε και τη μητέρα μου και βοήθησε και μένα.

Ερευνήτρια: Είναι κάτι το οποίο θα το ήθελες πιο συχνά να γίνεται;

Συμμετέχοντας: Ότι τουλάχιστον μια φορά στη θεραπεία πρέπει να γίνεται αυτό.

Ερευνήτρια: Χμ...το παν και τα άλλα παιδιά αυτό. Εντάξει, λοιπόν αυτό ήτανε.

Συμμετέχοντας: Ναι; Βοήθησα κάπως;

Ερευνήτρια: Πολύ βοήθησες, σε ευχαριστώ πολύ!

Συμμετέχοντας: Και 'γω ευχαριστώ!

6^η Συνέντευξη

Ερευνήτρια: Ωραία. Λοιπόν την ηλικία σου πες μου.

Συμμετέχοντας: 24.

Ερευνήτρια: 24 και πότε ξεκίνησες την χρήση σε ποια ηλικία;

Συμμετέχοντας: 15.

Ερευνήτρια: 15 χρονών. Πριν ενταχθείς στην κοινότητα που έμενες;

Συμμετέχοντας: Είχα νοικιάσει σπίτι, έμενα και στο δρόμο.

Ερευνήτρια: Έμενες με τους γονείς σου ή;

Συμμετέχοντας: Όχι μόνος μου έμενα. Ένα διάστημα έμενα σπίτι, ένα διάστημα που ήμουνα σε πιο χάλια φάση έμενα στο δρόμο.

Ερευνήτρια: Υπήρξε προηγούμενη προσπάθεια πέρα απ' αυτήν;

Συμμετέχοντας: Υπήρξε από μένα όχι σε πρόγραμμα. Είχα αρκετές φορές, 4-5 φορές προσπαθήσει κανά 5μηνο-6μηνο μετά το ίδιο.

Ερευνήτρια: Εννοείς μόνος σου προσπάθησες;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Οκ. Η μητέρα σου ή ο πατέρας σου ποιος συμμετέχει απ' τους δύο;

Συμμετέχοντας: Η μητέρα μου συμμετέχει στο πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Πόσο χρονικό διάστημα;

Συμμετέχοντας: Εκείνη είναι 3 χρόνια στο πρόγραμμα, εγώ είμαι 2.

Ερευνήτρια: Οκ. Δηλαδή έχει ξεκινήσει πριν από σένα;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Ένα χρόνο πριν;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Πως θα περιέγραφες τη σχέση με τη μητέρα σου την περίοδο που έκανες χρήση;

Συμμετέχοντας: Δεν είχαμε και κάποια ιδιαίτερη σχέση, δηλαδή εκείνη έμενε Αθήνα εγώ έμενα Ρόδο. Το τηλέφωνο αν κάτι ήθελε να μου ζητήσει, ξέρω 'γω, να την βοηθήσω σε κάτι, επειδή εγώ ήμουνα Ρόδο αυτή έλειπε και εγώ αν ήθελα κάτι να ζητήσω που δεν ήξερα, ας πούμε, για χαρτιά συνήθως για Εφορίες τέτοια πράγματα. Δεν είχαμε κάποια άλλη.

Ερευνήτρια: Άλλη σχέση.

Συμμετέχοντας: Ναι εγώ έπινα αυτή δεν γούσταρε και δεν ασχολιόμουν εγώ, γιατί δεν είχε νόημα, θύμωνα εγώ όταν εκείνη μου έλεγε για προγράμματα και τέτοια, οπότε δεν μιλούσαμε καθόλου.

Ερευνήτρια: Οκ. Όταν αντιλήφθηκε ότι έκανες χρήση σε ποια ηλικία εκείνη το κατάλαβε αρχικά;

Συμμετέχοντας: Ότι έκανα χρήση χασίς το κατάλαβε στα 17, αλλά δεν είχε ανησυχήσει δεν την είχε τρομάξει αυτό, μετά στα 20 κατάλαβε ότι έκανα ηρωίνη και άλλα πράγματα, εκεί είχε, τρελάθηκε λίγο, αυτό εντάξει.

Ερευνήτρια: Ένα λεπτάκι στα 17 που κατάλαβε ότι κάνεις χασίσι είχε μια αντίληψη που ήτανε του τύπου ότι έλα μωρέ δεν είναι και κάτι; Που μου λες ότι εντάξει αντέδρασε ήπια.

Συμμετέχοντας: Όχι εμένα, εμένα έπαιρνε και ο πατέρας μου χασίς οπότε είχε μια εικόνα.

Ερευνήτρια: Ήτανε κάτι που δεν τρόμαζε αυτό θέλω να μάθω; Ποια ήταν η αντίδραση;

Συμμετέχοντας: Την τρόμαζε αλλά λίγο, δεν φοβόταν ας πούμε, ναι ότι θα σκοτωθώ

ή θα σκοτώσω ή θα κάνω τόσα πολλά πράγματα.

Ερευνήτρια: Οκ. Και στα 20 σου λοιπόν όταν κατάλαβε ότι πίνεις ηρωίνη και άλλα πως αντέδρασε; Ποια ήταν η στάση της απέναντί σου;

Συμμετέχοντας: Έκλαιγε καμιά φορά που μιλούσαμε, αντιδρούσε θύμωνε ξέρω 'γω, προσπαθούσε να με κινητοποιήσει κάπως.

Ερευνήτρια: Με ποιο τρόπο ας πούμε;

Συμμετέχοντας: Με τη λογική της, ότι αυτό δεσ πως κάνει τους άλλους και που θα σε βγάλει αυτή η ζωή, και δεν είναι ωραίο. Τέτοιους τρόπους, να μιλήσει.

Ερευνήτρια: Δηλαδή σου μιλούσε; Είχα ψάξει είχε ενημερωθεί για προγράμματα και τέτοια το ξέρεις αυτό;

Συμμετέχοντας: Ναι είχε απ' όσο ξέρω είχε ενημερωθεί, ναι απ' όσο ξέρω εγώ ίσως να μην ήθελε να τα πιστέψει πιο πολύ και κρατούσε μια απόσταση οπότε δεν είχε πολλά και πολλά, και αυτό το να κλαίει, να οδύρεται, να ανησυχεί.

Ερευνήτρια: Το ότι έκλαιγε και σου έδειχνε ότι ανησυχεί αυτό είχε κάποια σε σένα συνέπεια;

Συμμετέχοντας: Καμία.

Ερευνήτρια: Καμία απολύτως.

Συμμετέχοντας: Μπορεί με απομάκρυνε, να με θύμωνε.

Ερευνήτρια: Ακόμα περισσότερο.

Συμμετέχοντας: Ακόμα ναι.

Ερευνήτρια: Υπήρχε γενικά μια στάση ή συμπεριφορά που κρατούσε και με τον τρόπο αυτό σου ενίσχυε την επιθυμία για χρήση;

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι, ότι μπορεί να με αγανάκτιζε να με έφτανε στα κόκκινά μου και να ήθελα να πιώ μετά για να ηρεμήσω αυτό. Έχω μια σχέση που εύκολα με, μπορεί με δυο πράγματα έτσι να με κάνει τούρμπο, μ' αυτό όχι κάτι άλλο όμως. Όχι να νιώθω κάποιο παράπονο ή κάτι τέτοιο και γι' αυτό να πίνω ας πούμε, ή να το δω κάπως έτσι ξέρεις.

Ερευνήτρια: Καταλαβαίνω τι μου λες. Το ότι υπήρχε κάποια οικονομική ενίσχυση μ' αυτά τα χρήματα, ας πούμε, μπορούσες εσύ να βγεις να πιείς να της έλεγες θέλω 10 ευρώ να στα 'δινε και να τα χρησιμοποιούσες για χρήση υπήρχε τέτοια σχέση μεταξύ σας;

Συμμετέχοντας: Όχι δεν υπήρχε τέτοια σχέση. Δεν υπήρχε τέτοια σχέση και πριν την χρήση δηλαδή με την μητέρα μου για το οικονομικό, με τον πατέρα μου μπορεί να είχα. Η μάνα μου όταν ήξερε για το πρόγραμμα, ας πούμε, πώς να κινηθεί, μ' ένα

τρόπο είπε ας πούμε στην γιαγιά μου μην τον φιλοξενείς σπίτι, αν χρειαστεί, δηλαδή προσπάθησε.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα για το πώς λειτούργησε, Κατ' αρχήν σε ποια ηλικία η μαμά σου απευθύνθηκε στο πρόγραμμα; Όταν ήσουν εσύ πόσο χρονών απευθύνθηκε στο πρόγραμμα στο περίπου;

Συμμετέχοντας: Όταν ήμουνα 20 χρονών.

Ερευνήτρια: Εσύ πως έφτασες στο σημείο να πεις ότι εγώ θέλω βοήθεια;

Συμμετέχοντας: Είχε παραγίνει, εντάξει είχα προσπαθήσει πολλές φορές για αρκετό διάστημα στο μυαλό μου ότι μπορώ να τα καταφέρω και ότι το 'χω δηλαδή να φτάσω στον πάτο και να το φτιάξω μετά αλλά.

Ερευνήτρια: Παραμύθι που λέμε.

Συμμετέχοντας: Ναι μέχρι που παράλυσε το χέρι μου, ήμουνα και, είχα και πολλά δικαστήρια, είχα και πάρα πολλά μέτωπα ανοιχτά και ήτανε και αυτό με το που παρέλυσε το χέρι μου μ' είχε.

Ερευνήτρια: Λόγω χρήσης παρέλυσε το χέρι σου;

Συμμετέχοντας: Ναι είχε κτυπήσει ένα νεύρο και έκανα ενδοφλέβια και παρέλυσε και εκεί ψιλοτρόμαξα λέω τι γίνεται τώρα; είμαι και αδύναμος και έτσι, και οπότε ναι, ήμουνα και ψυχικά κουρασμένος δηλαδή για να ξαναβγάλω στερητικά να το ξαναπροσπαθήσω, οπότε εκεί κατάλαβα να μαζέψω τις δυνάμεις μου να το ξανακάνω πρέπει να το κάνω κάπως αλλιώς. Και έτσι πήρα μια απόσταση και από την Ρόδο και ήρθα εδώ στο ΚΕΠ και έτσι ζήτησα βοήθεια.

Ερευνήτρια: Οκ. Η μητέρα σου εκείνο το διάστημα είχε ζητήσει βοήθεια από το πρόγραμμα σωστά;

Συμμετέχοντας: Ναι πήγαινε κανονικά.

Ερευνήτρια: Πήγαινε. Εκείνη σε βοήθησε κάπου να κινητοποιηθείς; Δηλαδή σου είπε εγώ πηγαίνω εκεί με ποιο τρόπο εκείνη συντέλεσε;

Συμμετέχοντας: Συντέλεσε δηλαδή όταν, ας πούμε, ήμουνα σε χάλια φάση και για αρκετά χρόνια ήμουνα μόνος μου δεν τους είχα ανάγκη δεν ζητούσα δηλαδή προτιμούσα, να το κάνω όπως κι αν είναι, και εκείνη την εποχή αναγκάστηκα λίγο να ζητήσω από την γιαγιά μου ξέρω 'γω φιλοξενήσέ με λίγο να αναρρώσω και αυτά και εκεί το έκοψε μπήκε στη μέση εκείνη, είπε στη γιαγιά μου μην τον αφήσεις, ας πούμε, να έρθει, οπότε έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο αυτό. Και αναγκαστικά το είδα ότι στην Αθήνα, ας πούμε, ήξερα θα με φιλοξενούσε εκείνη, για να μπω σ' ένα πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Άρα έβαλε κάποια όρια με τον τρόπο της; ότι δεν θα μείνεις εκεί άμα

θες βοήθεια θα μείνεις στο ...

Συμμετέχοντας: Ουσιαστικά μ' ένα τρόπο, τη στιγμή που εγώ ήμουν αδύναμος και έψαχνα να βολευτώ κάπως για να ξαναμαζέψω λεφτά, να αλλάξω σπίτι στη Ρόδο γιατί είχε πιάσει φωτιά και δεν είχα, το σπίτι που είχα νοικιάσει ήθελα να το αλλάξω και εκείνη τη στιγμή που ήθελα ένα μέρος να μείνω. Επηρέασε τη γιαγιά μου για να μην μπορέσω να βολευτώ έτσι, οπότε εκεί αναγκαστικά και εγώ, μου έδωσε και μια λύση αν θες έλα Αθήνα, ξέρω 'γω, που έχω το σπίτι να μείνεις εκεί να πηγαίνεις και στο πρόγραμμα. Και έφτασε μια στιγμή που και εγώ, και έπρεπε να αποφασίσω σε 2-3 μέρες ας πούμε, δεν είχα πάρα πολύ χρόνο γιατί θα έφευγε εκείνη.

Ερευνήτρια: Και έτσι εσύ πήρες την απόφαση να πας στο πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Οκ. Πιστεύεις ότι αν στα 15 σου, 15 χρονών που είχες ξεκινήσει να δοκιμάζεις χασίς η μητέρα σου είχε μια ενημέρωση, πιο νωρίς, από κάποιο πρόγραμμα θα είχε συνέπειες αυτό στην πορεία της χρήσης;

Συμμετέχοντας: Όχι.

Ερευνήτρια: Την περίοδο της θεραπείας σου πως θα την περιέγραφες σε σχέση με τη μητέρα σου;

Συμμετέχοντας: Θετική, ίσως σε εμένα είναι αυτό, δηλαδή από άλλους που βλέπω δεν ήταν έτσι.

Ερευνήτρια: Το καταλαβαίνω εντάξει ο καθένας έχει τη δική σου σχέση και ιστορία. Έχει υπάρξει κάποια αλλαγή σε σχέση με το πριν στο τώρα να έχεις δει κάτι άλλο να έχει αλλάξει στη στάση στον τρόπο ίσως που;

Συμμετέχοντας: Ναι έχει αλλάξει από τη δική μου μεριά οπότε.

Ερευνήτρια: Τι εννοείς;

Συμμετέχοντας: Εννοώ ότι, ας πούμε, σε κάποια πράγματα κάνω υποχωρήσεις, αυτό μπαίνω λίγο στη θέση, δεν θέλω, πιο παλιά ας πούμε, θα της έλεγα τα πράγματα όπως ήτανε, αυτή θα στεναχωριότανε θα την πονούσε μ' αυτά εμένα δεν με ένοιαζε. Τώρα ας πούμε θα κάνω την καρδιά μου πέτρα μ' ένα τρόπο, δεν θα τα πω όπως είναι, θα την αφήσω λίγο να νοιώθει καλά όσο αφορά εμένα, να με νοιώθει πιο κοντά της.

Ερευνήτρια: Δεν έχεις δει καμία αλλαγή στη στάση της και στη συμπεριφορά της;

Συμμετέχοντας: Έχω δει επιφανειακά που δεν νομίζω ότι είναι αληθινή.

- Όπως;

Συμμετέχοντας: Όπως, ένα παράδειγμα τώρα, της είχα δώσει το αμάξι μου όταν είχα μπει στην κοινότητα, και ήταν να το πάρω πίσω τώρα. Εκεί πάλι δεν τα βρίσκαμε

γιατί εκείνη μου ζητούσε κάποια λεφτά για κάποια πράγματα που είχε φτιάξει στ' αμάξι οπότε μιλούσε λίγο πιο ώριμα δηλαδή.

Ερευνήτρια: Ότι ήτανε, υπό άλλες συνθήκες μπορεί να σε πρόσβαλε και να μιλούσε διαφορετικά ας πούμε;

Συμμετέχοντας: Όχι υπό άλλες συνθήκες θα έλεγε πάρα πολλά ψέματα για να πάρει παραπάνω λεφτά και δεν θα παραδεχόταν για κανένα λόγο ότι είναι λάθος αυτά που λέει ψέματα.

Ερευνήτρια: Ενώ τώρα;

Συμμετέχοντας: Ενώ τώρα της εξήγησα μ' ένα τρόπο ότι κάποια πράγματα δεν είναι έτσι ακριβώς και όντως έδειξε, ας πούμε, μετά να έχει καταλάβει κάτι, παραδέχθηκε βασικά. Τώρα εκείνο το σημαντικό είναι τα έχει καταλάβει ή το κάνει επειδή ήτανε και οι επόπτες και αυτά δεν μπορούσε να συνεχίσει.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα. Κάτι άλλο που να είπες ρε παιδί μου ότι «ώπα» αυτό τότε η μητέρα μου δεν θα το έκανε, δεν θα το έλεγε, ενώ τώρα το 'πε το 'κανε. Κάτι άλλο που να ένοιωσες ότι ...

Συμμετέχοντας: Ναι έχει-έχει ότι δεν θα απασχολεί τη δικιά μου ζωή και τέτοια.

Ερευνήτρια: Δηλαδή έμπαινε πολύ;

Συμμετέχοντας: Προσπαθούσε να χωθεί, τώρα ας πούμε, κάπου το βλέπω ότι το έχει πιο μαζεμένο. Δηλαδή και με φίλους όταν πάω να τους δω, όταν πάει κάποιος να ρωτήσει κάτι πιο προσωπικό, λέει δεν με αφορά εμένα π.χ. η ζωή του, λέει και κανά τέτοιο. Κατά πόσο το πιστεύει δεν ξέρω ή πόσο το νοιώθει αλλά το λέει κι αυτό είναι κάτι ας πούμε. Πιο παλιά ήτανε αλλιώς, ίσως εκείνη μ' έχει στο μυαλό της που είμαι το παιδί της ακόμα, τώρα σιγά-σιγά δείχνει να το καταλαβαίνει ότι εγώ έχω τη δική μου ζωή εκείνη έχει τη δική της ζωή κι αυτό βοηθάει.

Ερευνήτρια: Ναι, ναι. Νοιώθεις ότι θα μπορούσες να πεις ότι σε καταλαβαίνει περισσότερο πλέον ή ότι έχει βελτιωθεί η επικοινωνία σας, μιλάτε περισσότερο ή για σένα είναι το ίδιο το πριν με το τώρα;

Συμμετέχοντας: Δεν είναι το ίδιο όχι, γιατί νομίζω είναι πιο πολύ από εμένα γιατί έπινα τότε οπότε τα έβλεπα και από εκείνη αυτό ότι δεν ασχολείται τόσο πολύ μαζί μου.

Ερευνήτρια: Νοιώθεις ότι έχει βελτιωθεί η επικοινωνία σας;

Συμμετέχοντας: Ναι λίγο ναι.

Ερευνήτρια: Λίγο ε; Αυτό το ότι η μητέρα σου συμμετέχει 3 χρόνια σημαίνει κάτι για σένα;

Συμμετέχοντας: Ξέρω 'γω;

Ερευνήτρια: Το θεωρείς δηλαδή από υποχρέωσή της είναι σου περνάει αδιάφορο;

Συμμετέχοντας: Όχι, όχι ότι είναι για δικούς της λόγους, δηλαδή εντάξει. Ναι αυτό και για δικό της καλό πηγαίνει, δεν πηγαίνει τόσο για μένα, παρόλο αυτό είναι κάτι που το εκτιμώ αυτό.

Ερευνήτρια: Πως αντιλαμβάνεσαι δηλαδή το ότι αφιερώνει κάποιες ώρες δεν ξέρω την εβδομάδα, το μήνα δεν ξέρω πόσες ώρες πηγαίνει, εβδομάδες. Δηλαδή θα σκεφτόσουν ότι σε μια φάση που ίσως σκέφτεσαι να σταματήσεις θα την έβαζες στη μέση και θα 'λεγες «κάτσε η μαμά μου προσπαθεί κι αυτή μαζί μου και τώρα που θα φύγω θα είναι και ίσως οι άλλες οι πόρτες κλειστές». Αν και απ' ότι καταλαβαίνω δεν είχες και την άνεση να πεις ότι έρχομαι σπίτι σου.

Συμμετέχοντας: Ναι κατάλαβα τι λες. Όμως όχι δεν θα ...

Ερευνήτρια: Δεν θα την έβαζες μπροστά;

Συμμετέχοντας: Και αυτό νομίζω ότι πιο πολύ πρέπει να κάνει καλό σ' εκείνη. Δηλαδή χαίρομαι που πηγαίνει πιο πολύ για εκείνη όμως για το καλό που κάνει σ' εκείνη και όχι σ' εμένα.

Ερευνήτρια: Έχεις νοιώσει, ρε παιδί μου, ότι μέσα εκεί από το πρόγραμμα που παρακολουθεί ότι αν γνώρισε δικές της στάσεις, συμπεριφορές, δυσκολίες ήρθαν στην επιφάνεια προβλήματα που μπορεί να έκανε ότι δεν έβλεπε. Έχεις δει κάτι τέτοιο έχεις νοιώσει;

Συμμετέχοντας: Ναι έχω δει, έχω δει και στη δική της ζωή πως διαχειρίζεται κάποια πράγματα η μάνα μου, μάλλον πως τα παρουσιάζει από εκεί καταλαβαίνω.

Ερευνήτρια: Έχεις δει δηλαδή να βελτιώνει τη δική της προσωπική ζωή;

Συμμετέχοντας: Τη δική της προσωπική ζωή ναι.

Ερευνήτρια: Να βάζει κάποια όρια, κάποια, δηλαδή πες μου λίγο έτσι.

Συμμετέχοντας: Να έχει πιο κρίση για τα πράγματα αυτό.

Ερευνήτρια: Αυτό σε σένα έχει κάποια συνέπεια;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Στη θεραπεία σου τι θα έλεγες ας πούμε που σε βοηθάει εσένα το ότι η μαμά σου έχει αρχίσει και συμπεριφέρεται και βλέπει τα πράγματα πιο ώριμα;

Συμμετέχοντας: Είναι μια ένα, με καθησυχάζει κάπου γιατί εντάξει όσο να 'ναι μπορεί να μην θέλω πολλά-πολλά αλλά κάπου και εγώ έχω μια ανησυχία τι κάνουν, ας πούμε, και οι γονείς μου στη ζωή τους, χωρίς αυτό να με βάζει στη δική τους ζωή, αλλά είμαι πιο ήρεμος απέναντί τους θεωρώ.

Ερευνήτρια: Νοιώθεις πιο ήρεμος. Οκ λοιπόν, μου είπες πριν ότι δεν θα την έβαζες ποτέ ως λόγο παραμονής σε μια φάση που σκέφτεσαι να διακόψεις σωστά;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Φαντάζομαι ότι έχει υπάρξει αυτό ποτέ στο παρελθόν;

Συμμετέχοντας: Όχι.

Ερευνήτρια: Όχι. Στην περίπτωση που η μητέρα σου, δεν ξέρω αν έχει συμβεί ρωτάω υποθετικά, δεν αναγνωρίζει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζεις εδώ στο πρόγραμμα ίσως δεν βλέπει βελτιώσεις ότι έχεις βελτιωθεί, αυτό πως θα σε έκανε να νοιώσεις; Θα σου περνούσε αδιάφορο ή θα ήτανε κάτι το οποίο θα σε απογοήτευε πως θα...;

Συμμετέχοντας: Δεν θα με απογοήτευε, αδιάφορο δεν θα μου περνούσε ίσως, αλλά δεν θα έδινε και τόση σημασία δηλαδή, αν το έκανε έτσι, ας πούμε, θα έλεγα ότι τι άνθρωπος είναι ξέρω 'γω έτσι. Γιατί δεν νομίζω ότι θα με επηρέαζε το τι εγώ ας πούμε ξέρω τι κάνω, καταλαβαίνω που είμαι, χωρίς να είμαι συνειδητοποιημένος, οπότε δεν θα μου έκανε και ιδιαίτερη αίσθηση απλά μπορεί έτσι.

Ερευνήτρια: Οπότε δεν θα σου ήταν ούτε αδιάφορο αλλά θα είχε ένα μικρό, θα νεύριαζες μαζί της σαν άνθρωπος.

Συμμετέχοντας: Ναι εντάξει, θα έλεγα τι λέει ξέρω 'γω, αυτό θα ξενέρινα.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα. Θα είχε αυτό επιρροή στη θεραπεία σου;

Συμμετέχοντας: Θα είχε θέματα με τον εαυτό της αυτό.

Ερευνήτρια: Αυτό θα μπορούσε να είχε ως αποτέλεσμα να δυσκολεύεται πολύ να ...
όχι.

Συμμετέχοντας: Όχι, όχι.

Ερευνήτρια: Μπορείς να σκεφτείς κάποιες στάσεις και συμπεριφορές που θα επηρέαζαν απολύτως αρνητικά την προσπάθεια της θεραπείας σου εδώ στον ξενώνα; Να κρατούσε κάποιες στάσεις ή συμπεριφορές η μητέρα σου που να σε έκαναν να πεις «ώπα δυσκολεύομαι»;

Συμμετέχοντας: Ναι. Μου χτυπούσε παλιά πράγματα που έκανε εκείνη, ίσως και πράγματα που έχει κάνει, ας πούμε, να μιλήσει σ' έναν φίλο μου για εμένα, που το έχει κάνει αυτό και με είχε δυσκολέψει αρκετά αυτό.

Ερευνήτρια: Να πει για σένα, να μιλήσει αρνητικά ή να δώσει πληροφορίες του τύπου...

Συμμετέχοντας: Ή να πει το παιδί μου είναι ξέρω 'γω στο πρόγραμμα, είτε να περηφανευτεί είτε να, μπορεί αυτή ξέρω 'γω από ντροπή για ότι έχω κάνει εγώ να

θέλει να δείξει τώρα κάτι άλλο για δικούς της λόγους, εμένα αυτό με κάνει, πάρα πολύ αρνητικά δηλαδή με επηρεάζει.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα. Δηλαδή ας πούμε πως το καταλαβαίνω να πει το παιδί μου ήταν ατίθασο παιδί νευρικό; Κάτι τέτοιο;

Συμμετέχοντας: Να πει εντάξει έκανε ότι έκανε ξέρω 'γω τώρα όμως είναι μια χαρά μες το πρόγραμμα τέτοιου τύπου.

Ερευνήτρια: Θα σε ενοχλούσε; Και σε έχει ενοχλήσει απ' ότι καταλαβαίνω;

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι.

Ερευνήτρια: Ναι, οπότε κυρίως είναι το να σου μιλάει για παλιά να σου κτυπάει καταστάσεις.

Συμμετέχοντας: Ναι να μου κτυπούσε κάποιες καταστάσεις που έχω κάνει, ξέρω 'γω τι έκανες τότε; Τι μου έκανες τότε και αυτό τέτοια πράγματα. Τη γκρίνια γενικά και να προσπαθεί να μου πετάξει.

Ερευνήτρια: Μια στάση ή συμπεριφορά που θα έλεγες ότι με βοηθάει μου δίνει, με ενθαρρύνει τι θα ήταν αυτό που θα σε ενθάρρυνε πολύ από την πλευρά της μητέρας σου;

Συμμετέχοντας: Να μην ασχολείται πολύ.

Ερευνήτρια: Ναι. Τι εννοείς να μην ασχολείται το είπες και πριν;

Συμμετέχοντας: Να μην με παίρνει τηλέφωνο, να μην...

Ερευνήτρια: Α, δε θέλεις;

Συμμετέχοντας: Όχι καθόλου.

Ερευνήτρια: Ούτε το τυπικό;

Συμμετέχοντας: Το τυπικό εντάξει μια φορά το μήνα ας πούμε, δύο κι αυτά πολύ μαζεμένη δηλαδή να μην κάνει αδιάκριτες ερωτήσεις, να μην ρωτάει καθόλου.

Ερευνήτρια: Κάτσε άμα έχει ένα ενδιαφέρον του τύπου αν είσαι καλά, αν, αν, σε ενοχλεί;

Συμμετέχοντας: Να είναι μονολεκτικό «τι κάνεις καλά είσαι;» «ναι καλά είμαι» ή «όχι δεν είμαι καλά» μέχρι εκεί όμως. Μετά γιατί μπορεί να μου πει πρόσεχε αυτό, μ' αυτό εκεί πρόσεχε, μη, αυτά ας πούμε δεν τα θέλω καθόλου.

Ερευνήτρια: Οπότε θα σε βοηθούσε με το να μην είναι τόσο, να μην κάνει πολλές ερωτήσεις.

Συμμετέχοντας: Και να κρατήσει μια απόσταση από εμένα. Και σίγουρα να κοιτάξει περισσότερο να ασχοληθεί με τη δική της ζωή, να τα πάει καλά με τη ζωή της, έτσι.

Ερευνήτρια: Επειδή έχω μπερδευτεί λίγο να σου κάνω μια ερώτηση: Ήτανε άτομο το

οποίο ασχολιότανε πάρα πολύ μαζί σου ή το λες εσύ αυτό από θυμό;

Συμμετέχοντας: Όχι ήτανε άτομο που μπορεί να προσπαθούσε να επέμβει στη ζωή μου και να αλλάξει πράγματα καλοπροαίρετα μπορεί, σίγουρα φυσικά καλοπροαίρετα αλλά εγώ αυτό, ας πούμε, δεν το γουστάρω και πολύ.

Ερευνήτρια: Ωραία, σε ενοχλούσε και τώρα αυτό που ζητάς είναι να υπάρχει μια πέρα από το ένα τι κάνεις καλά είμαι, να μην υπάρχει κάτι άλλο.

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Αυτό οκ. Κάτι άλλο πέρα από το μου είπες πριν ότι σε κάποια φάση που ήσουν σε μια αδύναμη φάση, σου είπε δεν θα μείνεις δεν θα σε βοηθήσει η γιαγιά σου άμα θέλεις να έρθεις στο σπίτι να μείνεις εδώ στην Αθήνα αλλά θα πηγαίνεις και στο πρόγραμμα. Ήταν και ένας από τους λόγους που ζορίστηκες και είπες πρέπει να ζητήσω βοήθεια έτσι; ένας απ' τους λόγους. Υπάρχει κάτι άλλο που ήτανε παρόμοιο δηλαδή να είχες κάποια στάση που κράτησες και είπες ότι «ώπα» ζορίζομαι ή πέρα απ' αυτό δεν ήταν κάτι άλλο;

Συμμετέχοντας: Ήτανε ναι, έτσι συνολικό, ας πούμε, ότι και κρατητήρια όταν είχα πάει και όταν είχα πολλές δυσκολίες και αυτά. Το να μου μιλάνε ψυχρά ας πούμε ξέρω 'γω και, όχι μ' αυτές τις λέξεις που θα το πω αλλά ένα τέτοιο πράγμα είναι αυτό, ότι είσαι πρεζάκιας ξέρω 'γω, δεξ τι θα κάνεις μην ασχολείσαι μαζί μας και αυτό εμένα εκείνη τη στιγμή μ' έκανε να γίνω ίσως πιο σκληρός από κάπου, αλλά και όλο αυτό μ' έκανε λίγο να πάρω την ευθύνη πάνω μου δηλαδή ότι είσαι μόνος σου, δηλαδή ότι πρέπει, δεν θα το κάνει κάποιος άλλος.

Ερευνήτρια: Κρατούσαν μια πιο απόμακρη στάση;

Συμμετέχοντας: Μια πιο ψυχρή στάση και εμένα αυτό με είχε πληγώσει λίγο αλλά μ' έκανε μετά από ένα χρονικό διάστημα να καταλάβω ότι δεν θα αλλάξει κάτι άμα δεν...

Ερευνήτρια: Άμα δεν κάνεις κάτι.

Συμμετέχοντας: Άμα δεν κάνω κάτι εγώ δεν θα αλλάξει, γιατί εγώ όπως μεγαλώνω, εντάξει θα φτιάξουν τα πράγματα.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Τώρα θα σε ρωτήσω λίγες γενικές ερωτήσεις και τελειώσαμε. Πιστεύεις ότι γενικά τα άτομα όπου οι γονείς τους συμμετέχουν σε πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης έχουν περισσότερες πιθανότητες να σταματήσουν οριστικά τη χρήση από κάποιον άλλον που οι γονείς του δεν παρακολουθούν το πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Ναι εντάξει.

Ερευνήτρια: Γιατί το πιστεύεις;

Συμμετέχοντας: Όχι απαραίτητα αλλά με πιθανότητες, ας πούμε, ότι κάποιος μπορεί να είναι βολεμένος και οι γονείς του, αυτό μου έρχεται πολύ απλά στο μυαλό, να μην ξέρουν πως να το διαχειριστούνε, οπότε να τον βολεύουνε την ανησυχία τους και να τον κρατάνε σε μια...

Ερευνήτρια: Πες ένα δύο παραδείγματα πως βολεύει κάποιος.

Συμμετέχοντας: Ναι, ξέρω, ας πούμε, ένας φίλος μου πίνει, 5-6 χρόνια, οι γονείς του τον είχανε να μην βγαίνει έξω να μην δυσκολεύεται, δεν ήταν ανοιχτοί στο πρόγραμμα ας πούμε να ακούσουνε πήγαν κάνανε μια συνάντηση και στραβώσανε σου λέει τι να πετάξω το παιδί μου στο δρόμο; Αλλά έτσι βολεύεται και ο άλλος.

Ερευνήτρια: Και συνεχίζει τη χρήση του.

Συμμετέχοντας: Οπότε εκεί δεν έχει κανένα λόγο, δεν περνάει και πολύ άσχημα ας πούμε έχει τα ναρκωτικά δεν χρειάζεται να τρέξει για να πιεί, οπότε από εκεί που ίσως, απλά το λέω δεν είναι απαραίτητο, γιατί μπορεί να σωθεί μπορεί και να πεθάνει ξέρω 'γω ή να μπει φυλακή μπορεί όμως και να κινητοποιηθεί απλούστατα και να μπει οπότε;

Ερευνήτρια: Δηλαδή μια άλλη οικογένεια που πάνε οι γονείς να τον ζορίσουν να του πούνε έξω από το σπίτι να του βάλουν όρια δεν θα γυρνάς τέτοια ώρα.

Συμμετέχοντας: Ναι θα βοηθήσει νομίζω να πάρει μια απόφαση αυτό, τι θα κάνει.

Ερευνήτρια: Στην περίπτωση που κάποιος γονείς, από κάποιο μέλος γονείς που δεν συμμετέχουν σε κάποιο πρόγραμμα πιστεύεις θα μπορούσε να είναι ένας από τους λόγους μελλοντικής υποτροπής του ατόμου;

Συμμετέχοντας: Δεν το ξέρω. Τι να μην συμμετέχει; θα μπορούσε ξέρω 'γω.

Ερευνήτρια: Γιατί;

Συμμετέχοντας: Γιατί μπορεί να μην ξέρουνε καθόλου πώς να το διαχειριστούν και μπορεί είτε να τον βοηθήσουνε πάρα πολύ, ας πούμε, και να μην ζοριστεί εκεί που πρέπει να ζοριστεί, να μην ξέρουνε σε τι φάση είναι, τι χρειάζεται σ' αυτή τη φάση που είναι.

Ερευνήτρια: Οπότε πιστεύεις εάν ένας γονέας έχει ενημερωθεί κατάλληλα ξέρει πως θα διαχειριστεί τη χρήση να καταλάβει σε ποια φάση της χρήσης αν πίνει, αν λέει ψέματα.

Συμμετέχοντας: Ναι ή στο πώς να πόσο πρέπει να, άμα τον έχεις και τον άλλο καλομαθημένο ας πούμε, και τον έχει το παιδί μου ξέρω 'γω έλα να μείνεις εδώ να μην ζοριστείς να μην έτσι. Εγώ ας πούμε δεν θα μπορούσα σ' αυτό, μπορεί να...

Ερευνήτρια: Είναι ανίσχυρο.

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι τώρα για τον καθένα μπορεί να είναι διαφορετικά γι' αυτό δεν είναι απόλυτο ας πούμε.

Ερευνήτρια: Πιστεύεις σε όλα τα προγράμματα; Πες μου.

Συμμετέχοντας: Εμένα, ας πούμε, ο πατέρας μου δεν πάει στο πρόγραμμα μου λέει έλα να ξέρω 'γω πιούμε κανά τσίπουρο ξέρω 'γω, να βγούμε να κάνουμε αυτό να κάνουμε εκείνο.

Ερευνήτρια: Δεν γνωρίζει.

Συμμετέχοντας: Ναι δεν γνωρίζει δεν ξέρει ας πούμε.

Ερευνήτρια: Θα μπορούσε να είναι κάτι το οποίο θα σε δυσκόλευε πολύ εσένα; Δεν το γνωρίζει.

Συμμετέχοντας: Ναι δεν το γνωρίζει και δεν, ας πούμε δεν καταλαβαίνει του λέω, και μου λέει τι σου λέει τώρα αυτός το υποτιμάει το, γιατί δεν έχει καμία επαφή δεν έχει ιδέα. Έχει μείνει στο δικό του, στο κεφάλι του. Πιστεύω κάθε γονείς μπορεί για διαφορετικούς λόγους γιατί συνήθως είναι και λίγο ισχυρογνώμων οι γονείς και ο τρόπος ο δικός του να είναι αντίθετος από του προγράμματος.

Ερευνήτρια: Υπάρχει και αυτό ναι. Υπάρχει και αυτό δεν μπορούν όλοι οι γονείς να το παρακολουθήσουν το πρόγραμμα. Λοιπόν, θεωρείς πως σε όλα τα προγράμματα θα υπάρχουνε προγράμματα που θα απευθύνονται σε γονείς;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Πιστεύεις πως αν κάποιος μελλοντικά υποτροπιάσει εντάξει; Και φύγει από το πρόγραμμα στην περίπτωση που οι γονείς του παρακολουθούν το πρόγραμμα θα έχουνε μια καλύτερη διαχείριση μια πιο έγκυρη αντιμετώπιση;

Συμμετέχοντας: Νομίζω ότι θα έχουνε τουλάχιστον τη γνώση τι πρέπει να κάνουνε, τώρα από εκεί και πέρα το τι θα κάνουνε νομίζω είναι στον κάθε γονιό. Σίγουρα θα ξέρουν κάποια πράγματα που θα μπορέσουν να βοηθήσουνε.

Ερευνήτρια: Την κατάσταση ε;

Συμμετέχοντας: Ναι τώρα πως θα το κάνει ο άλλος και τι θα κάνει, μπορεί να το αγαπάει πολύ το παιδί του και να το δει αλλιώς και να μην τ' ακούσει, το πρόγραμμα ας πούμε.

Ερευνήτρια: Στην περίπτωση όμως που ακούσει; Θεωρείς ότι θα έχει μια καλύτερη αντιμετώπιση;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Υπάρχει κάτι κατά την εμπλοκή της μαμάς σου που θα έλεγες ότι έχει

βελτιώσει καταστάσεις που παλιότερα ίσως να σου ενίσχυαν την επιθυμία σου για χρήση; Υπήρχε κάτι πριν στο μεταξύ σας που τώρα πλέον έχει βελτιωθεί και τότε θα ήταν ένας λόγος που ενίσχυε την επιθυμία σου;

Συμμετέχοντας: Αυτό το να καταλάβει ότι δεν μπορεί να μην προσπαθεί καν να επέμβει στη ζωή μου.

Ερευνήτρια: Αυτό που μου είπες πριν.

Συμμετέχοντας: Αυτό ναι, αυτό είναι πολύ σημαντικό.

Ερευνήτρια: Έχεις κάποια πρόταση μπορεί να έχεις σκεφτεί και κάτι καμία ιδέα που θα έλεγε αυτό θα βοηθούσε πολύ τους γονείς και τα παιδιά που συμμετέχουν στο πρόγραμμα αν υπήρχε; Κάτι που να βοηθούσε.

Συμμετέχοντας: Νομίζω πέρα από το θετικό, ας πούμε, αυτή η εικόνα που έχω με μια επόπτρια, πέρα από αυτά που τους λέει η επόπτρια αυτό, δηλαδή να, το ότι έχει πληροφορία ας πούμε για μένα ένας επόπτης, τώρα αυτό έχει ίσως στην δική μου περίπτωση, να μην είναι, και αυτός ο επόπτης να έχει μετά στην ομάδα του τους γονείς, ενώ έχει πληροφορίες για μένα νομίζω είναι πολύ σημαντικό, πολύ. Εμένα αυτό με έχει βοηθήσει βασικά και το έχω καταλάβει.

Ερευνήτρια: Δηλαδή το ότι ξέρει κάποια πράγματα για σένα και ξέρει ποια θέματα έχει να δουλέψει με τη μητέρα σου;

Συμμετέχοντας: Ναι και πως θα βοηθήσει την πλευρά της μητέρας μου, ας πούμε, και μένα.

Ερευνήτρια: Οπότε θα ήθελες για σένα ήταν βοηθητικό, νομίζεις θα ήταν βοηθητικό αν οι επόπτες που αναλαμβάνουν τους γονείς έχουν και τα ίδια τα μέλη;

Συμμετέχοντας: Ναι αυτό.

Ερευνήτρια: Για να συνδυάζουν την πληροφορία.

Συμμετέχοντας: Ναι, αλλά δεν ξέρω κατά πόσο γίνεται αυτό. Εμένα, ας πούμε, με είχε στην κοινότητα ένας επόπτης, και μετά έφυγε από την κοινότητα και πήγε στο πρόγραμμα και έτυχε έτσι ας πούμε. Και κατάλαβα ότι αυτό ήτανε πάρα πολύ βοηθητικό.

Ερευνήτρια: Εάν γινόταν ένα συμβούλιο μεταξύ των εποπτών ας πούμε και έλεγε πέντε πράγματα για τη σχέση σου με τη μαμά σου αυτό πιστεύεις θα ήταν χρήσιμο;

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι θα ήταν.

Ερευνήτρια: Οκ τελειώσαμε. Σε κούρασα;

Συμμετέχοντας: Όχι.

7^η Συνέντευξη

Ερευνήτρια: Λοιπόν πόσο χρονών είσαι ;

Συμμετέχοντας: 49.

Ερευνήτρια: 49 και ποια ηλικία ξεκίνησες την χρήση;

Συμμετέχοντας: 16.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Και πριν μεις σε κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης που διέμενες;

Συμμετέχοντας: Στο δικό μου το σπίτι με τους γονείς και μετά στο δικό μου σπίτι.

Ερευνήτρια: Πατέρα, μητέρα και;

Συμμετέχοντας: Αδερφή.

Ερευνήτρια: Αδερφή και έπειτα στο δικό σου σπίτι τι εννοείς;

Συμμετέχοντας: Έπιασα δικό μου σπίτι δίπλα στο πατρικό μου.

Ερευνήτρια: Λοιπόν έχει υπάρξει προηγούμενη προσπάθεια πριν από αυτήν εδώ;

Συμμετέχοντας: Ναι άλλες δύο.

Ερευνήτρια: Θύμισέ μου λίγο.

Συμμετέχοντας: Η πρώτη ήτανε σε ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ, επειδή διέκοψα απ' την επανένταξη, ήμωνα 3,5 χρόνια καθαρός μετά πήγα για περίπου 4 μήνες στο Θριάσιο.

Ερευνήτρια: Και ποιος από τους δυο γονείς παρακολουθεί το πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Η μητέρα και η αδερφή μου.

Ερευνήτρια: Οκ. Τότε το παρακολουθούσανε το αντίστοιχο πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Όχι, όχι.

Ερευνήτρια: Όχι. Λοιπόν τώρα πόσο χρονικό διάστημα παρακολουθεί η μητέρα σου το πρόγραμμα οικογένειας;

Συμμετέχοντας: Από το '14. Δηλαδή περίπου 5 χρόνια.

Ερευνήτρια: Περίπου 5 χρόνια. Μπόλικά χρόνια ε;

Συμμετέχοντας: Ε, ναι.

Ερευνήτρια: Πως θα περιέγραφες την σχέση με την μαμά σου την περίοδο της χρήσης; Πριν ενταχθείς σε κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης.

Συμμετέχοντας: Δεν ήτανε καλή. Φασαρίες, τέτοια, τσακωνόμασταν. Εντάξει ήτανε πολλά χρόνια η χρήση. Πολλά τα χρόνια και άρχισε να φαινόταν και γενικά. Φαινόταν στο σώμα μου και πως λειτουργούσα.

Ερευνήτρια: Η στάση της μαμάς σου όταν αντιλήφθηκε ότι κάνεις χρήση ποια ήτανε;

Συμμετέχοντας: Έπεσε από τα σύννεφα τι ποια ήτανε η στάση; Στην αρχή

προσπάθησα να το χειριστώ, δηλαδή, προσπάθησα να το χειριστώ να της πω, ότι εντάξει ήτανε για δοκιμή και τέτοια και άρχισε να γίνεται πιο, πως το λένε πιο πιεστική, ήθελε να ελέγχει τι κάνω, που πηγαίνω.

Ερευνήτρια: Είχε ενημερωθεί από κάπου ή μόνη της έπραττε;

Συμμετέχοντας: Μόνη της, μόνη.

Ερευνήτρια: Ωραία. Υπήρχε κάποια στάση που κρατούσε που διευκόλυνε την τάση σου για χρήση; Π.χ. είχα χαρτζιλίκι και ενίσχυε οικονομικά και

Συμμετέχοντας: Δεν είχε τέτοιο θέμα οικονομικό, γιατί δούλευα από μικρός κράταγα μετά το συνεργείο εγώ. Δικό μας μαγαζί δικιά μας επιχείρηση. Τα κράταγα εγώ τα χρήματα.

Ερευνήτρια: Κάποια στάση που να είχε η μητέρα σου και σε διευκόλυνε ως προς την χρήση; Π.χ. ήτανε πολύ ανεκτική, δεν είχε συγκεκριμένη ώρα που γύρναγες, είχες πολύ ελευθερία.

Συμμετέχοντας: Ναι είχα πολύ ελευθερία και μου είχε πολύ εμπιστοσύνη η μητέρα μου.

Ερευνήτρια: Και ήταν κάτι που το οποίο σε διευκόλυνε να βρίσκεις τρόπους να αναζητείς και να κάνεις χρήση;

Συμμετέχοντας: Ε ναι, δεν έδινα λογαριασμό σε κανέναν. Πήγα με την ελευθερία μου, είχα τα χρήματά μου.

Ερευνήτρια: Η αντίληψη της μαμάς σου γενικά για την ελαφριά χρήση του τύπου το χασίς το μαύρο;

Συμμετέχοντας: Αυτό δεν έγινε μόνο με την μητέρα μου, αυτό γίνεται γενικά στην επαρχία. Η ελαφριά χρήση και το αλκοόλ στην επαρχία είναι απενεχοποιημένο.

Ερευνήτρια: Ναι, ναι.

Συμμετέχοντας: Είναι κάτι ότι δεν τρέχει τίποτα, κάτι φυσιολογικό τέλος πάντων.

Ερευνήτρια: Λίγο πολύ όλοι το κάνουν.

Συμμετέχοντας: Ε, ναι.

Ερευνήτρια: Ναι.

Συμμετέχοντας: Κι αν δηλαδή και σε μικρή ηλικία που έβρισκε εμένα ξέρω 'γω τέτοιου είδους χρήση, δεν έδινε ιδιαίτερα βάση, είναι κάτι φυσιολογικό για την επαρχία.

Ερευνήτρια: Δεν είχε κάποια ενημέρωση από κάποιο Οργανισμό ή πρόγραμμα σχετικά με τα ναρκωτικά; Αντιμετώπιση. Όχι.

Συμμετέχοντας: Καμία.

Ερευνήτρια: Από ποιο χωριό θύμισέ μου.

Συμμετέχοντας: Ορχομενός είναι έξω από την Λιβαδειά.

Ερευνήτρια: Λοιπόν πιστεύεις ότι αν υπήρχε μια ενημέρωση θα μπορούσε να ήταν και διαφορετική η πορεία σου στην χρήση; Αν δηλαδή η μαμά σου τότε στα 16 που ξεκίνησες είχε ενημερωθεί; Υπήρχε κάποιος που ενημέρωνε εκεί στο χωριό σχετικά με την χρήση ουσιών. Θα μπορούσε να είχε διαφορετική πορεία;

Συμμετέχοντας: Κοίτα να δεις τώρα επειδή δεν υπάρχει ενημέρωση γενικά στα χωριά. Τέλος πάντων κάπου είχανε ακούσει για το OKANA. Εγώ πήγα και 8 χρόνια στο OKANA.

Ερευνήτρια: Υποκατάστατο ε;

Συμμετέχοντας: Υποκατάστατο; Απλά δεν υπήρχε ενημέρωση πήγαινε αυτή εκεί, υπήρχε πίεση πήγαινε, θα βοηθηθείς θα, θα, δεν θα κάνεις χρήση και τέτοια μέχρι εκεί αυτό ήτανε. Και πηγαίνοντας εγώ εκεί στο OKANA.

Ερευνήτρια: Πως αναζήτησες εσύ μπήκες στην διαδικασία να πεις ότι πρέπει κάτι να κάνω και κινητοποιήθηκες να ζητήσεις βοήθεια;

Συμμετέχοντας: Όχι δεν το έκανα για μένα.

Ερευνήτρια: Θες να μου πεις για ποιον το έκανες;

Συμμετέχοντας: Ναι δεν το έκανα για μένα γιατί νομίζω ότι θα είχα ανάγκη για βοήθεια.

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Συμμετέχοντας: Απλά το έκανα λέω θα πάω εκεί παράλληλα θα κάνω και χρήση, να 'χω δηλαδή, πήγα στο OKANA, πότε ήτανε όταν ήμουνα 33 χρονών να ησυχάσουν και οι δικοί μου να μου μιλάνε να έχω ήσυχο το κεφάλι μου. Λέω θα πηγαίνω ότι θέλω θα κάνω, ότι πρέπει να κάνω μέχρι εκεί.

Ερευνήτρια: Για ποιον πήγες για τους δικούς σου ή είχες;

Συμμετέχοντας: Για τους δικούς μου.

Ερευνήτρια: Υπήρχε μια στάση και γενικά συμπεριφορά της μαμάς σου απέναντί σου που σε έκανε να πεις ότι δεν με παίρνει άλλο πρέπει να ;

Συμμετέχοντας: Τσακωνόμασταν και γκρινιάζαμε όλη ημέρα και δεν μ' άρεσε εμένα αυτό.

Ερευνήτρια: Είχε μάθει ότι υπάρχει ένα πρόγραμμα και σου έλεγε πήγαινε στο πρόγραμμα ή όχι;

Συμμετέχοντας: Αυτό πήγαινε στο υποκατάστατο να σταματήσεις την χρήση. Πίστευε ότι πηγαίνοντας εγώ εκεί στο υποκατάστατο ξέρω 'γω, στο Κρατικό

Νοσοκομείο Λιβαδειάς, ας πούμε, και κάποια άλλα άτομα που πηγαίνω πιστεύοντας ότι κάτι θα γίνει τέλος πάντων.

Ερευνήτρια: Κρατούσε κάποια στάση π.χ. πλέον ήτανε πιο κάθετη μαζί σου ή ήτανε πιο πιεστική που να σε έκανε...;

Συμμετέχοντας: Ήτανε πιο συγκριτικά, ας πούμε, μου ζήταγε χρήματα για να φτάσω σε μια τέτοια διαδικασία μου ζήταγε χρήματα, ξέρω 'γω, να κρατάς το μαγαζί το οικογενειακό μαγαζί, αλλά να μας δίνεις και εμάς κάποια χρήματα ξέρω 'γω, γιατί έβλεπε ότι χάλαγα πάρα πολλά χρήματα για κάθε λόγο στη ζωή μου, που πήγαινα τι έκανα φαινότανε ότι χάλαγα πάρα πολλά χρήματα, και τα κουβάλαγα όλα τα λεφτά μαζί. Είχα τέτοια και άρχιζε ειδικά στο οικονομικό τομέα, άρχισε να μου απαιτεί χρήματα, να μου κάνει, ξέρω 'γω τέτοια.

Ερευνήτρια: Και αυτό σ' έκανε να νιώθεις πίεση και σου δυσκόλευε το...;

Συμμετέχοντας: Ε, ναι. Με δυσκόλευε τότε ήτανε τον πρώτο καιρό στο OKANA είχα γνωρίσει και τη γυναίκα που μετά παντρευτήκαμε τέλος πάντων και για να ηρεμήσουν λίγο τα πράγματα πήγα έκανα αυτό τέλος πάντων, πήγα αυτό λέω κάτσε να ησυχάσουν.

Ερευνήτρια: Οκ. Την περίοδο της θεραπείας σου πως θα περιέγραφες περιληπτικά την σχέση με την μητέρα σου;

Συμμετέχοντας: Από την πρώτη προσπάθεια ε;

Ερευνήτρια: Ας πούμε στην πρώτη και ας έρθουμε στο τώρα. Γιατί έχει περάσει από φάσεις;

Συμμετέχοντας: Ναι έχει περάσει κι αυτή κάποια πράγματα. Στην πρώτη προσπάθεια ήτανε λίγο επιφυλακτική γιατί

Ερευνήτρια: Βέβαια στην πρώτη προσπάθεια μου είχες πει ότι δεν παρακολουθούσε το πρόγραμμα έτσι;

Συμμετέχοντας: Όχι κάποια στιγμή άρχισε να έρχεται στο πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Από αυτήν την φάση θέλω να μου αρχίσεις να μου περιγράφεις την σχέση με την μητέρα σου; Από την στιγμή που ξεκίνησε να παρακολουθεί και εκείνη πρόγραμμα οικογένειας παράλληλα με σένα. Μέχρι και τώρα έτσι; Πως θα περιέγραφες με λίγα χρόνια την σχέση σου; Το τώρα;

Συμμετέχοντας: Κοίτα το πρώτο καιρό ήτανε πολύ επιφυλακτική.

Ερευνήτρια: Μαζί σου ή με το πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Με μένα γιατί εντάξει δεν γνώριζε τη δουλειά μέσα σ' ένα πρόγραμμα. Δεν γνώριζε τη δουλειά γίνεται μέσα σ' ένα πρόγραμμα. Εντάξει άρχισε

να μιλάμε, να λέμε πράγματα, ξέρω 'γω, και τέτοια αλλά ήταν επιφυλακτική την θυμάμαι, ας πούμε, ήτανε επιφυλακτική, ξέρω 'γω.

Ερευνήτρια: Πλέον;

Συμμετέχοντας: Πλέον τώρα, τώρα πιστεύω ότι είναι πιο σίγουρη. Εντάξει σε αυτό ρόλο έχω παίξει και εγώ βέβαια γιατί εντάξει 18 χρόνια στην πρώτη προσπάθεια που τελείωσα την κοινότητα και είχα την δυνατότητα να πάω στον Ορχομενό και πήγα στον Ορχομενό.

Ερευνήτρια: Που πήγες; Στον...;

Συμμετέχοντας: Στον Ορχομενό στην πόλη μου, πήγα βγήκα έξω το πρώτο βράδυ και βρήκα τους φίλους μου και τέτοια, μεθύσαμε, ξέρω 'γω. Μου λέει, απογοητεύτηκε, γιατί πήγε 18 χρόνια στην κοινότητα και τέτοια. Με έβλεπε πως μίλαγα πως έκανα, έβλεπε κάποια αλλαγή πάνω μου αλλά ήτανε επιφυλακτική. Τώρα τα βλέπει κάπως διαφορετικά τα πράγματα γιατί βλέπει ότι έχω και μαλακώσει εγώ και προσπαθώ να έρθω πιο κοντά της, μου μιλάει, μου κάνει και την βλέπω και αυτήν ότι σαν μια σιγουριά ότι θα έχω κάτι διαφορετικό αυτήν την φορά.

Ερευνήτρια: Πιστεύεις ότι η συμμετοχή της μητέρας σου θα μπορούσε να είναι ένας λόγος που θα σε δυσκόλευε να διακόψεις το πρόγραμμα, θα μπορούσε να είναι ένας λόγος;

Συμμετέχοντας: Δεν νομίζω. Δεν νομίζω, γιατί όχι-όχι δεν νομίζω, μπορεί να είχαμε ότι προβλήματα είχαμε με την μητέρα μου, αλλά πως το λένε υπήρχε μια να το πω, εντός εισαγωγικών, αλληλεγγύη.

Ερευνήτρια: Του τύπου ένα παράδειγμα;

Συμμετέχοντας: Του τύπου ότι με έβλεπε ότι ταλαιπωριόμουνα μέσα στην χρήση και ότι έψαχνε και αυτή με το δικό της τρόπο, αν και δεν ήτανε ενημερωμένη δεν γνώριζε πράγματα. Προσπαθούσε να βρει τρόπο να με βοηθήσει, όπως και εγώ, και μέσα από την χρήση, ας πούμε, γιατί και η μάνα μου είχε τα δικά της προβλήματα και τέτοια και εγώ προσπαθούσα να την βοηθήσω, μέχρι πως το λένε, μέχρι το βαθμό που μπορούσα, ας πούμε, υπήρχε μια τέτοια σχέση ας πούμε, εντάξει.

Ερευνήτρια: Ενισχύθηκε αυτό πιστεύεις τώρα με την και προσπάθεια την δική σου και της μαμάς σου θα την πω προσπάθεια πιστεύεις έχει ενισχυθεί αυτό έχει βελτιωθεί αν υπήρχε;

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι, ναι έχει.

Ερευνήτρια: Ποιες αλλαγές θα έλεγες ότι είναι οι κυριότερες αλλαγές από το πριν στο τώρα της μαμάς σου; Τι είναι αυτό που έχεις δει και πόσο επηρεάζει αυτό την

θεραπεία σου; Τι διαφορετικό έχεις δει στην μαμά σου;

Συμμετέχοντας: Ότι με εμπιστεύεται σημαντικό για μένα. Ότι αισθάνεται ασφάλεια μαζί μου, θα μου πει τα πράγματα οικογενειακά που όταν ήμουνα στην χρήση δεν μου τα έλεγε. Ότι θα συζητήσουμε προβλήματα που έχει η οικογένεια που παλιά δεν τα συζητάγαμε. Τέτοια πράγματα δηλαδή που εντάξει εμένα που και τώρα μου λένε κάποια πράγματα, παλιά δεν μου 'λεγαν.

Ερευνήτρια: Στην περίπτωση που δεν αναγνώριζε δυσκολίες ή βελτιώσεις θα είχε επιρροή αυτό στην προσπάθεια σου; Αν ήταν δηλαδή του τύπου αδιάφορη ή ήτανε πολύ επικριτική και αυστηρή μαζί σου είχε υψηλές προσδοκίες για σένα.

Συμμετέχοντας: Αυτό δεν ξέρω μπορεί ναι, μπορεί και όχι, αλλά δεν μπορώ να το γνωρίζω αυτό. Δεν μπορώ να το γνωρίζω με ποια έννοια γιατί δεν έχω έχθρα με την μητέρα μου.

Ερευνήτρια: Γιατί δεν έχεις;

Συμμετέχοντας: Γιατί δεν έχω έχθρα με την μητέρα μου. Ήτανε εντάξει αυτή η τρίτη φορά καθαρά δική μου επιλογή δεν με πίεσε κανένας δεν, δεν.

Ερευνήτρια: Δηλαδή άμα ήτανε η μαμά σου του τύπου «έλα μωρέ αφού δεν θα τα καταφέρεις» θα ήτανε στάση που θα σου περνούσε αδιάφορη; Μια επιρροή μέσα σου δεν θα υπήρχε;

Συμμετέχοντας: Σίγουρα.

Ερευνήτρια: Μια απογοήτευση.

Συμμετέχοντας: Ναι θα υπήρχε μια απογοήτευση, αλλά μέχρι εκεί, δεν μπορεί να πετάξεις μια προσπάθεια.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα δεν θα πέταγες την προσπάθειά σου. Λοιπόν.

Συμμετέχοντας: Απλά θα ήτανε κάποια πράγματα τα οποία θα συζητιόντουσαν σε ένα άλλο επίπεδο.

Ερευνήτρια: Πως θα χαρακτήριζες την συμμετοχή της μαμάς σου στο πρόγραμμα με λίγα λόγια τι σημαίνει για σένα; Το ότι η μαμά σου συμμετέχει 5 χρόνια στο πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Σημαντικό είναι ότι με νοιάζονται, ότι προσπαθούν και αυτοί μαζί μου, εντάξει αυτό. Ότι τέλος πάντων δεν με έχουν απορρίψει και ακόμα θεωρούν ότι εντάξει είμαι.

Ερευνήτρια: Ότι σε αποδέχονται αυτό εννοείς;

Συμμετέχοντας: Με αποδέχονται ναι. Και εντάξει γίνανε κάποιες λάθος κινήσεις, κάποια λάθη.

Ερευνήτρια: Από πλευράς τους ή από πλευράς σου μου λες λάθος κινήσεις;

Συμμετέχοντας: Αμοιβαίο είναι αυτό.

Ερευνήτρια: Και οι δύο.

Συμμετέχοντας: Και αυτοί κάνανε λάθη και εγώ έκανα κάποια λάθη.

Ερευνήτρια: Έχει αναγνωρίσει αυτά τα λάθη κατά τη συμμετοχή της στο πρόγραμμα; Τα έχει δει;

Συμμετέχοντας: Όχι δεν ξέρω, δεν έχουμε μπει σε αυτό το κομμάτι. Ας πούμε, αυτό, έλεγα στην ομάδα τις προάλλες ότι θέλω να τους πω κάποια πράγματα, κάποια πράγματα που με έχουνε πειράξει, να δω αν το καταλαβαίνουν και αυτοί, ότι μου έχουν κάνει κακό, ότι τέλος πάντων να δούνε αν το καταλαβαίνουν, ότι εντάξει εγώ ήμουνα 15 χρονών, δεν μπορούσα να πάρω την οικογένεια ξέρω 'γω, να την φορτωθώ στην πλάτη μου. Είναι πολλά πράγματα τα οποία εντάξει πρέπει να δούμε και εγώ, ας πούμε, να τους πω ότι αυτό που έχετε κάνει με έχει πειράξει, ειδικά στην μητέρα μου, εντάξει, με τον πατέρα μου δεν έχουμε πολλές σχέσεις. Με ενοχλεί αυτό που έχεις κάνει με έχει ενοχλήσει με ενοχλεί ακόμα θέλω να το ξεκαθαρίσω.

Ερευνήτρια: Πως θα σε έκανε να ένιωθες εάν το αναγνώριζε αυτό; Ότι έλεγε: «Ναι ρε το έχω δει το έχω σκεφτεί» πως θα σε έκανε να ένιωθες εάν αναγνώριζε και άκουγε αυτό που της έλεγες;

Συμμετέχοντας: Έχω μπει τώρα σε μια τέτοια διαδικασία και προσπαθώ να τα δικαιολογήσω να πω ότι δεν γνώριζαν ότι είχαν την άγνοια σε πολλά πράγματα δεν μπορώ να πω ότι προσπαθώ να τα δικαιολογήσω. Είναι ότι αυτή την παιδεία είχαν τέλος πάντων, εντός εισαγωγικών η παιδεία, δεν μιλάμε τώρα αν πήγαν σχολείο ή ήταν μορφωμένοι.

Ερευνήτρια: Ναι, ναι κατάλαβα τι εννοείς.

Συμμετέχοντας: Απλά δεν γνώριζαν και αυτοί κάποια πράγματα και αυτοί μ' ένα λάθος τρόπο είχαν μεγαλώσει εντάξει, δεν πάω να τους φορτώσω όλα τα δικά μου λάθη. Εντάξει, είναι και κάποια πράγματα, ας πούμε, που ήτανε αυτονόητα για μένα.

Ερευνήτρια: Έχεις την ανάγκη να τα πεις κιόλας να τα μοιραστείς.

Συμμετέχοντας: Ε, ναι.

Ερευνήτρια: Ποια στάση θα ήτανε αυτή που θα έλεγες ότι θα σε επηρέαζε τόσο πολύ αρνητικά αν κρατούσε η μητέρα σου; Δηλαδή μια στάση που θα έλεγες ότι είναι κάτι το οποίο με κάνει και δυσκολεύομαι. Θα υπήρχε μια στάση απέναντι σε σένα που θα σε επηρέαζε;

Συμμετέχοντας: Ναι, ναι αυτό πάλι να γκρινιάζει, πάλι τα ίδια πράγματα πάλι να

πηγαίνει πως τα έχεις κάνει έτσι δηλαδή, πάλι γκρίνια και να μου θυμίζει το παρελθόν. Αυτό δηλαδή. Εντάξει έχω κάνει κάποια λάθη.

Ερευνήτρια: Πως θα σε έκανε να νιώθεις αυτό;

Συμμετέχοντας: Πως θα μ' έκανε να νιώθω;

Ερευνήτρια: Η γκρίνια και το παρελθόν τι αίσθημα θα είχες δηλαδή;

Συμμετέχοντας: Τίποτα απογοήτευση θα έλεγα. Απογοήτευση γιατί ότι δεν αποδεχόμαστε, ξέρω 'γω, ότι γίνανε κάποια λάθη, έχω κάνει κάποια λάθη, ότι προσπαθώ να αλλάξω τη ζωή μου τώρα και δεν πρέπει να μένουμε εκεί στο παρελθόν.

Ερευνήτρια: Και ποια θα ήταν η στάση που θα έλεγες θα με βοηθούσε απολύτως; Θα με βοηθούσε πάρα πολύ αν την κρατούσε η μητέρα μου;

Συμμετέχοντας: Αυτή που έχει τώρα ότι είναι συγκαταβατική, ότι προσπαθεί και αυτή, προσπαθεί ν' αλλάξει την συμπεριφορά της απέναντι σε μένα, ότι εντάξει αυτά, δεν.

Ερευνήτρια: Οριοθετημένες σχέσεις και τέτοια είχες θέματα ή υπήρχανε;

Συμμετέχοντας: Οριοθετημένες τι εννοείς;

Ερευνήτρια: Με την μητέρα σου δεν είχες τέτοια θέματα.

Συμμετέχοντας: Όταν λέμε είχα ελευθερία.

Ερευνήτρια: Εντάξει τότε στα 16 είναι διαφορετική η σχέση που μπορεί να είχες, από τώρα που είσαι 50 χρονών έτσι;

Συμμετέχοντας: Να σου πω την αλήθεια περισσότερη ελευθερία είχα 16 χρονών. Ναι εντάξει περισσότερη ελευθερία γιατί τι να την κάνουμε, είχε υπερβολική εμπιστοσύνη γιατί ίσως μπορεί να...

Ερευνήτρια: Που οφείλεται ότι τώρα δηλαδή δεν νιώθεις αυτήν την ελευθερία; Ότι παρακολουθεί πρόγραμμα και είναι πλέον πιο...;

Συμμετέχοντας: Ναι παρακολουθεί το πρόγραμμα, και πως το λένε, έχει και το νου της μήπως πάει κάτι στραβά, μήπως έτσι.

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Συμμετέχοντας: Και πως το λένε ναι, είναι το θέμα τώρα ξέρεις τι; Αυτή η στάση που έχει τώρα εμένα με, να πω την αλήθεια με εντυπωσιάζει, τώρα δεν είναι μικρή η μάνα μου, εγώ να φανταστείς είμαι 50 χρονών, η μάνα μου θα είναι κοντά 80 χρονών, ξεκινάει από τον Ορχομενό να έρθει στην Αθήνα, στον Πειραιά, ομάδα, είναι λίγο δύσκολο τώρα δεν είναι εύκολο. Ένας άνθρωπος 80 χρονών τώρα να παίρνει την συγκοινωνία, εντάξει δεν είναι, να έρχεται από το τέτοιο, να κάνει ομάδες να

ξαναφεύγει το βράδυ.

Ερευνήτρια: Δεν είναι και ότι πιο εύκολο.

Συμμετέχοντας: Ε, ναι.

Ερευνήτρια: Είναι μεγάλη.

Συμμετέχοντας: Δεν είναι πιο εύκολο και καταλαβαίνω την προσπάθεια που κάνει δηλαδή και με έχει εντυπωσιάσει την θαυμάζω κιόλας, τι να πω.

Ερευνήτρια: Στον τρόπο που επικοινωνείτε πλέον κάποιες άλλες αλλαγές πέρα από αυτές που μου ανέφερες έχεις δει; Στην συμπεριφορά της απέναντί σου; Δηλαδή υπήρχε πριν άμεση επικοινωνία, να σου πει πως νιώθει;

Συμμετέχοντας: Όχι, όχι δεν έχει.

Ερευνήτρια: Τώρα βλέπεις κάποια διαφορά;

Συμμετέχοντας: Ναι θα μου πει: «ξέρεις έχω στεναχωρηθεί με τον πατέρα σου» ξέρω εγώ με αυτό, ξέρω εγώ μου λέει πράγματα δηλαδή, μου λέει πως νιώθει.

Ερευνήτρια: Κατανόηση νιώθεις. Ότι σε καταλαβαίνει;

Συμμετέχοντας: Εντάξει δεν έχω και μεγάλη απαίτηση, δεν έχω και μεγάλη απαίτηση, αλλά το βλέπω ότι προσπαθεί, το βλέπω προσπαθεί.

Ερευνήτρια: Γενικά πιστεύεις ότι τα άτομα των οποίων οι οικογένειες συμμετέχουν σε πρόγραμμα απεξάρτησης έχουν περισσότερες πιθανότητες να απέχουν από την χρήση, από κάποιους άλλους που οι γονείς τους επιλέγουν να μην εμπλακούν στο πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Κοίτα εμένα προσωπικά μ' έχει βοηθήσει όλο αυτό το πράγμα. Μ' έχει βοηθήσει γιατί δεν αισθάνομαι μόνος μου. Αισθάνομαι ότι είναι και η οικογένειά μου δίπλα σε μένα σε αυτό που κάνω. Εμένα με βοηθάει μέχρι σ' ένα σημείο με βοηθάει.

Ερευνήτρια: Ναι.

Συμμετέχοντας: Τώρα από εκεί και πέρα μπαίνουν άλλοι παράγοντες, αλλά μέχρι σε ένα σημείο μέχρι εκεί που μπορεί να βοηθήσει η οικογένεια. Εμένα με έχει βοηθήσει πάνω στο κομμάτι, ρε παιδί μου, δεν είμαι μόνος μου αισθάνομαι μια ασφάλεια που θα χρειαστώ, κάτι βγαίνει άλλα πράγματα, βγαίνει άλλα κομμάτια πιστεύω ότι είναι βοηθητικό για μένα.

Ερευνήτρια: Γενικά πιστεύεις ότι υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες για τα, δηλαδή αν ας πούμε ο... λέω τυχαία ονόματα ο Γιώργος που οι γονείς του δεν συμμετέχουν στο πρόγραμμα και του Δημήτρη συμμετέχουν έχει περισσότερες πιθανότητες ο Δημήτρης από το πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Γι' αυτό σου είπα είναι άλλοι παράγοντες. Στο ένα το κομμάτι είναι αυτό ότι, στο άλλο είναι τι απόφαση έχει ο καθένας, δηλαδή ότι οι γονείς κάποιου αν είναι μαζί του, αν δεν βγάλει απόφαση και λέει μέσα του ξέρω 'γω. Είναι αυτό τι σκέφτεται ο καθένας. Αν όμως κάποιος που έχει βγάλει μια απόφαση να προσπαθήσει και να μείνει καθαρός είναι μια σημαντική βοήθεια γι' αυτόν να έχει τους γονείς δίπλα του και να νιώθει αυτά που είπαμε ασφαλώς, να, να, χίλια δυο πράγματα.

Ερευνήτρια: Η μη εμπλοκή των γονέων θα μπορούσε να είναι ένας παράγοντας μελλοντικής υποτροπής για κάποιο άτομο;

Συμμετέχοντας: Η μη;

Ερευνήτρια: Η μη εμπλοκή των γονέων στο πρόγραμμα θα μπορούσε να είναι ένας από τους παράγοντες μελλοντικής υποτροπής για κάποιον;

Συμμετέχοντας: Εάν πως το λένε.

Ερευνήτρια: Εάν οι γονείς σου δεν είχαν καμία σχέση με το πρόγραμμα;

Συμμετέχοντας: Ναι. Κοίτα να δεις τώρα απλά εγώ πως το σκέφτομαι αυτό το πράγμα που λες. Το θέμα είναι ότι όταν κάποιος έχει κάνει κάποιες ομάδες και έχει δει και αυτός και πράγματα και τέτοια απλά δεν θα του επιτρέψει να γίνει κάτι τέτοιο.

Ερευνήτρια: Γιατί το πιστεύεις αυτό; Με ποιο τρόπο δεν θα το επιτρέψει;

Συμμετέχοντας: Δηλαδή όταν έχεις αρχίσει χτίζεις εγώ, ας πούμε, με την μητέρα που έχουμε να χτίζουμε μια σχέση, αν δει κάτι που είναι λάθος, τέλος πάντων ωραία και πάνω σε αυτήν την σχέση που προσπαθούμε να μου πει μ' ένα τρόπο «ρε συ αυτό που κάνεις δεν είναι ωραίο θα σε οδηγήσει εκεί, εκεί, εκεί», ας πούμε, και αυτό μπορεί εμένα να με γυρίσει όλο να πω, ρε συ, να το σκεφτώ και εγώ ο ίδιος και να πω αυτό που κάνω είναι λάθος, έχει δίκιο ας πούμε και τέτοια. Πιστεύω ότι είναι βοηθητικό αυτό το πράγμα αλλά άμα δεν έχει σχέση με το πρόγραμμα, και πως το λένε, κάποια πράγματα που είναι εμφανές δεν μπορεί να τα δει κάποιος που δεν έχει πάει σε κάποιο πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Θεωρείς ότι θα έπρεπε σε όλα τα προγράμματα να υπάρχουν, που αναπτύσσονται σε σχέση με την ανεξάρτηση, θα έπρεπε να υπάρχουν και προγράμματα που απευθύνονται σε γονείς σε οποιοδήποτε πρόγραμμα αναπτύσσεται; Θα 'πρεπε;

Συμμετέχοντας: Ναι κατάλαβα τι λες. Καλό θα ήταν, καλό θα ήταν γιατί δεν ξέρω κατά πόσο θα ήταν να βοηθήσει να ανεξαρτηθεί δηλαδή να έχει ένα σημαντικό κομμάτι ο γονιός σε τέτοια. Τουλάχιστον όμως θα βελτιωθούν κάποια πράγματα, δηλαδή και προς την μητέρα μου, ας πούμε, να αλλάξει κάποια πράγματα δικά της

κάποια τέτοια. Να μπορέσουμε να αρχίσουμε να χτίσουμε μια σχέση, δηλαδή, θα είναι βοηθητικό σε άλλους τους τομείς, ας πούμε, στις συμπεριφορές πως μπορούμε να συζητήσουμε μετά είναι, κάπως διαφορετικά.

Ερευνήτρια: Να σου κάνω μια ερώτηση μην την ξεχάσω, μου ήρθε πριν και την είχα ξεχάσει. Πιστεύεις σε πάω λίγο πίσω εάν δεν υπήρχε τώρα αυτή η γκρίνια που μου είπες από την μαμά σου για να... και αυτός ο έλεγχος με τα λεφτά πιστεύεις θα το να αναζητούσες βοήθεια και να μπει σε κάποιο πρόγραμμα ή θα γινόταν πολύ μετέπειτα;

Συμμετέχοντας: Ναι και υπήρχε περίπτωση να μην γίνει και ποτέ. Γιατί με αυτό τότε που πήγα εγώ το '14 στην ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ήμουνα παντρεμένος, είχε πάει μια φίλη της γυναίκας μου στην ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ, επέμενε η γυναίκα μου, επέμενε η μάνα μου μάθανε μετά ξέρω 'γω και ενημερωθήκανε και λέω κάτσε να πάω για 3-4 μήνες.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχοντας: Να ηρεμήσουν τα πράγματα.

Ερευνήτρια: Θεωρείς πως μια τυχόν μελλοντική υποτροπή ενός πρώην χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών η παρακολούθηση των γονιών του θα είχε ως αποτέλεσμα με μια πιο έγκυρη αναγνώριση ότι ξανά υποτροπίασε και καλύτερη αντιμετώπιση;

Συμμετέχοντας: Ναι αυτό δεν λέγαμε πριν. Αυτό δεν λέγαμε πριν ότι είναι πράγματα που για κάποιον που πηγαίνει σε τέτοιο πρόγραμμα είναι εμφανές πλέον.

Ερευνήτρια: Για τον γονιό; Ένας γονιός που έχει παρακολουθήσει ένα πρόγραμμα εννοείς μπορεί να καταλάβει ότι το παιδί του υποτροπίασε;

Συμμετέχοντας: Βέβαια.

Ερευνήτρια: Πιστεύεις ότι μέσα από την παρακολούθηση των γονέων αναγνωρίζονται λάθη έρχονται στην επιφάνεια ανεπίλυτα προβλήματα δυσλειτουργικές σχέσεις ή είναι κάτι...;

Συμμετέχοντας: Όχι έρχονται στην επιφάνεια.

Ερευνήτρια: Έρχονται. Αυτό βοηθάει πιστεύεις την θεραπεία του ατόμου;

Συμμετέχοντας: Ε, ναι βοηθάει.

Ερευνήτρια: Γιατί;

Συμμετέχοντας: Γιατί βοηθάει; Γι' αυτό άμα έρχονται στην επιφάνεια πράγματα που έχουνε πονέσει και τον έναν και τον άλλον σίγουρα.

Ερευνήτρια: Ανακουφίζει;

Συμμετέχοντας: Σίγουρα ανακουφίζει. Σίγουρα τα βλέπουνε κάπως διαφορετικά τα πράγματα. Εντάξει τώρα όταν συζητάς κάτι και δεν το κρατάς μέσα σου ας πούμε,

εγώ που δυσκολία μ' αυτό μεγάλη. Πολλές φορές δεν βρίσκει λύση σ' ένα πρόβλημα το θέμα είναι όμως ότι σε ανακουφίζει, σου δίνει άλλα πράγματα, θα αλλάξουν λογικά, αλλά και πολλές φορές, ας πούμε, βρίσκεται μια λύση λες αυτό που έκανα λάθος δεν θα το ξανακάνω. Θα γίνει έτσι.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Πιστεύεις κατά την εμπλοκή της μαμάς σου στην θεραπεία σου έχει βελτιώσει καταστάσεις που παλαιότερα πιστεύεις πως ενίσχυε την τάση σου για χρήση; Έχουν βελτιωθεί;

Συμμετέχοντας: Όχι δεν έχει. Τέτοιο πράγμα όχι δεν έχει. Για διαφορετικούς λόγους εγώ έκανα.

Ερευνήτρια: Έπινες;

Συμμετέχοντας: Ναι.

Ερευνήτρια: Έχεις κάποια πρόταση σχετικά με το πώς μπορεί να συμβάλλει ακόμα καλύτερα η γονεϊκή ταυτότητα στην θεραπεία του ατόμου; Έχεις σκεφτεί ποτέ κάτι που θα ήταν πολύ βοηθητικό για την θεραπεία ενός παιδιού που παρακολουθεί ένα παρόμοιο πρόγραμμα; Πως θα μπορούσε να συμβάλλει η γονεϊκή ταυτότητα; Αν έχεις κάποια ιδέα.

Συμμετέχοντας: Μπα όχι. Εντάξει δεν χρειάστηκε αυτά χτίζονται σιγά-σιγά, θέλει χρόνο ο καθένας. Θέλει το χρόνο και από τους μεν και από τους δε, δεν γίνεται από την μία μέρα στην άλλη θέλει...

Ερευνήτρια: Εδώ συμφωνούμε. Σίγουρα εδώ σου λέει 5 και 10 χρόνια παρακολουθούνε προγράμματα οι γονείς π.χ. κάποια παιδιά πρότειναν ότι θα ήταν ωφέλιμο να υπάρχουν κάποιες συναντήσεις με τους γονείς.

Συμμετέχοντας: Αυτό λέω γιατί ο καθένας θέλει το χρόνο του. Εγώ τώρα έχω στο ΝΟΣΤΟ έχω περίπου 15 μήνες ωραία; Δεν αισθάνομαι έτοιμος να κάνω μια οικογενειακή συνάντηση.

Ερευνήτρια: Στο μέλλον θα το ήθελες ή είναι κάτι το οποίο ακόμα δεν μπορείς να το ξέρεις;

Συμμετέχοντας: Ναι κάποια στιγμή στο μέλλον, θα το ήθελα, να κάνω μια οικογενειακή συνάντηση, αλλά για αυτό λέω ακόμα δεν αισθάνομαι έτοιμος. Εντάξει έχω και μια, πως το λένε, κακή εμπειρία από την πρώτη προσπάθεια όταν, γιατί 3.5 χρόνια πριν αρχίσω να αγγίζω τα οικογενειακά μου θέματα, επειδή ήταν πολύς ο καιρός έβγαينا στο follow up και άρχισαν με πίεζαν, εγώ δεν ήθελα να τα ακουμπήσω ακόμα, γιατί είναι πράγματα που με πονάνε και προτίμησα την φυγή, να φύγω.

Ερευνήτρια: Το αναγνώρισες όμως έτσι ότι ήτανε αυτό που σε δυσκόλεψε;

Συμμετέχοντας: Ε, ναι μου το 'λεγαν καθαρά να κάνεις μια οικογενειακή συνάντηση, ρε δεν θέλω, δεν είμαι έτοιμος. Πρέπει να βγεις στο follow up τώρα θα ολοκληρώσεις, είναι ένα, ας πούμε, γιατί μου 'λεγαν συνέχεια το εργασιακό το έχεις λύσει, είχα μια σχέση τότε, εντάξει μένει το οικογενειακό λέει, πρέπει να λύσεις και αυτό το πράγμα για να μπορείς να πεις ότι ξεκινάς μια καινούργια ζωή.

Ερευνήτρια: Τι είναι αυτό που σε φοβίζει περισσότερο η συνάντηση με τους γονείς; Δεν είναι ανάγκη να μου ανοίξεις τώρα απλά να μου πεις τι σε φοβίζει.

Συμμετέχοντας: Ξέρεις τι είναι τώρα, ότι τώρα πλέον αυτό που λέω, δυσκολεύομαι να μπω σε αυτήν την διαδικασία, γιατί, τώρα η μάνα μου ξέρει ότι θα την στεναχωρήσω αν θα της πω κάποια πράγματα θα την στεναχωρήσω, γι' αυτό λέω θέλω να καθίσω να τα σκεφτώ, δηλαδή, ίσως να μην θεωρήσω ότι χρειάζεται να γίνει μια οικογενειακή συνάντηση τώρα πλέον, γιατί από την στιγμή που έχω πει προσπαθώ να πείσω τον εαυτό μου, ότι έγινε-έγινε. Σβήνουμε το παρελθόν τελειώνει εδώ. Ξεκινάμε μια καινούργια σχέση σαν οικογένεια, εγώ ο ίδιος, σαν μητέρα, σαν αδερφή, ξέρω 'γω όλοι μαζί, εντάξει.

Ερευνήτρια: Αυτά που θέλεις να της πεις δεν υπάρχει πιθανότητα να τα έχει αναγνωρίσει και η ίδια; Να τα έχει δει και η ίδια;

Συμμετέχοντας: Ε, ναι σίγουρα μπορεί να τα έχει. Δεν θέλω να την, εντάξει, όταν θα αισθανθώ εγώ έτοιμος, άσε που πιστεύω ότι και γι' αυτήν είναι λίγο δύσκολος άνθρωπος σαν και εμένα δεν ανοίγεται εύκολα θα μου το πει από μόνη της.

Ερευνήτρια: Ίσως αν κάνεις την αρχή γιατί και εκείνη μπορεί να το σκέφτεται αντίστοιχα και σώθηκες. Εμείς τελειώσαμε πάντως.

Συμμετέχοντας: Που λες τώρα κάποια στιγμή είχα μια τέτοια σχέση με την μητέρα μου. Βίβιαν, πραγματικά την έβλεπα από το δρόμο, με έβλεπε από το δρόμο ήτανε μια μεγάλη ευθεία που πήγαινα στο σπίτι, όταν ήμουνα μικρός και ήξερε και τι χρήσεις έχω κάνει.

Ερευνήτρια: Σε είχε μάθει.

Συμμετέχοντας: Ε, ναι πως περπάταγα, πως έκανα, δηλαδή τέτοια.

Ερευνήτρια: Δεν είχε καμιά σχέση κανένας μέσα στην οικογένεια να τα έχει ξαναδεί;

Συμμετέχοντας: Όχι.

Ερευνήτρια: Μπράβο.

8^η Συνέντευξη

Ερευνήτρια: Ωραία λοιπόν. Τι ηλικία έχεις;

Συμμετέχουσα: 30 χρονών.

Ερευνήτρια: 30 χρονών. Και σε ποια ηλικία ξεκίνησες την χρήση;

Συμμετέχουσα: Γύρω στα 15 εκεί ξεκίνησα την ελαφριά χρήση.

Ερευνήτρια: Χασίς;

Συμμετέχουσα: Χασίς και μετά γύρω στα 17-18 χημικά περισσότερο και 20 ετών ξεκίνησα και την χρήση ηρωίνης.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Πριν ενταχθείς σε κάποιο θεραπευτικό πλαίσιο που έμενες;

Συμμετέχουσα: Έμενα με τον πατέρα μου, απλά ζούσα λίγο ξεχωριστά από την οικογένεια. Ο πατέρας μου, ήτανε χωρισμένοι οι γονείς μου, είχε κάνει μια καινούργια σχέση και μετέπειτα έκανε και παιδί αλλά όσο στην αρχή της σχέσης του αυτής εγώ είχα έρθει σε σύγκρουση με την μητριά μου και ο πατέρας μου, μου απαίτησε σε εκείνη την φάση να μένω έξω από το σπίτι στην αυλή, σε μια αποθήκη τέλος πάντων.

Ερευνήτρια: Αυτό εννοούσες ξεχωριστά που λες;

Συμμετέχουσα: Ναι.

Ερευνήτρια: Λοιπόν. Υπήρχε προηγούμενη προσπάθεια απεξάρτησης πριν από αυτήν εδώ πέρα;

Συμμετέχουσα: Ναι έχω κάνει άλλη μια προσπάθεια πάλι εδώ στο ΝΟΣΤΟ έφτασα μέχρι την φάση της επανένταξης, αλλά διέκοψα, γιατί δεν έκανα καθόλου ξεκάθαρες σχέσεις δεν είχα όρια και κάποια στιγμή έσκασε όλο αυτό.

Ερευνήτρια: Πόσο καιρό είχες προσπαθήσει την προηγούμενη φορά;

Συμμετέχουσα: 1.5 χρόνο.

Ερευνήτρια: 1.5 χρόνο ε; Λοιπόν και ποιος συμμετέχει στο πρόγραμμα οικογενειακής υποστήριξης;

Συμμετέχουσα: Η μητέρα μου. Ο πατέρας μου δεν ζει πια. Η μητέρα μου συμμετέχει, και συμμετέχει γιατί στην προηγούμενη προσπάθεια που είχα ζητήσει συμμετείχε η αδερφή μου, στην προηγούμενη προσπάθεια και με βοηθούσε, μετά που διέκοψα εγώ και αυτά μου κράτησε μια στάση, τώρα το βλέπω τότε δεν το καταλάβαινα, με βοήθησε να καταλάβω λίγο ότι στην ουσία απορρίπτει την χρήση και όχι εμένα.

Ερευνήτρια: - Η αδερφή σου;

Συμμετέχουσα: Η αδερφή μου συμμετείχε την πρώτη φορά.

Ερευνήτρια: Ποιος κράταγε αυτή την στάση; Η μαμά σου;

Συμμετέχουσα: Η αδερφή μου τότε.

Ερευνήτρια: Ποια στάση ήτανε αυτή που λες;

Συμμετέχουσα: Το ότι επειδή δεν συμφωνούσε, όχι δεν συμφωνούσε, δεν άντεχε να βλέπει την αδερφή της να πεθαίνει καθημερινά χρειάστηκε να γίνει πιο σκληρή μαζί μου. Και να μην δέχεται να είμαι γύρω από τα παιδιά της, να μην δέχεται από την μητέρα μου, ας πούμε, να με καβατζώνει όταν εγώ ήμουν στο δρόμο. Να μπορώ να πηγαίνω στο σπίτι της μάνας μου να κάνω μπάνιο, να τρώω ξέρω 'γω και να ξαναφεύγω τέτοια πράγματα δεν μου έδινε χρήματα.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχουσα: Δηλαδή όλο αυτό και από εκεί ξεκίνησε ότι σε αυτήν την προσπάθεια η μητέρα μου πήρε το έναυσμα, ας πούμε, να πάει και εκείνη στο πρόγραμμα οικογένειας, ώστε να μπορέσω να έχω περισσότερες πιθανότητες δηλαδή να έχω βοήθεια και από εκεί το πώς να μου φερθεί πως θα...

Ερευνήτρια: Πόσο χρονικό διάστημα παρακολουθεί η μαμά σου το πρόγραμμα;

Συμμετέχουσα: Όσο και εγώ. Είμαι 7 μήνες στο πρόγραμμα. 7 μήνες και η μητέρα μου.

Ερευνήτρια: Την περίοδο της χρήσης πριν ενταχθείς στο πρόγραμμα πως θα περιέγραφες την σχέση σου με την μητέρα σου;

Συμμετέχουσα: Πολύ δύσκολη και εγώ είχα δύσκολες σχέσεις με την μητέρα μου από πριν, γιατί από 3 χρονών ήμουν με τον πατέρα μου και εκείνη δηλαδή έχει προβλήματα σχιζοφρένεια, ας πούμε, και είχαμε είναι πολύ δύσκολη η σχέση, αλλά όταν εγώ ήμουν, εφόσον στην χρήση εκεί γίνανε τα πράγματα, δηλαδή πολύ ζόρικα είχε εκείνη το δικό της πρόβλημα, είχα και εγώ το δικό μου και...

Ερευνήτρια: Είχατε επικοινωνία καταρχήν ή ήτανε...;

Συμμετέχουσα: Είχαμε επικοινωνία γιατί είναι ο μόνος άνθρωπος αυτήν την στιγμή που υπάρχει γιατί η αδερφή μου, όπως σου είπα, έχει αποστασιοποιηθεί, η μάνα μου ήτανε ένας άνθρωπος που και στην χρήση θα μπορούσα να της χτυπήσω την πόρτα και όπως και να είμαι να με δεχτεί, άσχετα ,εφόσον ήμουν εκεί γινόταν χαμός στο σπίτι.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχουσα: Τσακωνόμασταν, φωνές, ιστορίες. Μου έπαιρνε την χρήση να μου την κρύψει τα ξανάπαιρνα εγώ πίσω. Φασαρίες ένα πράγμα τέτοιο.

Ερευνήτρια: Απέναντι από την, στο κομμάτι της χρήσης πως το αντιλαμβανόταν η μητέρα σου; Τι αντίληψη είχε;

Συμμετέχουσα: Είχε αντίληψη ότι τα κάνεις που τα κάνεις, τουλάχιστον, να τα

παίρνεις και να έρχεσαι σπίτι, γιατί εγώ εξαφανιζόμουνα για μέρες και με έψαχνε και αυτά. Είχαμε φθάσει σε σημείο 6 μήνες να, με είχαν δηλώσει εξαφάνιση, ας πούμε, και πολλές φορές επέστρεφα στο σπίτι μετά από κακοποίηση μετά από ξύλο, μετά από τέτοια πράγματα σε πολύ άσχημη κατάσταση και είχε φθάσει στο σημείο η γυναίκα να λέει ότι τουλάχιστον έλα κάντα και να είσαι εδώ.

Ερευνήτρια: Για να είσαι πιο ασφαλής.

Συμμετέχουσα: Να είμαι πιο ασφαλής, ας πούμε, όχι ότι όμως το ενέκρινε αυτό που κάνω.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχουσα: Δηλαδή και όταν εγώ, ας πούμε, ήμουνα πιωμένη και της έλεγα όχι δεν έχω πιεί κι αυτά, εκείνη ήξερε ότι έχω πιεί και απλά έκανε πίσω για να μην φουντώσω και φύγω πάλι.

Ερευνήτρια: Η ελαφριά χρήση π.χ. το χασίς πως της φαινόταν της μητέρας σου; Ήτανε κάτι που το διαχώριζε;

Συμμετέχουσα: Δεν το έβλεπε καν δεν το έβλεπε καν, και το διαχώριζε δεν το έβλεπε καν.

Ερευνήτρια: Δηλαδή ότι «έλα μωρέ τώρα δεν συμβαίνει και τίποτα».

Συμμετέχουσα: Δεν μπορούσε να καταλάβει καν. Η μάνα μου κατάλαβε ότι πίνω ναρκωτικά εκεί που εγώ άρχισα να κάνω ενδοφλέβια χρήση.

Ερευνήτρια: Και πως αντέδρασε όταν κατάλαβε ότι πίνεις ναρκωτικά;

Συμμετέχουσα: Πως αντέδρασε;

Ερευνήτρια: Ποια ήτανε η στάση της;

Συμμετέχουσα: Τότε είχαμε απόσταση εγώ ήμουνα στα Μέγαρα και εκείνη ήτανε στην Αθήνα δεν υπήρχαν και πολλά πράγματα να κάνει δηλαδή. Αυτό που μου είπε τότε είναι ότι πρέπει να χωρίσεις από αυτόν, τέλος πάντων, γιατί ήμουνα εγώ μ' ένα παιδί και έτσι γνώρισα αυτήν την φάση. Μπορώ να σου πω για μετά που ήμουνα στο δρόμο, εκεί η μητέρα μου πιο πολύ δηλαδή αντέδρασε από την άποψη ότι προσπάθησε να με πλησιάσει για να με βοηθήσει τι μπορούμε να κάνουμε και εκεί σε πρώτη φάση κάναμε επαφή με το OKANA δεν ήξερε και εκείνη.

Ερευνήτρια: Θα σε ρωτήσω και γι' αυτό. Λοιπόν. Υπήρχε κάποια στάση της μαμάς σου στην περίοδο της χρήσης που να ενίσχυε την επιθυμία σου και την τάση σου για χρήση π.χ. μου είπες ότι σου έδινε λεφτά. Ήτανε κάτι που διευκόλυνε την...;

Συμμετέχουσα: Δεν μου έδινε λεφτά, αλλά μου έδινε στέγη, φαγητό, μπάνιο, φροντίδα όταν εγώ την χειριζόμουνα και της έλεγα μάνα θέλω να κόψω γιατί εγώ

ήμouνα μέχρι εδώ και ήθελα 3 ημέρες να κάτσω να πάρω λίγο τα πάνω μου, για να πάνω να ξαναπιώ. Όχι γιατί...

Ερευνήτρια: Γιατί ήθελες να κόψεις;

Συμμετέχουσα: Εκείνη παρόλα αυτά το πίστευε τουλάχιστον έτσι μου έδειχνε, ποια μάνα δεν θέλει να πιστέψει ότι το, δηλαδή και εγώ κάπως έτσι το καταλαβαίνω, τώρα και με φρόντιζε παρά πολύ να με πάει στο γιατρό από τις πνευμονίες τα έτσι και αλλιώς. Με στήριζε με τέτοιο τρόπο.

Ερευνήτρια: Μάλιστα.

Συμμετέχουσα: Που εγώ είχα την καβάτζα στο μυαλό μου ότι, εντάξει μωρέ, όσο άσχημα και να πάνε τα πράγματα θα πάω στην μάνα μου να με βοηθήσει 10 μέρες να ισιώσω και αυτό μου έγινε εμένα καβάτζα να πίνω ας πούμε.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα. Όσον αφορά την χρήση ουσιών είχε η μητέρα σου κάποια γνώση, γνώριζε, ήξερε ότι υπάρχουν πρόγραμμα, ήτανε ενημερωμένη; Πως θα το χαρακτήριζες;

Συμμετέχουσα: Νομίζω ότι όλα αυτά, μπήκε στην διαδικασία, να τα μάθει εφόσον της είπα, της έδωσα την πληροφορία εγώ.

Ερευνήτρια: Πριν δεν είχε κάποια εικόνα στο τι γίνεται;

Συμμετέχουσα: Είχε μόνο για το OKANA.

Ερευνήτρια: Α, με τα υποκατάστατα;

Συμμετέχουσα: Ναι γιατί είχε και μια ξαδέρφη της στο ίδιο πρόβλημα η οποία το έχει τελειώσει το πρόγραμμα. Και έχει φτιάξει την ζωή της η γυναίκα. Είναι 20 χρόνια καθαρή και είχε αυτό.

Ερευνήτρια: Ήξερε ότι υπάρχει εναλλακτική λύση;

Συμμετέχουσα: Της το είπα εγώ.

Ερευνήτρια: Οκ. Λοιπόν. Θέλω να μου πεις πως θα περιέγραφε την σχέση με την μητέρα σου την περίοδο της θεραπείας σου;

Συμμετέχουσα: Η αλήθεια είναι ότι και στην κοινότητα δηλαδή που υπάρχει το προνόμιο τηλεφώνου εγώ είχα πάρει ως συμβουλή από το προσωπικό να μην το έχω αυτό το προνόμιο, γιατί λόγω της δύσκολης σχέσης με την μητέρα μου, ότι δεν θα με βοηθήσει στην προκειμένη φάση να έχω επικοινωνία. Και είχα επικοινωνία μόνο όταν ήτανε ανάγκη, δηλαδή να μου στείλει δύο ρούχα και αυτό έγινε σταδιακά τις πρώτες φορές ήτανε η Νίκη που ήξερα, η μαμά που ήξερα, ας πούμε, και είχαμε με έφερνε κλείναμε το τηλέφωνο και ήμouνα χάλια, δεν ήξερε και εκείνη ακόμα, ναι μεν ήτανε στο πρόγραμμα.

Ερευνήτρια: Έκανε κάτι το οποίο σε έκανε χάλια;

Συμμετέχουσα: Ναι μου μίλαγε π.χ. την είχα πάρει εγώ να μου στείλει πιο μεγάλο νούμερο ρούχα, γιατί έχω πάρει κιλά και εκείνη μου έβαζε χέρι γιατί έχω πάρει κιλά γιατί εμένα με πείραξε.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχουσα: Εμένα με πείραξε γιατί σκεφτόμουνα καλά ρε συ εγώ έχω τα ναρκωτικά και εσύ μου λες τώρα γιατί πάχυνα και ότι λέει από αυτά και πριν τα είχα με την μάνα μου, τέτοια πράγματα δηλαδή να μου λέει τέτοια ή να έχει να με δει 6 μήνες, να με βλέπει, που με έβλεπε μόνο τις γιορτές και αυτά και να μου κάνει τέτοιου τύπου σχόλια και μου πεθαίνει την ψυχολογία.

Ερευνήτρια: Σε δυσκόλευε στην προσπάθειά σου στο να...;

Συμμετέχουσα: Με δυσκόλευε στο ότι μετά ήμουνα χάλια ψυχολογικά και έλεγα ρε συ δηλαδή, σκεφτόμουνα αυτήν την σχέση, ότι γιατί.

Ερευνήτρια: Πως σε έκανε να νιώθεις αυτά τα σχόλια που έκανε, σε έκανε να νιώθεις ότι;

Συμμετέχουσα: Ότι δεν αντιλαμβάνεται το τι αγώνα κάνω εγώ εδώ πέρα και με έπιανε το παράπονο, ας πούμε.

Ερευνήτρια: Άλλες συμπεριφορές παρόμοιες όπου σε δυσκόλευαν και σε έκανε να νιώθεις απογοήτευση; Σου έρχεται κάτι στο μυαλό;

Συμμετέχουσα: Τέτοιου τύπου άλλη μια φορά, ξέρω 'γω, την πήρα και της είπα ότι κούρεψα τα μαλλιά μου τέτοια πράγματα, και μου είπε κακώς, ξέρω 'γω, που εγώ την έπαιρνα και της έλεγα πράγματα με χαρά αυτό το ότι με κατέβαζε για πράγματα που δεν ήταν να με κατεβάσει. Δεν ήταν ότι, βέβαια κάποια στιγμή της το είπα κιόλας ότι κοίταξε να δεις επειδή εγώ εδώ πέρα έχω πραγματικά ζόρια και όχι τρίχες ή ρούχα θέλω να είσαι πιο προσεκτική.

Ερευνήτρια: Δεν καταλάβαινε ότι δεν είχε κατανόηση στις δυσκολίες που μπορεί να περνούσες;

Συμμετέχουσα: Νομίζω πως όχι αρχικά αλλά στην πορεία έδειξε να αλλάζει αυτό το πράγμα.

Ερευνήτρια: Θα μπορούσε να είναι και λόγος διακοπής σου το γεγονός ότι...;

Συμμετέχουσα: Όχι, όχι δεν θα μπορούσε να είναι λόγος διακοπής θα μπορούσε και ήταν λόγος να αργήσω να την ξαναπάρω τηλέφωνο, ας πούμε, όχι να διακόψω.

Ερευνήτρια: Σε απομάκρυνε δηλαδή αυτή η στάση;

Συμμετέχουσα: Ναι με απομάκρυνε.

Ερευνήτρια: Σε μια περίοδο που μπορεί να είχες σκεφτεί ή μπορεί να σκεφτείς στο μέλλον που δεν στο εύχομαι να διακόψεις θα μπορούσε να ήτανε λόγος παραμονής το γεγονός ότι η μητέρα σου είναι και εκείνη στο πρόγραμμα και προσπαθεί και εκείνη μαζί σου;

Συμμετέχουσα: Είναι, μου έχει συμβεί κιόλας.

Ερευνήτρια: Για πες μου γι' αυτό.

Συμμετέχουσα: Το ότι μου είχε τύχει να τα παρατήσω, ας πούμε, και μετά κάθομαι και σκέφτομαι είναι δύο πράγματα. Ένα είναι ότι δεν υπάρχει καβάτζα αυτή γιατί γνωρίζω πολύ καλά ότι το πρόγραμμα οικογένειας, ας πούμε, γίνεται αυτή η δουλειά στο να ενημερωθεί ο γονιός και από την άλλη είναι ότι ρε συ αφού το κάνω εγώ εδώ και το κάνει και εκείνη έξω που ξέρω πολύ καλά ότι για να το κάνει πιέζεται γιατί είναι ένας άνθρωπος που παίρνει πολύ λίγα χρήματα, έχει τα προβλήματα που έχει και παρόλα αυτά αγωνίζεται και κάνει αυτό για μένα ας πούμε. Μπορεί να πήγε για εμένα τώρα το κάνει για εκείνη και αυτό μου δίνει δύναμη να το κάνω και εγώ.

Ερευνήτρια: Σε ενθαρρύνει.

Συμμετέχουσα: Ναι με ενθαρρύνει.

Ερευνήτρια: Η μη αναγνώριση δυσκολιών ή ότι βελτιώνεσαι από την μητέρα σου, πως θα μπορούσε αυτό να επηρεάσει την δική σου προσπάθεια; Μου 'χεις πει βέβαια ότι δεν καταλαβαίνει. Με ποιο τρόπο θα μπορούσε να επηρεάσει την προσπάθειά σου; Μου έφερες κάποια παραδείγματα πριν.

Συμμετέχουσα: Την προσπάθειά μου, κοίτα τώρα εγώ πρόσφατα έτυχε να πάω μια κίνηση στο ΚΑΤ για ένα μέλος και είδα την μάνα μου εκεί.

Ερευνήτρια: Τυχαία;

Συμμετέχουσα: Τυχαία ναι είναι τραπεζοκόμος εκεί, ενώ ήταν σε άλλο κτίριο. Θα πήγαινα μετά να την δω αλλά έγινε η συνάντηση έτσι. Και ήτανε πολύ δυνατή στιγμή εκείνη την στιγμή ένιωσα και αναγνώριση και συγκίνηση και δηλαδή μέχρι και ο κόσμος είχε σταματήσει και το κοίταγε όλο αυτό το πράγμα που συνέβαινε. Εμείς είμασταν αγκαλιά κλαίγαμε δεν πιστεύω ότι είμαστε εκεί, αλλά σε περίπτωση που γινόταν κάτι τέτοιο δεν θα με επηρέαζε σε βαθμό ώστε εγώ να, τουλάχιστον έτσι, όπως το σκέφτομαι τώρα να πω ότι η μάνα μου δεν αναγνωρίζει την προσπάθειά μου που πάω να πιώ.

Ερευνήτρια: Ναι κατάλαβα.

Συμμετέχουσα: Θα το έβαζα στην ομάδα μου, θα το δούλευα ίσως κράταγα απόσταση μέχρι να μπορέσω ξανά είτε να το συζητήσω μαζί της κάτι τέτοιο.

Ερευνήτρια: Πως θα χαρακτήριζες την προσπάθεια της μαμάς σου και πως λειτουργεί αυτό σε σένα;

Συμμετέχουσα: Υπέρβαση.

Ερευνήτρια: Για τον εαυτό της;

Συμμετέχουσα: Υπέρβαση ναι, γιατί γνωρίζω πολύ καλά ότι αντίστοιχο πράγμα για τον εαυτό της να το κάνει δεν το έκανε όταν χρειάστηκε, δηλαδή με την ψυχική νόσο που έχει να ακούσει να κάνει πίσω.

Ερευνήτρια: Δύσκολο.

Συμμετέχουσα: Ναι. Δεν το έκανε παρόλα αυτά για μένα, το έκανε τουλάχιστον σαν κίνητρο, είχε εμένα και δηλαδή εγώ νιώθω πολύ ευγνώμων από μεριά μου. Πιστεύω ότι είναι καταλυτικός ο ρόλος ιδιαίτερα όταν είναι ο μόνος ένας άνθρωπος από την οικογένεια, το πώς εκείνη δηλαδή, το πώς να μου φερθεί εμένα, πώς να τα χρησιμοποιήσει αυτά στην ζωή της. Θα είναι ακόμα και αν δεν είχαμε σχέση πιστεύω ότι θα είναι δώρο για εκείνη που κάνει στον εαυτό της. Αλλά στο μεταξύ μας θα είναι πολύ βοηθητικό νομίζω, το έχω δει δηλαδή στην εξέλιξη στο πως μιλάμε στο τηλέφωνο, το ότι πως βλέπει πράγματα διαφορετικά, όρια που εγώ με την μητέρα μου είχαμε σχέση τελείως...

Ερευνήτρια: Αυτό θέλω να μου πεις τώρα τι συμπεριφορές και στάσεις έχεις δει να έχουν βελτιωθεί να έχουν αλλάξει; Θα ήθελα να μου πεις γι' αυτές τις στάσεις. Για πες.

Συμμετέχουσα: Εγώ με την μητέρα μου είχαμε τελείως ανορίστη σχέση, δηλαδή και ακόμα και όταν έφευγα από τον πατέρα μου κάθε δεύτερο Σαββατοκύριακο να πάω να δω την μάνα μου ή όταν στις γιορτές ή όταν έφυγα από τα Μέγαρα και είπα να μείνω με την μάνα μου ο λόγος ήταν ότι ο πατέρας μου ήτανε πολύ όριος σε κάποια πράγμα.

Ερευνήτρια: Πολύ αποφασιστικός και σταθερός σε αυτά που έλεγε.

Συμμετέχουσα: Ναι και αν δεν γινόταν υπήρχε και κόστος να το πω και, ενώ η μητέρα μου επειδή δεν με είχε κιόλας έκανα ότι ήθελα και την έκανα ότι ήθελα, χειριστικά, ότι αν δεν μου κάνεις το χατίρι εγώ φεύγω και εκείνη η καημένη επειδή δεν με είχε, υποχωρούσε σε αυτό. Δεν ξέρω τώρα, έτσι το βλέπω εγώ, και από τις συζητήσεις που έχουμε κάνει τώρα, όσο καιρό είμαι στο πρόγραμμα βλέπω ότι το έχει αλλάξει αυτό το πράγμα.

Ερευνήτρια: Δηλαδή είναι ποιο τι; Πιο σταθερή σε αυτά που λέει;

Συμμετέχουσα: Είναι σταθερή είναι, ακούει πολύ την ομάδα της δηλαδή μου έχει

τύχει να της πω εγώ κάτι και να μου πει. Αν δεν το βάλω στην ομάδα και αυτά που σου λέω έμεινα με το στόμα ανοιχτό λέω, τι μου λέει τώρα, αλλά μετά που τα σκέφτομαι καταλαβαίνω ότι με βοηθάει αυτό το πράγμα τέτοιου είδους πράγματα.

Ερευνήτρια: Αυτά που μου είπες πριν το να είναι επικριτική μαζί σου του τύπου μα γιατί πάχυνες μα γιατί κουρευτήκες έχεις δει βελτίωση ή είναι...;

Συμμετέχουσα: Ναι έχω δει γιατί τώρα ας πούμε π.χ. που βρεθήκαμε τώρα θα μου πει πως είσαι έτσι ξέρω εγώ ή ότι πρέπει να κάνεις δίαιτα μου τα 'λεγε κάτι τέτοια δεν μου είπε, μου είπε είσαι πανέμορφη έχεις αλλάξει άμα σε έβλεπα στο δρόμο δεν θα σε γνώριζα αλλά όχι γλύψιμο ας πούμε.

Ερευνήτρια: Αναγνώριση βελτίωσης;

Συμμετέχουσα: Ναι που...

Ερευνήτρια: Πως ένιωσες εκείνη την στιγμή που σου μίλησε έτσι;

Συμμετέχουσα: Εντάξει ένιωσα μια συγκίνηση, συγκίνηση γιατί περίμενα κάτι άλλο και είδα κάτι άλλο που δεν το έκανε προσαρμοστικά, το ένιωθε.

Ερευνήτρια: Το ένιωθε όχι για να το κάνει.

Συμμετέχουσα: Δηλαδή ένιωσα ότι το δούλεψε γιατί εγώ της το είχα πει τότε, ρε συ, κιόλας με ένταση είχαμε φιλοτσακωθεί βάλτο στην ομάδα σου άμα δεν ξέρεις πώς να φερθείς και νομίζω ότι το έκανε δηλαδή αυτό ένιωσα.

Ερευνήτρια: Το άκουσε αυτό που της είπες;

Συμμετέχουσα: Ναι έχω την εντύπωση ότι το άκουσε δεν την έχω ρωτήσει αλλά αυτό κατάλαβα εγώ τώρα μπορεί δεν ξέρω.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Λοιπόν. Πιστεύεις γενικά ότι έπειτα από την εμπλοκή της μητέρας σου στο πρόγραμμα έχουνε έρθει στην επιφάνεια προβλήματα που υπήρχανε πίσω ότι έχει αναγνωρίσει τυχόν δικά της λάθη; Πιστεύεις ότι έχει γίνει αυτό κατά την συμμετοχή της στο πρόγραμμα;

Συμμετέχουσα: Σίγουρα έχει γίνει τώρα. Προχθές μιλάγαμε στο τηλέφωνο και μου το είπε, δηλαδή ότι εντάξει, εμείς εδώ δουλεύουμε και πράγματα δικά μας, που εμείς δεν κάναμε καλά και το πόσο ενοχικοί είμαστε και δεν μπήκε να μου πει ακριβώς τι, αλλά κατάλαβα ότι μιλάνε, δουλεύουνε και γι' αυτά τα πράγματα δηλαδή λάθη που μπορεί να έχει κάνει η ίδια και να επηρέασαν εμένα ή και τα άλλα αδέρφια μου.

Ερευνήτρια: Αυτό πως πιστεύεις μπορεί να λειτουργήσει στην δική σου προσπάθεια το ότι έρχονται στην επιφάνεια δικά της προβλήματα, δικά της λάθη;

Συμμετέχουσα: Εντάξει, μωρέ, νομίζω ότι μπορεί να κάνει καλό στην σχέση μας και αν εγώ π.χ. κάνω κάποια υποτροπή, ή δεν θέλω να το σκέφτομαι αυτό, αλλά είναι μια

πραγματικότητα ότι θα γνωρίζει πώς να μου συμπεριφερθεί. Αλλά και να μην γίνει αυτό στην σχέση μας πιστεύω ότι θα είναι πιο, όχι τόσο απόλυτη όπως πριν γιατί όταν αναγνωρίζεις ένα λάθος από μένα το ξέρω μετά δεν φέρομαι το ίδιο στον άλλον που γνωρίζω ότι του το έχω κάνει αυτό πεντακόσιες φορές ξέρω 'γω να συνεχίσω και δεν το έχω αναγνωρίσει έτσι λειτουργεί αυτό το πράγμα σαν εμένα και θέλω να πιστεύω ότι έτσι θα λειτουργεί και στην μητέρα μου.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα. Ποια συμπεριφορά της θα ήταν αυτή που θα έλεγες με επηρεάζει απόλυτα καταλυτικά δηλαδή θα υπήρχε κάποια συμπεριφορά που θα έλεγες δυσκολεύομαι έτσι όπως το...;

Συμμετέχουσα: Ναι αυτό το επικριτικό το που της βγαίνει έτσι ορισμένες φορές, αυτό που είναι απόλυτη χωρίς να με γνωρίζει για κάποια πράγματα, γιατί η αλήθεια είναι ότι δεν γνωριζόμαστε καλά και με δυσκολεύει και η ασθένεια που έχει, που με τα χρόνια έμαθα να λέω ναι, ναι, ναι. Αλλά η αλήθεια είναι ότι όταν ο άλλος σου λέει πράγματα που δεν στέκουν στην πραγματικότητα δεν γίνεται δηλαδή να, εγώ δεν αντιλαμβάνομαι πως γίνεται να μου δίνει κατεύθυνση μια φωνή που ακούω στον αέρα και ή να μπαίνει κάποιος μέσα μου και να λειτουργεί μέσα από μένα.

Ερευνήτρια: Αυτό είναι της ψυχικής διαταραχής που έχει.

Συμμετέχουσα: Ναι και εκεί ζορίζομαι πάρα πολύ. Μπαίνω στην διαδικασία να της πω ρε μαμά είναι αυτό που έχεις εσύ εκεί δεν το καταλαβαίνει πάει να με πείσει εκεί σε αυτά δυσκολεύομαι πολύ που νομίζω ότι δεν έχουν να κάνουν με το πρόγραμμα οικογένειας.

Ερευνήτρια: Έχει να κάνει με την ψυχική διαταραχή που έχει.

Συμμετέχουσα: Ναι.

Ερευνήτρια: Ναι. Ποια στάση θα ήτανε αυτή που θα έλεγες με βοηθάει πάρα πολύ αυτή η στάση που κρατάει η μητέρα μου στην προσπάθειά μου; Μπορεί να υπάρχει μπορεί και να μην υπάρχει. Ποιες στάσεις συμπεριφορές θα ήτανε αυτές που θα ήτανε απολύτως σημαντικές;

Συμμετέχουσα: Τα όρια. Εάν δηλαδή, εμένα αυτό το πράγμα που μου άνοιγε την πόρτα πάντα, που με φρόντιζε πάντα, που, που, ναι μεν με βόλευε αλλά με συντηρούσε κιόλας. Σε μια κατάσταση που δεν με βοήθαγε.

Ερευνήτρια: Δηλαδή αντίστοιχα τι θα μπορούσε να κάνεις για να πεις ότι μπορεί να ήτανε πιο βοηθητικό για σένα στην ίδια κατάσταση που μου περιγράφεις.

Συμμετέχουσα: Να μου πει ότι εφόσον είσαι σε αυτήν την κατάσταση, εγώ δεν δέχομαι να μείνεις στο σπίτι ας πούμε και πρέπει να πας στο ΚΕΠ.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα. Κατά την κινητοποίησή σου να ζητήσεις βοήθεια έπαιξε κάποιο ρόλο η μητέρα σου ή ήτανε κάτι δικό σου;

Συμμετέχουσα: Ναι έπαιξε κάποιο ρόλο και εκείνη, εγώ εκείνη την φάση ήμουνα στο δρόμο και ήτανε παρόλο που δεν είχε ξεκινήσει το πρόγραμμα οικογένειας, η μητέρα μου επειδή άρχισε να μιλάει με την αδερφή μου δεν τσακωνόμασταν μου έλεγε δεν θα γίνεται να είσαι εδώ, δεν με έδιωχνε κιάλας, αλλά με έδιωχνε δηλαδή είχε κι αυτή δυσκολία ήμασταν σε αυτήν την φάση. Όταν εγώ της είπα κοίταξε εγώ θέλω να μπω στην κοινότητα και το προσπαθούσα από το δρόμο να το κάνω και είχε επικοινωνία με το ΚΕΠ αλλά δεν μπορούσα να το υποστηρίξω γιατί ήμουνα στο δρόμο.

Ερευνήτρια: Ενημερώθηκε πρώτα από, πες μου λίγο πως έμαθε για το ΚΕΠ. Της το είπες εσύ;

Συμμετέχουσα: Της το είπα εγώ, δεν με πίστευε στην αρχή ότι πάω και κάποια στιγμή της είπα κοίταξε να δεις πιστεύεις δεν πιστεύεις, ορίστε το τηλέφωνο πάρε και ρώτα, μου λέει μα είναι προσωπικά στοιχεία γιατί στο ΚΕΠ σε ρωτάνε άμα παίρνουν οι δικοί σου μπορούν να, και εγώ είπα τότε ναι μπορείτε.

Ερευνήτρια: Να ενημερώνεται.

Συμμετέχουσα: Να ενημερώνεται ναι επειδή, τότε ήμασταν και τσακωμένες της είχα πει μην λέτε τίποτα και δεν το πίστευε η γυναίκα και όταν πλέον της είπανε και μια και δυο και τρεις φορές ότι πάω αλλά ότι δεν μπορώ να το υποστηρίξω να είμαι συνεπής, εφόσον είμαι στο δρόμο δεν ήξερα που με ξημερώνει να είμαι στην ώρα μου εκεί. Η μητέρα μου, μου είπε ότι κοίταξε έλα στο σπίτι, μέχρι να μπεις στην κοινότητα αλλά όχι πέντε μήνες θα ορίσουμε ένα χρόνο.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Εκεί αυτό το χρόνο που ορίσε είχε κάνει κάποια συνάντηση με κάποιον από το προσωπικό από το συμβουλευτικό σταθμό ή μόνη της;

Συμμετέχουσα: Όχι από μόνη της είχε όμως μιλήσει με την αδερφή μου που ήταν στο πρόγραμμα αδερφών.

Ερευνήτρια: Οπότε την συμβούλεψε η αδερφή σου μέσω;

Συμμετέχουσα: Ναι, ναι.

Ερευνήτρια: Μάλιστα. Οκ. Πηγες οπότε εσύ στο σπίτι και είχατε θέσει ένα χρονικό περιθώριο και όντως μπήκες στην κοινότητα;

Συμμετέχουσα: Ναι μάλιστα.

Ερευνήτρια: Λοιπόν. Τώρα θα σου κάνω κάποιες γενικές ερωτήσεις, λίγες ακόμα και τελειώσαμε. Πιστεύεις ότι τα άτομα των οποίων οι οικογένειες μητέρα ή πατέρα που

συμμετέχουν στο πρόγραμμα έχουν περισσότερες πιθανότητες να ολοκληρώσουν με επιτυχία το πρόγραμμα από άλλα παιδιά;

Συμμετέχουσα: Ναι το πιστεύω.

Ερευνήτρια: Γιατί το πιστεύεις;

Συμμετέχουσα: Το πιστεύω για τους δύο λόγους που σου είπα και για εμένα, πριν όσο ο άνθρωπος είναι στο πρόγραμμα, δηλαδή έτσι μαθαίνει και ο γονιός αντίστοιχα πώς να διαχειρίζεται και πώς να συμπεριφέρεται ώστε να μην του δίνει ούτε την υπόνοια ότι τον παίρνει, ας πούμε, να ξαναγυρίσει σε αυτήν την συντήρηση και αυτό βοηθάει για τις δύο μεριές που είπαμε είτε σπάει η καβάτζα σου και το γνωρίζεις. Σου είναι καθαρό από τον τρόπο που σου μιλάει ο άλλος, το παίρνεις το καταλαβαίνεις, είτε επειδή σου δίνει και εσένα την ώθηση, ας πούμε, να προσπαθείς, αφού προσπαθεί και ένας δικός σου άνθρωπος, αλλά αυτό με το να μάθει πώς να συμπεριφέρεται, πώς να διαχειρίζεται καταστάσεις που πρέπει να πει όχι, που πρέπει να βάλει όριο. Νομίζω ότι παίζει καταλυτικό όριο στην προσπάθεια ενός ανθρώπου.

Ερευνήτρια: Να σου πω πιστεύεις ότι αν όλη αυτή η ενημέρωση είχε γίνει νωρίτερα στην μητέρα σου θα είχες μπει νωρίτερα στο πρόγραμμα θεραπείας;

Συμμετέχουσα: Σίγουρα, σίγουρα εγώ στην πρώτη προσπάθεια όταν τους ανακοίνωσα ότι θέλω να μπω στην κοινότητα, μου έλεγε δεν συμφωνώ να μπει σε ίδρυμα. Δεν ήξερε τι είναι, δεν ήξερε τι είναι.

Ερευνήτρια: Η μη εμπλοκή των γονέων σε ένα πρόγραμμα απεξάρτησης μπορεί να είναι ένας από τους λόγους μελλοντικής υποτροπής σε κάποιον;

Συμμετέχουσα: Και βέβαια μπορεί να είναι γιατί οι χρήστες έχουμε δεξιότητες τύπου χειρισμός. Και που αν ο άλλος δεν είναι ενημερωμένος σε συνδυασμό της δικής μου επιθυμίας και της δεξιότητας αυτής μπορείς να κάνεις υποτροπή πολύ πιο εύκολα, ενώ αν έχεις το όχι δεν θα μείνεις σπίτι, ότι όχι θα γυρίσω στο πρόγραμμα ότι δεν θέλω να έχω καν σχέση μαζί σου αν είσαι στην χρήση. Εκεί το ξανασκέφτεσαι λες ρε συ μήπως να το, διαφορετικά είναι πολύ σημαντικό.

Ερευνήτρια: Πιστεύεις πως σε όλα τα προγράμματα που υπάρχουν σε σχέση με την ψυχική, σωματική απεξάρτηση θα έπρεπε να υπάρχει αντίστοιχο πρόγραμμα για οικογένεια;

Συμμετέχουσα: Ναι.

Ερευνήτρια: Θα ήτανε απαραίτητο;

Συμμετέχουσα: Νομίζω πως ναι γιατί είναι πολύ αλληλένδετα αυτά τα δύο. Αν ένας άνθρωπος δηλαδή είναι σε θεραπεία και μετά ξαναγυρίσει σπίτι και εκείνος μπορεί να

έχει αλλάξει, αλλά ο άλλος έχει την ίδια ας πούμε αντιμετώπιση, θα είναι πολλές πιθανότητες να ξαναπιεί ας πούμε και όχι επειδή φταίνε οι άλλοι, αλλά και επειδή η οικογένεια δεν γνωρίζει πώς να το διαχειριστεί.

Ερευνήτρια: Σωστά. Οπότε θεωρείς σε μια τέτοια μελλοντική υποτροπή η παρακολούθηση του γονέα του στο πρόγραμμα θα έχει μια πιο έγκυρη και καλύτερη διαχείριση;

Συμμετέχουσα: Βέβαια εμένα είχε και το έχω δει και από άλλα παιδιά δηλαδή.

Ερευνήτρια: Είχες υποτροπιάσει;

Συμμετέχουσα: Είχα υποτροπιάσει.

Ερευνήτρια: Και πως πήγε;

Συμμετέχουσα: Και η μόνη, αυτό που έπαιρνα από την αδερφή μου και την μάνα μου που δεν ήταν ακόμα είναι ότι η μόνη λύση είναι να πας στην κοινότητα.

Ερευνήτρια: Οπότε σε ζόρισε δεν είχες άλλες επιλογές δεν είχες πλέον...

Συμμετέχουσα: Η άλλη επιλογή ήταν η χρήση, ψυχιατρείο ή φυλακή, δηλαδή εκ των πραγμάτων, και εκεί που είχα επιχειρήματα θα πάω στο πρόγραμμα για να βρεις τον εαυτό σου, να δεις τι γίνεται, τι σου συμβαίνει ήτανε κάπου εκεί που είχα κάποιες στιγμές λογικής και καθαρότητας το έβλεπα ότι με πίεζε μεν αλλά με ενδιαφέρον δε.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχουσα: Μου δίνανε και κάποια εναλλακτική που να στέκει, ας πούμε, και θα μου κάνει, ας πούμε, για μένα καλό.

Ερευνήτρια: Σε ρώτησα και πριν εσένα, αλλά και γενικά πιστεύεις, ότι γενικά μέσα από το πρόγραμμα έρχονται στην επιφάνεια ανεπίλυτα προβλήματα, συγκρούσεις που έχουν να κάνουν γονέα και παιδιού;

Συμμετέχουσα: Ναι το πιστεύω γιατί το έχω δει και με την ομάδα μου, δηλαδή, στην επανένταξη που μιλάμε για πράγματα οικογενειακά και συμβουλευτικά και λύνονται κιόλας όμως δηλαδή.

Ερευνήτρια: Αυτό βοηθάει την θεραπεία του ατόμου πιστεύεις ή είναι κάτι μπορεί να...;

Συμμετέχουσα: Ναι βοηθάει. Βοηθάει και βοηθάει κάτι που δεν είπα πριν, στο, κάποιες φορές ξεκαθαρίζονται κιόλας τα πράγματα, γιατί είμαστε ενήλικες και ίσως κάποια στιγμή και να μην έχουμε και σχέση.

Ερευνήτρια: Δηλαδή σε κάποιες περιπτώσεις είναι καλύτερο ο γονέας και το παιδί να μην έχει σχέσεις;

Συμμετέχουσα: Ναι είτε να μην έχουν ή να έχουν και να είναι αυτή ή τι χρειάζεται

για να έχουμε μια υγιή σχέση.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα.

Συμμετέχουσα: Που αν δεν υπήρχε το πρόγραμμα οικογένειας, δεν θα υπήρχε η δυνατότητα να λυθεί όλο αυτό ή να ξεκαθαρίσει μέσα στο μυαλό μου, μέσα στο μυαλό του οποιουδήποτε πώς να κινηθεί.

Ερευνήτρια: Κατάλαβα. Μάλιστα. Έχεις κάποια πρόταση ή κάποια ιδέα σχετικά με την θεραπεία του ατόμου και του γονέα, θα μπορούσε να γίνει κάτι διαφορετικό και θα μπορούσε αυτή η ιδέα να βοηθήσει; Κάποια πρόταση που να σου έχει έρθει ότι θα έλεγες να πεις ότι εμένα θα με βοηθούσε αυτό σε σχέση με την μητέρα μου. Αν υπήρχε.

Συμμετέχουσα: Δεν έχω γιατί είμαι καλυμμένη, δηλαδή, ακόμα και δεν έχω. Όχι αυτό που δεν ήξερα εγώ ότι δεν υπάρχει οικογενειακή συνάντηση, το έμαθα και σήμερα, δηλαδή, ότι μπορεί να γίνει το μόνο που θα μπορούσα να σκεφτώ ήταν αυτό αλλά εν τέλει υπάρχει, δηλαδή, ακόμα και όταν γίνεται μια δύσκολη σχέση να κάνεις οικογενειακή.

Ερευνήτρια: Υπάρχει αλλά εφόσον το ζητήσεις έτσι;

Συμμετέχουσα: Ναι.

Ερευνήτρια: Αν ήταν καθιερωμένο αυτό ήτανε, ας πούμε, θα το εκμεταλλευόσουνα αν έλεγαν ας πούμε μία φορά το μήνα;

Συμμετέχουσα: Ναι, όχι, νομίζω για μένα είναι πιο βοηθητικό να το ζητήσω, γιατί εάν ήταν καθιερωμένο θα με πίεζε.

Ερευνήτρια: Θα ήταν πιεστικό.

Συμμετέχουσα: Θα ήταν πολύ πιεστικό και σε φάση που...

Ερευνήτρια: Δεν έχω να ρωτήσω κάτι άλλο. Ήσουν πολύ βοηθητική.